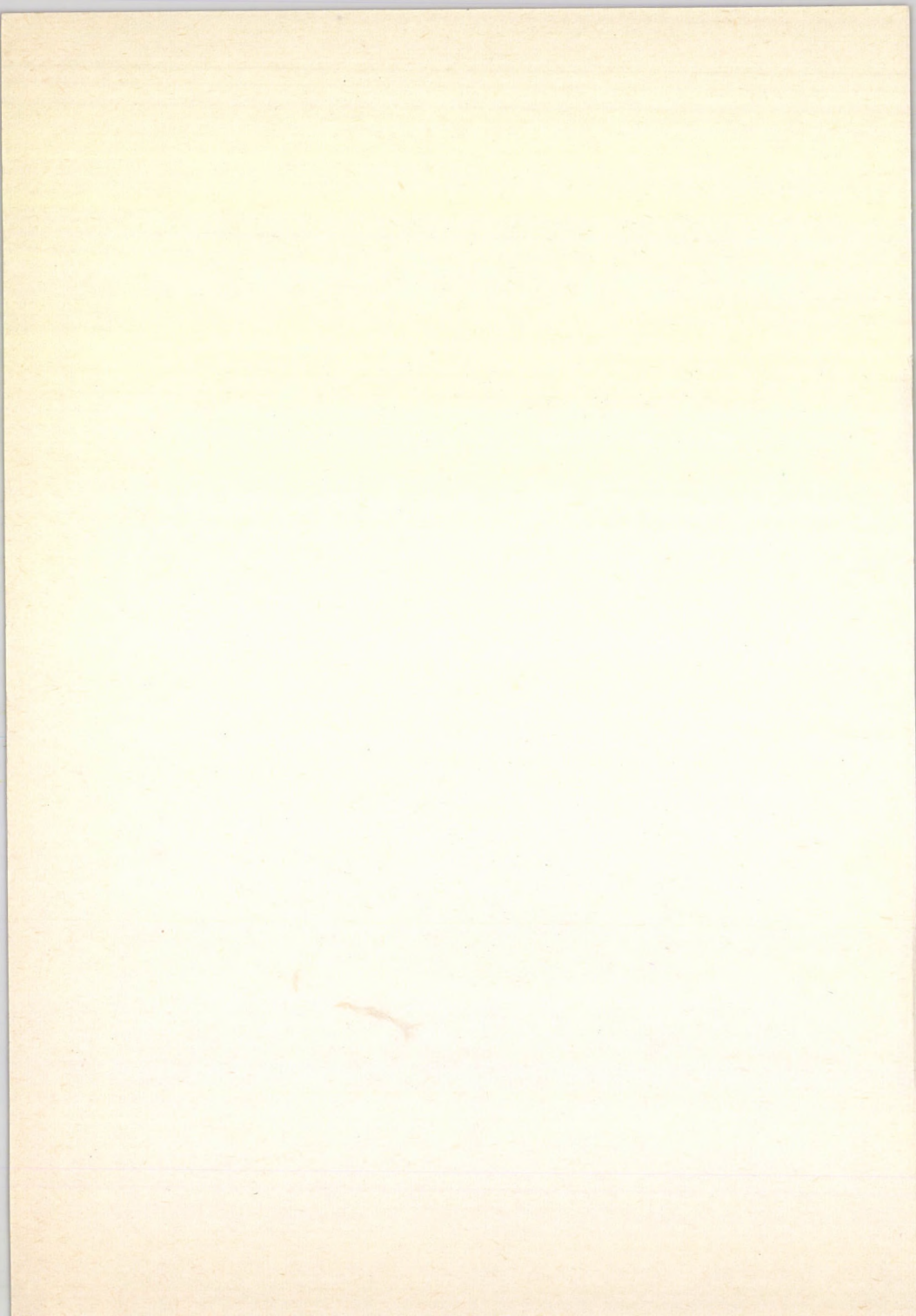

MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

MAGYAR MADÁRTANI EGYESÜLET
1121 BUDAPEST
Költő u. 21.

**MADÁRTANI
TÁJÉKOZTATÓ**

1986. JANUÁR–MÁRCIUS

ÍRJON, AGITÁLJON, TARTSON ELŐADÁSOKAT
A TÚZOK VÉDELME ÉRDEKÉBEN !

Ha Egyesületünk minden tagja csupán egyszer tesz valamit
is ez évben a tűzok védelméért, máris felbecsülhetetlen
segítséget kapott a magyar állomány!

Az Állami Könyvterjesztő Vállalat reprint sorozatában megjelent:

Chernel István: Magyarország madarai (1899) című mű, három kötetben.

A szép magyarsággal megírt munka behatóan foglalkozik a történelmi Magyarország madárvilágával.

A kötethez Schmidt Egon, a Magyar Madártani Egyesület alelnöke írt magyarázó utószót.

MEGRENDELŐ LAP

Megrendelem Chernel István: Magyarország madarai című művét, három kötetben,példányban, 1.800,— Ft-os áron.

A megrendelő neve:

Pontos címe (irányítószámmal):

Kérjük, szíveskedjék a megrendelőlapot szabványméretű borítékban, bélyeggel ellátva címünkre feladni.

Postán utánvétellel szállítunk, a portókötséget felszámítjuk.

Címünk: Állami Könyvterjesztő Vállalat
EÖTVÖS LORÁND KÖNYVESBOLT
Budapest, Kecskeméti u. 2.
1053

ÍRJON, AGITÁLJON, TARTSON ELŐADÁSOKAT
A TŰZOK VÉDELME ÉRDEKÉBEN !

Ha Egyesületünk minden tagja csupán egyszer tesz valamit
is ez évben a tűzok védelméért, máris felbecsülhetetlen
segítséget kapott a magyar állomány!

Az Állami Könyvterjesztő Vállalat reprint sorozatában megjelent:

Chernel István: Magyarország madarai (1899) című mű, három kötetben.

A szép magyarsággal megírt munka behatóan foglalkozik a történelmi Magyarország madárvilágával.

A kötethez Schmidt Egon, a Magyar Madártani Egyesület alelnöke írt magyarázó utószót.

MEGRENDÉLŐ LAP

Megrendelem Chernel István: Magyarország madarai című művét, három kötetben, példányban, 1.800,- Ft-os áron.

A megrendelő neve:

Pontos címe (irányítószámmal):

.

Kérjük, szíveskedjék a megrendelőlapot szabványméretű borítékban, bélyeggel ellátva címünkre feladni.

Postán utánvéttel szállítunk, a portóköltséget felszámítjuk.

Címünk: Állami Könyvterjesztő Vállalat
EÖTVÖS LORÁND KÖNYVESBOLT
Budapest, Kecskeméti u. 2.
1053

ARANYGYÖMBÉR, ARANYAT ÉR!

A vállalat éves árbevétele eléri az 1,8 milliárd forintot, amely összegből a zöldség-gyümölcs nagykereskedelem 500, a kiskereskedelem és vendéglátóipar (62 egység) 700 és a szerteágazó ipari tevékenység 600 millió forintot termel.

SZEGED

A vállalat 1983 nyaratól kezdődően foglalkozik a Canada Dry és ET-ÜD szénsavas üdítőitalok gyártásával, valamint forgalmazásával. Közkedvelt italunk az eredeti narancs, rostos Juice, és 1984 októberében került forgalomba az energiamentes (csak 10 kJ/2,4 kcal/100 ml-ben) Narancs szénsavas üdítőital. Eme italok bioaktív anyagforgalmuknál fogva, kitűnő élénkítő és robotáló hatást fejtenek ki a fogyasztó szervezetében.

ARANYGYÖMBÉR,
ARANYAT ÉR!

Kedves fiatal barátunk!

Kedvező elhelyezkedést ajánl számotokra a GLOBUS NYOMDA

Fő profilunk a dobozgyártás,
de mellette szép prospektusokat, falinaptárakat,
hanglemeztasakokat és különböző
tájékoztató nyomtatványokat készítünk

Jelentkezéseket várjuk az alábbi szakmákra:

Általános iskolai végzettséggel:

ofszet gépmester (fiúk),
magasnyomó gépmester (fiúk),
kéziszedő (lányok, fiúk),
könyvkötő (lányok, fiúk),
valamint tmk-részlegünkbe
lakatos, asztalos és villanszerelő
Képzési idő 3 év.

Középiskolai végzettséggel:

fényképész (lányok, fiúk),
ofszet gépmester (fiúk),
kéziszedő (lányok, fiúk),
nyomdai retusőr (lányok, fiúk),
fénymásoló (fiúk),
montírozó (lányok)
Képzési idő 2 év.

A tanulók tanulmányi eredményük után járó ösztöndíjon felül – tanulmányi szerződés – 700 Ft/hó tarsadalmi ösztöndíjat kapnak.

A másod-, illetve harmadéves tanulókat az utolsó évben szakmunkásbérrel foglalkoztatjuk.

A szakmunkásvizsga letétele után jó kereseti lehetőséget biztosítunk.

A munkában kiemelkedő, jó képességekkel rendelkező fiatalokat középiskolába, technikus minősítőre, mestervizsgára javasoljuk.

Lehetőség van a második szakma megszerzésére is.

SZOCIÁLIS ÉS KULTURÁLIS JUTTATÁSOK:

40 órás munkahét, minden héten szabad szombat,
sportolási lehetőségek, szépirodalmi és műszaki könyvtár. KISZ-rendezvények üdülő a Balaton mellett és a Római-parton.

Jelentkezni lehet

személyesen vagy levélben a vállalat személyzeti vezetőjénél.

GLOBUS NYOMDA, Budapest VI., Aradi utca 8–10.

Levél cím: Budapest Pf. 346. 1393 Telefon: 324-130.

SZÉP A FÉNYKÉP F O R T E P A P I R O N
SCHÖN SIND DIE BILDER AUT F O R T E P H O T O P A P I E R
YOUR PICTURES ARE NICE ON F O R T E P H O T O P A P E R S

PHOTO FILMS
PHOTO
AND PAPERS

FÉNYKÉPEZÉSHEZ HASZNÁLJA A FEKETE-FEHÉR ÉS SZINES
F O R T E - A N Y A G O K A T !

BENÜTZEN SIE ZUM PHOTOGRAPHIEREN DIE SCHWARZ WEISSEN
UND FARBIGEN F O R T E M A T E R I A L E N !

USE THE BLACK-AND-WHITE AND COLOR PHOTO-MATERIALS
MADE BY F O R T E !

F O R T E F O T O K É M I A I I P A R

2061 VÁC, VÁM UTCA 3. PF. 100. TELEX: 22-5022
HUNGARY

Egyesületünk szép hagyományt folytat, amikor 1986-ban is kiemelten foglalkozik egy faj védelmével. Hogy ez éppen a tűzok, azt sok minden indokolja. Annak ellenére, hogy fokozatosan védett madárról van szó – meglehetősen kevés adatközlés jelenik meg róla tisztelt Tagtársaim tollából. Természetesen nincs érdektelen faj madárfaunánkban, de jelentőségéhez mérten sokkal, de sokkal több adatot találunk – Tájékoztatónkban is –, a közönséges, nem veszélyeztetett fajokról, mint erről a nemzeti kincsünkről, amiért messze földről zárandokolnak el amatőr és hivatásos madarászok hazánkba. Nem érdekelné a hazai madarászokat a tűzok? Azt hiszem nem erről van szó! Nem találkoztam ugyanis sem saját csoportomban, sem másutt olyan kollégával, aki ne fellelkesülten beszélt volna egy-egy tűzokcsapat, netalántán a dürgés sikeres, s általában első megfigyeléséről. A hiba ezen megfigyelések íróasztalfiókba kerülésén van. Ennek a rossz „hagyománynak” a felszámolása a Tűzok-év egyik feladata.

A tűzokért természetesen mindig szükséges tenni valamit, de Egyesületünknek különösen szükséges kivenni ebből a részét, hiszen címerünkben ez jelképezi a hazai madárvilágot. Fokozza ezt az is, hogy 1986-ban Magyarországon lesz – a Nemzetközi Madárvédelmi Tanács Tűzok Munkacsoportjának (ICBP Bustard Group) szervezésében – a soronkövetkező tűzok szimposium. Egyesületün presztízse így kívánja, s e téren végzett munkánk nemzetközi elismertetése közös kötelességünk. Mit tehetünk ez évben – s majdan a következő években a tűzokért?

Bontsuk két részre a teendőket! Az egyik a tudományos kutatómunka segítése, a másik a gyakorlati védelem területe. Míg az elsőbe minden helyi csoport valamilyen módon be tud kapcsolódni, akár van működési területén tűzok, akár nincs, az utóbbi – gyakorlati – munkában elsősorban a „tűzokos” csoportokra hárul a feladat.

A tudomány számára minden egyes megfigyelés jelentőséggel bír, mert az egyes megfigyelések összesített értékeléséből sok mindenre fény derülhet. Következtetéseink azonban csak akkor lesznek valóban helytállóak, ha azok sok-sok adaton nyugszanak.

Vegyünk egy példát! Az elmélet és a gyakorlati védelem szempontjából sem közömbös az, hogy milyen növény-állományokban figyelhető meg a tűzok. Ennek feljegyzése általában megtörténik. Ugyancsak felírjuk egy megfigyelésnél, hogy hány madarat látunk, abból hány volt kakas (esetleg öreg kakas), hány tyúk és hány fiatal. Sok ilyen adatból összeállíthatjuk az év egész időszaka-ra az élőhely foglalás, a csapatképzés, azon belül a csapatfelépítés (kor és ivari viszonyok) változását, dinamikáját. Ehhez nem kell különösebb felszerelés, csak távcső és egy kis gyakorlat. No meg papír, hogy felírjuk! Mert hát az szokott a baj lenni, hogy a csodálat közben elfelejtjük feljegyezni az (ismertetett) adatokat. Ezt megkönnyítendő szétküldtünk a helyi csoportoknak olyan felvételi lapokat, amelyre az idei és a feljegyzett régebbi megfigyeléseket rögzíteni lehet. Kérünk mindenkit, hogy bocsássa rendelkezésünkre megfigyeléseit, melyeket összegezve a tervek szerint a PUSZTA hasábjain közreadunk.

Azon helyi csoportok sem maradnak feladat nélkül, akik helyzetükből adódóan nem tűzokos területen működnek. Érdekes a tudományos feldolgozás számára a régi adatok, preparátumok, tojásgyűjtemények, könyvtári–levéltári anyag felkutatása is. Tapasztalataim szerint minden helyi csoportban van egy-két ilyen vénával rendelkező ember. Elsősorban az Ő munkájukra számítunk. Közgyűjteményeink – főként a háborús események miatt – alig rendelkeznek preparátumokkal. Vidéken viszont iskolákban, sőt magángyűjteményekben (1969-ig vadászható volt a tűzok) számtalan preparátum található. Ezek feltárása és lemérése sok adatot szolgáltat a faj hazai biometriájához. A szakirodalom helyi vonatkozású, helyi kiadású példányai általában csak szűkebb körben terjedtek el, nagyobb országos közgyűjteményekből hiányoznak. Felkutatásuk nemcsak a tűzok szempontjából – mindenképpen kívánatos lenne.

Mit tehetünk a gyakorlatban?

Első jótanács amit adhatok – ami eddigi munkámban is eredményes vezérfonalam volt – a jó munkakapcsolat kiépítése a megfigyelések színhelyén. A madarász ne ismeretlen „kódorgó” legyen a területen. Munkánkat, annak célját – hivatalosan – hozzuk a területen dolgozó mezőgazdák és vadgazdák tudomására.

Ez személyes megkeresés legyen, elbeszélgetés és ne levelezés! A hivatalosság nem egyenlő a bürokráciával! A jó kapcsolat sok információhoz juttathat bennünket. Nem lehetünk naponta kinn a területen, szemben az ott dolgozókkal. Kimenetelünkkor sokat jelent egy olyan baráti információ, hogy pl.: a héten minden nap a Lórenzföldi repcetáblán lehetett látni 60–70 pd. tűzokot. A kapcsolat azonban elsősorban a fészekmentő tevékenységünkhöz elengedhetetlen. Ez lehet egyik legfontosabb gyakorlati munkánk. Eredményes akkor lesz, ha időben tudjuk a kaszálások várható idejét, amit a gazdálkodóktól kaphatunk meg. Ez pedig jó, személyes kapcsolatok nélkül nem megy!

A második tanács a fészekmentés módja. A lekaszálás előtti napokon próbáljuk megkeresni a fészkeket. Ennek bevált módszere a lucernatáblák, gyepek „lehúzása”.

Szükséges hozzá 4–5 ember, és kb. 2–300 méteres műanyag zsinag. Az emberek a tábla keskenyebb végén kifeszítik a zsinaget, s 50–70 méterenként elhelyezkednek mellette. Ezt követően lassan megindulnak, lehetőleg úgy, hogy mindvégig egyvonalban legyenek. Egy-egy ember 1 zsinagszakaszt figyel. A haladás során a zsinag zizegve csúszik a növényzet felszínén, amely jól hallható. A fészken ülő tűzoktyúkot izgatja ez a hang, s a beszéd (kiabálni tilos, mert akkor messze kel a madár és nehéz a fészket megtalálni). A kotlottság fokától függően előbb vagy utóbb feláll a fészekről és szárnyrakap. Ekkor az észlelő álljt kiált! A zsinaget lehelyezzük a növényzetre az észlelő pedig rámegy a felszállás helyére. Kis keresés után általában rátalálni a fészekre. A tojásokat érdemes addig a helyükön hagyni és a fészket jellel ellátni, míg a táblával nem végeztünk. Az követően begyűjtjük a tojásokat. Mi a zsinaggal meg tudunk állni, de a kaszálógépek vágóasztala nem biztos, hogy idejében megáll! Ezért kell ezt a munkát csinálnunk! Ha nincs módunk az előzetes gyűjtésre, akkor el kell igazítanunk a teendőkről a gazdálkodókat. És itt ismét a személyes kapcsolat előnyeire hívnám fel a figyelmet!

A tűzoktojásokat nekünk a gyűjtés után, a kaszálógépek kezelőjének a megtalálást követően gondosan „el kell látnia”.

A húsvéti hímes tojásra mondják, hogy törekeny, s átvitt értelemben mindarra, ami féltetni való. Hát ha a hímes tojást lehetne fozkozni, akkor annak tűzoktojás lenne a legfelső foka.

Féltjük, mert az eszmei értéke 50.000 Ft, de ha tönkremegy, az 50.000 Ft-ból nekünk soha nem lesz tűzokunk. Ennek szellemében kell cselekednünk.

Kerülni kell a rázkódást és a kihülést! A tűzoktojás jégzsínórja nagyon érzékeny, hamar elszakad, ezért szállításkor ne tegyük csomagtartóba, kocsikulcsra, gépkabinba! A legbiztosabb a kézben történő szállítás, mert izmaink kiegyenlítik a rossz út okozta mozgásokat. Legcélszerűbb kalapban, vagy ha magunk mentünk, dobozban szállítani. Helyezzünk bele lucernát, ebbe ágyazzuk a tojásokat, s fedjük is le. A lucerna párás meleget biztosít. Ha mi mentünk, akkor vigyünk magunkkal papírvattát. A kulacsból nedvesítsük meg és azt is csavarjuk a tojás köré. Ez az erősen kötött tojásoknál jelent nagyobb biztonságot. A cél az, hogy 6–8 óra alatt keltetőbe (kötő alá) kerüljenek a tojások. Magunk ne kísérletezzünk keltetéssel! Ez tilos, de mivel nehéz munka, gyakran eredménytelen is. Ne kockáztassunk, forduljunk inkább szakemberekhez!

Minden Tagtársamnak illik tudnia, hogy hova lehet fordulni ilyenkor, nehogy egy esetleges fészekaljmentés emiatt legyen sikertelen.

A Dunántúlon (Győr–Sopron és Fejér megye) a Pest megyében a Fővárosi Állat- és Növénykert (Telefon: 426–303) Madárosztálya, másutt a Dévaványai Tájvédelmi Körzet (Táviratcím: Dévaványa Tűzoktelep: telefon: Dévaványa 77) végzi a mentéseket. Közeli be is szállíthatjuk a tojásokat, távolabbra a szakemberek érte mennek. Minden esetben tartsuk szem előtt a szállításról fent leírtakat.

A mentési munka segítésére az Egyesület szóróanyagot és plakátokat készít, amelyek kihelyezése javíthatja munkánk eredményességét.

A fészekmentések mellett másik terület, ahol aktívan dolgozhatunk, a téli etetés. A tűzok számára legfontosabb a repce, mint takarmány jelenléte. Ez napjainkban általában mindenütt megvan. Olyan helyeken ahol nagyobb ősgyepek vannak, vagy a repcetermesztés nem gazdaságos, kis táblákat kell kialakítani. Jó példa erre a Kiskunsági Nemzeti Park ezirányú tevékenysége. De nemcsak védett területeken, másutt is van erre mód.

Egy-egy ugaron hagyott terület, vagy vadföld repcével való bevetése nemcsak a tűzoknak lehet előnyös.

A repce kizárólagos fogyasztása elsősorban erős teleken emésztési problémákhoz vezet. Ezt kiküszöbölhetjük gabona ocsu kihelezésével a rendszeres tartózkodási helyekre. Ez közös munka lehet a vadgazdálkodókkal, hisz ettől a problémától az őzálománny sem mentes. S e két faj téli asztalközössége (kommenzálizmus) közismert. A takarmány beszerzéséhez kérhetjük az illetékes OKTH Felügyelőség anyagi segítségét is!

Magas, kérges hóban ugyancsak közbe kell avatkoznunk, mert nem fér hozzá a tűzok a táplálékhoz. Ilyenkor egy-egy gépszélességben érdemes a táblán meglazítani, faekével letolni a havat. Ennyi még nem árt a növényzetnek sem, s a madarak is találnak mit enni. Már nem ismétlem, hogy mi kell ehhez is!

Azt hiszem sikerült megvillantanom, hogy mennyi mindent tehetünk – természetesen olyanokat is, amit Tagtársaim gondolnak ki – tűzokállományunkért.

Azt azonban tartsuk szem előtt, hogy munkánk a tűzokért folyik, s megfigyeléseinkkel – bármilyen fontosak is azok – ne zavarjuk a madarakat! Ebben az esetben is elmondhatjuk majd, hogy hazánk az egyedüli, ahol a védelem ideje alatt növekedett a tűzokállomány.

Dr.Faragó Sándor

MADÁRVÉDELEM

A magyarországi ártéri erdők madárvilága

Az elmúlt évtizedekben Európa-szerte a természetvédelem egyre jobban előtérbe kerülő kérdése a még megmaradt, – a természetes állapotot megközelítő, – vízi életterek megmentése, rekonstruálása. Ennek az akciónak a keretén belül az elmúlt évben a Nemzetközi Madárvédelmi Tanács az európai ártéri erdők felmérését és madárvilágának megmentését kiemelt védelmi programként súlypontosította.

A rendelkezésünkre álló adatok szerint a Nagy Magyar Alföld területének elsősorban a keleti része a XIX. század előtti időkben a véget nem érő vizenyős-mocsaras területek világa volt, melyeket a folyók, főleg a Tisza és a Kőrösök évenként egy–két alkalommal áradásaikkal tápláltak. A magasabban fekvő területek, homokdombok, sztyeppekkel tarkított lombos erdeit a XVI–XVII. században a török uralom rablógazdálkodása rendkívüli módon megritkította. A Tisza eredeti ártere több mint 25.000 km²-nyi területre becsülhető. A XIX. század folyamán aztán Széchenyi István indítványozására, Vásárhelyi Pál tervei szerint valóban gigászi, teljesen kézi erővel végzett munkával szabályozták elsősorban a Tiszát. A folyó-kanyarulatokat 140 helyen átvágták és ezáltal a magyarországi 1214 km-es szakasz 960 km-nyire rövidült. Mintegy 3.500 km hosszúságban átlagban 6 m magas gátakkal szorították be az áradások vizét 1–4 km-es szélességre a folyó két oldalán. Az ezeken belül folt-szerűen megmaradt erdők még ma is sok helyen az ősi állapotokat tükrözik.

A Tisza-ártér mozaikszerűen megmaradt kis területeit, melyek a vízimadár-világ mentsvéraivá, valóságos madárparadicsomokká váltak, az elmúlt 1–2 évtizedben majdnem kivétel nélkül védetté nyilvánították. Ezek (a védetté nyilvánítás évének és a terület hektárban való nagyságának megjelölésével) délről észak felé haladva a következők:

- Mártélyi tájvédelmi körzet (1971: 2260 ha); ebből szigorúan védett terület: Sasér (1951: 120 ha) és Labodár (30 ha).
- Pusztaszeri tájvédelmi körzet (1978: 22226 ha).
- A Kiskúnsági Nemzeti Park részei: Tőserdő és Tiszamorotvák Tiszaugarnál (1975: 282 ha).
- Középtiszai Tájvédelmi Körzet (1978: 7670 ha); gémtelepek a 870 ha-os szigorúan védett területen vannak (Pélyi 700 ha, Óballa 50 ha, Vezseny 78 ha és Tiszakécske 5 ha).
- Hortobágyi Nemzeti Park részei:
 1. A Kiskörei víztározó északi része: „Tiszafüredi madárrezervátum” Magyarország legnagyobb gémtelepeivel (1972: 2500 ha).
 2. Ároktő-Tiszacsegei ártér (1972: 700 ha).
- Tiszadobi ártér (1977: 100 ha).
- Tiszatelek-Tiszaberceli ártér (1978: 718 ha)
- A Szabolcs-Szatmári tájvédelmi körzet részei (1982: a Felső-Tisza kb. 20 km-es szakasza: kb. 1000 ha)
- Végül 1983-ban tájvédelmi körzetté nyilvánították a Körös-völgy egy részét, 5100 ha-ral.
- A tiszaluci gémtelep a hozzátartozó ártérrel a közvetlen jövőben kerül a védelem alá.

Ezeknek a területeknek a védelme a madárvilág szempontjából igen pozitív (több mint 30000 hektár védelem alatt áll az összesen 50000 hektáros hazai ártéri erdőkből). Különleges állatföldrajzi helyzetünk miatt ezek sokkal fajgazdagabbak, mint Európa bármely részének hasonló életterei. A hazai gémtelepek 1/3-a itt található (kb. 30 telep). Az Európa-szerte már régen kipusztult, vagy kipusztulóban lévő fajok itt még nagy számban fordulnak elő, így pl. kb. 300 pár kis kócsag (*Egretta garzetta*), 100 pár üstökös gém (*Ardeola ralloides*), 3500 pár bakcsó (*Nycticorax nycticorax*), 10 pár fekete gólya (*Ciconia nigra*) fészkel itt, sok egyéb közt. A nagy gémtelepek vonzerőt gyakorolnak veszélyeztetett ragadozómadaraink számára is, mint a barna kánya (*Milvus migrans*), kis békászó sas (*Aquila pomarina*), kerecsen (*Falco cherrug*) stb. A nagytestű sasok: réti sas (*Haliaeetus albicilla*), parlagi sas (*Aquila heliaca*) rendszeres téli etetése ezeken a területeken, valamint műfészkek kihelye-

zése, ezeknek fészkelő fajokként való visszatérését szándékszik elősegíteni. Az ártéri erdőfoltok énekesmadár faunája egyedekben és fajokban rendkívül gazdag, egyesek, mint pl. a halvány geze (*Hippolais pallida*) kifejezetten előretörőben van. Ugyanakkor ritka énekesmadárfajunk, a nagy fülemüle (*Luscinia luscinia*) populációit a lejjebb tárgyalásra kerülő kubikgödör-megszüntetés erősen veszélyezteti. A zöldár levonulásával egy időben (május–június) jelentkező szúnyoginvázió a természetvédelem legnagyobb segítője. Egy szúnyogirtás ezen a területen az élővilágra tragikus következményekkel járna!

Mindezek alapján világos, hogy nemzetközi viszonylatban is mekkora a felelősségünk ennek az élővilágnak a megmentését illetőleg. A tömeges túrizmus hullámai ezt a területet egyelőre még nem veszélyeztetik, de idejében gondoskodni kell megfelelő berendezésekről (főleg kilátó-tornyokról), melyek a jövőben zavarásmentes megfigyelési lehetőséget nyújtanak az erre vágyók számára. Helyileg a horgászok, üdülők, fürdőzők és főleg a szakszerűtlen madárfotósok már ma is károkat okoznak a fészkelő madárvilág körében. A legnagyobb gondot azonban, – főleg a védett területeken kívül, – a tarvágások és a vegyes lomberdő pótlásaira gyorsan növvő kanadai nyárasok telepítése okoznak. Ez utóbbiakat a nagyobb fahozam nyerése érdekében telepítik, de ezek élővilága általában – és így a madárvilága is –, rendkívül szegényes.

Ezenkívül az elmúlt évek nagy természetpusztító tevékenysége a múlt században épült gátak építéséhez kitermelt föld kiásása során visszamaradt u.n. kubikgödrök megszüntetése. Ezek a gödrök az év nagy részében vízzel teltek és élőviláguk rendkívül gazdag és változatos. A legújabb elképzelések szerint a gátak szilárdságát (100 év után!) veszélyeztetik . . .

A Tisza mellett a Duna hazai szakaszának madárvilága aránytalanul kisebb jelentőségű. A múlt század első feléig folyó általános erdőirtások után még fennmaradt gazdag szigetközi, csepel-szigeti (adonyi, ráckevei), vagy gemenci „madárparadicsomok”-nak csak szerény maradványai vannak meg (alig néhány

kislétszámú gémtelep, pl. Ásványráró, Makád, stb.), bár kismadárpopulációjuk még ma is jelentős (Gemenc, 1977 óra védett, 17.780 ha-os területtel). A legértékesebb megmaradt vidék a Dráva-háromszögi Kopácsi rét, Észak-Jugoszlávia területére esik.

A Duna vegyszeres szennyezése is nagyobb a Tiszáénál. A madárvilágban az erre legérzékenyebben reagáló ragadozók a legfontosabb indikátorok: ezek közül a barnakánya-állomány az elmúlt 20 év alatt mindkét folyó mentén, de főleg a Dunánál tizedére esett, réti sas mint fészkelő, eltűnt . . .

Hazai árterek erdeinek helyzete tehát egyelőre általában pozitívnak tekinthető. Ez azonban nem jelenti azt, hogy e téren önelégültek lehetünk. Komoly figyelmeztető volt számunkra az a Svájcban tapasztalt eset, melyet egy 1985-ben rendezett nemzetközi konferencián tapasztaltunk, s melyet „elrettető példának” kell tekintenünk. A vízimadár-védelemre irányuló technikai felkészültség Svájcban mindenkit bámulatba ejtett, — de ugyanakkor be kellett vallaniuk, hogy sok egyéb közt az utolsó nádirigó-párok megmentése reménytelennek tekinthető: a civilizáció minden megfojt! Jóleső érzés az, hogy hazai nádirigó állományunk még egyelőre akkora, hogy számszerűleg még megbecsülni sem tudjuk. Nálunk az intenzív madárvédelem még nem túl késői, de annál inkább szükséges.

Dr. Jánossy Dénes

A X. bakonyi madárvédelmi ankétról

A múzeumi és műemlékvédelmi hónap keretében — ezúttal is Zircen — tizedik alkalommal került sor a madárvédők megyei szakmai tanácskozására. A résztvevők — felnőttek és diákok, mintegy 160-an, — zsúfolásig megtöltötték a városi tanács nagyszobáját, ahol az Egyesület helyi csoportjának vezetői gondoskodtak arról, hogy madárfotókból tanulságos kiállítás tegye emlékezetessé találkozójukat. E tanácskozás része volt annak a rendezvénysorozatnak, amelyben a zirci természettudományi

múzeum munkatársai – köztük Barta Zoltán ornitológus, a helyi csoport vezetője – előadásokat tartottak a megye különböző városaiban, falvaiban a Bakony növény- és állatvilágáról, így többek közt a madarakról, a fenyőfői ősfenyvesről, a zirci arborétumról, stb. A múzeum kiállítása ezúttal is jelentős számú látogatót fogadott.

Az ankét megnyitójában – amelyet e sorok írója tartott, – nemcsak a közelmúlt madárvédelmi eredményeiről hallhattak adatokat a résztvevők. Többek között szó volt arról, hogy a madárvédelem része a környezet- és természetvédelemnek, s azok a biológiai kapcsolatok, amelyeknek része a madárvilág, számunkra nem lehetnek közömbösek. A madarak jelenléte érzelmi és esztétikai vonatkozásai mellett nagy jelentőségű a biológiai egyensúlyban betöltött szerepük.

A feladatok megvalósításában, az ismeretterjesztésben a zirci múzeum tudományos munkatársai, „A Bakony természeti képe” című kutatási programban részt vevő szakemberek, Veszprém megye biológus pedagógusai, erdészek, vadászok, mezőgazdasági dolgozók egyre elismertebb munkát végeznek. A több éves bakonyi felmérések, megfigyelések, gyűrűzőtábori eredmények alapján sorra jelennek meg tanulmányok itteni madárvilágunk jellemzőiről, egyes fajok elterjedtségéről, gyarapodásáról, esetleges gyérüléséről. Megújulóban van a propaganda munka, s ennek bizonyítékai az iskolák madárvédelmi programok iránti megnövekedett érdeklődése. (Előadások, kiállítások kérése, a tanulók bekapcsolódása a pályázatokba, stb.)

Az ankéton két előadás hangzott el. Nagy Sándor tanár, a dombovári csoport vezetője a város és környéke madárvédelméről szólt. Olyan mintaterületet alakítottak ki, ahol felnőttek és gyerekek egyaránt „táborba szállhatnak” a madárvártában. Évek óta tartó következetes munkájuk révén elismerést szereztek maguknak, olyan formában is, hogy számos pályázati díj megnyerésével, központi támogatással nemcsak az ország egyik legszebb, hanem legjobban működő madárvédelmi bázisát hozták létre. Táborukban szívesen látják az érdeklődőket

munkára és tapasztalatcserére egyaránt. Az előadást illusztráló diaképek nemcsak elismerésre készítették a résztvevőket: hasznos tanácsul is szolgáltak megyénk ornitológusainak. Dr. Kalotás Zsolt, a fácánkerti természet- és vadvédelmi állomás munkatársa a baglyok életmódjáról, szaporodásbiológiájáról, táplálkozási szokásaikról adott tájékoztatást, szintén diafelvételekkel kísérve. Többek között elmondta, hogy az urbanizáció káros környezeti hatásai következtében a lakott területeken lévő élőhelyek terhelése rohamosan növekszik, így sorra gyérül, sőt eltűnik egy-egy populáció. Különösen nyugtalanítónak tartja a gyöngybaglyok élőhelyének szűkülését, s a regressziót csak növeli a tápláléklánc-probléma. Felhívta a figyelmet a másodlagos mérgezések egyre gyakoribbá válására, az esetleges téli etetés lehetőségeire, valamint a mesterséges megtelepítések szükségességére.

A tanácskozás keretében került sor a megyei művelődésügyi osztály, az úttörőelnökség és a zirci múzeum által az iskolák tanulóinak számára meghirdetett madárvédelmi munka és pályázat értékelésére. A díjakat, jutalmakat (emléklapok, oklevelek, könyvek, távcső). Egyesületünk megyei titkára, Barta Zoltán és Gombás Mária zirci úttörőelnök adta át a közel félszáz általános iskolásnak. Különösen eredményesen szerepeltek az ugodi, a pápai Kilián és Erkel ének-zenei, a berhidai, valamint a veszprémi Báthory iskola diákjai.

A következő évben – a tudományos szintű munka folyamatos végzése mellett – még nagyobb figyelmet fordítunk az iskolai madárvédelmi munkára. A biológus szakfelügyelők, szaktanárok, igazgatók számára tájékoztató levél készült, s ezek, valamint a pályázati felhívás alapján (amely 6 témakört tartalmaz a közöségek, hetet pedig az egyéni pályázók számára), november első felében elkezdődhet a madárvédelmi munka újabb szakasza.

A helyi csoport szeretné elérni, hogy valamennyi természet- és környezetvédő szakkör, klub munkájának legyen része az alapvető madártani ismeretek elsajátítása és a gyakorlati madárvédelem. Az ezévi tanácskozás sikerét és a madárvédelmi munka iránti megnövekedett érdeklődést bizonyítja, hogy a résztvevők

közel hétezer forintnyi szakirodalmi könyvet, plakátot, tájékoztatót és más propaganda anyagot vásároltak.

Dr. Tölgyesi József

Madárvédelem egy lakótelepi iskolában

Veszprémben több évtizedes hagyománya van az iskolai madárvédelmi, madárismereti munkának. Az iskolai évkönyvek tanúságai szerint már e század elején is tananyag, a kirándulásokon, a madarak-fák napján pedig elmélyült érdeklődés volt a környezet, erdő-mező madárfajai iránt. Erről vallanak a korabeli évkönyvek lapjai: a természetismereti kirándulásokon már a századelőn végeztek ornitológiai megfigyeléseket.

A mai madárvédelem feladatai, teendői megismertetésének, végeztetésének mások a módszerei és céljai, mint néhány évtizeddel ezelőtt. A természeti környezetről közvetlen tapasztalatszerzéssel mind kevesebbet tudnak tanulóink. Mit tehetnek hát egy lakótelepi iskola nevelői, hogy a gyerekek érdeklődési körében ott legyenek a madarak, munkájukkal hozzájáruljanak védelmükhöz, gondozásukhoz?

A kötelező tananyag ismeretein túl (amelyet környezetismeret, biológia és földrajz, valamint osztályfőnöki órákon szereznek), csak szervezett program alapján lehet eredményt elérni.

Az iskola négy biológus tanára, valamint számos tanítónő az alsó tagozatban közvetlen feladatának tartja, hogy a gyerekek a tanítási órákon megismertek mellett szakkörben, egyéni vállallással – a nagyobb tanulók a tehetséggondozó program keretében – részesei legyenek e fontos természet- és környezetvédelmi munkának. Tanulóink aktívan részt vesznek a zirci természet-tudományi múzeum és a Madártani Egyesület helyi csoportja által évenként meghirdetett madárvédelmi pályázatán. Tanulóink csoportosan és egyénileg is bekapcsolódtak a munkába. Elsősorban az „etetőm madarai”, a „gólyapárunk” és „egy füstifecske pár élete”, a „kertünk madárvilága” és a „cinegéink” című témakörben folytatnak megfigyelést.

Tevékenységük kiterjed az etetők és oduk készítésére, kihelyezésére. Ez utóbbiakban segíti őket az iskolai technika tantárgy oktatása, ahol fakultatív programként elkészítik a madárvédelem e fontos eszközeit.

Több jól dolgozó természet- és környezetvédő szakkörünk (alsósok és felsősök egyaránt) programjának fontos részévé vált a madarak életmódjának, elterjedésének vizsgálata, a fajok megismerése, az élőhely védelme.

Az iskola tanulói az elmúlt években a házak környékére, a városszéli, valamint egy Városlőd környéki erdőrészbe rakták ki az etetőket, s kísérték figyelemmel a madárforgalmat. Az elmúlt évben a balatonfüredi erdészet jóvoltából egy közel másfél hektáros területű erdőövezete volt csemetekert az iskola tanulmányi bemutatókertje lett, amely a tanítási órák mellett a szakkörök és a madárvédő tanulók terepmunkáját segíti. Célunk az, hogy a telken lévő épület, a később kialakítandó madárvédelmi és megfigyelő várta otthona legyen a madárbarát tanulóknak.

Ehhez a korábbinál nagyobb intenzitással folytatjuk az ornitológiai szak- és ismeretterjesztő könyvek, kiadványok beszerzését, vásároltunk több fényképezőgépet, távcsövet, rendelkezünk megfelelő poszter-anyaggal, madárhangokat bemutató hangszalagokkal, lemezekkel, diaképekkel, s rendszeresen gyűjtjük a madarokról szóló cikkeket, képkivágatokat.

Egyre több tanulóknak van szakkönyv-gyűjteménye és adattára, archívuma. E törekvésüket azzal is segítjük, hogy munkájuk jutalmaként különböző kiadványokat kapnak, s előfizetjük számukra egy-egy időszakra a Bűvár és az Élet- és Tudomány című folyóiratokat.

Iskolánknak jó a kapcsolata a zirci természettudományi múzeummal és a helyi csoport vezetőségével. A múzeológusok, ornitológusok rendszeresen tartanak órákat, vezetnek szakköri foglalkozásokat, kiállításokat rendezünk madártani anyagból.

A biológia és a környezetismereti tantárgyak szaktermeiben jelentős anyag segíti e munkát.

Tervezzük, hogy a felsőörsi úttörőtáborban nyaranként ornitológiai megfigyeléseket végzünk, s ugyanezt szeretnénk megvalósítani az országjáró vándortáborozáson résztvevő tanulóinknál. Bízunk abban, hogy munkánk során később egyik iskolai bázisa leszünk megyénk madárvédelmének, s módszertani segítséget tudunk adni más oktatási intézményeknek, s madárvártánkban, tanulmányi bemutató kertünkben hétvégi és nyári táborozásra is lehetőséget adunk nemcsak saját, hanem az ország bármely részéből érkező tanulók számára.

Dr. Tölgyesi József

Ugartyúk (*Burhinus oedicnemus*) fióka felnevelése és visszavadulása

1985. VII. 24-én délután hozták falubeli gyerekek. Két napja találták séta közben, a házunktól pár száz méterre egy földúton. Lelapult előttük, ezért azt hitték, hogy beteg. Hazavitték, kalitkába rakták, s kukorica darával, kenyérmorzsával kínálták, melyet nem fogadott el.

Allapota hozzánk kerülésekor: pelyhes fióka kb. 2 cm-es tokos evező és kormánytollakkal. Kondíciója gyenge (két napja nem evett), viaszhártyája és a csőr töve véresre feltört a kalitka rácsain.

Táplálása: lisztkukaccal és áztatott szárított hangyabázzal kínáltuk. Két-három lisztkukacot beletömtünk, ezután a többi már elvette csipeszről. Mindkét táplálékot szívesen fogyasztotta. A zacskónyi szárított hangyabázzukat hamar felélte, s így a tápláléka a következőkből állt: lisztkukac, egér, kispatkány (tenyészetünkből), galamb, színhús, szöcske, főttjás. Később amihez hozzájutott mindent megkóstolt (görögdinnye, kukorica, stb.). Ügyesen és eredményesen vadászott legyekre a konyhában. Megérkezésekor Farnoson, az Öregszőlőben álló kertés házunk udvarán helyeztük el egy „madár járókába” (netlon

hálóval körbekerített fém keret). A sebes viaszhártáját ezen a puha műanyag hálón is tovább sértette, ezért jókora papírdobozba helyeztük el nappalra az udvaron, éjszakára pedig bevittük a lakásba és egy kisebb papírdobozba tettük. Később szabadon engedték a lakásban és felügyelet mellett az udvaron is. Eredeti szándékunk az, hogy visszavadítsuk, s ezért nem akartuk megszeldíteni, de mégis ez történt. Ha hívom odajön hozzám, vagy jön utánam. Nagyon szeret vízben fürdeni. Kellemes, vidám lakótársunk volt, sok vidám percet, órákat szerzett nekünk. Igaz gyakran kellett felmosóronggyal körüljárunk a lakást s eltüntetni a kis fehér „pöttyöket”, melyeket nagy gyakorisággal helyeztet el mindenütt. Pipinek neveztük el. Szoktatni akartuk a házon kívüli élethez, a bogarászáshoz, s ezért IX. 18-án késő délutáni órákban kivittük a ház melletti kis rétre. Már alkonyodott mikor meg akartam fogni, hogy bevigyem a lakásba, s ekkor elrepült. Egészen eddig még nem láttuk repülni. Alacsonyan szállva eltűnt a ház mögötti paprikaföldön. Másnap is hiába hívtuk, nem láttuk, nem hallottuk, s ez így ment napokon keresztül.

IX. 26-án 8 nap elteltével reggel meghallottuk Pipi hangját a közelből. Hamarosan megjelent az úton, de tartózkodóan viselkedett. A kaput kinyitottuk, s besétált az udvarba, majd amikor hússal csalogattuk a lakásba is. Egész nap bent volt, estefelé meggyűrűztük, majd kiengedtük. Kondíciója, egészségi állapota jó, sérülést nem láttunk rajta.

27-én reggel a kapu előtt jelentkezett. Beengedtem, evett és utána elment. 14,30-kor ismét visszajött, evett kb. 1 óra múlva kiengedtem. Estig a közelben tartózkodott. Az út szélén ült, féltem, hogy baja esik, de ő maga is jobbnak látta odábbállni. Abbéli szándékát, hogy a kapun vagy az ajtón ki-be akar közlekedni, oly módon jelezte, hogy áll vagy mászkál előtte, s sűrűn hallatja pip-pip hangját. Vagyis szabályosan kéredezkedik.

28-án reggel a kapuban várt bebocsátásra. Egész nap itthon volt. Este bekéredezkedett a szobába.

29-én egész nap bent volt, este a szobában, ahonnét kb. 20,30-kor kikéredzkedett. Kiengedtem az udvarba, majd kinyitottam a kaput. Kisétált.

30-án reggel (most először) a lakás ajtaja előtt várt bebocsátásra. Egész nap bent volt. Este ugartyúk hangját hallottam a közelből s ezért kihívtam Pipit. Mióta visszajött, már félnekebb. Kikerül az emberek útjából, de hívásra vagy saját elhatározásából odajön hozzánk.

X. 1–2 és 3-án nagyrészt itthon volt. 4-én estefelé elment. 5-én reggel elmentünk itthonról és csak másnap este jöttünk haza.

7-én napközben hazajött Pipi. 8-án este elment és csak 10-én késő délelőtt jött haza. A kapu előtt jelentkezett, Éva beengedte, Pipi pedig szaladt be a lakásba és enni kért. 1985. X. 13-án végleg elment.

A tapasztaltak alapján úgy véljük, hogy a visszavadítása sikeresnek mondható.

Cseresznye Éva – Sági Oszkár

**A fehér gólya (*Ciconia ciconia*) költés-elmaradása
béta-aktív tojásbéta, csont és toll-pozitívításban
(1981–85)**

Pannoniában a Balaton somogyi oldalán, Tihanyban, továbbá Balatonszabadi és Dinnyés között több helyen rendszeres, növekvő számú ellenőrzést végeztem (1981–85) előbb 10, majd 20 gólyafészeknél. A vizsgálati–ellenőrzési helyekről: az állandó indulási pontom Zamárdi község volt, majd Balatonendréd, Szántód-Köröshegy 3 helyen, a balatonlellei halastavak környéke, Balatonszentgyörgy, Zalakaros; Tihany falu (csak 2 éven át); Siófok Balatonkiliti, Balatonszabadi, Soponya, Székesfehérvár, Dinnyés (2 helyen); Csór, Sárkeresztes, Csákvár; Biatorbágy. Hét vizsgálati helyen tapasztaltam közben teljes költés-kimaradást gólyáinknál, egy helyen egyetlen 1–2 hetes fióka elpusztult.

Viszonylag hosszabb ideig tartó autoradiográfiás ellenőrzéseket végeztem azokban az esetekben, amikor tojáshéjakat, az elpusztult fiókat (csont), elhullajtott tollakat találtam. Az esetek egy részében pozitív autoradiográfiás eredményeket kaptam (bemutatható 4 plusz 1 autorad.diapozitív).

Szükséges lenne a jövőben is folytatni a már ismert helyeken a vizsgálatokat: autoradiográfia és a gyűrűzés, mely kétségtelenül csak nehezen oldható meg. Az afrikai vonulási pontok ellenőrzése – Mozambik jöhet szóba – nélkülözhetetlen.

Dr. Tapfer Dezső

FAUNISZTIKA

Fészkelő fajok állományának felvételezése a Tisza II. tározó egyik gémtelepén

A MME Hajdú-Bihar megyei Csoportjának 1985-ös hortobágyi tábora keretén belül egyszeri alkalommal állományfelmérést végeztünk a Tisza II. tározón, Poroszló közelében lévő gémtelepén. A telep a 70-es évek óta ismert, azóta az állandó vízborítás miatt a fészkelőhelyként szolgáló füzek már elpusztultak, a telepen belül a víz sok uszadékot is lerakott. Így a gémtelepnek úszó „madársziget” jellege van. A felmérést július 11-én végeztük, ekkor már a legtöbb fészkelő fajnak a csaknem kirepült fiókáit figyelhettük meg. Néhány fajnál a fiatal madarak korai fészkelhagyása (pl.: bakcsó) miatt a fiókák fészkenkénti átlagát becslés alapján adhatjuk meg.

A felvételezést Lipcsey Imre irányításával csónakból végeztük el. A gémtelepén az alábbi fajokat regisztráltuk:

1. Kormorán (*Phalacrocorax carbo*): 60–65 fészkelő pár, a fészkekben átlagosan 3 fióka. A gémtelep közvetlen környezetében lévő fákon több mint 500 egyedet figyeltünk meg.
2. Szürke gém (*Ardea cinerea*): 15 fészkelő pár, fészkenkénti átlag 2 fióka.
3. Üstökös gém (*Ardeola ralloides*): 13 lakott fészek, átlagosan 4 fiókával. A fészkelési időszak elején lévő magas vízállás több, alacsonyra épült fészket tett tönkre.
4. Nagy kócsag (*Egretta alba*): 1984-ben még a gémtelepén 10–15 pár fészkelte, 1985-re ez az egyedülálló, fákra fészket építő kócsagpopuláció teljesen elhagyta a gémfalut és a közelben lévő nád-foltban telepedett meg, hagyományosan a letört nádcsomókra fészkelve. Itt 8 üres fészket találtunk, a környéken 40–45 madár mozgott.

5. Kis kócsag (*Egretta garzetta*): 45 pár fészkelő, átlag 3 fiókával.
6. Bakcsó (*Nycticorax nycticorax*): 80 lakott fészek, fészkenként átlagosan 3 fióka.
7. Kanalasgém (*Platalea leucordia*): 70 pár. Néhány fészekben még tojások voltak, a fiókás fészkekben átlag 3 fióka.

A gémteleptől néhány száz méterre lévő úszó sirályszigeten mintegy 100–120 dankasirály és 20–25 pár küszvágó csér fészket figyeltünk meg.

Dr. Juhász Lajos

Adatok Budapest ÉK-i részének madárfaunájáról

A terület leírása, növényzete.

A vizsgált terület a Gödöllői-dombság és a Pesti-síkság határára esik, Budapest ÉK-i részén található. Részei a Cinkotai-erdő, a Naplás-tó, a Szilas-völgy rétjei és Mátyásföld peremkerületei a környező szántóföldekkel. Ezek adatait a rákoscsabai sóderbánya és a Szerb Antal Gimnázium parkjának néhány adata egészíti ki. A területre a barna erdőtalajok a jellemzőek. Az eredeti növénytakaró, amely feltehetőleg homoki tölgyes lehetett, eltűnt, s ma már csak nyomai lelhetők fel.

A vizsgált terület rendkívül tagolt, amit legszembetűnőbben a vegetáció jelez. A beépített területek jellemzői a konyhakertek és gyümölcsösök. Ezeket a részeket szántók veszik körül, amelyek elsősorban kis méretű háztáji földek, de nagyüzemi táblákat is találunk. A gyakori, gazos parlagok és útszélek télen fontos táplálkozó helyek. A cinkotai gimnázium parkja, sűrű bokrosaival és idős fáival, speciális élőhely, amely két, a területen máshol nem fészkelő fajnak is otthont ad. A bánya legjelentősebb élőhelyei a függőleges partfalak. A Szilas-patak völgyében száraz- és nedves rétek találhatóak kisebb nád foltokkal, fűzbokrosokkal

és öreg fűzekkel. Két helyen nagyobb csalános–nádas alakult ki. A tó gátja előtt egy figyelemre méltó, kis láprét található. A terület fontos része a Naplás-tó, ami a patak duzzasztásával keletkezett a hetvenes évek elején. A tó DK–ÉNy irányban fokozatosan mélyül. A gát víz felőli oldala kövezett, mellette nyílt vízfelület található. A sekélyebb részek felé haladva egy hínáros, majd egy gyékényes-nádas, kijebb magassásos és magaskórós zónák találhatók. A vizsgált terület másik jelentős része az erdő. Nagysága közel 365 ha, állománya rendkívül összetett. Területének kb. felén egy kevéssé jelentős, tíz éves körüli fiatalos található. Az idősebb rész kb. 40 éves. Főbb fajai a fekete fenyő, az akác, a kocsányos tölgy és a korai juhar. Az eredeti vegetációra utal az erdő gazdag cserjeszintje, amely a madarak táplálkozásában és szaporodásában is igen fontos. Leggyakoribb fajok a bodza, a galagonya, a kőköny és a betelepített Padus serotina.

A terület avifaunája.

E munkában az 1979.09.01. és 1985.08.04. közti, a területre vonatkozó faunisztikai adataimat dolgoztam fel. Ez alatt az idő alatt 122 megfigyelési napot töltöttem a terepen, melyet 55 alkalmi megfigyelés adata egészít ki. Ezek évszakos megoszlása a következő:

	tavas	nyár	ősz	tél	összes
megfigyelési nap	47	13	27	35	122
alkalmi adat	18	8	13	16	55
fajszám	118	88	96	56	144
példányszám	7.998	3.720	10.629	12.703	35.050

I. sz. táblázat

A fenti táblázatban megtalálható az egyes aspektusokban előforduló fajok száma és össz.példányszáma, valamint az összesített eredmények is. Mint látható, a területen eddig 144 madárfaj

35.050 példányát jegyeztem fel. Közülük kb. 70 faj alkalmi-, vagy rendszeres fészkelő. Ezekkel együtt a területen rendszeresen előfordul kb. 95 faj. További kb. 50 faj alkalmi vendégnek bizonyult, ezek közül az érdekesebbeknek pontos adatait is közlöm. (További 6 faj megkerülése várható, melyeket a terület közvetlen környékén már megfigyeltem, vagy megbízható megfigyelők szóbeli közléséből ismerek. Ezek a macskabagoly, a fekete harkály, az erdei pacsirta, a nagy fülemüle, a csonttollu, és a keresztcsőrű.) Az adatokat elsősorban távcsöves megfigyeléseken, valamint a faj hang alapján történő azonosításán alapulnak. A megfigyelt fajok a következők:

Podiceps ruficollis (kis vöcsök): a leggyakoribb vöcsökfaj, fészkelő.

Podiceps nigricollis (fekenyakú vöcsök): 14 alkalommal figyeltem meg, összesen 57 példányt.

Podiceps cristatus (búbos vöcsök): kis számban fordul elő, alkalmi fészkelése feltételezhető.

Podiceps griseigena (vörösnyakú vöcsök): egy adat: 1984.09.08. 1 pd.

Ardea cinerea (szürke gém): 5 esetben figyeltem meg.

Ardea purpurea (vörös gém): 5 alkalommal figyeltem meg.

Ixobrychus minutus (törpe gém): 6 esetben észleltem.

Ciconia ciconia (fehér gólya): 2 tavaszi és 1 nyári megfigyelés.

Anser anser (nyári lúd): egyetlen megfigyelés: 1981.12.28. 13 pd.

Anser fabalis (vetési lúd): 4 esetben észleltem kisebb csapatait.

Anas platyrhynchos (tőkés réce): gyakori fészkelő faj.

Anas querquedula (böjti réce): rendszeres átvonuló, főként tavasszal.

Anas crecca (csörgő réce): egyetlen adata: 1984.10.20. 9 pd.

Spatula clypeata (kanalásréce): két adat: 1982.03.15. 3 pd., 82.06.08. 1 pd.

Aythya ferina (barátréce): rendszeresen előfordul, fészkelése néhány párban valószínű.

Aythya fuligula (kontyos réce): kis számban rendszeresen előfordul.

Aythya nyroca (cigányréce): alkalmi fészkelő, kis számban rendszeresen megfigyelhető faj.

- Tringa hypoleucos* (billegetőcankó): kis számú, de rendszeres tavaszi vendég. 12 esetben, 29 példányát figyeltem meg.
- Scolopax rusticola* (erdei szalonka): 3 megfigyelés 1981-ben.
- Calidris minuta* (apró partfutó): 1 megfigyelés: 1984.09.29. 1 pd.
- Philomachus pugnax* (pajzsoscankó): egy adat: 1985.04.28. 26 pd.
- Larus argentatus* (ezüstsirály): 3 alkalommal fordult elő a területen: 1980.12.22. 6 pd., 1981.04.04. 4 pd. és 1984.09.29. 2 pd.
- Larus ridibundus* (dankasirály): rendszeresen előfordul.
- Chlidonias hybrida* (fattyúszerkő): egy adat: 1985.08.04. 3 pd.
- Chlidonias leucopterus* (fehérszárnyú szerkő): három megfigyelés: 1980.05.19. 3 pd., 1981.05.01. 4 pd. és 1985.05.12. 7 pd.
- Chlidonias niger* (kormos szerkő): 3 alkalommal figyeltem meg: 1981.05.01. 14 pd., 05.11. 47 pd. és 1982.05.30. 2 pd.
- Columba oenas* (kék galamb): egyetlen adat: 1982.05.02. 6 pd.
- Columba palumbus* (örvös galamb): rendszeres fészkelő az erdőben.
- Streptopelia turtur* (vadgerle): aránylag gyakori fészkelő.
- Streptopelia decaocto* (balkáni gerle): gyakori fészkelő.
- Cuculus canorus* (kakuk): nyáron át rendszeresen 4–8 pd.
- Asio otus* (erdei fülesbagoly): szórványos fészkelő.
- Caprimulgus europaeus* (lappantyú): szórványos megfigyelések. 1981.05.03. és 06.13-i adatok és nászrepülése költésre utal.
- Apus apus* (sarlósfecske): egyetlen adata: 1982.05.10. 6 pd.
- Alcedo atthis* (jégmadár): egyetlen megfigyelés: 1984.09.22. 1 pd.
- Merops apiaster* (gyurgyalag): a bányában csökkenő, kis számban költ. Nagyobb mennyiségben vonul át a területen.
- Upupa epops* (búbosbanka): 1–2 párban költő faj.
- Jynx torquilla* (nyaktekercs): 1–2 párban költ.
- Picus viridis* (zöld küllő): néhány párban költ.
- Dendrocopos maior* (nagy fakopáncs): kis számban költ a területen.
- Dendrocopos syriacus* (balkáni fakopáncs): néhány pár költ.
- Dendrocopos medius* (közép fakopáncs): 1 adata: 1981.03.07. 1 pd.

- Bucephala clangula* (kerceréce): adatai: 1982.11.07. 2 pd., 1984.11.24. és 12.01. 1–1 pd.
- Accipiter gentilis* (héja): 3 alkalommal fordult elő: 1981.01.10. 1 pd., 1981.06.07. 1 pd és 1985.03.10 1 pd.
- Accipiter nisus* (karvaly): egy pár rendszeresen mutatkozik a területen, fészkelésük nem kizárt.
- Buteo buteo* (egerészölyv): a leggyakoribb vágómadár, váltófészke a területen található.
- Buteo lagopus* (gatyás ölyv): szórványos téli vendég. Adatai: 1982.01.23. 1 pd., 1982.09.11. 1 pd., 12.12. 1 pd és 1995.01.13. 1 pd.
- Circus aeruginosus* (barna rétihéja): 1982.05.16. 1 pd., 1985.04.14. 1 pd.
- Falco peregrinus* (vándorsólyom): mindössze háromszor figyeltem meg 1981-ben: 01.03. 1 pd., 02.10. 1 pd. és 11.22. 1 pd.
- Falco subbuteo* (kaba): adatai: 1982.07.23. és 09.05. 1–1 pd.
- Falco columbarius* (kis sólyom): szórványos téli vendég: 1981.01.25., 11.22. 1–1 pd., 12.13., 12.29. 2–2 pd., 1982.11.07. 1 pd., 1985.01.20. 1 pd., 03.10. 2 pd.
- Falco tinnunculus* (vörös vércse): rendszeresen megfigyelhető.
- Perdix perdix* (fogoly): a területen kis számban költ.
- Phasianus colchicus* (fácán): rendszeres fészkelő.
- Gallinula chloropus* (vízityúk): néhány pár költ a tó nádasában.
- Fulica atra* (szárcsa): gyakori fészkelő, ősszel nagyobb számban vonul át.
- Vanellus vanellus* (bíbic): rendszeres tavaszi átvonuló.
- Charadrius hiaticula* (parti lile): 1983.04.09. 1 pd., 04.23. 2 pd.
- Charadrius dubius* (kis lile): 4 adata: 1985.04.14., 04.20., 04.28. 3–3 pd. és 05.05. 4 pd.
- Numenius arquata* (póling): 2 adat: 1985.03.17. 9 pd., 03.31. 1 pd.
- Tringa totanus* (piroslábú cankó): két alkalommal figyeltem meg a leeresztett víztározóban: 1983.04.09. 1 pd., 1985.05.05. 2 pd.
- Tringa ochropus* (erdei cankó): 2 adata: 1985.03.17. és 03.31. 1–1 pd.

- Dendrocopos minor* (kis fakopáncs): telente rendszeresen 1–1 példány.
- Galerida cristata* (búbospacsirta): gyakori fészkelő a szántókon és a bányában.
- Alauda arvensis* (mezeipacsirta): a szántók gyakori fészkelője.
- Hirundo rustica* (füstifecske): gyakori, a lakott területeken fészkel.
- Delichon urbica* (molnárfecske): rendszeres, a lakott területeken költ.
- Riparia riparia* (parti fecske): a bányában változó számban fészkel.
- Oriolus oriolus* (sárgarigó): gyakori fészkelő.
- Corvus cornix* (dolmányos varjú): egy pár fészkel a területen.
- Corvus frugilegus* (vetési varjú): tömeges téli vendég.
- Coloeus monedula* (csóka): a varjú csapatokkal kis számban rendszeresen megjelenő faj.
- Pica pica* (szarka): 1–2 pár fészkel.
- Garrulus glandarius* (szajkó): több párban költ.
- Parus maior* (széncinege): rendszeres fészkelő, gyakran megfigyelhető.
- Parus caeruleus* (kék cinege): a széncinegékénél kisebb számban, rendszeresen fészkelő faj.
- Parus ater* (fenyvescinege): 10 esetben, 27 pd-t figyeltem meg.
- Parus palustris* (barátcinege): kis számban fészkel.
- Parus montanus* (kormosfejű cinege): egy adat: 1982.04.06. 1 pd.
- Aegithalos caudatus* (őszapó): rendszeres téli vendég. 1985-ben egy pár valószínűleg költött az erdőben.
- Remiz pendulinus* (függőcinege): egyetlen adata: 1981.06.27. 4 fiókat vezető pár. Fészket a területen nem találtam meg.
- Sitta europae* (csuszka): a gimnázium parkjában alkalmilag költ.
- Certhia brachydactyla* (rövidkarmu fakusz): 9 esetben, 10 példányt észleltem, alkalmi téli vendég, de 2 tavaszi és 1 nyári adata is van.
- Troglodytes troglodytes* (ökörsem): kis számban rendszeres téli vendég, esetleg alkalmilag költ.
- Turdus viscivorus* (léprigó): ritka átvonuló.
- Turdus pilaris* (fenyőrigó): rendszeres téli vendég.

Turdus philomelos (énekes rigó): néhány párban költ.

Turdus merula (fekete rigó): gyakori fészkelő.

Oenanthe oenanthe (hantmadár): a lakott területeken és a bányában néhány párban költ

Saxicola torquata (cigány csaláncsúcs): rendszeres fészkelő.

Saxicola rubetra (rozsdás csaláncsúcs): 1–2 pár költ a területen.

Phoenicurus phoenicurus (kerti rozsdafarkú): 1 adat: 1979.09.15.
1 pd.

Phoenicurus ochruros (házi rozsdafarkú): rendszeres átvonuló.

Luscinia megarhynchos (fülemüle): aránylag gyakori fészkelő.

Erithacus rubecula (vörösbegy): viszonylag gyakori költő faj.

Locustella naevia (réti tücsökmadár): 1981-ben és 1985-ben vsz. fészkel a területen néhány pár a tó-környéki sásosokban.

Locustella fluviatilis (berki tücsökmadár): feltehetőleg több párban költ a területen.

Locustella luscinioides (nádi tücsökmadár): valószínűleg néhány pár költ.

Acrocephalus arundinaceus (nádirigó): rendszeres fészkelő.

Acrocephalus scirpaceus (cserregő nádiposzáta): feltehetőleg kisebb számban fészkel.

Acrocephalus palustris (énekes nádiposzáta): feltehetőleg több párban költ a területen.

Acrocephalus schoenobaenus (foltos nádiposzáta): a leggyakoribb nádiposzáta, fészkelő.

Acrocephalus paludicola (csíkosfejű nádiposzáta): egyetlen adata: 1982.07.23. 1 pd., éneklő hím!

Hippolais icterina (kerti geze): a gimnázium parkjában 1–3 pár rendszeresen fészkel.

Sylvia atricapilla (barátka poszáta): aránylag gyakori fészkelő ú

Sylvia borin (kerti poszáta): feltehetőleg fészkel a területen.

Sylvia communis (mezei poszáta): rendszeres átvonuló.

Sylvia curruca (kis poszáta): rendszeres fészkelő.

Phylloscopus trochilus (fitiszfűzike): 1–2 pár valószínűleg költ a területen.

Phylloscopus collybita (csilpcsalp-fűzike): gyakori fészkelő faj.

Phylloscopus sibilatrix (siségő fűzike): alkalmi költése feltételezhető.

- Regulus regulus* (királyka): gyakori téli vendég.
- Regulus striata* (szürke légykapó): kis számban költ.
- Ficedula hypoleuca* (kormos légykapó) adatai: 1981.04.05., 04.09. 1–1 pd., 1982.04.27., 08.21. 1–1 pd., 1983.04. 17. 1 pd., 1985.05.05. 3 pd.
- Ficedula albicollis* (örvös légykapó). mindössze 3 észlelés.
- Prunella modularis* (szürkebegy): 2 adat: 1985.03.17. és 03.31. 1–1 pd.
- Anthus pratensis* (réti pityer): adatai: 1982.09.26. 3 pd., 10.16. 6 pd., 1984.09.08. 2 pd.
- Anthus campestris* (parlagi pityer): 1 adat: 1985.04.28. 1 pd.
- Anthus trivialis* (erdei pityer): kisebb számban fészkel a területen.
- Anthus spinoletta* (havasi pityer): megfigyelési adatok: 1984.11. 04. 5 pd., 12.16. 2 pd., 12.23. 12 pd., 1985.01.06. 1 pd., 01.20. 2 pd., 02.17. 36 pd. és 03.23. 31 pd.
- Motacilla alba* (barázdabillegető): kis számban fészkel a tó környékén és a bányában.
- Motacilla flava* (sárga billegető): 1–2 pár költ a patak mentén.
- Motacilla cinerea* (hegyi billegető): 1 adat: 1984.09.29. 2 pd.
- Lanius excubitor* (nagy őrgébics): 5 esetben figyeltem meg: 1982.01.03., 01.23., 1–1 pd., 11.07. 2 pd., 12.19. 1 pd., 1985.01.20. 1 pd.
- Lanius minor* (kis őrgébics): 2 adata: 1981.05.10. és 11. 1–1 pd.
- Lanius collurio* (tövisszúró gébics): rendszeres fészkelő.
- Sturnus vulgaris* (seregély): igen gyakori, az erdő természetes odvainak nagy részében ez a faj költ.
- Passer domesticus* (házi veréb): a lakott területeken igen gyakori.
- Passer montanus* (mezei veréb): nagyon gyakori fészkelő.
- Coccothraustes coccothraustes* (meggyvágó): rendszeres téli vendég, alkalmi fészkelése lehetséges.
- Carduelis chloris* (zöldike): gyakori fészkelő.
- Carduelis carduelis* (tengelic): gyakori költő faj.
- Carduelis spinus* (csíz): gyakori téli vendég.
- Carduelis cannabina* (kenderike): néhány pár valószínűleg költ, ősztől tavaszig gyakori.
- Carduelis flavirostris* (téli kenderike): 2 adata: 1981.01.03. 10 pd., 1981.01.04. 3 pd.

Serinus serinus (csicsörke): rendszeres fészkelő.
Pyrrhula pyrrhula (süvöltő: rendszeres téli vendég.
Fringilla coelebs (erdei pinty): gyakori költő faj.
Fringilla montifringilla (fenyőpinty): gyakori téli vendég.
Emberiza citrinella (citromsármány): kisebb számban vsz. költ.
Emberiza calandra (sordély): 2 adata: 1981.01.04. 1 pd. és
1982.11.07. 5 pd.
Emberiza schoeniclus (nádi sármány): vsz. rendszeres fészkelő.
Plectrophenax nivalis (hósármány): egy adat: 1981.11.30. 14 pd.

A madárfauna rövid értékelése:

A fenti adatokat nem akarom most részletesen és alaposan elemezni, de azért néhány, általam fontosnak tartott dologra szeretnék itt röviden kitérni. Mint már volt róla szó, a vizsgált terület aránylag kicsi, de rendkívül heterogén. Ez meglátszik az avifaunán is, ahol a nagy faj-szám mellett, az egyes fajok egyedszáma kicsi. A területen fészkelő fajok állományának pontosabb méreteire a következő évekre tervezett felmérésektől várhatunk választ. A megfigyelések másik eredményeként már most megállapítható, hogy több faj populációja kisebb, mint azt a terület eltartó képessége indokolná. Különösen élesen előtűnik ez az odulakó madaraknál, ahol az odu hiány korlátozza a fészkelő párok számát. Az eddigieket figyelembe véve érdemesnek tűnik a madárvédelmi tevékenységet fokozni. Érdemes lenne foglalkozni a terület védetté nyilvánításával, – a GATE Növény-tani Tanszéke botanikai szempontokra való hivatkozással erre már javaslatot tett, egyrészt helyzete (kiránduló terület)í másrészt gazdag flórája és faunája miatt.

Végül szeretném köszönetemet kifejezni, többek közt Ócsag Attilának, Bódi Lászlónak, Schmidt Gábornak és Lauter Józsefnek hasznos támogatásukért és segítségükért.

Kalivoda Béla

**Gyurgyalag (*Merops apiaster*) és partifecske (*Riparia riparia*)
fészkelőhelyek felmérése 1985-ben
a Gödöllői dombok – Tápiósáp területén**

Tóalmás:

- I. sz. homokbánya: (Öregszőlők) 2 lakott gyurgyalag üreg, magasságuk 40–110 cm. Lazaszerkezetű homokfal.
- II. sz. homokbánya: a lakott partifecske üregek száma 11. Az egyik üreget megbontották, pehelytollas fiókát láttam a bejáratnál. (VII.13-án) Az üregek magassága 70–100 cm, 15–20 cm távolságra egymástól. 1 üregben hantmadár (*Oenanthe oenanthe*) fészkel.
- III. sz. homokbánya: a lakott partifecske üregek sz. 26. 2 lakott gyurgyalag üreg. Az üregek magassága 50–170 cm.
- IV. sz. homokbánya: 4 lakott gyurgyalag üreg, magasságuk 130–160 cm.
- V. sz. homokbánya: 3 lakott gyurgyalag üreg, magasságuk kb. 160 cm.
- VI. sz. homokbánya: 2 lakott gyurgyalag üreg, 3 üregben mezei veréb (*Passer montanus*) fészkel. m.: 150–170 cm.
- VII. sz. homokbánya: 31 lakott gyurgyalag üreg, 10 üreget kiásva találtam, 1 üregnél összetört tojások kb. 7 db. A legnagyobb területű homokbánya a hét közül, kb. 1000 m², de a leginkább veszélyeztetett is, közvetlenül a falu mellett van. Sajnos működő homokbányák, a munkát nem lehet beszüntetni, de táblák kihelyezésével és gyakoribb ellenőrzéssel talán meg lehet előzni az oktalan fészekpusztítást.

Szabadság u. agyagbánya: (nem működik) 3 lakott gyurgyalag üreg, kb. 5 m magasan.

Sülysáp: (működő agyagbánya) a partifecske üregek száma 237. A gyurgyalag üregek száma 38. 5 üreget kiásva találtam, egyiknél pehelytollas fióka teteme. Az üregben hantmadár költött. Az üregek magassága 1,5 – 10 m.
Védelem: 1986-ben táblakihelyezés, ellenőrzés.

Kóka:

Vargahegy I. sz.: (nem működő agyagbánya) az idén sajnos nem fészkelt itt gyurgyalag, az ok: rendszeresen tartanak motocross edzéseket a területen. Az elhagyott üregeket seregélyek és mezei verebek foglalták el.

Felsőhegy II. sz.: (nem működő homokbánya) 9 üregben sikeresen költött a gyurgyalag. 1 üregben hantmadár fészkelt. Az üregek magassága 100–150 cm. A figyelmeztető tábla kihelyezése óta a homokhordás szünetel.

Felsőhegy III. sz.: (működő homokbánya) 3 üregben költött gyurgyalag. Ez a homokbánya a Kókát Dánnyal összekötő műút mellett van. 3 esetben találtam az út mellett gyurgyalag tetemeket (7 pd.). Mint utólag kiderült a madaraknak át kell repülni az út fölött, hogy elérjék az üregeket. Ilyenkor fennáll az a veszély, hogy nekiszállnak a járműveknek, ez esetben is ez történt. Az elpusztult madarak közül 5 pd. juv. 2 adult.

Páskom IV. sz.: (működő homokbánya) 4 üregben költött gyurgyalag. 1 üregben hantmadár. Az üregek magassága 70–150 cm.

Csapás u. V. sz.: (működő b.) 3 üregben költött gyurgyalag, 1-ben hantmadár.

Dány: (lőtér) 1 lakott gyurgyalag üreg 60 cm magasan, a fal többi része megbontva.

Tura: (működő homokbánya) területe kb. 1000 m². Nagyon lazaszerkezetű homok, gyakori az omlás, ilyenkor sok üreg tönkremegy. A gyurgyalagok által lakott üregek száma: 29. A partifecske üregek száma: 45. Hantmadár 1 üregben. Az üregek magassága: 50–200 cm. Védelem: táblakihelyezés.

Galgahévíz: (nem működő homokbánya) kerítéssel lezárt terület. Homokkő-szerű partfal, magassága 10–15 m, hossza 60 m. A gyurgyalag üregek száma: 101. Partifecske üregek száma: 18. A lakott üregek számát pontosan nem tudtam meghatározni, mert a meredek fal miatt hozzáférhetetlen.

Galgahévíz: (halastó) A partfalban 2 lakott gyurgyalag üreg.
1 pd. jégmadarat (*Alcedo atthis*) figyeltem meg a tóparton álló kiszáradt fán, július 27-én.

Szentmártonkáta: (működő homokbánya) 9 üreget kiásva találtam VII. 27-én, a rovarmaradványokból ítélve gyurgyalagok lakták. 1986-ban táblát fogok kihelyezni.

Tápiószecső I. sz.: (működő homokbánya) 10 üreg kiásva. 1 üregben hantmadár fészkel, valószínű, hogy azért nem ásták ki, mert az üreg kb. 20 m-rel távolabb volt, s bejáratát gyökerek takarták. Védelem: táblakihelyezés, ellenőrzés.

Tápiószecső II. sz. homokbánya: (Tápió patak mellett) A lakott gyurgyalag üregek száma 6, – 110–170 cm magasan. A lakott partifecske üregek száma 18, – 100–200 cm magasan.

Kókán a felsőhegyi homokbányában fészkelő gyurgyalagok viselkedését tanulmányoztam behatóbban. Az idén az első példányokat május 4-én észleltem a területen. A közeli réten intenzív legeltetés folyik, rengeteg a szárnyasrovar. Táplálékuk nagy részét itt szerzik. A táplálékmaradványok, melyeket az üregek bejáratánál gyűjtöttem, főleg a darázs és méhfélék családjához tartozik. (Német darázs – *Paravespula germanica*, földi poszméh – *Bombus terrestris*, szuronyos istállólegy (bögöly) – *Stomoxys calcitrans*, ritkábban háziméh – *Apis mellifica*, szitakötők – Odonata és lepkék.

A meredek partfalba száraz ágakat szúrtam (vízszintesen) 3 helyen az üregek közelében. A gyurgyalagok szívesen üldögéltek rajta, táplálékukat néha hozzáütögették. (Főleg olyan helyeken ajánlatos ilyen ágakat kihelyezni, ahol nincs fa, vagy elektromos vezeték a közelben).

Július végén, amikor már kirepültek a fiatal madarak, egyre ritkábban tartózkodtak az üregek környékén. Nagyobb távolságra elkóboroltak. A homokbányától kb. 500 m-re van egy rezgőnyárfa csoport, ezeken töltötték az éjszakát. Sötétedés előtt érkeztek rendezetlen csapatban, jellegzetes hangjukat hallatva siklottak a fák körül, majd leereszkedtek a lombkoronába (kb. 15–20 m) s elcsendesedtek (50–60 pd.). Amikor megvirradt, hangos purrogással repültek a rét fölé táplálkozni. A kifejlett fiatal madarakat néha még etették az öregek.

Vonulás idején (augusztus végén, szeptember elején) nagy magasságban szálló csapatokat figyeltem meg. (50–100 pd.)

Az általam felmért homokbányák nagy részében a hantmadár (*Oenanthe oenanthe*) jelen van mint fészkelő faj, de 1 párnál több egyszer sem fordult elő, pedig vannak nagy területűek. (Tura, Tóalmás, Súlysáp.) Ürege minden esetben távolabb volt a gyurgyalag és a partifecske üregektől. (5–20 m.)

Kertész László

Nagy létszámú holló (*Corvus corax*) csapatok a Börzsönyben

1985. december 3-án a Kóspallag közelében egy 25 madárból álló holló csapatot figyeltünk meg. Negyed óráig kb. 10–20 méter magasan nagy lármával kavarogtak, majd kettesével, hármasával különböző irányokba elrepültek. December 6-án Királyréten egy 28 példányból álló csapat tartózkodott, több órán keresztül a Vár-hegy körül keringtek alacsonyan. Fölöttük nagy magasságban előbb egy 15, majd egy kb. 200 madárból álló holló csapat húzott el némán ÉNy-i irányba.

Homoki Nagy István – Mekli Mihály

Megfigyelések a Hortobágyi halastavakon (Furcsa madárbaletet)

1985. VII.26-án Hortobágyi halastó lehalászott 9-es taván madársztunk. A halastavon nagyszámú madár volt. Néhány érdekesebb fajt is sikerült megfigyelnünk. Például: kendermagos réce (*Anas strepera*) 5 pd.; daru (*Grus grus*) 2 pd.; ezüst lile (*Pluvialis squatarola*) 1 pd.; parti lile (*Charadrius hiaticula*) 2 pd.; széki lile (*Charadrius alexandrinus*) 1 pd.; kis póling (*Numenius phaeopus*) 7 pd.; szürke cankó (*Tringa nebularia*) 11 pd.; törpe partfutó (*Calidris temminckii*) 3 pd.; havasi partfutó (*Calidris alpina*) 37 pd.; sarlós partfutó (*Calidris testacea*) 14 pd.; kis sirály (*Larus minutus*) 1 pd. Madármegfigyelés közben arra lettünk figyelmesek, hogy az egyik dankasirály (*Larus ridibundus*) néhány méterre bevár, pedig társai rég elrepültek. Mikor nagy nehezen elrepült előlünk, láttuk, hogy egy tavi kagyló (*Anodonta cygnea*) beszorította a lábát. Sajnos megfogni nem sikerült, így nem tudtuk megmenteni. Később egy ugyanígy járt godát (*Limosa limosa*) – amely nem tudott elrepülni terhével – sikerült megfognunk és lábáról lefeszítettük a kagylót. Ezután rögtön társaihoz repült. Majd megfigyeltünk még egy szerencsétlenül járt dankasirályt, melyet szintén sikerült megszabadítani terhétől. A madarak táplálkozás közben léphettek a kagylóba, melyek hirtelen összezáródtak és a madarak nem tudták lábukat kihúzni.

Zeke Tamás – Zeke Szabolcs

A jeges sirály (*Larus hyperboreus*) újabb előfordulása Magyarországon

1985. november 9-én madármegfigyelést végeztünk Boros Emilel, Schmidt Andrással, Soós Endrével és Szigeti Balázsszal a Duna Almásfüzitő – Süttő közötti szakaszán.

Almásfüzitő határában egy zátonyon tartózkodó 10–12 példányból álló ezüstsirály csapatban társainál nagyobb termetű

sirályt vettünk észre, melynek egész szárnya – a szárnycsúcsot is beleértve –, valamint háta világosszürke volt. Egy, a zátony közelében elhaladó vontatóhajó az ezüstsirályokat felrepülésre készítette, csupán ez a madár maradt ülve. A további megfigyelések során egyértelművé vált, hogy a madár nyugalmi ruhás öreg jeges sirály. A madarat megközelítettük és bizonyító felvételeket készítettünk róla. A sirály ekkor felszállt és lomha, gémszerű szárnycsapásokkal egy távolabbi zátony felé repült és előbb ide, majd a nyílt vízre ült le. November 23-án és 24-én e példány újra a területen tartózkodott. Ekkor az eddigiekkel együtt további megfigyelők is látták a madarat.

Az irodalomból a fentén kívül három adat ismert a jeges sirály hazai előfordulásáról. Az 1925-ben Tiszaburán és az 1941-ben a szegedi Fehértavon elejtett példányok fiatalok voltak, míg a Beretzky által 1952–53 telén megfigyelt példány kora nem ismeretes.

Waliczky Zoltán és Magyar Gábor

Karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*) Pomázon

1985. július 13-án madarászhalóm pomázi telkemen, a szőlőlugas mellett volt kifeszítve. Itt került bele egy karmazsinpirók fiatal példánya. A szájjuga még egészen sárga volt. A Budakeszi Bodzás-árokknál történt fogás után ez a második bizonyító példány Magyarországról.

Gál Lajos

A szerkesztő megjegyzése: mint ismeretes, a karmazsinpirók évek óta rendszeresen költ Szlovákia egyes részein, nem messze a magyar határtól. Miután számára kedvező élőhelyek hazánkban is találhatóak, különösen a folyómenti bokrosok közelében (pl. az Ipoly mentén) fokozottan figyeljünk esetleges előfordulására és költésére.

A Börzsöny gólyaállománya 1981–1985 éves ciklusban

Az állomány felmérését 1979-ben kezdtük meg egy viszonylag jól behatárolható területen, mely Váctól a Duna vonala, nyugati irányban az Ipoly torkolatáig, majd az Ipoly vonalában észak és kelet irányban Ipolyvecéig, keleten az M2-es útig terjed. A vizsgált terület kb. 640 km² Észak Pest-megye és nyugat Nógrád-megye területe. Adataink az 1980-as évtől folyamatosak. Ez évben a Börzsönyi Tájvédelmi körzet, valamint a területileg illetékes Áramszolgáltató Vállalat segítségével Pest-megyében 5, Nógrádban 16 fészektartót szereltünk fel. A legkedvezőbb életfeltételek az Ipoly menti mezőgazdasági és árterületeken vannak, az állomány 73 %-a e területen él. (1-es táblázat.) Az 1980-as évben költség volt még Parassa-pusztán a határátkelőhely kiépítése (munkagépek zaja) az egyébként ott tartózkodó párt elűzte, viszont valószínű, hogy ennek a párnak Hont és Nógrád községekben sikerült megtelepedniük, ahol korábban költség nem volt.

A fészkek 47 %-a villanyoszlopokra (2-es táblázat) épült. Vámosmikolán a kastély (jelenleg iskola) kéményén épült fészket az iskola igazgató kérésére költség után lebontottuk, az épület melletti hársfán ácsoltuk össze a fészkelőhelyet, melyben 1982-től eredményesen költenek a gólyapárok. Említésre méltó, hogy az Ipoly völgyében 1985 kivételével szinte minden évben igen nagy harcok folytak a fészkek birtoklásáért. 1981-ben két költség teljesen megsemmisült. Ipolytölgyesen két tojást, Ipolyvecén három tojást dobtak ki harc közben a gólyák. Az ötéves ciklusban az 1982-es év volt területünkön a legeredményesebb.

Emmer József

Gólya fészkelési helyek

Helysége	1981.		1982.		1983.		1984.		1985.		Összes fióka
	F	f	F	f	F	f	F	f	F	f	
Diósjenő	1	2	1	3	1	3	1	3	1	3	14
Drégelypalánk	4	10	4	12	4	14	4	8	4	11	55
Hont	1	3	1	3	1	2	1	2	1	2	12
Ipolytölgyes	—	—	1	4	1	2	1	3	1	3	12
Ipolyvece	2	7	3	9	2	5	3	7	3	9	37
Kismaros	1	4	1	2	1	2	—	—	1	3	11
Letkés	—	—	1	3	1	2	1	3	1	3	11
Nógrád	1	4	1	4	—	—	1	3	1	3	14
Rétság	1	3	1	2	1	2	1	3	1	2	12
Tolmács	1	3	1	2	—	—	—	—	—	—	5
Vámosmikola	3	8	2	5	2	5	2	5	1	2	25
Összesen:	15	44	17	49	14	37	15	37	15	41	208

Jelmagyarázat: F = fészek
f = fióka

Gólya fészeképítések

Fészek építve	1981.		1982.		1983.		1984.		1985.		Összes fióka
	F	f	F	f	F	f	F	f	F	f	
műfészek	4	12	5	15	4	12	5	11	5	14	64
villanyoszlopra	3	10	3	8	2	4	2	5	2	6	33
kéményre	3	8	2	4	1	2	1	3	1	2	19
faoszlop	2	5	3	9	3	9	3	7	3	7	37
pajtán	1	4	1	3	1	3	1	2	1	3	15
nyárfán	1	3	1	4	1	2	1	3	1	4	16
fekete fenyőn	1	2	1	3	1	3	1	3	1	3	14
hársfán	—	—	1	3	1	2	1	3	1	2	10
Összesen:	15	44	17	49	14	37	15	37	15	41	208

Jelmagyarázat: F = fészek
f = fióka

Téli madártársulások összetételének vizsgálata Egerben, 1986. januárjában

1986. januárjának első és második hetében több alkalommal végeztem madártani megfigyelést Eger nagyobb parkjaiban és az Eger patak városi szakaszán. Az enyhe tél és a vékony hótakaró ellenére meglepően gazdagnak bizonyult a vizsgált terület madárvilága. Az Eger patak Népkerttel határos szakaszán 5–6 hegyi billegető táplálkozott rendszeresen. Igazi madártani érdekességet jelentett az a néhány jégmadár, melyek ugyan csak a patak mentén tartózkodtak. Az egyébként óvatos jégmadarak hamar megszokhatták az ember közelségét, nyugodtan bevártak akár 7–8 méterre is.

A Népkert fáin, főképpen a még termésez juhar és kőrisfákon meggyvágók és nagyszámú süvöltő táplálkozott. Az apróbb magevőket a mindenütt megfigyelhető csizék, kisebb kenderikecsapatok és erdei pintyék képviselték. A fenyőcsoportokon sárgafejű királykákát és fenyvescinegét egyaránt meg lehetett figyelni. A cinegék között egyébként őszapók is mutatkoztak. Mint áttelelő, néhány vörösbegy tartózkodott a patak mentén. A fenti megfigyelések is igazolják, hogy a téli időszakban a városi parkoknak fokozottabb a szerepük az áttelelő, vagy alacsonyabbra húzódó madárpopulációk koncentráálásában és fenntartásában.

Dr. Juhász Lajos

A cigány-csaláncsúcs (*Saxicola torquata*) terjeszkedése a Közép-Tiszavidéken

A Közép-Tiszavidék jelentős részén a cigány-csaláncsúcs rendszeres, sőt gyakori fészkelő. Egyes területeken azonban – amelyeket hosszabb időn át tanulmányoztam – nem ez a helyzet. A Hortobágyon 1976-ban észleltem egy pár költését Ohaton, majd csak 1984-től kezdtek megjelenni a fészkelő párok. Ez a jelenség 1985-ben is folytatódott, mégpedig északról déli irány-

ban. Először Polgár, majd Bagota, végül a Parajos-halom környéke (a nyugati főcsatorna partja) az eddigi határ. A Kiskörei-víztározó területén is 1985-ben jelent meg fészkelőként a faj. Itt is magaskórós gyomvegetáció adott otthont a pároknak, utak, gátak mentén. Úgy vélem, ezek a jelenségek a szomszédos vidékek populációinak felszaporodásával függenek össze.

Dr. Endes Mihály

Hat Parus faj egy csapatban

1985. október 26-án a Kőszegi-hegységben, feleségem társaságában egy viszonylag kisebb számú cinegecsapattal találkoztunk, amelyben viszont Magyarország valamennyi Parus faja jelen volt. A megfigyelés pontos helye: Velem 6B erdőrészlet, amelynek faállománya 35 % fekete fenyő, 25 % erdei fenyő, 10 % lucfenyő, 20 % bükk, 10 % kocsánytalan tölgy, ezen kívül szórtan vörösfenyő, szelídgesztenye, gyertyán, nyír, cseresznye és rezgőnyár. A cinegecsapat a következő fajokból állt: széncinege (*Parus maior*) 8 pd., kék cinege (*P. caeruleus*) 3 pd., fenyvescinege (*P. ater*) 5 pd., barátcinege (*P. palustris*) 2 pd., bubos cinege (*P. cristatus*) 2 pd., kormosfejű cinege (*P. montanus*) 1 pd., őszapó (*Aegithalos caudatus*) 6 pd., hegyi fakusz (*Certhia familiaris*) 1 pd., és csuszka (*Sitta europaea*) 2 pd. Az őszapók nem vegyültek a többi cinege közé, hanem elkülönülve, de mégis a csapatral együtt mozogtak. A nap folyamán a fentiekén kívül még egy kormosfejű és két bubos cinegét figyeltünk meg, szintén Velemben.

A Kőszegi-hegységben fészkel is mind a hat Parus fajunk, mennyiségileg a következő sorrendben: széncinege, kék cinege, fenyvescinege, barátcinege, bubos cinege és kormosfejű cinege. Az elmúlt 5 év során viszonylag rendszeresen megfigyeltem, hogy a kormosfejű cinege kivételével a többi 5 Parus faj költési idő után együtt alkotott táplálkozó közösséget. Ez nemcsak a Kőszegi-hegységben fordul elő, hanem Vas megye egyéb fenyvesekkel borított tájain is. Kormosfejű cinegét viszont eddig általában homogén csoportokban, vagy legfeljebb 2–3 fajhoz társulva figyelttem meg.

A fenyvesek telepítésével és azok korosodásával a korábban hegyvidékekről ismert fajok domb- és síkvidéken is megjelentek. Egyre több helyen fordul elő a fenyves- és a búbos cinege fészkelőként, de hasonló helyzet a hegyi fakusz, a sárgafejű királyka (*Regulus regulus*), a tüzesfejű királyka (*R. ignicapillus*) és helyenként a keresztcsőrű (*Loxia curvirostra*) esetében is. Ez utóbbi a Váti-erdőben fészkeltek sikeresen 1983-ban. A tüzesfejű királyka 1985-ben a Kámoni arborétumban is költött. A kormosfejű cinege viszont egyelőre csak a Kőszegi-hegységből ismert fészkelőként és a megye más pontjain csak költési idő után bukkan fel.

Varga László

Téli madártani tábor a Hortobágyon

1986. január 31 – február 2-a között a DATE 12 hallgatójának részvételével tábort szerveztünk a Hortobágy-Halastó környékén. Fő célunkat a Halastavak körzetében lévő puszták, valamint az Ohati tölgyes téli madártársulásának felmérése képezte. Az enyhe hómentes idő és pocokgradáció kedvezett nagyszámú ragadozómadár megjelenésének. Nagykecskés és az Ohati erdő területén összesen 8 fajt, 7 réti sast, 39 kékes rétihéját, 8 gatyásölyvet, 17 egerészölyvet, több vörös vércsét, 1 héját, 1 karvalyt és 1 kis sólymot figyeltünk meg. E lokális ragadozósűrűség nem mindig jellemző hasonló időszakban. További érdekesség a fekete harkály megfigyelése az Ohati erdőben.

Dr. Juhász Lajos

**Szürke légykapó (*Muscicapa striata*) vonulási
adatok 1984 és 1985 években**

1984.

VIII. 16.	Lovas	1 pd.
VIII. 27.	Felsőörs	1 pd.
	Felsőörs – Küveskútpuszta	1+2+2 pd.
VIII. 31.	Felsőörs	1 pd.
IX. 8.	Paloznak	1+1+1 pd.
IX. 15.	Lovas	1 pd.

1985.

VIII. 5.	Felsőörs	1 pd.
VIII. 17.	Felsőörs	1+1 pd.
VIII. 22.	Felsőörs	1+1 pd.
IX. 7.	Paloznak	1 pd.
IX. 8.	Alsóörs	2 pd.
IX. 14.	Alsóörs	1+1 pd.
	Paloznak	1+1 pd.
	Lovas	1+2 pd.
IX. 15.	Alsóörs	1 pd.
IX. 20.	Tótvázsony	1 pd.
IX. 21.	Lovas	1 pd.

Molnár István

**Nagy fülemüle (*Luscinia luscinia*) fészkelése
a Hortobágyon**

1985. június 19-én a Hortobágyi Nemzeti Park területén Balmazújváros határában Parassa-pusztán egy erdőszéli csalánosban „fülemüle” fészket találtam. A madár a 4 zöldes-barna tojását tölgylevelekből készült alapra, apró fűszálakból épült fészekbe rakta. Mivel a közelben egy nagy fülemülére utolsó strófájú hím énekét hallottam, megpróbáltam megfigyelni a szülőket.

A fiókák június 27-én történt kikelése után többször sikerült alaposan megfigyelni az etető madarakat. A hím éneke, az ekkor történt megfigyelések és a fészeknél készült fotók tanúsága szerint nagy fülemüle költött a Hortobágyon, a Tiszától valamivel több mint 20 km-re!

Bodnár Mihály

A kis kárókatona (*Phalacrocorax pygmaeus*) előfordulása Magyarországon 1974 és 1985 között

Keve (1984) Magyarország madarainak névjegyzéke szerint a kis kárókatona századunkban több esetben is előfordult. Valószínűleg fészkelte Szarvas (1963) és Hódmezővásárhely (1969) környékén is.

A Madártani Tájékoztató eddig megjelent (legutolsó 1985/1.) számaiban 15 esetben 27 példány előfordulását találtam.

Az előfordulások évenkénti megoszlása:

év: 1978 1979 1980 1981 1982 1983 1984

pd.: 1 1 4 7 4 8 2

Az előfordulások havonkénti megoszlása:

hónap I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII. IX. X. XI. XII.

pd. 1 1 - 2 - 1 3 7 2 4 4 2

eset: 1 1 - 1 - 1 1 2 2 2 3 1

Az előfordulások területi megoszlása:

Tisztántúl: 7 előfordulás, 13 pd., 48 %

Duna–Tisza köze: 3 előfordulás, 4 pd., 15 %

Dunántúl: 4 előfordulás, 9 pd., 33 %

Északi Középhegység: 1 előfordulás, 1 pd., 4 %

Összesen: 15 előfordulás, 27 pd., 100 %

Következtetések:

A vizsgált időszakban nőtt a megfigyelések gyakorisága. Területileg elsősorban nagyobb folyóinkon (Duna, Tisza, Körösök, Ipoly) és halastavakon fordult elő. A Tiszántúli megfigyelésekből 5 esetben 9 példányt a Hortobágyon figyeltek meg. Elsősorban az ország déli és délkeleti részein várható újabb megjelenése. A havi bontás szerint leginkább a költés utáni időszakban figyeltek meg. Általában egyesével (9 esetben), vagy kisebb csapatokban (2–3 egyed) fordult elő.

Andrésí Pál

Ásóludak előfordulása Magyarországon 1974–1985 között

Vörös ásólúd (*Casarca ferruginea*)

Keve (1984) Magyarország madarainak névjegyzéke szerint a vörös ásóludat többször megfigyelték, így Bélmegyer közelében 1963. XII. hónapban.

A Madártani Tájékoztató eddig megjelent (legutolsó: 1985/1.) számaiban 8 esetben fordult elő, összesen 14 példányban. Ezek:

Tiszántúl:	1970. 12. 13. – 1 pd. Kardoskút
	1977. 11. 19. – 1 pd. Szelkó tó
	1978. 08. 20. – 4 pd. Hortobágy
	1982. 10. 25. – 1 pd. Pusztaszer
	1982. 11. 27. – 1 pd. Biharugra
Dunántúl:	1978. 02. 04. – 1 pd. Óhíd
	1979. 01. 21. – 4 pd. Dunapataj
	1983. 05. 12. – 1 pd. Fertő

Bütykös ásólúd (Tadona tadona)

Keve (1984) szerint a bütykös ásólúd a XVIII. században még költött a Tisza torkolatában, de ma már csak szórványosan jelenik meg egy-két példány az év bármely szakában, főleg a XI. hónapban.

A Madártani Tájékoztató eddig megjelent (legutolsó: 1985/1.) számaiban 64 előfordulását találtam 287 példányban.

Az előfordulások évenkénti megoszlása:

év:	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
pd.:	3	160	43	4	12	6	2	33	24

Az előfordulások havonkénti megoszlása:

hónap:	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
pd.:	19	35	17	23	8	1	-	-	3	-	110	71
eset:	2	11	11	12	4	1	-	-	2	-	12	9

Az előfordulások területi megoszlása:

Duna–Tisza köze (ebből Fehér tó + Csaj-tó 98 pd.)	114 pd.	40 %
Tisztántúl (ebből Hortobágy 98 pd.)	113 pd.	39 %
Dunántúl	60 pd.	21 %

Összesen: 287 pd. 100 %

Következtetések:

A vizsgált időszakban rendszeresen, évente megjelenő faj, bár vannak kiugró évek, így különösen 1976. Legnagyobb számban november közepétől jelenik meg nagyobb számban. November, december és január hónapokban 23 esetből 11 esetben fordult elő 5 egyednél nagyobb csapata. Más időpontokban alig észlelték

nagyobb csapatait, leginkább egyesével fordul elő. Az eltelt időszakban 29 esetben figyelték meg egyes példányait. Leggyakrabban a Hortobágyon, Szeged-Fehértón és a Csaj-tavon fordult elő, összesen 196 pd. Itt észlelték leginkább nagyobb csapatait is. A Dunántúlon leginkább a Dunán és halastavakon fordult elő.

Andrés Pál

A pásztormadár (*Pastor roseus*) előfordulása Magyarországon 1974 és 1985 között

Pátkai szerint (in: Székessy/szerk.//1973/:Aves) a pásztormadár századunk első felében több esetben hatalmas tömegben költött, legutoljára 1948 nyarán Gyoma környékén. Beözönlései alkalmával V. végén kis előcsapatai mutatkoznak, majd VI. derekán követi őket a zöm.

A Madártani Tájékoztató eddig megjelent (legutolsó 1985/1.) számaiban 17 esetben 159 példány előfordulását találtam.

Az előfordulások évenkénti megoszlása:

év:	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
pd.:	1	1	2	-	129	19	-	7

Az előfordulások havonkénti megoszlása:

hónap	V.	VI.	VII.	VIII.
pd.:	141	4	13	1

1979. május végének napi megoszlása:

nap	25	26	27	28	29	30	31
pd.:	-	26	23	-	7	19	51

Az előfordulások területi megoszlása:

Tiszántúl:	8 előfordulás	99 pd.	62 %
Duna–Tisza köze:	5 előfordulás	29 pd.	18 %
Északi középhegység:	3 előfordulás	30 pd.	19 %
Dunántúl:	1 előfordulás	1 pd.	1 %
Összesen:	17 előfordulás	159 pd.	100 %
Dunántúl:	Nagylózs, 1975.06.20.		1 pd.
Északi középhegység:	Gyöngyös, 1979.05.27.		8+15 pd.
	Felsőzsolca, 1982.05.30.		7 pd.

Következtetések:

Az évenkénti előfordulásokból is látszik, hogy igazi inváziós madár. 1979 május végén előcsapatai mutatkoztak több helyen is az országban, azonban beözönlése elmaradt. Elsősorban a Tiszántúlon és az ország legdélibb részein fordult elő, máshol csak igen elvétve. A Tiszántúli előfordulások nagy része (72 pd.) a Hortobágyról származik. Magánosan vagy kisebb csapatokban gyakran vegyül seregéyekkel.

Andrési Pál

Szalakóta (*Coracias garrulus*) adatok Jászkisér környékéről

Köztudott, hogy a hazai szalakóta állomány az utóbbi években csökkenő tendenciát mutat, melynek legfőbb oka a fészkelésre alkalmas odvas fák hiánya. Eppen ezért szolgál örömmre, hogy Jászkisér környékét illetően e madárfaj utóbbi időben történő rendszeres előfordulásáról (megtelepedéséről?) számolhatok be. A Jászságban és a közeli Tisza ártéri erdeiben ezelőtt is fészkeltek elszórtan szalakóták., jászkiséri előfordulásuk azonban 1978 óta végzett megfigyeléseimet alapul véve csak 1983–1984 óta tekinthető rendszeresnek. Tény, hogy a környékben szintén kevés a fészkelésre alkalmas odvas fa, bár a faj számára kedvező biotóp megtalálható.

1982. 06.12.	Pély		1 pd.
06.22.	Tiszasüly, Holt-Tisza		1 pd.
07.14.	ugyanott (fészek fehér nyáron etetnek)		2 pd.
07.20.	Jászkisér, Durszt-tanya		1 pd.
08.23.	Jászkisér, Durszt-tanya		1 pd.
1983. 08.08-21-ig	Jászkisér, téglagyárnál állandóan megfigyelhető		1 pd.
08.31.	Jászkisér, Durszt-tanya		1 pd.
09.09.	Jászkisér, Millér		1 pd.
1984. 05.18.	Jászkisér, Tomi erdő	(párban)	2 pd.
08.12.	Jászkisér, téglagyár		1 pd.
1985. 05.17.	Tiszasüly, gulyagyep		2 pd.
06.09.	Jászberény-Jászkákóhalma között a villanydróton		2 pd.
06.05.	Jászkisér, téglagyár (fészek fehér nyáron)		2 pd.
06.15.	Jászkisér, gulyagyep		2 pd.
07.13.	Jászkisér, Szúcstelep	(juv.)	4 pd.
07.25.	Jászberény-Jászkákóhalma között		5 pd.

Adataim alapján valószínűnek tartom, hogy a területen 1984 óta költ szalakóta, mivel azelőtt csak vonulási időben tudtam megfigyelni. 1985-ben sikerült a fészket is megtalálni, számomra szokatlan viszonyok között. Az odu elég zavart helyen, a Jászapátit Jászkisérrel összekötő, igen forgalmas műút melletti fehér nyáron, mintegy 5 m magasan volt. A röpnylás a fa úttesttel átellenes oldalán helyezkedett el és keleti irányba nézett. 06.05-én gépkocsival erre haladva fedeztem fel, amint az egyik madár az oduba repült.

06.09-én a fészket távolabbról szemlélve az egyik madarat kirepülni, majd néhány perc múlva visszatérni láttam. Etetést nem tapasztaltam, valószínűleg még a tojásokon kotlott. Sajnos fiókákat mégsem repítettek, mert jún.17-én már elhagyottan találtam a fészket. Valószínűleg a gulyagyepen 15-én megfigyelt pár lehetett, annál is inkább, mert a két hely között a távolság 1,5–2 km. Ezek után meglepetés volt, amikor július 13-án, Szúcstelepen 4 fiatal példányt figyeltem meg. Az időpontokat

figyelembe véve nyilvánvaló, hogy ezek a fenti pár esetleges másodköltéséből nem származhattak, tehát a területen még egy pár szalakótának kellett költenie.

A jövőben megpróbálom oduk kihelyezésével elősegíteni Jászkisér környékén a szalakóták sikeres költését, esetleg állományuk növelését.

Varja József

Gulipánok (*Recurvirostra avosetta*) a jászkiséri halastavon

1985.06.15-én a jászkiséri halastavon 28 gulipánt figyeltem meg, melyek valószínűleg itt költöttek. Két öreg madár viselkedése fészek, vagy fiókák féltésére utalt. A további 26 pd. kormegoszlását a nagy távolság miatt nem sikerült megállapítanom. A fészkelésre legalkalmasabb területnek az egy éve lecsapolt II-es tó látszott, melyben a mélyebb részeken tocsogók alakultak ki. Július 13-án még mindig 10 pd. tartózkodott az egyik frissen lecsapolt tavon.

A gulipánok megjelenése ezen a területen nem meglepő, már előbb is voltak fészkelési idő után kóborló példányok, sőt a tiszasülyi halastavon 1982-ben költöttek is Fatér Imre megfigyelése szerint (Mad. Táj. 1983 július–december). Inkább a nagyobb számú előfordulás jelent érdekességet, amelyben része lehet a KNP területén költő állomány szétszóródásának is.

Varga József

Gödények előfordulása Magyarországon 1974–1985 között

Rózsás gödény (*Pelecanus onocrotalus*)

A rózsás gödény a múlt században még költött nagyobb mocsarainkban.

Keve (1984) Magyarország madarainak névjegyzéke szerint ma már csak a költés utáni, tavaszig tartó kóborlásban vetődnek el egyes példányok vagy párok.

A Madártani Tájékoztató eddig megjelent (legutolsó 1985/1.) számaiban 5 előfordulást találtam. Ezek:

1969.06. ?	–	Balmazújváros	1 pd.
1979.05.16.	–	Balmazújváros	2 pd.
1979.06.17.	–	Hortobágy	2 pd.
1980.07.01.	–	Szelkó tó	1 pd.
1981.09.06.	–	Tiszafüred	6 pd.

Az 5 előfordulás mindegyike a Tiszántúlról származik.

Borzas gödény (*Pelecanus crispus*)

Keve (1984) szerint a múlt század elején még költött nagyobb mocsarainkban. Azóta 3 előfordulása volt. Századunkban Szabadszálláson figyelték meg 1972.05.02-án.

A Madártani Tájékoztatóban nem találtam rá adatot.

Andrési Pál

Fenyőszajkó (*Nucifraga caryocatactes*) előfordulások Csongrád megyében

Zsibók András 1978. szeptember 29-én látott egy fenyőszajkót a Saséri-holtág mellett, az ártéren, Sánta Gábor ugyancsak egy példányt észlelt 1982. április 4-én és 11-én Zsombó körzetében (Mad. Táj. 1982.X.XII.) Az 1985-ös őszen-télen három adat is hozzám került e fajról. November 17-én Tóth Sándor a 37. sz. HC-s. tagja figyelt meg egy fenyőszajkót Szeged-Tápéval szemben a Tisza túlpartján. A madár a Holt-Tiszai gátörháztól délre a gát hullámtér felőli oldalán keresgélt, majd a ligeterdőbe repült. A gátörház udvarán néhány fenyő található. December

13-án Csizmazia Botond Szegeden a Belvárosi Temetőben tujafákön látott 2 példányt, másnap az egyiket elhullva találta. 1985. december 14-én jelen sorok írója Gubányi Eszterrel figyelt meg egy példányt a Hódmezővásárhelytől DNy-ra eső Kishomok gyümölcsösében. A madár egy tanyaudvaron tartózkodott, ahol 3 tujafa, beljebb a kertben fenyőültetés volt. A tanya gazdája elmondotta, a madár november közepén érkezett. Az 1984–85-ös télen, novembertől március végéig is 2 pd. tartózkodott ott, de az egyiket a macska elkapta. A megfigyelések szerint az Alföldön telelő fenyőszajkók szívesen tartózkodnak fenyőkkel, tujákkal beültetett kertekben, udvarokban, temetőben, stb., ahol azért is kerülnek ritkábban megfigyelők szeme elé, mert igen kis körzetben mozogva várják meg a tavaszt.

Dr. Molnár Gyula

Fekete gólyák (*Ciconia nigra*) a dombóvári halastavon

1984. augusztus 25-én, 29 fekete gólyát figyeltem meg. A halastó teljesen le volt engedve. A madarak fehér gólyák (*Ciconia ciconia*) és szürke gémek (*Ardea cinerea*) társaságában szedegettek a laza iszapban.

Tilesch Gábor

Ritkaságok a középrigóci erdőben

1982.I.6-án hósármányt (*Plectrophenax nivalis*) figyeltem meg. A hím példány galagonya termését csipegette. 15 percig figyeltem, majd egy oszlop tetejére repült, tollázkodott néhány percig, s távozott.

1981.IX.21-én bütykös hattyút (*Cygnus olor*) figyeltem meg, a középrigóci halastavon. A tavon 12 példány tartózkodott négy napig, majd Dél-felé, 1981.IX.25-én 12,30-kor távoztak.

Barna kánya (*Milvus migrans*) 1983.IV.15-től VII.19-ig 1–1 példány.

Holló (*Corvus corax*) 1983.III.2-án 1 pd., III.3-án 1 pd., III.19-én 8 pd. (A madarak Szulok és Középrigóc között fészkelnek, eddig ismeretlen helyen.)

Fekete harkály (*Dryocopus martius*) 1983.III.3-án 2 példány, a madarak a kollégiumtól két kilométerre levő elegyes erdőben költöttek. 1983.III.19-én 7 példány.

Tilesch Gábor

Faunisztikai adatok

Hósármány (*Plectrophenax nivalis*):

Tiszasüly,	1983.11.02.	40 pd.
Jászsalsószentgyörgy,	1984.01.03.	3 pd.
	1984.12.16.	100 pd.

(Volt napraforgó táblán)

Fenyérfutó (*Crocethia alba*):

Tiszasüly,	1984.10.14.	3+1 pd.
------------	-------------	---------

(Nádkupac mögé bujtam, a kis csapat 2–2 m-re megközelített és csak akkor repültek fel.)

Gólyatöcs (*Himantopus himantopus*):

Tiszasüly, rizstelep,	1984.07.01.	2 pd.
-----------------------	-------------	-------

Fészek, illetve fióka féltő magatartás.

Lócsér (*Hydroprogne caspia*):

Tiszasüly,	1984.14.07.	2 pd.
------------	-------------	-------

Erdei cankó (*Tringa ochropus*):

Tiszasüly,	1984.01.08.	1 pd.
------------	-------------	-------

Kis kormorán (*Phalacrocorax pygmaeus*):

Tiszasüly, Tisza,	1984.01.08.	1 pd.
-------------------	-------------	-------

Kis harkály (*Dendrocopos minor*):

Jászsalsószentgyörgy,	1983.12.01.	1 pd.
-----------------------	-------------	-------

Fatér Imre

**A ruzsai erdők madárvilága az 1985 évi TOT felmérései szerint
(Kállai-erdő, Mérgezi-erdő, Pálfi-erdő, Honvéd-erdő,
Ruki-erdő, Öttömösi-erdő, Gerencséri-erdő)**

	Státus	D (dominancia)		K (konstancia)	
		példány szám	%	erdőrészek száma	%
Fehér gólya (Ciconia ciconia)	F	7	0,36	3	43
Héja (Accipiter gentilis)	F	10	0,51	5	71
Karvaly (Accipiter nisus)	F	8	0,41	4	57
Egerészölyv (Buteo buteo)	F	9	0,46	5	71
Kabasólyom (Falco subbuteo)	M	2	0,10	2	28
Kék vércse (Falco vespertinus)	M	1	0,05	1	14
Vörös vércse (Falco tinnunculus)	VF	9	0,46	4	57
Fácán (Phasianus colchicus)	F	12	0,61	7	100
Bíbic (Vanellus vanellus)	M	1	0,05	átrepült	
Dankasirály (Larus ridibundus)	M	1	0,05	átrepült	
Örvös galamb (Columba palumbus)	F	6	0,30	6	85
Vadgerle (Streptopelia turtur)	F	22	1,12	5	71
Balkáni gerle (Streptopelia decaocto)	VF	11	0,56	2	28
Kakuk (Cuculus canorus)	M	3	0,15	2	28

	Státus	D (dominancia)		K (konstancia)	
		példány szám	%	erdőrészek száma	%
Kuvik (<i>Athene noctua</i>)	M	1	0,05	1	14
Macskabagoly (<i>Strix aluco</i>)	M	1	0,05	1	14
Erdei fülesbagoly (<i>Asio otus</i>)	M	1	0,05	1	14
Lappantyú (<i>Caprimulgus europaeus</i>)	VF	1	0,05	1	14
Sarlósfecske (<i>Apus apus</i>)	M	36	1,84	csapatban átrepült	
Gyurgyalag (<i>Merops apiaster</i>)	M	4	0,20	1	14
Szalakóta (<i>Coracias garrulus</i>)	VF	2	0,10	2	28
Bubosbanka (<i>Upupa epops</i>)	F	49	2,50	6	85
Nyaktekercs (<i>Jynx torquilla</i>)	F	3	0,15	2	28
Zöld küllő (<i>Picus viridis</i>)	VF	3	0,15	1	14
Fekete harkály (<i>Dryocopus martinus</i>)	VF	2	0,10	2	28
Nagy fakopáncs (<i>Dendrocopos maior</i>)	F	56	2,86	6	85
Közép fakopáncs (<i>Dendrocopos medius</i>)	B	1	0,05	1	14
Kis fakopáncs (<i>Dendrocopos minor</i>)	F	4	0,20	1	14
Búbos pacsirta (<i>Alauda arvensis</i>)	F	47	2,40	6	85
Erdei pacsirta (<i>Lullula arborea</i>)	VF	4	0,20	4	57
Mezei pacsirta (<i>Alavda arvensis</i>)	VF	41	2,10	5	71

	Státus	D (dominancia)		K (konstancia)	
		példány szám	%	erdőrészek száma	%
Füstifecske (<i>Hirundo rustica</i>)	VF	285	14,60	7	100
Molnárfecske (<i>Delichon urbica</i>)	VF	24	1,23	4	57
Partifecske (<i>Riparia riparia</i>)	F	12	0,60	1	14
Sárgarigó (<i>Oriolus oriolus</i>)	F	100	5,12	7	100
Dolmányos varjú (<i>Corvus cornix</i>)	VF	12	0,60	3	43
Vetési varjú (<i>Corvus frugilegus</i>)	M	2	0,10	1	14
Csóka (<i>Coloeus monedula</i>)	VF	2	0,10	1	14
Szarka (<i>Pica pica</i>)	VF	3	0,15	3	43
Szajkó (<i>Garrulus glandarius</i>)	VF	19	0,97	5	71
Széncinege (<i>Parus maior</i>)	F	79	4,05	7	100
Kék cinege (<i>Parus caeruleus</i>)	F	9	0,46	7	100
Fenyvescinege (<i>Parus ater</i>)	VF	4	0,20	2	28
Őszapó (<i>Aegithalos caudatus</i>)	VF	2	0,10	2	28
Csuszka (<i>Sitta europaea</i>)	VF	8	0,40	4	57
Rövidkarmu fakusz (<i>Certhia brachydactyla</i>)	F	3	0,15	2	28
Énekes rigó (<i>Turdus philomelos</i>)	F	3	0,15	2	28
Fekete rigó (<i>Turdus merula</i>)	F	43	2,20	6	85

	Státus	D (dominancia)		K (konstancia)	
		példány szám	%	erdőrészek száma	%
Hantmadár (<i>Oenanthe oenanthe</i>)	VF	26	1,33	6	85
Cigány csaláncsucs (<i>Saxicola torquata</i>)	F	21	1,07	6	85
Rozsdás csaláncsucs (<i>Saxicola rubetra</i>)	F	5	0,25	2	28
Kerti rozsdafarku (<i>Phoenicurus phoenicurus</i>)	VF	1	0,05	1	14
Házi rozsdafarku (<i>Phoenicurus ochruros</i>)	VF	2	0,10	2	28
Fülemüle (<i>Luscinia megarhynchos</i>)	VF	10	0,51	3	43
Vörösbegy (<i>Erithacus rubecula</i>)	VF	23	1,18	6	85
Barátka (<i>Sylvia atricapilla</i>)	F	13	0,66	7	100
Mezei poszáta (<i>Sylvia communis</i>)	VF	1	0,05	1	14
Kis poszáta (<i>Sylvia curruca</i>)	VF	1	0,05	1	14
Csilpcsalp-füzike (<i>Phylloscopus collybita</i>)	F	86	4,40	7	100
Szürke légykapó (<i>Muscicapa striata</i>)	F	50	2,56	6	85
Kormos légykapó (<i>Muscicapa hypoleuca</i>)	B	1	0,05	1	14
Örvös légykapó (<i>Muscicapa albicollis</i>)	B	1	0,05	1	14
Parlagi pityer (<i>Anthus campestris</i>)	VF	6	0,30	1	14
Erdei pityer (<i>Anthus trivialis</i>)	F	19	0,97	2	28
Barázdabillegető (<i>Motacilla alba</i>)	VF	39	1,99	6	85

	Státus	D (dominancia)		K (konstancia)	
		példány szám	%	erdőrészek száma	%
Sárga billegető (<i>Motacilla flava</i>)	VF	4	0,20	1	14
Kis órgébics (<i>Lanius minor</i>)	F	9	0,46	2	28
Tövisszúró gébics (<i>Lanius collurio</i>)	F	113	5,78	7	100
Seregély (<i>Sturnus vulgaris</i>)	F	178	9,11	7	100
Házi veréb (<i>Passer domesticus</i>)	F	52	2,66	5	71
Mezei veréb (<i>Passer montanus</i>)	F	112	5,73	7	100
Meggyvágó (<i>Coccothraustes c.</i>)	VF	1	0,05	1	14
Zöldike (<i>Chloris chloris</i>)	F	59	3,00	6	85
Tengelic (<i>Carduelis carduelis</i>)	VF	48	2,45	5	71
Kenderike (<i>Carduelis cannabina</i>)	B	2	0,10	1	14
Csicsörke (<i>Serinus serinus</i>)	B	1	0,05	1	14
Erdei pinty (<i>Fringilla coelebs</i>)	F	85	4,35	7	100
Citromsármány (<i>Emberiza citrinella</i>)	B	1	0,05	1	14
Sordély (<i>Emberiza calandra</i>)	VF	13	0,66	5	71

100,00 %

F = fészkelő faj	33
VF = valószínű fészkelő faj	30
M = csak megfigyelt faj	11
B = bizonytalan megfigyelés	6

Összesen : 80 faj

A rétek és vizes területek megfigyelt jellemző madarai

	Státus	Öttömösi rét pd.	Barom- járás pd.	Sárszék pd.	Üllési nádas pd.
Ústökös gém (<i>Ardeola ralloides</i>)	M	—	—	3	—
Fehér gólya (<i>Ciconia ciconia</i>)	M	—	1	2	1
Tőkés réce (<i>Anas platyrhynchos</i>)	VF	1	—	14	2
Bőjtői réce (<i>Anas querquedula</i>)	VF	—	—	9	—
Bíbic (<i>Vanellus vanellus</i>)	F	9	7	17	—
Goda (<i>Limosa limosa</i>)	VF	—	—	76	—
Füstös cankó (<i>Tringa erythropus</i>)	M	—	—	5	—
Piroslábú cankó (<i>Tringa totanus</i>)	F	2	—	50	—
Réti cankó (<i>Tringa glareola</i>)	M	—	—	15	—
Sárszalonka (<i>Gallinago gallinago</i>)	M	—	—	6	—
Pajzsos cankó (<i>Philomachus pugnax</i>)	M	—	—	6	—
Dankasirály (<i>Larus ridibundus</i>)	M	1	1	120	—
Fattyúszerkő (<i>Chlidonias hybrida</i>)	M	—	—	1	—
Nádirigó (<i>Acrocephalus arundinaceus</i>)	VF	—	—	1	2
Foltos nádiposzáta (<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>)	VF	—	—	—	3
Cserregő nádiposzáta (<i>Acrocephalus scirpaceus</i>)	VF	—	—	—	2
Nádi tücsökmadár (<i>Locustella luscinioides</i>)	VF	—	—	—	2

F = fészkelő faj
 VF = valószínű fészkelő faj
 M = csak megfigyelt faj

Dr. Molnár Gyula

ÖKOLÓGIA

Molnárfecske (*Delichon urbica*) fészében költő kék cinege (*Parus caeruleus*)

1982.június 23-án a Középrigócon levő Erdészeti Szakmunkás Kollégium molnárfecske állományát kíséreltem meg felmérni, mikor furcsa jelenségre lettem figyelmes. Egy jó nagyra épített fecskefészekből kékcinege repült ki.

A fészekben 10 fióka volt, melyek 16–17 naposak lehettek. A második költés során a cinegepár szintén 10 tojáson kotlott. Ebből 8 kelt ki. A kikelt fiókák 8–10 napos korukig rendben fejlődtek, majd 2 fióka elpusztult. A megmaradt 6 fióka rendben kirepült a fészekből.

Tilesch Gábor

Ablakpárkány alatt fészkelő barátcinege (*Parus palustris*)

1983.június 10-én Középrigócon, az Erdészeti Szakmunkás Kollégium fürdőjének ablakával szemben levő ezüstfenyőn egy idegenesen csettegő barátcinegére lettem figyelmes, mely csőrében eleséget vitt. Néhány perc múlva a cinege az ablakpárkány alatt levő 6–7 cm-es résen beropült, majd ürülékkel csőrében elrepült. Ezután megjelent a párja szintén ürülékkel a csőrében. Amint a madár eltávozott, a hasadékhhoz mentem, s az eleséget kéregető fiókák hangját hallottam. A fészek olyan mélyen volt a falban, hogy egyáltalán nem lehetett látni. A fiókák a megfigyelésem után 8 nappal repültek ki. Két nappal később a rést bevakolták.

Tilesch Gábor

Macskabagoly (*Strix aluco*) korai fészkelése Szegeden

Az Ujszegedi Parkban 1985. március 17-én egyetemisták egy kb. négy hetes macskabagoly fiókát találtak a földön. Sipos Imre biológus hallgató adta át nekem a madarat, melyet gyűrűzés után Bogdán István helyezett vissza a park egyik fájára. III. 19-én a bagolycsaládot úgy találta meg, hogy késő este az öregek és a fiókák egymásnak felelgető hangja után ment.

Visszaszámolva a megtalálás dátumától a fióka korát, kikelése február 20-a körül lehetett. Innen visszaszámolva Colin Harrison könyv által megadott 28–30 napos kotlási időt, a tojásrakás január 22-e körül történhetett. Ez nagyon valószínű, ugyanis január 20-a után egy felmelegedés volt február 1-ig, hóolvadással, s napi + 6° C-os átlaghőmérséklettel. Február közepén viszont egy erős lehűlés következett be. II.14-én – 20° C volt a legalacsonyabb hőmérséklet, s ekkor a macskabagoly a tojásain kotlott.

Dr.Molnár Gyula

Szárcsák (*Fulica atra*) táplálkozása

Tatán 1986. március 19-én a Tó–farok menti őszibúza vetésen a délutáni órákban kb. 100-as szárcsa csapatot figyeltem meg. A madarak egyrésze a belvizes foltokon tartózkodott, nagyobb részük azonban – jellegzetes testtartásukban – a zöld vetést legelte.

Márkus Ferenc

Fecskék korai gyülekezése

1985.június 13-án Balatonfenyvesen a villanyvezetéken tömegesen gyülekeztek a fecskék. Már kora reggel többszáz molnárfeske (*Delichon urbica*) és füstifecske (*Hirundo rustica*) üldögélt a drótokon. Röpködtek egyesével, csoportosan, akár az egész csapat, de mindig visszatérnek rövidebb-hosszabb idő múltán.

11 óra után 4 fiatal partifecske (*Riparia riparia*) is megjelent, egy kissé elkülönültek a többiektől. A szülők szorgalmasan etetik őket, néha repülésre készítetve, csalogatva.

15 óra. Még mindig a dróton ült a sok fecske. A partifecskék fel-tűnően sokat vakaródnak, tollászkodnak kezdettől fogva. Már 10 példányt számoltam. A molnár—, de a partifecskék is a közeli, azonos magasságú nyírfa lecsüngő ágaira kapaszkodnak időnként. A fiatalokat a kezdeti ügyetlenkedésről könnyű felismerni. Később már 20 partifecske ül a drótokon.

16 óra tájban mind eltűnnek. Másnap kevés madár még visszaszállt a huzalokra, rövid időre.

Az első fészekalj kiröpülésének ideje volt, talán a váltakozó időjárás tévesztette meg a fecskéket s emlékeztettek minket a nyár végének szomorú eljövételére.

Dr.Vöröss László Zsigmond

A tőkés réce (*Anas platyrhynchos*) makkevéséről

1985.november elején a Vas megyei Szajki—tavakon egy tőkés réce gácsért ejtettem el. A boncolás során begyéből 5, zuzájából pedig 1 csermakk került elő. A cser (*Quercus cerris*) a Szajki—tavak környékén 1985-ben igen bő termést hozott. A bő termés okozhatta azt, hogy a récék az erdőben lévő tavakról nem mindig húztak ki táplálkozni, hanem a parton, vagy a vízbe pottyanó makkot vették fel. A csermakk táplálék kedvező beltartalmi tulajdonságokkal rendelkezik, hiszen szárazanyagra vonatkoztatva 5,6 % nyersfehérjét, 4,4 % nyers zsírt, 10,3 % nyers rostot, 1,7 % nyers hamut és 78,0 % N-mentes kivonható anyagot tartalmaz. (Kőhalmy 1983. vizsgálatai szerint.) Ezzel együtt viszonylag magas a szárazanyagtartalma is. A csermakk átlagos ezermagtömege, (évek hosszú során mért, 1000 magra vonatkoztatott tömeg): 5500 gramm, ez 6 makk esetében 33 gramm.

A zúzóköveken kívül mást nem tartalmazott a gyomor. A tőkés réce csermakk evését (s általában makkevését) a hazai irodalom nem említi. A közép—európai irodalomban is csak Turcek (1961) közli, bár ő is általában a tölgyek termésének fogyasztójaként nevezi meg. Adatunk is mindenképpen érdekes adalék a faj hazai táplálkozásához.

Dr.Faragó Sándor

Háromszor költő búbosbanka (Upupa epops)

Fácánkerten és környékén a búbosbanka jellemző, gyakori költőfaj. A Természet— és Vadvédelmi Állomás parkjában 1978 óta — mióta itt megfigyeléseket végzek — minden évben fészkeltek egy pár. Éveken keresztül ugyanazon a helyen, egy öreg nyár odvában telepedtek meg és költöttek, míg a fát 1981 őszén kivágták. 1982-ben költőhelyüket nem ismertem, de fészkeltek a park területén. Kétszeri költésüket két évben, 1980-ban és 1984-ben észleltem.

1985-ben március 20-án érkeztek meg a bankák Fácánkertre. Nászjátékot és odufoglalásra utaló viselkedést már április 10-én megfigyeltem. A pár első ízben egy vadgesztenyefa odvában fészkelte. A fészkealj nagyságát nem sikerült megállapítanom, de a költés sikeres volt és legalább három fióka május 25-én mindenképpen kirepült. Ezt megelőzően azonban a hím már új fészkelőhely után nézett és már május 19-én, tehát a fiókák kirepülése előtt 6 nappal megfigyeltem, hogy a bankapár az általam felállított kivágott nyárfatörzs odvába jár be, sőt ugyanezen a napon, még a régi odú előtti ágakon, kopulációjukat is észleltem. Június 8-án már az új helyen — mint később kiderült három tojás — kotlott a tojó, melynek azonosítása távcső segítségével távolról is egyszerű volt, mivel jobb oldali faroktollai töröttek voltak. A második költésből származó három fióka július 11-én sikeresen kirepült és még több napon keresztül megfigyelhetők voltak a közelben szüleikkel együtt. Július 24-én meglepetten tapasztaltam,

hogy már a jól ismert tojó ismét tojásokon ül a nyárfatörzs odvában. Ez alkalommal hatos fészekaljon kotlott, melyből július 30–31-én öt fióka kelt. Egy tojás terméketlennek bizonyult. Augusztus 6-án már csak négy fióka volt az odúban és eltűnt a záptojás is, valószínűleg a szülők távolították el. Az augusztus eleji kánikulát követően 7-e és 9-e között három napig szinte egyfolytában esett az eső és a levegő hőmérséklete is jelentősen visszaesett. A bankák fiókáikat – feltehetőleg az ideiglenes tápálékhiány miatt – ritkábban etették, az egyiket az odúból ki is dobták, melyet – bár visszahelyeztem – a szülők ismételten eltávolították. Az esős időszak elmúltával a megmaradt három fióka még életben volt, de mivel az öregek a jó idő visszatérte ellenére sem etették őket, 10-ére elhullottak.

A búbosbanka évi háromszori költésére sem a hazai, sem pedig a külföldi szakirodalomban nem találtam utalást, így megfigyelésem adalék a faj költésbiológiájához.

Dr. Kalotás Zsolt

Búbos pacsirta (*Galerida cristata*) fészkelése háztetőn

1985. 6. 13-án táplálékot hordó búbos pacsirtát láttam felröpenni az egyik ház tetejére Pestlőrincen, a KISZ-lakótelepen. Közelebről megvizsgálva a négyemeletes kockaház sóderrel leiszórt lapostetejét, ott az egyik sarokban felfedeztem a fészket, melyben 2 pelyhedző fióka és 1 bezápuult tojás volt. Az öreg madarak a gyengén szemerkélő eső ellenére sem ültek előzőleg a fiókákon. Táplálékot hordtak, bár ott tartózkodásom ideje alatt (kb. 3 perc), nem mutatkoztak. 6. 18-án ismét megnéztem a fészket és meggyűrűztem a 2 fiókát, melyek már kezdtek tollasodni. A fejlettebb ezt követően elhagyta a fészket.

A fészek mérete:	csésze belső átmérő:	8 x 9 cm
	csésze külső átmérő:	16 x 15cm (de a la- zán szétszóródó, fészekanyag szálakkal 22x18 cm
	csésze mélysége:	6 cm

A fészek kizárólag száraz fűszálakból épült, kevés gyökérrésszel is, keleti kitettségekben található a tetőélen körülfutó 15 cm magas perem által alkotott sorokban. A perem megakadályozza a fészket elhagyó még röpképtelen fiókák lezuhanását.

Néhány nap múlva a fiókák röpitése idején a szülők állandó harcban voltak egy hím töviszúró gébiccsel (*Lanius collurio*), mely akkoriban a környékbeli bokrokon tartózkodott.

A tetőn való fészkelés jó példa e földön fészkelő madárfaj városi környezethez való alkalmazkodásának.

Dr. Bankovics Attila

Fű között keresgélő barátposzták (*Sylvia atricapilla*)

A barátposztája a cserje- ill. lombkoronaszintben, az ágak és a lombzat között keresi a táplálékát, a földre ritkán száll (néha eljuttat hernyó után egy pillanatra). Az Óbudai Hajógyár Szigeten 1986.3.31-én viszont két hím és két tojó példányt egymás közelében a rövid fűben keresgélve figyeltem meg. A kései tavasz miatt a lombfakadás még alig indult meg, a hűvös reggeli órákban az ágakon nyilván semmiféle táplálékot nem találtak. A négy madár bokormentes, nyílt területen mozgott, a közelben csupán néhány nagy fa állt. Ide - oda ugráltak a fűben, gyakran felcsíptek valamit (pókokat?). Futógyakorlatot végző emberek kétszer is megzavarták őket, de ekkor sem a bokorba menekültek, hanem csupán felrepültek s valamivel odább ismét a fűre ereszkedtek le. Rövid időre egy széncinege és egy csilpcsalp-füzike is keresgélt a közelükben. Kb. tíz percig figyeltem őket, ezalatt mind a négyen folyamatosan keresgéltek a fűben. Különösen a két hím látszott gyengének, tollaikat is állandóan felborzolták.

Schmidt Egon

Adatok a kék vércsék (*Falco vespertinus*) táplálkozásához.

Több éven keresztül megfigyeltem, hogy a kék vércsék aratás idején előszeretettel vadásznak az arató kombájnok körül. A kombájnok által felvert zöld lombszöcskéket zsákmányolják. Karjukkal elkapják a zajtól és portól felriadt szöcskéket, majd egyik lábukat előrenyújtva, csőrükkel összeroppantják a fejet és a tort. Vagy a levegőben elfogyasztják őket, vagy fiókáik éhségét csillapítják a jól megtermett egyenesszárnyúakkal.

Megfigyeléseim szerint a fióka nevelés legnagyobb részét egybeesik a gabona betakarítás időszakával Jászalsószentgyörgyön. Így volt ez 1984-ben is. A fiókák zöme július legelején kelt ki, az aratás pedig július 10-től 28-ig tartott.

Kék vércsék őszi gyülekezése.

Jászalsószentgyörgy térségében 1984. augusztus végétől a kék vércsék előszeretettel gyülekeztek az elmunkált szántásokon. Nagyobb rögök tetején üldögéltek és időnként 3–4 m-t repülve valami rovar után kaptak. Két–három 40–60 példányból álló laza csapat is tartózkodott napokig, egymástól nem nagy távolságra lévő területeken. Később és hidegebb időben villanyvezetékeken gyülekeztek. Pl. 1984. szeptember 16-án 50 pd.

Egy zöld küllő (*Picus viridis*) különös táplálkozóhelye.

1985. I. 12-én, amikor -20 C° -os hidegek voltak Jászalsószentgyörgyön, egy öreg kemény külső falán megkapaszkodott egy zöld küllő. A repedésekből szedegette ki a rovarbábokat legalább 15 percig. Minden bizonnyal az igen keményen befagyott és hozzáférhetetlen hangyabolyok miatt kényszerült ilyen különös élelemszerzésre.

Fatér Imre

Adatok a macskabagoly (*Strix aluco*) fiókáinak táplálkozásához.

1984–85-ben a Sötétvölgyi Természetvédelmi Területen (Tolna megye), idős elegendő bükkösben, mesterséges odúban megtelepített macskabagolyok fiókaneveléséről gyűjtöttünk adatokat. A két év alatt három pár sikeres költését tanulmányoztuk. 1984-ben egy pár 2 fiókát nevelt, míg 1985-ben két pár négyes, illetve ötös fészekaljából 3, illetve 4 fióka repült ki. (A második évben a legfejletlenebb fiókákat idősebb testvéreik mindkét fészekaljban elnyomták még három hetes koruk előtt. A tetemeiket a szülők az életben maradt fiókákkal etették fel.)

A fiókák táplálkozásának ellenőrzésére két módszert használtunk. A táplálék kvalitatív összetételének feltárása céljából analizáltuk az odúban fellelhető köpeteket és táplálkozási maradványokat (1. táblázat).

A fiókák napi táplálékigényének és a szülők etetési ütemének megállapításához pedig 1985-ben a nagyobb fészekaljnál négy éjszakán át folyamatos megfigyeléseket végeztünk. A macskabagolyok éjszakai tevékenységét a fiókák 3–4 hetes korában, az odú mellé 4 méter távolságra telepített lessátorból figyeltük meg. A zsákmányállatok felismerését egész éjszaka világító gyenge fényű zseblámpa segítette elő, de a pontos faji determináció érdekében minden etetésről bizonyítható fényképfelvételt is készítettünk. A megfigyeléseket minden nap alkonyattól napkeltéig folytattuk. A szülők és a fiókák viselkedését, valamint az etetés időpontjait percre pontosan jegyeztük.

Az adult madarak – bár azonos, vörösbarna fázisba tartoztak – viselkedésük és hangkommunikációjuk alapján aránylag könnyen megkülönböztethetőek voltak. Naplemente után 30–40 perccel először mindig a tojónak vélt madár jelentkezett. A közeli fákon hallatta egy–egy tagú riasztó(?) hangját (kvik–kvik...), majd eleseg nélkül az odúra szállt és ellenőrizte a fészekalj meglétét.

Néhány perc múlva jelentkezett a hímnek vélt madár is, majd rövidebb időre eltűnt és zsákmánnyal tért vissza. Érkezésekor egytagú éles rikoltást hallatott, mire a tojó elébe repült és átvette a hozott kisemlőst. A hangosan kérő fiókák közül általában a legidősebb, legfejlettebb fióka várta a legkedvezőbb pozícióban a táplálékkal érkező tojót és vette át a zsákmányt. Ezután rövid időn belül valamennyi fióka megkapta a maga prédaállatát, amelyet minden esetben egészben nyeltek el. A tojó két – három 10–15 perces szünetet kivéve – amikor feltehetően vadászott – egész éjszaka az odú közelében tartózkodott és szinte folyamatosan hallatta hangját. A hímről gyakran átvette a zsákmányolt kisemlőst, sőt mikor a hím próbálta átadni azt a fiókáknak, ebben többször megzavarta. Ennek ellenére esetenként a hím is etetett. A macskabagoly szülők három éjszaka 10–10 alkalommal hoztak táplálékot fiókáiknak, egyetlen éjszaka – a második megfigyelési napon – fordult elő, hogy 11 alkalommal etettek. A zsákmányállatok erdei egerek voltak, kivéve a második napot, amikor 2 pd. mogyorós pelét is hoztak.

Az etetések kezdete eléggé egyöntetűen alakult. Két megfigyelési napon 20,35-kor, másik két alkalommal 20,25-kor, illetve 20,45-kor szállították fiókáiknak az első zsákmányállatot. (Az időpontok nyári időszámítás szerint értendők.) Az etetések befejezése már korántsem történt ilyen szűk időintervallumban. A megfigyelési napok sorrendjében a következő időpontokban fejeződött be a fiókák etetése: május 4-én 4,35-kor, május 6-án 5,04-kor, május 8-án 3,40-kor és május 11-én 4,08-kor. Feltűnő, hogy a második megfigyelési napon a hím negyedórával napkelte után, már világosan hozta a zsákmányolt erdei egeret!

Az adult madarak táplálékszállítási aktivitásában két csúcsot lehet felfedezni. Az első – ez egyébként az éjszakai maximum is – közvetlenül az alkonyatot követően, a második hajnali kettő és három óra között volt észlelhető. Ezirányú megfigyeléseinket a mellékelt diagrammon mutatjuk be. Az áttekinthetőség kedvéért az etetések számát óránként összegeztük. Kezdő időpontnak (0,00) mindig a legelső etetés időpontját választottuk, hogy a valós napi etetési ritmust minél jobban leírhassuk.

Az etetések számának és a zsámányolt kisemlősök tömegviszonyainak ismeretében megbecsülhetjük a fiókák napi ösztáplálék fogyasztását. Mivel egy erdei egér testtömege közel megegyezik két mogyorós pele testtömegével, számolhatunk úgy, hogy a szülők fiókáik táplálékigényét napi 10 pd. erdei egérrel elégítették ki. Ennek ösztömege 240–280 g., tehát egy fióka naponta átlagosan 60–70 g. táplálékot fogyasztott, vagyis testtömegének 15-20 százalékát.

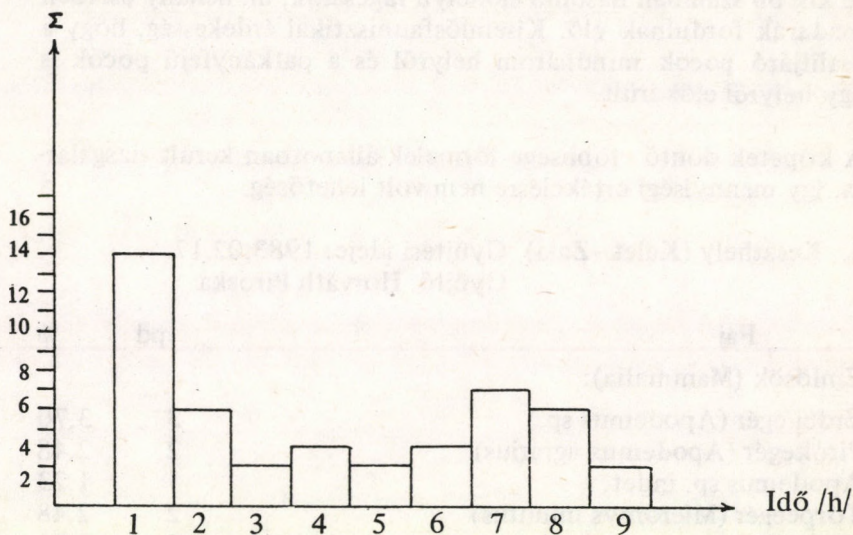
Dr.Kalotás Zsolt – Dr.Streit Béla

A macskabagoly fiókák táplálékának összetétele (Sötétvölgyi TVT, 1984–85.)

Zsámányállatok megnevezése	Előfordulás eset gyakoriság		Tömegviszonyok %
	pd.	%	
Rovarok (insecta)	9	7,4	0,2
Tavaszi ganéjtúró (Geotrupes vernalis)	2	1,6	–
Erdei ganéjtúró (Geotrupes stercorosus)	1	0,8	–
Holdszarvú galacsinhajtó (Copris lunaris)	1	0,8	–
Cincér (Cerambycidae)	2	1,6	–
Bogár (Coleoptera)	3	2,6	–
Madarak (Aves)	10	8,2	10,5
Kis fakopáncs (Dendrocopos minor)	1	0,8	0,7
Széncinege (Parus major)	1	0,8	0,6
Énekes rigó (Turdus philomelos)	1	0,8	2,3
Rigó (Turdus sp.)	1	0,8	2,3
Erdei pinty (Fringilla coelebs)	2	1,6	1,4
Citromsármány (Emberiza citrinella)	1	0,8	0,9
Énekesmadár (Passeriformes)	3	2,6	2,3
Emlősök (Mammalia)	103	84,4	89,3
Vakondok (Talpa europea)	3	2,4	97
Erdei pocok (Cletrionomys glareolus)	4	3,3	3,2
Erdei egér (Apodemus sp.)	92	75,4	74,4
Mogyorós pele (Muscardinus avellanarius)	4	3,3	2,0
ÖSSZESEN:	122	100,0	100,0

**A macskabaglyok etetési aktivitása a fiókák 3–4 hetes
korában, négy éjszaka megfigyelése alapján
(Sötétvölgy, 1985).**

Etetések száma

Néhány adat a Zala megyében telelő erdei fülesbaglyok (*Asio otus*) táplálkozásáról.

Az alább ismertetendő táplálékmintákat a Zala HCs. tagjai gyűjtötték telelő erdei fülesbagoly-csapatok nappali nyugvóhelyein. A köpetgyűjtés minden esetben alkalomszerűen történt.

A táplálékállatok megoszlása megfelel az erdei fülesbagoly általános zsákmányszerző viselkedésének és vadászterületének (kérésrepülés, nyílt mezőgazdasági kultúrterület felett) ismeretében várható összetételnek. Az egyes területek közötti eltérések nem jelentősek. Elsődleges táplálék mindenütt a mezei pocok, mellette kisebb számban hasonló élőhelyű rágcsálók, ill. néhány esetben madarak fordulnak elő. Kisemlősfaunisztikai érdekesség, hogy a csalitjáró pocok mindhárom helyről és a patkányfejű pocok is egy helyről előkerült.

A köpetek döntő többsége törmelék-állapotban került vizsgálatra, így mennyiségi értékelésre nem volt lehetőség.

1. Keszthely (Kelet-Zala) Gyűjtési ideje: 1983.02.17.
Gyűjtő: Horváth Piroska

Faj	pd	%
Emlősök (Mammalia):		
Erdei egér (<i>Apodemus</i> sp.)	3	3,70
Pirókegér (<i>Apodemus agrarius</i>)	2	2,48
<i>Apodemus</i> sp. indet.	1	1,23
Törpeegér (<i>Micromys minutus</i>)	2	2,48
Házi egér (<i>Mus musculus</i>)	1	1,23
Erdei Pocok (<i>Clethrionomys glareolus</i>)	1	1,23
Mezei pocok (<i>Microtus arvalis</i>)	69	85,19
Csalitjáró pocok (<i>Microtus arvensis</i>)	1	1,23
Patkányfejű pocok (<i>Microtus oeconomus</i>)	1	1,23
ÖSSZESEN:	81	100,00

2. Barlahida (Göcsej)

Gyűjtés ideje: 1983.12.31.

Gyűjtők: Szász Marianne, Bakon
Sándor, Laibl Balázs, Palkó
Sándor és Ács Attila

Faj	pd	%
Madarak (Aves)		
Széncinege (<i>Parus maior</i>)	1	0,42
Emlősök (Mammalia):		
Erdei egér (<i>Apodemus sp.</i>)	3	1,27
Pirókegér (<i>Apodemus agrarius</i>)	1	0,42
Törpeegér (<i>Micromys minutus</i>)	4	1,69
Erdei pocok (<i>Clethrionomys glareolus</i>)	5	2,11
Mezei pocok (<i>Microtus arvalis</i>)	207	87,34
Csalitjáró pocok (<i>Microtus agrestis</i>)	16	6,75
ÖSSZESEN:	237	100,00

Gyűjtés ideje: 1984. április

Gyűjtő: Laibl Balázs

Faj	pd	%
Madarak (Aves)		
Házi veréb (<i>Passer domesticus</i>)	1	1,01
Mezei veréb (<i>Passer montanus</i>)	1	1,01
Emlősök (Mammalia):		
Házi egér (<i>Mus musculus</i>)	1	1,01
Erdei pocok (<i>Clethrionomys glareolus</i>)	2	2,02
Földi pocok (<i>Pitymys subterraneus</i>)	2	2,02
Mezei pocok (<i>Microtus arvalis</i>)	90	90,91
Csalitjáró pocok (<i>Microtus agrestis</i>)	2	2,02
ÖSSZESEN:	99	100,00

3. Nagykanizsa (Dél–Zala) Gyűjtés ideje: 1983–84 tele
Gyűjtő: Vaski László

Faj	pd	%
Madarak (Aves):		
Házi veréb (<i>Passer domesticus</i>)	1	0,92
Csicsörke (<i>Serinus serinus</i>)	1	0,92
Emlősök (Mammalia):		
Erdei egér (<i>Apodemus</i> sp.)	6	5,51
Törpeegér (<i>Micromys minutus</i>)	1	0,92
Földi pocok (<i>Pitymys subterraneus</i>)	2	1,83
Mezei pocok (<i>Microtus arvalis</i>)	96	88,07
Csalitjáró pocok (<i>Microtus agrestis</i>)	2	1,83
ÖSSZESEN:	109	100,00

Ács Attila

Bagolytáplálkozási megfigyelések

Gyöngybagoly (*Tyto alba*). Ujszentmargita mellett gyűjtött anyagban a cickány mennyisége felülmúlta a mezei pocokét. 134 állatból 47 volt erdei cickány (*Sorex araneus*) és 35 mezei pocok (*Microtus arvalis*).

Kuvik (*Athene noctura*). Darassa–pusztán (Hortobágy) gyűjtött anyagban a cickányfogyasztás 13,6 %, (103 állatból 1 erdei cickány és 13 mezei cickány (*Crocidura leucodon*)).

Erdei fülesbagoly (*Asio otus*). Bagotán gyűjtött anyagban mindössze 5 zsákmányállatból 1 vakondok (*Talpa europaea*), míg a Nyírő–pusztán (szintén Hortobágy) 66 állatból 2 vakondok került elő. Berettyóújfaluból 6,5 %-os cickányfogyasztást észleltem, azaz 645 állatból 8 törpe cickány (*Sorex minutus*), 19 erdei cickány, 6 vizicickány (*Neomys* sp.), 4 mezei cickány és 5 keleti cickány (*C. suaveolens*) volt.

Dr. Endes Mihály

Erdei fülesbagoly (*Asio otus*) táplálékának vizsgálata

A köpetgyűjtés helye: Dunaszentmiklós (Arborétum)

A gyűjtés ideje: 1984.

Gyűjtő: Pellinger Attila

Mezei pocok (<i>Microtus arvalis</i>)	429 db	57 %
Erdei egér (<i>Apodemus</i> sp.)	159 db	22 %
Házi egér (<i>Mus musculus</i>)	82 db	11 %
Földi pocok (<i>Pitymys subterraneus</i>)	12 db	2 %
Erdei pocok (<i>Clethrionomys glareolus</i>)	10 db	1 %
Törpe egér (<i>Micromys minutus</i>)	9 db	1 %
Mezei cickány (<i>Crocidura leucodon</i>)	1 db	0,3 %
Patkányfejű pocok (<i>Microtus oeconomus</i>)	1 db	0,3 %
Hörcsög (<i>Cricetus cricetus</i>)	1 db	0,3 %
Madár (<i>Aves</i> sp.)	39 db	5 %

ÖSSZESEN: 773 db

Dániel Árpád – Frank Tamás – Pellinger Attila

Adatok a szalakóták (*Coracias garrulus*) fiókaneveléséhez

1983-ban és 1984-ben Tengelic közelében, lakott területtől 150, illetve 300 méter távolságban költő 1–1 szalakótapár fiókanevelését tanulmányoztuk. A költés mindkét alkalommal akác törzsébe vájt zöld küllő odúban folyt. A két fészkelőhely egymástól mért távolsága 160 méter, az odúk földtől mért magassága 6, illetve 5 méter volt. A megfigyeléseket a fa mellé 4 méter távolságra állított magaslesről, lessátorból végeztük. A leshelyet a megfigyelések előtti napokban állítottuk fel, hogy a madaraknak legyen idejük megszokni és kevésbé idegenkedjenek tőle. Mindkét évben 1,5 – 1,5 napot töltöttünk folyamatosan megfigyeléssel. Az első napokon napkeltétől napnyugtáig, a második napokon napkeltétől 11, illetve 14 óráig végeztünk megfigyelést.

A fészkelőhelyek környezetét a mezőgazdasági területek dominanciája jellemzi. Termesztett kultúrnövények – amelyeket mindkét évben monokultúrális nagyságrendben termeltek – az őszi búza (1983) és a kukorica (1984) voltak. A fészkelőhelyektől 500 méter távolságban 120 ha nagyságú lucernatáblát, illetve 1,5 km távolságban 150 ha nagyságú homoki legelő (*Festucetum vaginatum*) található. A fészkelőhely közvetlen környezete egy 2,5 ha nagyságú kaszáló volt, melynek szélein idősebb akácfák álltak. A fészkelőfáktól 100 (1983), illetve 25 (1984) méter távolságban közepes forgalmú dűlőt találhatók.

Az adatgyűjtések időpontja 1983-ban július 2–3-a, 1984-ben július 21–22-e volt. 1983-ban 3 példány 22–24 napos, 1984-ben 2 példány 16–18 napos fióka volt a szalakóták fészekalja.

A megfigyelések eredményei: a szülők már nem éjszakáztak a fiókákkal az odúban, a közeli fák lombjai között húzódtak meg.

Napkelte után kb. egy órával jelentek meg a fészkek közelében, egy kiszáradt akácfa csúcsán. Itt 20–30 percig napfürdőztek, csak ezután szálltak az odúra, „megszemlélni” a fiókákat. Kezdetben mindig gyanakvóan viselkedtek, az odú közelében gyakran hallatták riasztó korrogó hangjukat. A fiókák etetését nyári időszámítás szerint 7,00 -kor és 6,38 -kor (1983), illetve 7,27 -kor és 6,16 -kor (1984) kezdték meg, 18,15 -kor (1983), illetve 19,22 -kor fejezték be. 1983-ban a teljes megfigyelési napon összesen 130 alkalommal, napkeltétől 11 óráig 79 alkalommal etettek. Mivel a tojó gyűrűs volt, így lehetőség volt a két nem etetési aktivitásának megfigyelésére is, de különbséget nem tapasztaltunk.

A táplálékul szolgáló rovarokat – szinte kivétel nélkül sáskákat és gabonaszipolyokat – a fészkelőhely közvetlen közeléből, nemritkán 50–100 méteres körzetből, a kaszálón, illetve a gabonátáblán zsákmányolták. Így előfordult, hogy egy perc leforgása alatt háromszor is etettek. Az óránkénti maximális etetésszám 27 volt.

Ez két alkalommal is előfordult, 11–12 óra között (1. nap), illetve 8–9 óra között (2.nap). Az etetések közötti legnagyobb szüneteket 8,16 és 9,57 között (101 perc), illetve 16,30 és 17,20 között jegyeztük fel a megfigyelés első napján. A második megfigyelési napon úgyszólván folyamatos volt a fiókák etetése. 1984-ben az első (teljes) megfigyelési napon összesen 114 alkalommal szállítottak fiókáik számára eleséget a szalakóták. A második megfigyelési napon napkeltétől 14 óráig összesen 108 alkalommal etettek. Ekkor a szülők ivari megkülönböztetésére nem volt módunk, azonban nyilvánvaló volt, hogy mindkét szülő etet, hiszen előfordult, hogy egyszerre érkeztek táplálékkal az odúhoz. A táplálékot illetően tapasztalataink meglehetősen hasonlatosak voltak az 1983. évi megfigyeléseinkhez. A szalakóták főképp egyenes szárnyúakkal (sáskákkal), kevesebb gabonaszippal, esetenként fináncbogárral (*Anomala vitis*), valamint egy közelebről meg nem határozott bogár kampodeoid lárvájával (hollóbogár?) etettek. A zsákmányolt rovarokat a fészkelőfa melletti kaszálóról hordták. Az óránként mért maximális etetésszám az első megfigyelési napon 14–15 óra között 18 etetés, a második megfigyelési napon 10–11 óra között 31 etetés volt. Az etetések között mért legnagyobb szünet 9,35 és 10,39 között 64 perc, 12,42 és 13,45 között 63 perc az első napon, illetve 6,49 és 7,41 között 52 perc a második napon. A dűlőúton folyó gyalogos és kerékpáros forgalom zavaró hatása miatt a szalakóták 5–10 perces szüneteket tartottak a fiókák etetésében. A gépjárművek áthaladása nem zavarta meg az etetés ütemét. A második napon két alkalommal is volt rövid ideig tartó, de heves zápor. Az eső ideje alatt a fiókákat nem etették, de annak elmúltával a táplálék-szállítási tevékenységük normális ütemben folytatódott.

A szalakóták táplálékszállító aktivitását a mellékelt diagramon mutatjuk be. A zsákmányolt rovarok nagyság és tömeg szerinti egyöntetűsége, valamint a rovarok élőtömegének megközelítő ismerete lehetőséget adott számunkra, hogy megbecsüljük a szülők által hordott rovar táplálék össz-tömegét és megállapítsuk a fiókák napi táplálékfogyasztását. Eszerint 1983-ban a 22–24 napos, tehát a közvetlenül kirelülés előtt álló fiókák számára a szülők

21–27 grammos intervallumba foglalható táplálékot szállítottak. Egy fióka napi táplálékfogyasztása (rovarfogyasztása) tehát 7-9 g. volt. 1984-ben szinte azonos összetételű rovar táplálékból a szalakóták 16–18 napos fiókáik számára 18–24 grammos intervallumba foglalható mennyiségű táplálékot hordtak. Egy fióka napi tápláléka (rovarfogyasztása) tehát 9–12 g. volt.

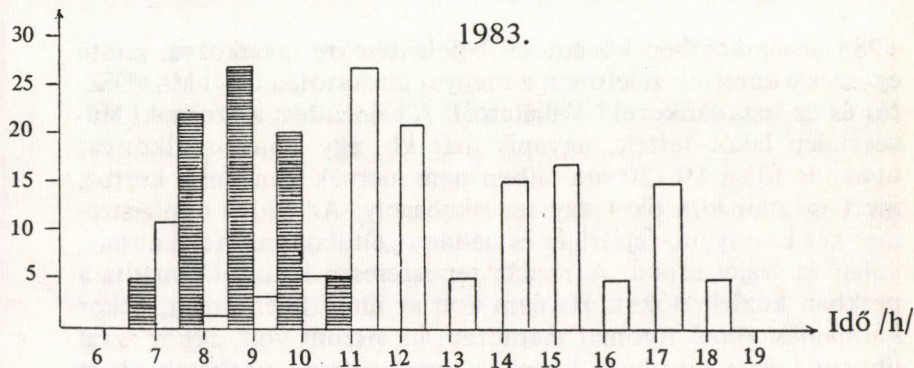
Feltűnő, hogy a kirepülés előtt álló fiókáknak kisebb a táplálékfelvétele, mint a közel sem olyan fejlett kb. 4–5 nappal fiatalabb fajtársaiké. Ez – feltételezésünk alapján – azzal magyarázható, hogy a 22–24 napos korú fiókák „túlsúlyosak” – irodalmi adatok alapján testtömegük 160 g körüli, míg a kifejlett (adult) szalakóták testtömege csupán 140 g (Heinroth, 1965.) – és ezt a „fölsleget” kirepülésükig „le kell adniuk”. Ezért szüleik a kirepülési időszak előtt fokozatos éheztetéssel „kondicionálják”, majd készítetik fiókáikat a fészkelődő elhagyására. Másrészt ebben az időszakban a legintenzívebb és egyben legfeltűnőbb a tolatzat növekedése, melyhez a fiókáknak okvetlenül fel kell használniuk a szervezetükben addig felhalmozott energiát (zsírt). Valószínű, hogy ennek a folyamatnak a „katalizálását” is nagyban elősegíti a csökkentett táplálékmenyiség.

Végül megjegyezzük, hogy megfigyeléseink eredménye egybevág Molnár és Haraszthy (Mad.Táj., 1980.) a Kiskúnságban hasonló módszerrel végzett megfigyeléseinek eredményeivel. Esetünkben a szalakóták kb. feleannyiszor hordtak táplálékot tollas fiókáiknak, de az ott zsákmányolt rovarok (főleg nagy testű cserebogarak) tömegviszonyaiban mutatkozó többlet egalizálja a zsákmányállatok számában fennálló különbségeket.

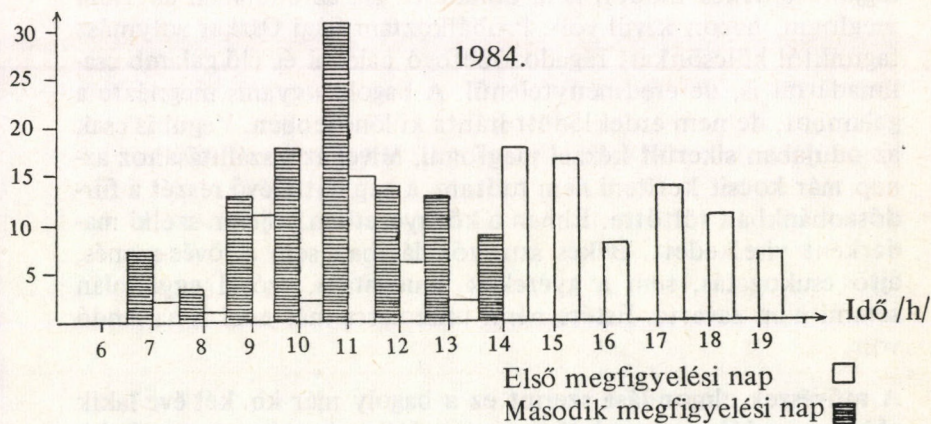
Dr.Kalotás Zsolt – Dr.Streit Béla – Kosaras Zoltán

A szalakóták táplálékszállítási aktivitása (Tengelic, 1983–84).

Etetések száma

Etetések száma

ETOLÓGIA

Egy garázda macskabagoly (*Strix aluco*) története

1985 decemberében közérdekű bejelentésekre hivatkozva, szinte egyszerre kerestek telefonon a megyei tanácstól, a helyi MAVOSZ-tól és az Ingatlankezelő Vállalattól. A bejelentést a Szolnoki Művésztelep lakói tették, ugyanis már kb. egy hónapja alkonyat után, de főleg 19–20 óra tájban nem mernek kimenni a kertbe, mert megtámadja őket egy macskabagoly. Az addigi bűnlajstroma: két könnyebb fejsérülés és néhány „eltulajdonított” kucsma, kalap és svájci sapka. A madár rendszeresen hátulról támadta a parkban közlekedőket. Ha nem volt az illető fején sapka, akkor karmainak vérző nyomai maradtak, ha viszont volt, akkor azzal libbent tova a sötétben. A sapkák természetesen meglettek a kert távolabbi részein.

A baglyot estéken keresztül figyeltem, de sem rám, sem családom tagjaira érdekes módon nem támadott. Ha az odújában akartam megfogni, házon kívül volt. Próbálkoztam Sági Oszkár solymász tagunktól kölcsönkért ragadozóbefogó hálóval és élő galamb csalimadárral is, de eredménytelenül. A bagoly ugyanis megnézte a galambot, de nem érdeklődött iránta különösebben. Végül is csak az odújában sikerült kézzel megfogni. Mivel az elszállításához aznap már kocsit keríteni nem tudtam, a nap hátralévő részét a fürdőszobánkban töltötte. Ebben a környezetben teljesen szelíd madárként viselkedett. Békés szunyókálásában sem a jövés-menés, ajtó csukogatás, sem a gyerekek simogatása, szóval egyáltalán semmi nem zavarta. Estére némi unszolásra már enni is hajlandó volt.

A művészek elmondása szerint ez a bagoly már kb. két éve lakik abban az odúban, s emiatt nem engedték a kertésznek a már kiszáradt fát kivágni.

Nálunk a madár úgy viselkedett, mint ami a szoros emberi közelséget megszokta. De miért éppen két év után érzett ilyen ellenállhatatlan vonzalmat az emberek iránt? Vagy ez a madár már nem ugyanaz, mint a két évvel ezelőtti? Nehéz lenne eldönteni.

Másnap délelőtt kocsival elvittük Szolnoktól jó 20 km-re és egy Tisza-menti erdőben meggyűrűzve szabadon engedték.

Lőrincz István

Szürke varjú (*Corvus cornix*) különös táplálékszerzése

1986.március 18-án az ásványrárói hajókikötőben két szürke varjú érdekes táplálékszerzési módját figyeltem meg. Arra lettem figyelmes, hogy a hajókról vízbekerülő úszó kenyérdarabokat sze-degető danka- és viharsirályok között először egy, majd később egy második szürke vajú jelent meg. A varjak szinte sirály módon, nagy ügyességgel emelték ki a vízből a kenyérhulladékot. Olykor még a sirályok elől is felkaptak egy–egy darabot. Miután az úszó hulladék elfogyott, az utólag kísérletként bedobált újabb kenyérdarabokra ismét rárepültek, amint a víz azokat legalább 30 m távolságra vitte a hajótól. A két varjú fél óra alatt 17 esetben vette fel a táplálékot a vízből és ezen felül csupán három sikertelen próbálkozásuk volt. Minden esetben a víz felett enyhén fújdogáló széllel szemben kísérelték meg a halászatást. 1986. március 19-én a Duna és a Mosoni– Duna összefolyásánál szintén megfigyeltem egy szürke varjút, amint a vízről hasonló módon vett fel táplálékot.

Márkus Ferenc

Szencinegék (*Parus maior*) és kék cinegék (*Parus caeruleus*) különleges táplálkozása

1986. január 2-án havas, tiszta időben a Szigetközben, Vének határában az Öreg-Duna és a Mosoni-Duna összefolyásánál végeztünk madártani megfigyelésket. A kissé áradó Mosoni-Duna vize számos uszadékfát sodort a torkolat felé. Társaimmal felfigyeltünk arra, hogy a folyót szegélyező fűzfákról több kék- és szencinege repül a folyó irányába, majd rászáll a víz tetején tovaúszó kisebb–nagyobb fadarabokra. A távcső segítségével megállapítottuk, hogy itt táplálék után kutatnak. Egy-egy uszadékon 2–3 cinege is tartózkodott egyszerre, míg táplálkozásuk közben a víz sodra gyorsan vitte lefelé ezt a keresgélő madarakkal együtt, de ez a tény a cinegéket szemmel láthatóan nem zavarta.

Dr. Juhász Lajos

Harkálycsalogató

1985. 6. 29-én a Börzsöny magasabb régiójú bükköseit jártam fehérhátú fakopáncsok (*Dendrocopos leucotos*) után kutatva. Egy alkalmasnak látszó öreg bükkösben megálltam és egy ággal kopogtatni kezdtem a fák törzsét, próbálva utánozni a harkályok „dobolását”. Hamarosan megélnékült a harkályok mozgása. Fél óra alatt a következő fajokat sikerült „behívni”: kis fakopáncs (*Dendrocopos minor*) 1 pd.; közép fakopáncs (*Dendrocopos medius*) 1 pd.; fehérhátú fakopáncs (*Dendrocopos maior*) 4 pd. A madarak szemmel láthatóan a kopogásra jöttek a közvetlen közelembé.

Az egyik nagy fakopáncs igen érdeklődő volt, a fejem fölött 3-4 m-re lévő ágra szállt és onnan figyelt fél percen keresztül. A fehérhátú fakopáncs-pár igen erős lármát csapott, feltehetően kirepült fiatalok voltak a közelben.

Július 1-én Csépany Zoltán és Schmidt András tagtársaimmal ismét a közelben jártunk és akkor is sikerült behívni egy fehérhátú fakopáncs hímet.

Hozzá kell tennem, hogy e módszer nem minden esetben volt sikeres.

Boros Emil

Libahúség

A libák párkapcsolatáról, hűségéről sok tanulmány készült, elsősorban Konrád Lorenz és követői jóvoltából. Az etológiai megfigyeléseken túl más bizonyítékaink is lehetnek a libahúségről. 1986. január 9-én gyűjtőúton voltam a Dunán Gönyű és Szob között azzal a céllal, hogy fontosabb fajokból néhány példányt el ejtsünk biometriai és táplálkozásökológiai vizsgálatok céljára. Nyergesújfalunál, az 1736–35 fkm-ek között a parton két vetési ludat pillantottunk meg. Mivel a libák napközben rendszeren a vetéseken táplálkoznak, örültünk a lehetőségnek. Valószínűnek tűnt ugyan, hogy sebzett, röpképtelen példányokról van szó, de így is be kívántuk gyűjteni őket. Közelükbe érve azonban az egyik madár felröppent, a másik pedig futva menekült. Sikerült mindkettőt elejteni. A boncolás során kiderült, hogy a röpképtelen egy sebzett gúnár, a repülő pedig tojó volt. Bromatológiai vizsgálat kimutatta, hogy a röpképtelen gúnár begyében, zúzójában a vízparton talált gyomnövények maradéka volt. A tojóéban ezzel szemben nagy mennyiségben őszi búza friss hajtásait találtam. Összeállt a kép. A beteg madár nem tudott kihúzni reggel a csapattal a vetésre, a parton csipegetett. A tojó viszont kihúzott, gyorsan teleette magát és visszatért egyedülhagyott párjához. Engedelmeskedett a létfenntartás és párhúség ösztönének egyaránt. Ez lett ugyan a veszte, de mi gazdagabbak lettünk egy újabb tapasztalattal a vetési lúd párhúségét illetően. Az ehhez hasonló vizsgálatoknak ilyen értelme – eredménye is lehet.

Dr.Faragó Sándor

A fattyúszerkő (*Chlidonias hybrida*), a fehérszárnyú szerkő (*Chlidonias leucopterus*) és a kormos szerkő (*Chlidonias niger*) táplálkozási viselkedése

A hortobágyi mocsarak, halastavak és zombékosok nagyszerű lehetőséget nyújtanak a többé-kevésbé rendszeresen előforduló szerkők tanulmányozására (Kovács G. /1983/: Szerkőtelepek vizsgálata a Hortobágyon, Puszta 1/10: 89–102). A szerkőfajok fészkelési helyei között jól jellemezhető különbségek vannak.

(Kapocsy Gy.(1979): Weissbart- und Weissflügelseeschwalbe. A Ziemsen Verlag. Wittenberg Lutherstadt). A fészkelőhelybeli elkülönülés mellett a három faj táplálkozási viselkedése azonosnak tűnik.

Vizsgálatunk alapkérdése volt, hogy megfigyelhetők-e a fészkelési szokásokhoz hasonlóan táplálkozási különbségek a fajok között. Az adatgyűjtést a kisújszállási Móricz Zsigmond Gimnázium által szervezett XI. Középiskolai Természetvédelmi Kutatótábor munkájának keretében végeztük 1985. július 1–7. között. A megfigyelések a Kunkápolnási mocsárban a következő módszerrel készültek: a táplálkozó szerkők táplálkozási magasságát és viselkedését rögzítettük 5 másodpercenként. A magasságot a talaj – vagy vízfelszíntől becsültük. A viselkedést három kategóriába osztottuk: repülés (táplálékkereső mozgás), szitálás (zsákmány megpillantása után felette lebegés), zuhanás (levegőből zsákmányra levágás). Az adatgyűjtést több személy végezte, de mivel egyszerű és egyértelmű elemek kerültek rögzítésre, így az egyes megfigyelők adatait összevontuk.

	1	2	3	4	5	6 napon	összesen
Fehérszárnyú szerkő	24	141	176	28	3	8	380 esetben
Fattyúszerkő	23	237	72	3	8	1	344 esetben
Kormos szerkő	19	25	8	2	–	1	55 esetben

1. táblázat

A három szerkőfaj megfigyeléseinek száma a különböző táplálkozási magasságokban.

	Szitálás	Repülés	Zuhanás	Összesen
Fehérszárnyú szerkő	53	291	36	380 esetben
Fattyúszerkő	51	244	49	344 esetben
Kormos szerkő	12	43	–	55 esetben

2. táblázat

A három szerkőfaj táplálkozási viselkedéseinek gyakorisága. A megfigyelések alapján a következő megállapításokat tehetjük:

1. A három szerkőfaj táplálkozási magassága eltérő, legmagasabban a fehérszárnyú (átlagos magasság $(X = 2,6 \text{ m})$, alacsonyabban a fattyú – $(X = 2,2 \text{ m})$, és legalacsonyabban a kormos szerkő $(X = 1,9 \text{ m})$ táplálkozott. A fajok táplálkozási magasságai között a különbségek szignifikánsak (kétmintés t -próba).
2. A szerkők táplálkozási viselkedései szintén különbözőek. A fattyú- és fehérszárnyú szerkő táplálkozási viselkedésében kis különbség van, a fehérszárnyú ritkábban szital és zuhan, mint a fattyúszerkő. A kormos szerkő viselkedése a másik két fajtól eltérő, mert a növényzet felett alacsonyabban szitalva kapta el a zsákmányt, így ennél a fajnál hiányzott a magasabbról történő zuhanás.

A megfigyelt különbségek elvi jelentősége, hogy alátámasztják a rokon fajok együttéléséről akotott elképzeléseinket. Ugyanis ezen különbségek létezése nélkül az egyik faj előbb–utóbb sikeresebbé válna egy forrás (táplálék, fészkelőhely) kihasználásában, és így kiszorítaná a többi fajt az adott forrásokból. A forrásokból való kiszorulás miatt a többi faj táplálék, vagy fészkelőhely hiánya miatt elpusztulna (kompetitív kizárási törvény). A tartós együttélés alapfeltétele tehát a források kihasználásában elkülönülés (niche–szegregáció).

Hogyan jöhetnek létre a források kihasználásának különbségei? Az egyik lehetőség, hogy a fajok a forrás tartomány különböző részeihez alkalmazkodnak (adaptálódnak), és ehhez a szűkebb részhez specializálódva eredményesebben használják, mint a többi generalista faj (Bogon, M-Mortimer, M(1981.): *Population Ecology: a Unified Study of Animals and Plants*. Blackwell Sci. Publ.Oxford). A másik lehetőség, hogy az egyes forrás részekből kompetitíóval kiszorítják egymást, így mindegyik faj a lehetséges

tartománynak egy részét használja. (A fajok közötti kompetíció nem feltétlenül agresszív viselkedést jelent, megnyilvánulhat a források egymás előli elvonásában is.)

A szertköknél megfigyelt fészkelési és táplálkozási különbségek lehetővé teszik a fajok tartós együttélését, ez azonban nyilvánvaló módon még számos más tényező, pl.: időjárás, fészkelési helyek alkalmassága, ragadozó jelenléte is jelentősen befolyásolja, amelyek további vizsgálata szükségeszerű.

A munka következetes támogatását köszönjük a tábor vezetőségének, Dr.Tóth Albertnek és Papp Gyulának, továbbá Dr.Kovács Gábornak, a HNP területkezelőjének. Az adatgyűjtést a Természetvédelmi Kutatótábor viselkedés-ökológiai szekciójának tagjai végezték (Gál Róbert, Marton István, Nagy Tamás, Pető Csaba, Sipos Tamás, Takács Antal).

Az egyszerű módszerekkel végzett viselkedés-ökológiai munka egyben a jelenlegi természetvédelmi és ornitológiai táborok főként faunisztikai célú adatgyűjtései mellé (megfigyelés és gyűrés) viselkedésökológiai vizsgálati lehetőséget is kínál.

Székely Tamás

Hollópár és egerészölyv légiharca

A Maros jobbparti hullámterét egy éve tartjuk rendszeres megfigyelés alatt. Ide vezetett utunk 1985.október 27-én is. Ekkor a délelőtti sűrű köd délben feloszlott, szélcsend és + 13° C volt a hőmérséklet.

A Maros gátján haladva az ártér felől hollók mély körrogó hangja hallatszott, ölyvek vijjogásával keverve. Ez a hangzavar az egyébként csendes erdőt egészen megtöltötte. Egy hollópár bukkant ki a fák takarásából, amely négy egerészölyvvel viaskodott, mintegy 50–80 m magasságban. A madarak felváltva támadták egymást,

anélkül, hogy kárt tettek volna egymásban és hol a hollók, hol az ölyvek kerekedtek felül. Rövid csata után a hollók továbbálltak, de kis idő múlva visszatértek ide, azonban az ölyvek már nèm voltak itt.

Az érdekesség az, hogy a légi harc afölött a fészek fölött folyt, mintegy 100 m-es körzetben, ahol a hollók az idén tavasszal sikeresen költöttek. A hollókat májustól októberig nem láttuk itt, most jelentek meg először. Valószínű, hogy fészekük revírjét védték.

Toth Sándor – Hajas Gábor

Egyesületi élet

Beszámoló a II. Csongrád megyei Természetvédelmi és Ornitológiai Tábor (TOT) munkájáról

A II. Csongrád megyei TOT-ot újra Mártélyon akartuk megrendezni, mivel az 1984. évi megfigyeléseket még szélesíteni és folytatni kellett volna. A Tisza magas vízállása miatt azonban másik helyet kellett keresnünk. A Dél-Alföldi Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság (DEFAG) költségmentesen rendelkezésünkre bocsátotta a ruzsai Kállai-erdőben lévő erdei pihenőhelyét. Itt öreg tölgyek alatt kialakított tisztáson árammal és sok egyéb létesítménnyel ellátott kitűnő táborhely állt rendelkezésünkre.

A táborban 1985. június 17- és június 26. között két pentádban összesen 120 fő vett részt. Ebből 78 fő 14 éven aluli volt. A munka gyűrűző (vezette Tajti László és Gyovai Ferenc), faunisztikai (vezette Széll Antal), ifjúsági (vezette Farkas Erzsébet) és fotó (vezette Novák László) szekciókban folyt.

A gyűrűzők 23 faj 112 egyedét fogták be (6 japán hálóval és 6 kandlival), ebből 11 saját visszafogás volt. Tizenegy fajnál kotlófolt meglétével vagy juvenilis egyedekkel bizonyítható volt e fajok helyben fészkelése. A befogott és meggyűrűzött madarak közül néhány érdekesebb faj: lappantyú, kis fakopáncs, nyaktekercs, parlagi pityer, erdei pityer, cigány csaláncsúcs. A gyűrűzők az esőbeálló alatt működtek, a befogott madarakat és a gyűrűzést folyamatosan bemutatták a táborlakóknak. Ugyanitt állítottuk ki a begyűjtött, már elhasznált fészkeket, felcédulázva. A faunisztikai szekció 6 kisebb-nagyobb csoportja forgószínpadszerűen járta az előzőleg az Erdészettől beszerzett térképeken megjelölt, jól elhatárolható erdőrészeket. A hét erdőn kívül két rét (Öttömösi rét és Baromjárás), egy nádas (Üllési nádas) és egy szikes tó (Sárszék) is a megfigyelési körzetbe tartozott.

Összesen 94 faj jelenlétét regisztrálták, amelyből 35 faj konkrét fészkelő (megfigyelt fészkek stb. alapján), 37 valószínű fészkelőnek bizonyult, összesen tehát 72 a fészkelő fajok száma, ami egy homoki élőhelyen igen jónak mondható. Az összeállított táblázatban a dominancia (D) azt jelenti, hogy egy faj összesített egyedszáma hány százaléka az összes megfigyelt egyedszámnak. A konstancia azt, hogy a megfigyelt erdőrészek közül hányban fordult elő a faj egyáltalán.

Az erdő egy szakaszon érintkezett Ruzsa szélső házaival, így figyelhettük meg az emberközelen élő fajokat, mint a gólya, balkáni gerle, kuvik, balkáni fakopáncs, házi rozsdafarkú, füstí- és molnárfecske, házi veréb. Egy karvaly-pár mindössze 100 méterre a falu szélétől egy fenyvesben, 9 m magasan lévő fészkében nevelte három fiókáját, kizárólag verebeket hordva, melyeket megkopasztva és fej nélkül vitt a fészkébe. Az erdőrészek között és a széleken elterülő homokos tisztásokon, irtásokon fordultak elő a pacsirták, a partifecske, a hantmadár, a csaláncsúcsok, a parlagi pityer, a billegetők, a tövisszúró gébics, a sordély.

Ebben a nagy kiterjedésű és öreg fákból bővelkedő erdőben olyan, az Alföldön ritkának számító fajok is élnek és fészkelnek, mint a lappantyú, a nyaktekercs, a fekete harkály, a kis fakopáncs, az erdei pacsirta, a fenyvescinege és a csuszka.

Az ifjúsági szekció tagjai 6–10 fős csoportokban főiskolások és egyetemisták vezetésével járták a közeli erdőket és a gyakoribb növényekkel, rovarokkal, madarakkal ismerkedtek, magyar és latin neveiket feljegyezték, megtanulták. A szekcióvezető által összeállított diasorozatot több alkalommal levetítették. A gyerekeknek szellemi vetélkedőt és rajzos természetvédelmi plakát-pályázatot is szerveztünk, ami igen szép eredménnyel zárult. Minden résztvevő kapott valamilyen jutalmat az elért eredményért.

A táborban két teljes napon át résztvevő Szöllösi István botanikus elsősorban az ifjúsági szekció tagjaival foglalkozott, így nagyon sokat tanultak növényfelismerés és fajismeret terén is.

Ezen felül felmérték a fellelhető növényfajokat, 102 faj közül említhető a széleslevelű nőszőfű (*Epipactis helleborine*), a homoki árvalányhaj (*Stipa sabulosa*), a serevényfűz (*Salix rosmariniifolia*) és az üstökös gyöngyike (*Muscari somosum*).

A fotó szekció tagjai a tábor életéről, a környék tájairól és madarairól készítettek felvételeket.

Közös programok voltak: két alkalommal (VI.20-án és 24-én) egy-egy egész napos buszkirándulásra került sor Zsombói-láp – Fehértó – Ópusztaszeri Nemzeti Emlékpark – Kisteleki Nagyszék útvonalon. Minden este neves előadók tartottak diaképes előadásokat a táborlakóknak. Néhány cím: a Dél–Alföld természetvédelmi területei; Mártély és Körtvélyes élővilága; A homoki erdők és puszták élővilága, környezet és természetvédelmi problémáik; Balatonkörnyéki madárvilág; Kisfilmek a madárvilágról; Színes rovarvilág; Az alföldi szikések madárvilága; Madárgyűrűző táborokról.

Szerencsés helyzetben voltunk, ugyanis a közeli erdészház nyugalmazott erdésze, Sebők Alajos, nagy madárbarát lévén, valóságos madárvédelmi bemutató–kertet működtet már hosszú évek óta háza körül. Az erdészeti munkálatok alatt összegyűjtött természetes odúk vágatait helyezte el kertjében öreg tölgyek alatt. Itt egymás közelében költ a nyaktekercs, a búbosbanka, széncinege, kék cinege. Ugyanitt széncinege két postaládában is költött. Az erdészházat természetesen minden csoportunk meglátogatta.

Az esti tábortüzek, hangulatos beszélgetések fő szervezője Bogdán István táborvezető helyettes volt.

Bár a ponttérképezés során Ruzsát és környékét már madártani szempontból felmérték, mégis egy 10 napos tábor sokkal pontosabban és részletesebben tudta felderíteni e szép és részben ismeretlen dél–alföldi homoki erdőt.

Dr.Molnár Gyula

VeGYES hírek

Beszámoló az V. Skandináv Ornitológiai Kongresszusról

A skandináv ornitológusok kiemelkedő jelentőségűek az európai madártani kutatásokban. Az általuk két évente minden alkalommal más–más skandináv országban megrendezett konferenciák nemcsak a személyes ismeretségek kialakításának és folytatásának helyei, hanem a legújabb eredményekről is átfogó képet adnak. Ez inspirált hármunkat arra, hogy az 1985. augusztus 5–9. között a Gøteborg melletti Gottskar-ban megrendezett konferencián résztvegyünk és előadást tartsunk.

A konferencia 5 napja alatt különböző témák kerültek terítékre: populáció–szerkezeti vizsgálatok, sűrűségbecslési módszerek, közösségi vizsgálatok, vonuláskutatási eredmények. Esténként kerekasztal beszélgetések formájában egy–egy ország madártani egyesületének szervezetéről és természetvédelmi kérdéseiről volt szó.

A hivatásos ornitológusok előadásai közül igen érdekesnek bizonyult Jan Ekmannak a kormosfejű cinege táplálkozási viselkedéséről tartott beszámolója. A csőr és a fejtartás alapján 3 viselkedést különített el a táplálkozási folyamat során: 1., ragadozó figyelése (csőr a vízszintes sík felett helyezkedik el), 2., táplálékkeresés (csőr a vízszintes sík alatt helyezkedik el), 3., táplálkozás (csőr függőlegesen lefelé irányul).

Ezen látszólag egyszerű, ám a megfigyelhetőség szempontjából nem is olyan könnyű kategóriák elemzésével kimutatta, hogy:

- nagyobb csapatban az egyedek kevesebb időt töltenek a ragadozó figyelésével, így több idejük marad táplálkozásra.

- A lombkorona szélei felé sokkal gyakrabban figyelték a ragadozót, mint a törzshöz közel, mert kívül nagyobb a ragadozók támadási lehetősége.
- Télen a domináns egyedek alacsonyán, a sűrűbb növényzetben táplálkoztak, a subdominánsak magasabban. A domináns egyedek „kiszorítják” a subdominánsakat a sűrűbb, biztonságosabb erdőrészekből.

Előadásának szemléletbeli jelentősége, hogy felhívja a figyelmet a predáció táplálékkeresést módosító hatására.

Az amatőr ornitológusok közül figyelemre méltó előadást tartott Olof Persson a függőcinegéről. Persson, aki esti iskolában biológianár 13 éve vizsgálja egy terület függőcinegének párválasztását, fészkelési viselkedését. Vizsgálatai szerint a függőcinegék költése és párválasztása kaotikus: egy–egy költési szezonban a párok kétszer–háromszor cserélődnek, s számos olyan fészkaljat raknak, melyeket nem költenek ki, hanem elhagynak. Vizsgálatait a színes jelzőgyűrűkkel végzett „családfa–analízis” tette lehetővé. A látszólag abnormális párválasztási rendszert egy, a matematikából átvett elmélettel, a játékelmélettel próbálta értelmezni.

Az esti kerekasztal beszélgetések közül különösen érdekes volt a repatriáció körül lefolyt vita. Az izgalmas vita egyik leglényesebb konklúziója volt, hogy korábban kipusztult fajok visszatelepítése csak abban az esetben indokolt, ha elterjedési területének jelentős részén veszélyeztetett. A visszatelepítést minden esetben alapos vizsgálatnak kell megelőznie, hogy az életfeltételek rendelkezésre állnak—e. Különös gondossággal kell eljárni, ha új faj betelepítéséről van szó.

Az előadások és a beszélgetések alapján jó képet kaptunk a skandináv ornitológiáról, melynek jellemzője, hogy az amatőrök munkáját az egyetemeken, kutatóintézetekben dolgozó hivatásos ornitológusok irányítják (oduköltő madarak többéves populációdinamikai vizsgálata, sűrűségbecslő országos programok).

A konferencia ideje alatt hajókiránduláson vettünk részt a Gøteborg környéki szigetvilágban. Utunk során számos, hazánkban ritkán előforduló madárfajt láthattunk (kanadai lúd, pehelyréce, örvös bukó, vörös kánya, halászsas, csigaforgató, ékfarkú halfarar, kenti csér).

A konferencia, melynek elsődlegesen feladata az amatőr és a hivatásos ornitológusok közötti kapcsolat megerősítése volt, hasznos tapasztalatokkal szolgálhat a hazai konferenciák szervezéséhez és lebonyolításához.

Székely Tamás, Dr.Török János és Dr.Moskát Csaba

Beszámoló a IX. Nemzetközi Madárszámlálási és Térképezési Konferenciáról

A Nemzetközi Madárszámlálási Bizottság (IBCC) 1985.szeptember 2–6. között a franciaországi Dijonban rendezte meg 9. konferenciáját, melyen alkalmunk volt résztvenni. A konferencia elsősorban a madárszámlálással és a madártársulás–szerkezet analízissel foglalkozó kutatóknak kínált fórumot eredményeik bemutatására és tapasztalataik kicserélésére. A konferencián 22 országból, mintegy 130-an vettek részt. Főként az európai országok képviselői voltak ott. Európán kívüli ország csupán 3 volt jelen: Kanada, az Amerikai Egyesült Államok és Burkina. A bejelentett előadások nagy számára való tekintettel (közel 80), az előadások mintegy felét poszter formájában mutatták be. Poszterként került bemutatásra a magyar részről bejelentett dolgozat is (Moskát: Estimation of breeding bird densities in Hungarian beech woods).

Az IBCC útmutatásai szerint Európa különböző országaiban immár egy–két évtizede folynak madárszámlálási programok, melyek eredményei a populációk mennyiségi ingadozásáról szolgáltatnak megbízható adatokat (abudancia monitor–programok). Az évente rendszeresen lejelentett eredményeket központi adatbankokban gyűjtik össze, s számítógépes módszerekkel értékelik

ki. Remélhetőleg 1986-ban Magyarországon is lehetségessé válik egy hasonló akció beindítása.

A madárközösségek szerkezetének vizsgálata volt a konferencia másik nagy témaköre, mely jelenleg az ornitológia egyik legdinamikusabban fejlődő részterülete. Az utóbbi években a többváltozós statisztikai módszerek fejlődésének és a számítógépek elterjedésének következtében lehetővé vált a madárközösségek és a vegetációszerkezet közötti összefüggések kutatása. Számos előadás és poszter foglalkozott a témával, valamint a hozzá szorosan kapcsolódó közösség—szukcesszió és szegélyhatás témakörökkel is. Ugyanakkor az új módszerek térhódításával egyidőben felmerült az eljárások standardizálásának szükségessége is.

Immár 7. alkalommal a konferenciát együtt rendezték az Európai Ornitológiai Atlasz Bizottság (EOAC) összejövetelével, melyen szó esett egy új, egész Európára kiterjedő térképezési program beindításáról. Tekintettel a nagy területre, az 50x50 km-es négyzethálót fogadták el a térképezési rács kód léptékéül. A konferencia során egynapos területbemutató kirándulást szerveztek Dijon (Burgundia) környékére, ahol elsősorban a kutatási területeket képező öreg tölgyeseket néztük meg. Ezek madárvilága hasonló a hazai tölgyesekéhez. (*Buteo buteo*, *Parus maior*, *Parus palustris*, *Sitta europaea*, *Certhia brachydactyla*, *Erithacus rubecula* stb).

A konferencia befejezése után a Rhone—deltában fekvő Camargue rezervátumba és Avignon közelében húzódó Alpillés hegységbe irányult egy záró tanulmányút, melyen egyikünk (Bankovics) vett részt. Az előbbi helyen megtekintettük a világhírű flamingó (*Pheonicopterus ruber roseus*) telepeket.

E késői időpontban (IX.7.) az egyik kis telepen a szülők még etették anyányi fiókáikat. 4 fekete gólyát (*Ciconia nigra*) is észleltünk, ami ritkaság itt. Megjelenése kapcsolatban lehet a faj areájának nyugati irányú kiterjesztésével.

Az Alpilles hegységben dögkeselyűt (*Neophron percnopterus*), bajszos poszátát (*Sylvia cantillans*), kucsmás poszátát (*Sylvia melanocephala*), kék kövirigót (*Monticola solitaria*) stb. észleltünk. A darázsölyv (*Pernis apivorus*) határozott DNy-i irányú vonulásban volt mindkét napon (IX.7–8.) Dél-Franciaország felett. Több helyen láttunk 1–3 átvonuló példányt.

A dijoni konferencia minden bizonnyal a napjainkban kibontakozó „quantitatív ornitológia” egy fő állomása volt.

Dr. Bankovics Attila és Dr. Moskát Csaba

Külföldi hírek

1985. április 20-án Pozsonyban megalakult a Szlovák Madártani Egyesület (SOS).

Az egyesületet közel 60 alapító tag hozta létre, akik közül Ing. Aladár Randikot elnöknek és RNDr. Branislav Matouseket pedig főtítkárnak választották meg.

Terveik között a madárvédelem szervezettebbé tétele, a madárgyűrés fejlesztése, önálló folyóirat alapítása és a faunisztikai megfigyelések bővítése szerepel.

Az SOS szervezetileg a Szlovák Természetvédelmi Szövetséghez tartozik, felügyeletét pedig a Szlovák Kulturális Minisztérium látja el.

A MME képviseletében 1986. január 14-én részt vettünk a szlovák társegyesület elnökségi ülésén, ahol kölcsönös tájékoztatás mellett az együttműködés lehetőségeit egyeztettük.

A SOS címe: Slovak Ornithological Society
Obrancov mieru 3 – Listiny
814 34 Bratislava

Kállay György

A Vasi (Dunántúli) Szemle ornitológiai tárgyú cikkei

A folyóirat Szombathelyen jelent meg, 1934 és 1944 közötti teljes évfolyamokkal 1939-ig VSz, majd DSz címmel. Viszonylag kis példányszáma miatt a könyvtárakban alig található meg valamennyi lapszáma, ezért adom közre értékes szakirodalmi cikkeinek bibliográfiai adatait a szerzők sorrendjében.

1. Bárány László: A balkáni kacagó gerle. 1941. 233- 238. o.
2. Beke Ödön: A magyar növény- és állatnevek történetéhez. 1939. 236-243. o.
3. Bendefy László: Egervári gyűrűzésű madár Afrikában. 1938. 353. o.
4. Bendefy László: A turulmadár. 1940. 307-312. o.
5. Bendefy László: Pával Ágoston: Rigászás a Vendvidéken és az Őrségben. 1943. 78. o. (Ismertetés).
6. Bernrieder Katinka: A Rábavidék madárfaunája Rátót környékén. 1938. 133-138. o.
7. Bernrieder Katinka: Gólyáink védelmében. 1940. 203 - 204. o.
8. Bernrieder Katinka: A karvaly poszáta (*Sylvia nisoria*) megjelenése Rátót vidékén. 1941. 169-172. o.
9. Bernrieder Katinka: Madártani megfigyelések. 1942. 225 - 226. o.
10. Bödei János: Madárfogók Göcsejből (Zalabaksa). 1939. 162 - 167. o.
11. Bödei János: Népies növény- és állatnevek Göcsejből. 1939. 100-101. o.
12. Csaba József: A sárgafejű királyka fészkelése Magyarországon. 1938. 291-295. o.
13. Csaba József: Ujabb tűzok adatok Vas megyéből. 1939. 97-98. o.
14. Csaba József: Felsőöri forgácsok (Madár-, állat-, növénynevek). 1939. 176-180. o.
15. Csaba József: A félholdas gerle Szombathelyen is megjelent. 1940. 163. o.

16. Csaba József: Népies állat- és növénynevek Farkasfáról. 1941. 172–174. o.
17. Fromm Géza: A sarlós fecskéről. 1934. 142–145. o.
18. Gunda Béla: Egy madárhurok dunántúli elterjedéséről. 1939. 90–92. o.
19. Koloşvary Gábor: A Madártani Intézet 50 éves. 1935. 229.o.
20. Molnár József: A függőcinege fészkelés Vas vármegyében. 1934. 134–135. o.
21. Molnár József: Népies állat- és növénynevek Molnaszecsorol. 1935. 280–281. o.
22. Pával Ágoston: Népies állat- és növénynevek az Orsegbol. 1935. 282. o.
23. Vajkai Aurél: Adatok a Bakony gyujtogeto és vadfogó életmódjáról. 1938. 152–163. o.
24. Vasvári Miklós: Dunantuli madarproblemak. 1942. 57–62.o.

Dr.Tölgyesi József

Olvasói levél

A madártan tudományos szinten való művelésének alapvető, de távolról sem egyetlen feltétele a rendszeres terepmunka. Ugy vélem, ezzel egyenrangú, fontosságú a szakirodalom ismerete. Még- is tetemes azoknak a cikkeknek, dolgozatoknak a sama, amelyek a „nem olvasok, csak írok” tényét bizonyítják, s így szakmai értékük is csekélyebb a lehetsegenel. Ennek oka azonban az esetek jelentős részében nem a lustaság, vagy a túlzott önbizalom, hanem egyszerűen az, hogy a szerzők képtelenek a hazai (a kulfoldirol nem is beszélve!) irodalomhoz hozzájutni. A magyarázat abban rejlik, hogy egy kezünkön megszamolhatjuk azoknak a folyóiratoknak, periodikaknak a samat, amelyekhez e célból fordulhatunk. Első helyen említem a Madártani Tájékoztatót, az Aquilát, a Pusztát, de sok jó anyagot találhatunk a Buvarban és az Élet – és Tudományban. Kevésbé ismert Az Állattani Közlemények, ám annál tartalmasabb.

Számtalan kiváló munka „sikkad el” azonban, s válik szinte elérhetetlenné különböző egyetemek, főiskolák, vidéki múzeumok évkönyveiben, megyei kiadványokban, külföldi folyóiratokban és még sok más helyen. Pedig szerzőiknek sem ez a célja és, mint láttuk a köz érdeke sem ezt kívánná. Mindezek tudatában mit lehet tenni? Javaslataim a következők. Előrebocsátva, hogy közismert a terjedelem korlátozott volta, Magyarországon a legnagyobb olvasótáborral rendelkező madártani fórum a Madártani Tájékoztató. Következésképpen ennek kellene vállalni egy „Irodalmi figyelő” szerepét, azaz rendszeresen, vagy évente egy alkalommal felsorolást, netán egymondatos ismertetést a megjelent munkákról. Ez azonban csak akkor válna lehetségessé, ha a szerzők kötelességüknek tekintenék munkáikból egy-egy példányt az Egyesület Központi Irodájának megküldeni. Ugyanakkor az is tudott dolog, hogy a munkák szerzői nagyobb mennyiségű – ötven, vagy száz – különnyomatot (szeparátumot) is kapnak dolgozataikból, amelynek jelentős része íróasztaluk fiókjaiban fekszik el. Ők e mennyiség csekély részét átengedhetnék abból a célból, hogy azt a helyi csoportok (legalább a megyeközpontokban működők) archívuma számára – ha eddig nem volt, most létesítsenek – az Egyesület eljuttassa. Hiszem, hogy mindezzel a hazai madártan színvonala is jelentősen emelkedne!

Dr. Endes Mihály

Felhívás

A Természettudományi Múzeum Állattára kéri, hogy az elpusztulva talált, de még bomlásnak nem indult madarakat címére szíveskedjenek eljuttatni (Természettudományi Múzeum Állattára, Madárgyűjtemény, 1088 Budapest, Baross u.13.). A madarakat expressz csomagban, újságpapírba (nem nylonzacskóba!) csomagolva kérjük elküldeni. A madarakat kezelni semmivel sem szabad. (Alkoholos vattát se tegyünk a torokba és az esetleges sérülés helyére, legfeljebb egy kis konyhasót szórhatunk a torokba).

Melegben a tetemek hamar bomlásnak indulnak, ezért ilyenkor még express se adjuk postára, ha tudjuk, akkor a legrövidebb időn belül személyesen hozzuk be a Múzeumba. (Néhány napig a hűtőszekrény mélyhűtőjében károsodás nélkül tárolható).

A megtalálókat kérjük, hogy az alábbi adatokat is mellékeljék minden madárhoz: pontos dátum (év, hó, nap), a gyűjtés helye (községhatár) és a gyűjtő neve. Szivességüket a Természettudományi Múzeum előre is köszöni.

Dr. Moskát Csaba

Egy madárökológiai könyv megjelenéséhez

Az ökológia fejlődésében, különösen a közösség ökológia („community ecology”) kialakulásában az ornitológusok igen jelentős szerepet játszottak. A 60-as években a MacArthur-iskola által képviselt új szemlélet világszerte lázba hozta az ornitológusokat, s nagy lendületet adott a kutatásoknak. A magyar ornitológia – meglepő módon – hosszú ideig egyáltalán nem reagált erre a folyamatra. Szerencsére a kérdéskör sok tekintetben még ma sem tekinthető lezártnak, s számos korábbi eredmény vár még pontosításra. Remélhetőleg a magyar ornitológusok figyelmét fel fogja hívni erre a szakterületre egy nemrég megjelent mű, ugyanis 1986. elején a könyvesboltokba került az első magyar könyv a madárökológia alapjairól. Dr. Sasvári Lajos „Madárökológia” című könyvét az Akadémia Kiadó jelentette meg a „Korunk Tudománya” sorozatban. A mű két kötetből áll, s összesen 11 fejezetben ad bepillantást a madárökológia különböző ágazataiba. A szerző konkrét esettanulmányok ismertetésén keresztül tekinti át az ökológia főbb fejezeteit. Az első kötetben kapott helyet a madárfauna felmérésének és értékelésének néhány módszere, a táj-típusok faunisztikai minősítése, a madarak energiagazdálkodása, a táplálék összetétele és vizsgálata, valamint a táplálékszerző és védekező stratégiákról írt fejezet. A második kötet tárgyalja a

reprodukcióhoz köthető szelekciós mechanizmusokat, a költés-biológiai és a populációdinamikai kérdéseket, a populációs kapcsolatokat és a madárközösségek szerkezetvizsgálatának néhány kérdését. Mindkét kötet végén irodalmi felsorolást találunk, melyet jól hasznosíthatnak az egyes kérdések után bővebben érdeklődők.

A madárökológia egy még fejlődő, egyes részeiben forrongó tudományág, ezért rendkívül hasznos lenne, ha a madárökológusok más ökológusokkal együtt összejöveteleiken szakmai vitát rendeznének az aktuális kérdésekről, elősegítve ezzel a tudományág hazai fejlődését. Különösen fontos lenne az ökológiai alapfogalmakkal kapcsolatos problémákat áttekinteni. Nem könnyű eldönteni, hogy adott esetben pl. társulást, közösséget vagy együtttest használjunk, vagy hogy mikor beszélhetünk habitatról, biotópról, vagy élőhelyről. További probléma, hogy mikor kell megtartanunk az eredeti angol (vagy gyakran latinra visszavezetett) kifejezést, s mikor helyettesíthetjük egy többé-kevésbé sikeres magyar fordítással (pl. populáció vagy népesség, resource vagy forrás, resource-partitioning vagy forrás-felosztás, load vagy töltet, vegetáció vagy növényzet).

Reméljük a most megjelent könyv sokakban ébreszt majd kedvet madárökológiai kérdések tanulmányozásához.

Dr. Moskát Csaba

Magyar tudósról elnevezett amerikai madárfaj

Amikor 1982. nyarán az Amerikai Egyesült Államokba készültem, megkérdeztem madarász ismerőseimet, hogy szükségük van-e valamilyen szakkönyvre. Egyikük arra kért, vegyem meg neki a Golden Field Guide sorozat Birds of North America (Észak Amerika madarai) kötetét, mivel az viszonylag olcsó, és az egész kanadai és USA-beli madárfaunát leírja.

Mikor aztán vásárlásra került a sor, magamnak is vettem egy példányt. Az új szerzeményt lapozgatva megakadt a szemem egy alka-féle, az *Endomychura hypoleuca* angol nevén: Xantus murrelet. Rögtön felötlött bennem a kérdés, csak nem Xantus János után nevezték így el ezt a fajt?

Hazatérve tapasztalt madarászokhoz fordultam véleményért, de csak homlokráncolás és fejcsóválás volt a válasz, „Nem tudom.... nézz utána” – hangzottak a feleletek. Tanácsukat nagy késéssel megfogadtam, és 1986. januárjában kutatni kezdtem a Madártani Intézet könyvtárában. Hála Nechay Gábor segítségével, sikerült olyan szakirodalmat találnom, melyből egyértelműen kitűnt, ezt a madárfajt, mely a Kaliforniai-félsziget Csendes óceán felőli partvidékén fordul elő, Xantus János írta le először 1859-ben. Az erről szóló dolgozata 1860-ban jelent meg a Philadelphiai Természettudományi Akadémia évkönyvében. Ezen a fajon kívül még leírt több más újnak vélt fajt is.

Miután ilyen módon választ kaptam a kérdésekre, elgondolkoztam. Vajon mi az oka, hogy ennyire nem ismert ez a tény magyar madarász körökben? Pedig úgy gondolom büszkék lehetünk az ilyesmire! S vajon hány más madárfajt neveztek még el magyar tudósról úgy, hogy ma alig tudunk róla? Talán tagtársaink segíthetnek összegyűjteni ismert tényeket!

Császár Ede

TARTALOMJEGYZÉK

	oldal
Andrési Pál: A kis kárókatona (<i>Phalacrocorax pygmaeus</i>) előfordulása Magyarországon 1974 és 1985 között	49
Andrési Pál: A pásztormadár (<i>Pastor roseus</i>) előfordulása Magyarországon 1974 és 1985 között	52
Andrési Pál: Ásóluđak előfordulása Magyarországon 1974–1985 között	50
Andrési Pál: Gödények előfordulása Magyarországon 1974–1985 között	55
Ács Attila: Néhány adat a Zala megyében telelő erdei fülesbaglyok (<i>Asio otus</i>) táplálkozásáról.	76
Dr.Bankovics Attila: Búbos pacsirta (<i>Galerida cristata</i>) fészkelése háztetőn	69
Dr.Bankovics Attila és Dr.Moskát Csaba: Beszámoló a IX. Nemzetközi Madárszámlálási és Térképezési Konferenciáról	97
Bodnár Mihály: Nagy fülemüle (<i>Luscinia luscinia</i>) fészkelése a Hortobágyon	48
Boros Emil: Harkálycsalogató	86
Császár Ede: Magyar tudósról elnevezett amerikai madárfaj	104
Cseresznye Éva és Sági Oszkár: Ugartyúk (<i>Burhinus oedicnemus</i>) fióka felnevelése és visszavadulása.	22
Dániel Árpád – Frank Tamás – Pellinger Attila: Erdei fülesbagoly (<i>Asio otus</i>) táplálékának vizsgálata.	79
Emmer József: A Börzsöny gólyaállománya 1981–1985 éves ciklusban.	42
Dr.Endes Mihály: A cigány csaláncsucs (<i>Saxicola torquata</i>) terjeszkedése a Közép-Tiszavidéken.	45
Dr.Endes Mihály: Bagolytáplálkozási megfigyelések	78
Dr.Endes Mihály: Olvasói levél	101
Dr.Faragó Sándor: A tőkésréce (<i>Anas platyrhynchos</i>) makk-evéséről.	67
Dr.Faragó Sándor: Libahúség	87

Dr.Faragó Sándor: Gondolatok a Tűzokvédelem éve – 1986 elé	9
Fatér Imre: Adatok a kék vércsék (<i>Falco vespertinus</i>) táplálkozásához	71
Fatér Imre: Kék vércsék őszi gyülekezése	71
Fatér Imre: Egy zöld küllő (<i>Picus viridis</i>) különös táplálkozóhelye	71
Fatér Imre: Faunisztikai adatok	58
Gaál Lajos: Karmazsinpirók (<i>Carpodacus erythrinus</i>) Pomázon	41
Homoki Nagy István – Mekli Mihály: Nagy létszámú holló (<i>Corvus corax</i>) csapatok a Börzsönyben	39
Dr.Jánossy Dénes: A magyarországi ártéri erdők madárvilága	14
Dr.Juhász Lajos: Fészkelő fajok állományának felvételezése a Tisza II. tározó egyik gémtelepén	26
Dr.Juhász Lajos: Téli madártársulások összetételének vizsgálata Egerben, 1986 januárjában	45
Dr.Juhász Lajos: Széncinegék (<i>Parus maior</i>) és kék cinegék (<i>Parus caeruleus</i>) különleges táplálkozása	86
Dr.Juhász Lajos: Téli madártani tábor a Hortobágyon.	47
Kalivoda Béla: Adatok Budapest ÉK-i részének madárfaunájáról.	27
Dr.Kalotás Zsolt: Háromszor költő búbosbanka (<i>Upupa epops</i>)	68
Dr.Kalotás Zsolt: – Dr.Streit Béla: Adatok a macskabagoly (<i>Strix aluco</i>) fiókáinak táplálkozásához.	72
Dr.Kalotás Zsolt – Dr.Streit Béla – Kosaras Zoltán: Adatok a szalkóták (<i>Coracias garrulus</i>) fiókaneveléséhez	79
Kállay György: Külföldi hírek	99
Kertész László: Gyurgyalag (<i>Merops apiaster</i>) és partifecske (<i>Riparia riparia</i>) fészkelőhelyek felmérése 1985-ben a Gödöllői dombok – Tápióság területén	36
Lőrincz István: Egy garázda macskabagoly (<i>Strix aluco</i>) története	84

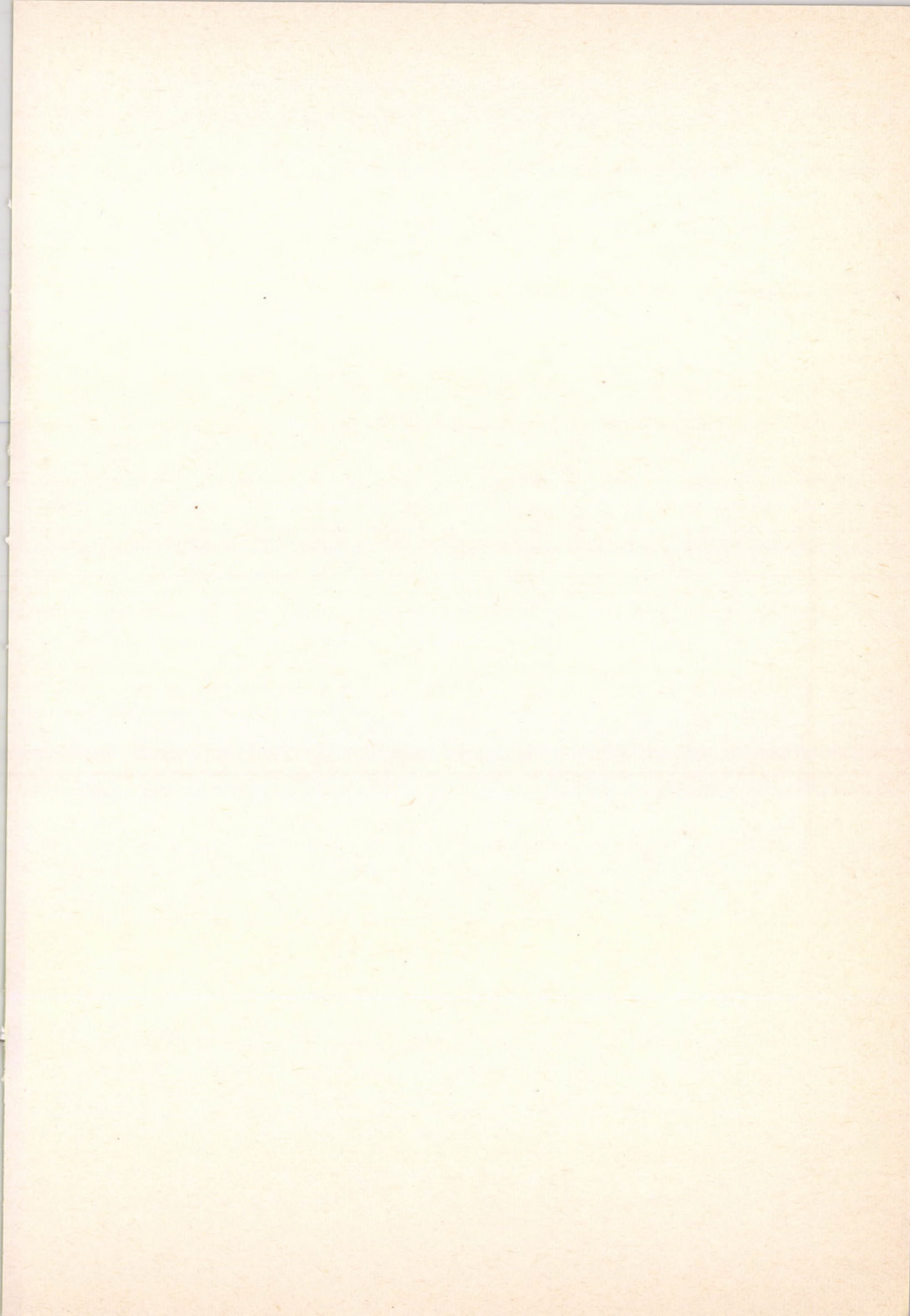
Márkus Ferenc: Szürke varjú (<i>Corvus cornix</i>) különös táplálékszerzése	85
Márkus Ferenc: Szárcsák (<i>Fulica atra</i>) táplálkozása	66
Dr.Molnár Gyula: Fenyőszajkó (<i>Nucifraga caryocatactes</i>) előfordulások Csongrád megyében	56
Dr.Molnár Gyula: Macskabagoly (<i>Strix aluco</i>) korai fészkelése Szegeden.	66
Dr.Molnár Gyula: Faunisztikai adatok a ruzsai erdőkből. . .	59
Dr.Molnár Gyula: Beszámoló a II. Csongrád megyei Természetvédelmi és Ornitológiai Tábor (TOT) munkájáról	92
Molnár István: Szürke légykapó (<i>Muscicapa striata</i>) vonulási adatok 1984 és 1985 években	48
Dr.Moskát Csaba: Egy madárökológiai könyv megjelenéséhez	103
Dr. Moskát Csaba: Felhívás	102
Schmidt Egon: Fű között keresgélő barátposzták (<i>Sylvia atricapilla</i>).	70
Székely Tamás: A fattyúszerkő (<i>Chlidonias hybrida</i>), a fehérszárnyú szerkő (<i>Chlidonias leucopterus</i>) és a kormos szerkő (<i>Chlidonias niger</i>) táplálkozási viselkedése	87
Székely Tamás – Dr.Török János – Dr.Moskát Csaba: Beszámoló a V. Skandináv Ornitológiai Kongresszusról	95
Dr.Tapfer Dezső: A fehér gólya (<i>Ciconia ciconia</i>) költés elmaradás béta-aktív tojáshéj, csont és toll-pozitívításban (1981–85).	24
Tilesch Gábor: Feketególyák (<i>Ciconia nigra</i>) a dombóvári halastavon.	57
Tilesch Gábor: Ritkaságok a Középrigóci erdőben.	57
Tilesch Gábor: Ablakpárkány alatt fészkelő barátcinege (<i>Parus palustris</i>).	65
Tilesch Gábor: Molnárfecske (<i>Delichon urbica</i>) fészkeben költő kék cinege (<i>Parus caeruleus</i>).	65

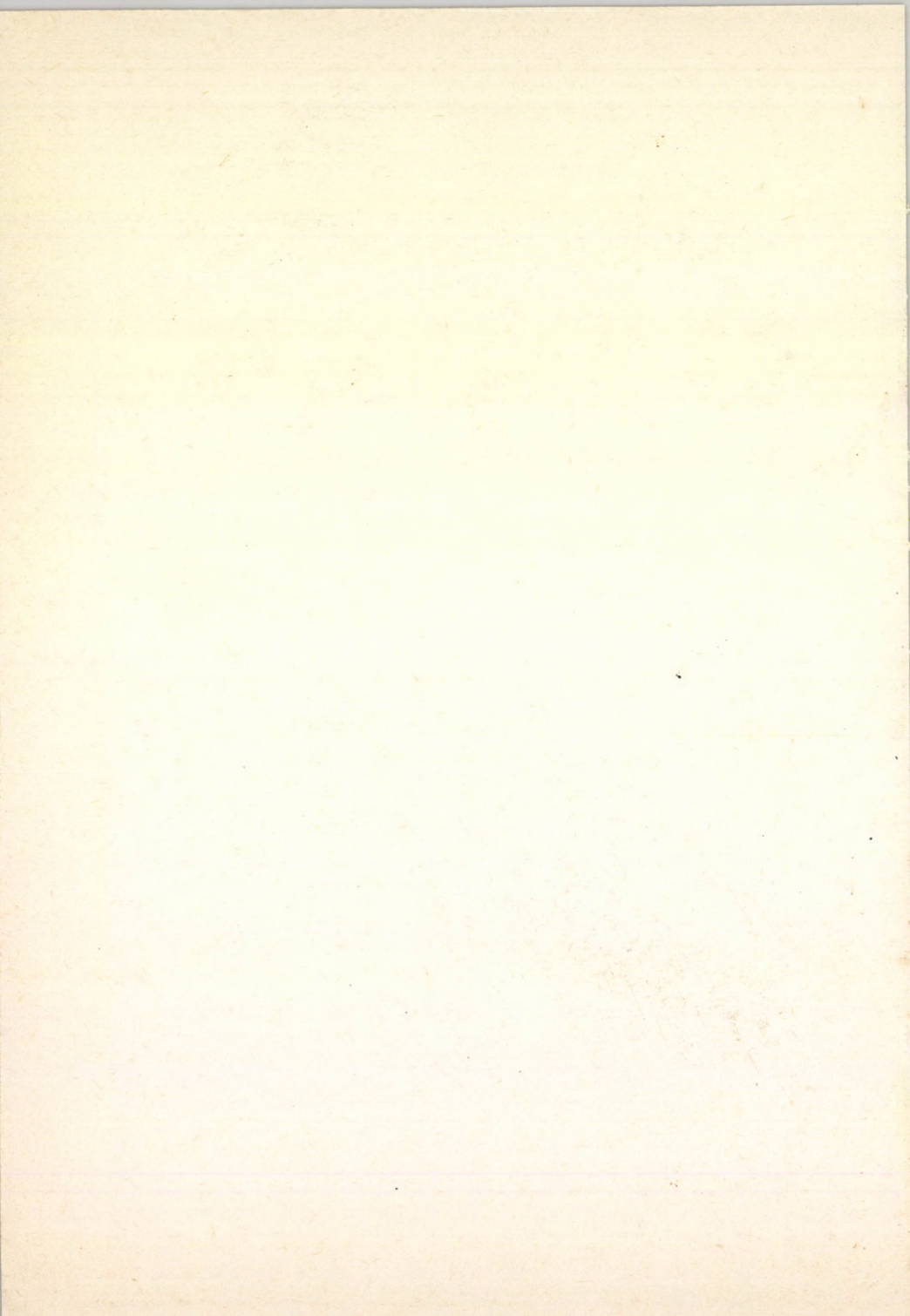
Tóth Sándor – Hajas Gábor: Hollópár és egerészölyvek légi-harca	90
Dr.Tölgyesi József: Madárvédelem egy lakótelepi iskolában	20
Dr.Tölgyesi József: A X. bakonyi madárvédelmi ankétról . .	17
Dr.Tölgyesi József: A Vasi (Dunántúli) Szemle ornitológiai tárgyú cikkei	100
Varga József: Gulipánok (<i>Recurvirostra avosetta</i>) a jászkiséri halastavon	55
Varga József: Szalakóta (<i>Coracias garrulus</i>) adatok Jászkisér környékéről.	53
Varga László: Hat <i>Parus</i> faj egy csapatban	46
Dr.Vöröss László Zsigmond: Fecskék korai gyülekezése . . .	66
Waliczky Zoltán – Magyar Gábor: A jeges sirály (<i>Larus hyperboreus</i>) újabb előfordulása Magyarországon . .	40
Zeke Tamás – Zeke Szabolcs: Megfigyelések a Hortobágyi halastavakon (<i>Furcsa madárbaleset</i>)	40

Márkus Ferenc: S. ürke varjú (<i>Corvus cornix</i>) különös táplálékszerzése	85
Márkus Ferenc: Szárcsák (<i>Fulica atra</i>) táplálkozása	66
Dr.Molnár Gyula: Fenyőszajkó (<i>Nucifraga caryocatactes</i>) előfordulások Csongrád megyében	56
Dr.Molnár Gyula: Macskabagoly (<i>Strix aluco</i>) korai fészkelése Szegeden.	66
Dr.Molnár Gyula: Faunisztikai adatok a ruzsai erdőkből. . .	59
Dr.Molnár Gyula: Beszámoló a II. Csongrád megyei Természetvédelmi és Ornitológiai Tábor (TOT) munkájáról	92
Molnár István: Szürke légykapó (<i>Muscicapa striata</i>) vonulási adatok 1984 és 1985 években	48
Dr.Moskát Csaba: Egy madárökológiai könyv megjelenéséhez	103
Dr. Moskát Csaba: Felhívás	102
Schmidt Egon: Fű között keresgélő barátposzták (<i>Sylvia atricapilla</i>).	70
Székely Tamás: A fattyúszerkő (<i>Chlidonias hybrida</i>), a fehérszárnyú szerkő (<i>Chlidonias leucopterus</i>) és a kormos szerkő (<i>Chlidonias niger</i>) táplálkozási viselkedése	87
Székely Tamás – Dr.Török János – Dr.Moskát Csaba: Beszámoló a V. Skandináv Ornitológiai Kongresszusról	95
Dr.Tapfer Dezső: A fehér gólya (<i>Ciconia ciconia</i>) költés elmaradás béta-aktív tojásbély, csont és toll-pozitívításban (1981–85).	24
Tilesch Gábor: Feketególyák (<i>Ciconia nigra</i>) a dombóvári halastavon	57
Tilesch Gábor: Ritkaságok a Középrigóci erdőben.	57
Tilesch Gábor: Ablakpárkány alatt fészkelő barátcinege (<i>Parus palustris</i>).	65
Tilesch Gábor: Molnárfecske (<i>Delichon urbica</i>) fészkeiben költő kék cinege (<i>Parus caeruleus</i>).	65

Tóth Sándor – Hajas Gábor: Hollópár és egerészölyvek légi-harca	90
Dr. Tölgyesi József: Madárvédelem egy lakótelepi iskolában	20
Dr. Tölgyesi József: A X. bakonyi madárvédelmi ankétról . .	17
Dr. Tölgyesi József: A Vasi (Dunántúli) Szemle ornitológiai tárgyú cikkei	100
Varga József: Gulipánok (<i>Recurvirostra avosetta</i>) a jászkiséri halastavon	55
Varga József: Szalakóta (<i>Coracias garrulus</i>) adatok Jászkisér környékéről.	53
Varga László: Hat <i>Parus</i> faj egy csapatban.	46
Dr. Vöröss László Zsigmond: Fecskék korai gyülekezése . . .	66
Waliczky Zoltán – Magyar Gábor: A jeges sirály (<i>Larus hyperboreus</i>) újabb előfordulása Magyarországon . .	40
Zeke Tamás – Zeke Szabolcs: Megfigyelések a Hortobágyi halastavakon (<i>Furca</i> madárbaleset)	40

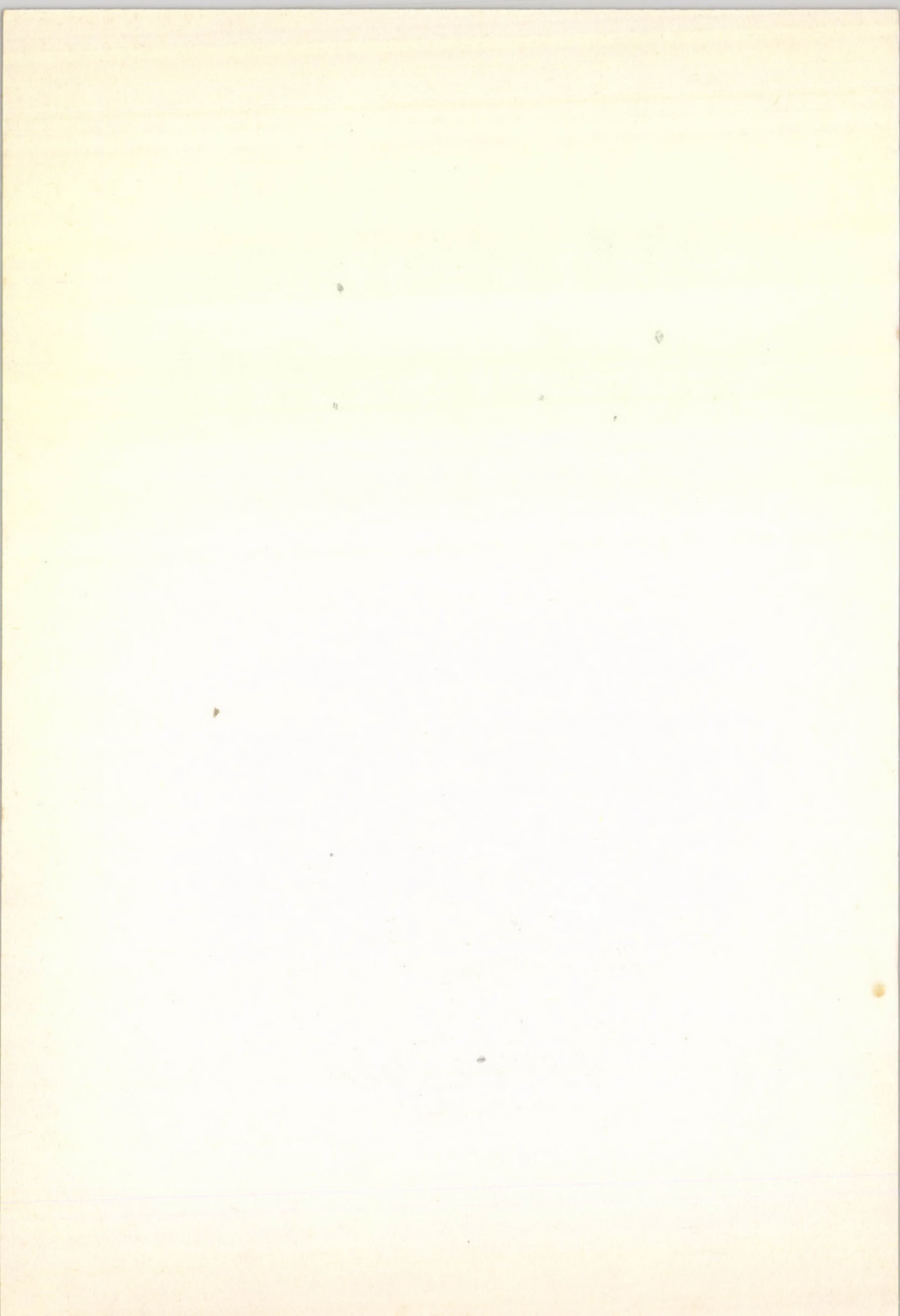
Készült a Magyar Madártani Egyesület házi nyomdájában.

MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

MAGYAR MADÁRTANI EGYESÜLET
1121 BUDAPEST
Költő u. 21.

**MADÁRTANI
TÁJÉKOZTATÓ**

1986. ÁPRILIS – SZEPTEMBER

**IRJON, AGITÁLJON, TARTSON ELŐADÁSOKAT
A TÚZOK VÉDELME NEK ÉRDEKÉBEN**

Ha Egyesületünk minden tagja csupán egyszer tesz valamit is ez évben a tűzok védelméért, máris felbecsülhetetlen segítséget kapott a magyar állomány!

Az Állami Könyvterjesztő Vállalat reprint sorozatában megjelent:

Chernel István: Magyarország madarai (1899) című mű, három kötetben.

A szép magyarsággal megírt munka behatóan foglalkozik a történelmi Magyarország madárvilágával.

A kötethez Schmidt Egon, a Magyar Madártani Egyesület alelnöke írt magyarázó utószót.

MEGRENDELŐ LAP

Megrendelem Chernel István: Magyarország madarai című művét, három kötetben,példányban, 1.800,- Ft-os áron.

A megrendelő neve:

Pontos címe (irányítószámmal):

Kérjük, szíveskedjék a megrendelőlapot szabványmeretű borítékban, bélyeggel ellátva címünkre feladni.

Postán utánvétellel szállítunk, a portóköltséget felszámítjuk.

Címünk: Állami Könyvterjesztő Vállalat
EÖTVÖS LORÁND KÖNYVESBOLT
Budapest, Kecskeméti u. 2.
1053

ARANYGYÖMBÉR, ARANYAT ÉR!

A vállalat éves árbevétele eléri az 1,8 milliárd forintot, amely összegből a zöldség-gyümölcs nagykereskedelem 500, a kiskereskedelem és vendéglátóipar (62 egység) 700 és a szerteágazó ipari tevékenység 600 millió forintot termel.

SZEGED

A vállalat 1983 nyarától kezdődően foglalkozik a Canada Dry és ET-ÜD szénsavas üdítőitalok gyártásával, valamint forgalmazásával. Közkedvelt italunk az eredeti narancs, rostos Juice, és 1984 októberében került forgalomba az energiamentes (csak 10 kJ/2,4 kcal/100 ml-ben) Narancs szénsavas üdítőital. Eme italok bioaktív anyagforgalmuknál fogva, kitűnő élénkítő és robotáló hatást fejtenek ki a fogyasztó szervezetében.

ARANYGYÖMBÉR,
ARANYAT ÉR!

Kedves fiatal barátunk!

Kedvező elhelyezkedést ajánl számotokra a GLOBUS NYOMDA

Fő profilunk a dobozgyártás,
de mellette szép prospektusokat, falinaptárakat,
hanglemeztasakokat és különböző
tájékoztató nyomtatványokat készítünk

Jelentkezéseket várjuk az alábbi szakmákra:

Általános iskolai végzettséggel:

ofszet gépmester (fiúk),
magasnyomó gépmester (fiúk),
kéziszedő (lányok, fiúk),
könyvkötő (lányok, fiúk),
valamint tmk-részlegünkbe
lakatos, asztalos és villanszerelő

Képzési idő 3 év..

Középiskolai végzettséggel:

fényképész (lányok, fiúk),
ofszet gépmester (fiúk),
kéziszedő (lányok, fiúk)
nyomdai retusőr (lányok, fiúk),
fénymásoló (fiúk),
montírozó (lányok)

Képzési idő 2 év.

A tanulók tanulmányi eredményük után járó ösztöndíjon felül – tanulmányi szerződés – 700 Ft/hó társadalmi ösztöndíjat kapnak.

A másod-, illetve harmadéves tanulókat az utolsó évben szakmunkásbérrel foglalkoztatjuk.

A szakmunkásvizsga letétele után jó kereseti lehetőséget biztosítunk.

A munkában kiemelkedő, jó képességekkel rendelkező fiatalokat középiskolába, technikus minősítőre, mestervizsgára javasoljuk.

Lehetőség van a második szakma megszerzésére is.

SZOCIÁLIS ÉS KULTURÁLIS JUTTATÁSOK:

40 órás munkahét, minden héten szabad szombat,
sportolási lehetőségek, szépirodalmi és műszaki könyvtár. KISZ-rendezvények üdülő a Balaton mellett és a Római-parton.

Jelentkezni lehet

személyesen vagy levélben a vállalat személyzeti vezetőjénél.

GLOBUS NYOMDA, Budapest VI., Aradi utca 8–10.

Levél cím: Budapest Pf. 346. 1393 Telefon: 324-130.

SZÉP A FÉNYKÉP F O R T E PAPIRON
SCHÖN SIND DIE BILDER AUT F O R T E PHOTOPAPIER
YOUR PICTURES ARE NICE ON F O R T E PHOTOPAPERS

PHOTO FILMS PHOTO AND PAPERS

FÉNYKÉPEZÉSHEZ HASZNÁLJA A FEKETE-FEHÉR ÉS SZINES
F O R T E-ANYAGOKAT!

BENÜTZEN SIE ZUM PHOTOGRAPHIEREN DIE SCHWARZ WEISSEN
UND FARBIGEN F O R T E MATERIALIEN!

USE THE BLACK-AND-WHITE AND COLOR PHOTO-MATERIALS
MADE BY F O R T E !

FORTE FOTOKÉMIAI IPAR

2061 VÁC, VÁM UTCA 3. PF. 100. TELEX: 22-5022
HUNGARY

**Beszámoló az MME kékcsőrű réce visszatelepítési
programjának újabb eseményeiről.
Az első téltől a szabadon engedésig**

A Madártani Tájékoztató 1984. évi 4.számában beszámoltam a kékcsőrű réce program előkészületeiről, ill. az első őszi történetekről. Az azóta eltelt időszak eseményeiről szeretnék most tájékoztatást adni.

Az első télnek egy – a medencék fölé épített – fóliasátorral indultunk neki, amit egy hatalmas szélvihar a tél közepén széttépett. Ezek után a – 20-22 C^o-os hideg kemény próba volt a récék, de főleg Molnár László telepvezető számára, mert a medencék teljes befagyását mindenképpen meg kellett akadályoznia. Ez az emberfeletti munka sikerrel járt, és így egyetlen veszteség nélkül 23 récével kezdhettük az 1985. évi tavaszt.

Csodálatos látvány volt az egyre kékebb csőrrel udvarló hímek csoportja. Legnagyobb örömünkre 3 tojó összesen 10 tojást rakott. Örültünk ennek, annak ellenére, hogy biztosan tudtuk, az első éves madarak tojásai természetlenek.

Ez jó jel volt ugyanis arra, hogy madaraink jól érzik magukat, és remélhetőleg a következő tavaszon már szaporulat is várható tőlük. 1985. júniusában, amikor már a következő tojásslállítás érkezésének dátuma ismert volt, váratlan telex érkezett Angliából. A British Airways 3 ingyenjegyet biztosít a London–Budapest–London útra 1985. évre.

Ennek köszönhetően lehetőségem nyílt arra, hogy egy héttel előbb kiutazhassak és a helyszínen is tanulmányozzam azt, amit 7 évvel korábban túristaként már futólag láttam.

Kiutazásom előtt is tudtam, de most személyesen is meggyőződhettem róla, hogy Angliában a magyar kékcsőrű réce program sokkal nagyobb nyilvánosságot kap, mint idehaza.

Az angol televízió és sajtó egész ott tartózkodásom alatt és elindulásunkkor mindennapos vendég volt Slimbridgében. Érdekeséggéként megemlítem, hogy a British Airways azt a repülőgépet, amellyel a tojásokat szállítottuk erre az útra elkeresztelte kékcsőrű récének és ezt a feliratot jól látható módon a gép oldalára

fel is „festette”. Mivel ezt Budapesten is előre tudtuk, sikerült ezzel a különlegességgel a Magyar Televíziót és sajtót is megmozgatni.

Az 1985. évi 49 tojásból 36 fióka kelt ki. A nyár folyamán a TAURUS Gumiipari Vállalat egy kivételével befejezte a medencék elkészítését, mi pedig közben készültünk a télre. Sajnos egyelőre csak lélekben, mert pénzünk nem volt, viszont akkor már igen előrehaladott tárgyalásokat folytattunk a World Wildlife Funddal (WWF – Világ Vadvédelmi Alapítvány), akiktől különböző támogatások között a kékcsőrű récetelep téliesítésére 100.000,- Ft-ot kértünk.

Szerencsére a megállapodást sikerült időben megkötni és így kialakíthattunk két fedett medencét. Az 1985-86-os télen Fülöpházán Molnár László által mért legalacsonyabb hőmérséklet -25°C volt, ami a kacsák számára észrevétel maradt és telepvezetőknek sem kellett éjjelente 2 óránként ellenőrzést végeznie, mint a korábbi télen.

Októberben Sir Peter Scott a Wildfowl Trust (Vízivadvédelmi Társaság) alapítója és jelenlegi igazgatója felesége és Mr. Michael Ounsted a slimbridgei telep igazgatójának társaságában megtekintette a fülöpházi telepet és az ott folyó munkát. Már maga az a tény, hogy ezért Magyarországra utazott jelezte, hogy munkánkról, eredményeinkről – munkatársaitól kapott információi alapján is – jó véleménnyel van. A látottak alapján az elismerő szavak nem maradtak el. A híres állatfestő, aki egyúttal a WWF egyik megalapítója is volt, fantasztikus megfigyelőképességével, emlékezőtehetségével és rajztudásával valamennyiünket elkápráztatott. Korábban 40 évvel ezelőtt járt már a Hortobágyon, akkor azonban vadászként. Azóta a korábbi vadászszákmánynak, a libáknak világszerte egyik legfőbb védelmezője lett. Tiszteletére Nagy-Britannia nagykövete Mr. Unwin és felesége rezidenciáján fogadást adott. A fogadást követően abban a megtiszteltetésben volt részünk, hogy a követ úr és felesége a dél-alföldi természetvédelmi nevezetességek megtekintésére szóló meghívásunkat elfogadta és Fülöpházára is ellátogatott.

A tél különösebb nehézségek nélkül telt el, 1986. tavaszán pedig befejeződött az utolsó medence gumizása is.

1986. tavaszán – csakúgy mint korábban – megindult a költés és saját másodéves madaraink közül 11 tojó összesen 34 tojást, valamint az 1985. évi elsőéves madarak közül 18 tojó 85 tojást rakott le.

Angliából 1986-ban összesen 21 tojás érkezett, amelyekből 16 fióka kelt ki.

1986. június 7-én 5 pár ivarérett 2 éves kékcsőrű récét bocsátotunk szabadon. A szabadonbocsátásról Hajtó Lajos a Pest megyei Tanács Természetvédelmi előadója, az első magyar kékcsőrű réce őr számol be, aki két héten keresztül folyamatos megfigyelés alatt tartotta a madarakat.

A további tenyésztési eredményekről és a tartás tapasztalatairól Molnár László fogja tájékoztatni tagtársaimat.

Haraszthy László

MADÁRVÉDELEM

Búcsúznak a nagy fülemülék (*Luscinia luscinia*)?

A nagy fülemüle a századforduló táján még költött a magyar Duna szakasz ártéri erdeiben, de onnét fokozatosan eltűnt s napjainkra bizonyítottan már csak az északkeleti országrészben, a Tisza és a Bodrog árterületén fészkel. Először Warga Kálmán (1930) találta meg Nagyhalász közelében, majd Farkas Tibor vizsgálta a faj elterjedését és eredményeit részletes tanulmányban ismertette. Az ötvenes évek elején, amikor Végh Istvánnal először jártak a területen, a felső Tisza árterének öreg állományú és gazdag aljnövényzetű fűz-nyár ligeterdei még érintetlenül álltak és a nagy fülemüle mindenütt nagyon gyakori volt. Fészkeltek a közönséges (kis) fülemüle is, de csak csekély számban, elsősorban a szélek bokrosaiban és a folyóhoz vezető csatornák mentén. A két faj számaránya kb. 10:1 volt a nagy fülemüle javára. Aztán jött egy nagyon elhibázott, szerencsétlen rendelet és a kanyargó szőke folyót kísérő gyönyörű erdők jelentős részét kivágták. Innét számíthatjuk a magyar nagy fülemüle állomány fokozatos, de egyre gyorsuló hanyatlását.

Egy állatfaj számára a legnagyobb veszélyt az jelenti, ha ökológiailag támadják meg, azaz élőhelyét szüntetik meg, vagy teszik tönkre. Amíg a folyó kétoldalt kísérő széles erdősáv létezett, a nagy fülemüle állomány is állandónak bizonyult, a párok számában legfeljebb a természetes fluktuációt lehetett megfigyelni. Merőben megváltozott azonban a helyzet, amikor az erdők jelentős része eltűnt és ezzel a nagy fülemüle állomány fokozatosan mind nehezebb helyzetbe került. Magam 1968 óta kísérem figyelemmel a területet és az ott élő nagy fülemüle populáció sorsát. Láttam még virágkorában, amikor a május eleji hajnalok és a langyos éjszakák csak úgy harsogtak a területet foglalt hímek énekétől, de tanúja voltam annak a szomorú folyamatnak is ami az első Tisza parti fejszecsapásokkal kezdődött és a mai állapotig,

az állomány teljes leromlásáig vezetett. Az 1978-ban érvénybe lépett jogszabály, amely Dombrád és Tiszabercel között a mozaikszerűen megmaradt eredeti erdőfoltokat védelem alá helyezte a folyamatot legfeljebb lassítani tudta, de annak megállításához a 718 hektáros, több darabból álló terület már kevésnek bizonyult. Május eleji tiszai útjaink során Végh Istvánnal nemcsak a madarak érkezését, a területfoglalás körülményeit kísértük figyelemmel, de mindig különös érdeklődéssel hallgattuk az egyes hímek énekét is. A nagy fülemüle ének területenként erősen változó. Rausch 1900-ban megjelent könyvében 72 különböző strófát különböztet meg a területi felsorolásnál külön említi a magyarországi nagy fülemülét. Aki ismeri ill. még időben megismerhette a Tisza mentén fészkelő hímek énekét, vagy meghallgatja az Ország Mihály itthon és külföldön egyaránt nagy elismeréssel aratott nagylemezén éneklő tiszai példányokat és mellette az ugyancsak nemrég megjelent észtelemezt nagy fülemüléit, bizonyítva láthatja, vagy inkább hallhatja, hogy Rausch, a híres fülemüle szakértő nem beszélt a levegőbe. A felső tiszai, illetve az észte területéről származó példányok énekében egyetlen közös strófát sem találunk s őket hallgatva olyan érzésünk támad, mintha nem is ugyanannak a madárfajnak az egyedei énekelnének.

Ha valaki ma májusban Tiszatelek, vagy Tiszabercel környékén, az ott húzódó védett erdőrészekben jár, joggal hihetné, hogy a nagy fülemüle teljesen kipusztult a területről, hiszen mindenünnen az ország más területeiről jól ismert kis fülemüle strófákat hallja. De akinek jó füle van, vagy már némi gyakorlatra tett szert ezen a téren, annak bizonyára feltűnik, hogy ez az ének azért valahogy mégiscsak más. Az egyes strófák erőteljesebbek, ércesebben csengenek, mint amit például a Budapest környéki erdőkben megszoktunk. Aztán ha távcső elé kapjuk az éneklő madarat valahol fent a hatalmas nyárfa vagy fűzfa koronájában, jól láthatjuk a sötétebb színeket és a mell felhőzöttségét. A nagy fülemülék tehát még nem búcsúztak el teljesen, még maradt itt mutatóban néhány példány. Csak éppen a hangjuk fogyott el, vagy ha úgy tetszik megváltozott. És nem előnyükre. Mert nagyon szép a kis fülemüle ének, varázslatosan száll felénk a Pilisből, a Bakonyból vagy a budai erdőkből, de itt a felső Tisza

mentén máshoz szokott a madarász fül. Az ezekre az erdőkre valaha oly jellemző csodálatosan csengő „Judit” és „tarak-tarak” strófákat azonban sajnos nem hallani többé. Eltűntek azokkal az öreg fákkal együtt, amelyek az alattuk hullámzó buja ártéri aljnövényzettel otthonukat jelentették.

De vajon hogyan történhetett ez a változás?

Amióta, immár kerekén 20 esztendeje, minden tavasszal rendszeresen felkerestem ezt a területet, a sok tiszta énekű (verésű) nagy fülemüle mellett mindig előfordult egy-egy úgynevezett dupla verésű hím, melynek énekében a két fajra jellemző strófákat egyesén lehetett hallani. Akkoriban az ilyesmi ritaságnak számított és be kell vallanom, mindig nagy élvezettel hallgattam és figyeltem a madarat, amelynek torkából a két faj leszebb strófái áradnak szét az erdőben. Eleinte úgy tűnt az erdők megfogyatkozása sem okozott nagy károkat, legalábbis az éneket illetően nem, mert egyébként a fészkelőterület jelentős csökkenésével a párok száma is erősen megfogyott. Egyelőre tehát inkább mennyiségi változásról volt szó. De aztán Végh Istvánnal közös útjaink során rövidesen arra figyeltünk fel, hogy a dupla verésű madarak egyre gyakoribbak. Itt is, ott is lehetett hallani őket. Ugyanakkor a kivágott erdők helyén felnövekedett bozótosban mind inkább tért nyert a kis fülemüle. Rövidre fogva a szomorú beszámolót, 1980-ban már két olyan példányt sikerült megfigyelniünk, amelyek bár küllemükre nézve nagy fülemüléknek bizonyultak, énekükben csak a kis fülemüléktől átvett strófák voltak hallhatók. 1982-ben már csak kevés tiszta verésű példányt hallottunk, 1983-ban egyet sem, csak dupla verésű, ill. olyan példányokat, amelyek kis fülemüle strófákat énekeltek. 1984-ben hallottam Tiszabercelen az utolsó még százszázalékosan nagy fülemüle strófákat éneklő madarat, 1986 májusában ugyanott már csak egyes énekű, ill. kis fülemülét utánzó példányok jelenlétét állapíthattam meg.

Már a századforduló irodalmában felbukkantak olyan vélemények, hogy elterjedési területek találkozásánál a két faj kereszteződhet egymással, s ezt volieres kísérletek során be is bizonyították. 1983-ban azután Ch. Stadie az NSZK északi részén megfigyelt hibridizációról közöl gyűrűzésekkel alátámasztott adatokat. Ezek szerint a keresztezett példányok, bár küllemileg

elsősorban a nagy fülemüle bélyegeket őrizték meg, bizonyos vonatkozásokban mégis hajlottak a rokon faj felé (pl. vörhenyesebb tollazat). A keresztezésből származó példányok közül az ellenőrzött tojók sterileknek (szaporodásra képteleneknek) bizonyultak, a hímek viszont eredménnyel szaporítottak. Miután pedig a fészekben ülő fiatal hímek elsősorban apjuknak a közelben hallott énekét tanulják meg, a kis fülemüle hímmel vegyes család esetében már adva van a gyökeres változás és a keresztezésből származó hímek, akármelyik faj tojójával állnak is párba a későbbiekben, már ezt az énekformát adják tovább. Így egy-egy állománynak az ének szempontjából történő leromlása viszonylag nagyon rövid idő alatt végbemehet. Bár ezt bizonyítani nem tudom, hiszen a nagy távolság miatt gyűrűzésekkel összekötött folyamatos vizsgálatot nem végezhettem, meg vagyok győződve arról, hogy a felső tiszai változás is ilyen kereszteződés eredménye. Ahhoz pedig, hogy mindez létrejöhessen, kellett az alapvető és negatív jellegű ökológiai változás (erdőirtás) s ezt követően a felnövekvő bokrosokban a kis fülemüle számbeli megnövekedése és térnyerése.

Amikor az utolsó jégkorszaknak vége szakadt, állat és növényfajok hatoltak észak felé. Olyan fajok, amelyeket a jég korábban elválasztott egymástól, Közép-Európában ismét találkoztak. Ilyenek a kétélűek között például a zöld és a nádi varangy, a madarak közül a két fülemüle. A nagy kérdés, amit nehezen lehet egyértelműen eldönteni, hogy vajon már két „jó” fajjal állunk szemben, vagy a találkozás még a fejlődés, a fajjá válás befejezése előtt történt meg. Ez utóbbira utal az a lehetőség, hogy a két faj adott esetben kereszteződik egymással. Az inkább keleti elterjedésű nagy fülemüle és a nyugatabbra élő rokon faj ilyen jellegű problémái természetesen csak a határterületeken jelentkeznek, ahol a két faj együtt fordul elő, a tisztán nagy vagy kis fülemüle által lakott vidékeken az ének természetesen nem változik. Stadie kísérletei egyértelműen bizonyították, hogy a két faj mesterségesen felnevelt egyedei azt az énekét tanulták meg, amelyiket magnetofon segítségével játszották nekik. A tiszta vérű kis fülemülék nagy fülemüle strófákat énekeltek és megfordítva Homogén állományoknál ezek szerint semmiféle, az énekét kedvezőtlenül befolyásoló változás nem történhet.

Felmerül a kérdés, hogy a keresztezett példányok, az úgynevezett dupla veresű madarak hangjuktól eltekintve miben különböznek a tiszta vérű nagy fülemüléktől. Bár huzamosabb terepi megfigyelésekre a nagy távolság miatt nem volt módom, a rendelkezésre álló idő alatt és néhány kísérleti példány hosszabb rövidebb ideig tartó zárttéri megfigyelése alapján a következőket mondhatom: távcsővel nézve az ilyen madarak egyértelműen nagy fülemülének határozhatók meg. Kézben tartva azonban feltűnik, hogy egésze véve valamivel vörhenyesebbek, mint a tipikus példányok, különösen áll ez a faroktollakra. A vedlésből származó és egymás mellé helyezett faroktollaknak a három csoport (nagy és kis fülemüle ill. hibrid (?) példány) esetében ez egyértelműen megmutatkozott. A feltételezhetően keresztezett példányok kormánytollai vörhenyesebbek voltak, mint az „igazi” nagy fülemüléké, de nem annyira vörösek, mint a kis fülemüle faroktollai. Barkójuk nem volt olyan fejlett, nem határolta olyan élesen a világosabb torokfoltot. Az első kis evező a nagy fülemülére jellemzően rövid, bár néha azokénál viszonylag hosszabb volt. Éneklés közben rendszeresen a magas fák koronaszintjének alsó és középső részét keresték fel, ez a nagy fülemülére jellemző. Nagyon jellemző a fark mozgása, amely Farkas szerint genetikailag sokkal stabilabb bélyeg, mint az ének. Köztudott, hogy a kis fülemüle alulról felfelé billegeti a farkát, izgatott állapotban egész teste követi ezt a mozgást. A nagy fülemüle farkmozgása lassúbb, oldalirányú, mintegy csavarja a kormánytollakat, amelyeket időről időre legyezőszerűen szétterpeszt. Az általam hosszabb ideig figyelt, feltehetőleg hibrid példányok (csak kis fülemüle hangon énekeltek) farkmozgása körülbelül a kettő között állt, azaz fel-le mozgatták némi oldalirányú kitéréssel, de a tollak széttartása, a sátorozás elmaradt, vagy csak minimális volt. Fentiek alapján a hazai tisztavérű nagy fülemüle állomány, legalábbis az általam járt területekről gyakorlatilag eltűntnek nyilvánítható. Nem ismerem a Dombrád feletti szakaszt és a Tiszakönyök másik ágát. E területek ellenőrzése és a nagy fülemüle ottani helyzetének tisztázása a környéken lakó tagtársaink érdekes feladata lehetne.

Schmidt Egon

Hazai fehér gólya (*Ciconia ciconia*) adatok, 1985.

Az MME tagok megfigyelései és jelentései alapján küldött adatok feldolgozása után az alábbi eredményt kaptuk:

Megye, város város környék	Helyi- ségek száma	HPa	HE	HPm	HPo	JZG	JZa	JZm
Baranya m.								
Komló	13	9	—	7	2	21	2,3	3,0
Szigetvár	11	10	—	8	2	20	2,0	2,5
Mohács	6	6	—	4	2	11	1,8	2,8
Siklós	7	14	—	10	4	26	1,85	2,6
Borsod-A-Z.m.								
Mezőkövesd	3	12	—	12	—	33	2,75	2,75
Tokaj	1	8	—	7	1	24	3,0	3,42
Csongrád m.								
Szeged	1	8	1	7	1	25	3,12	3,57
Szentes	1	9	—	6	3	24	2,66	4,0
Fejér m.								
Szekszárd	1	1	—	1	—	3	3,0	3,0
Hajdú-B.m.								
Balmazújváros	5	71	—	70	1	199	2,8	2,84
Püspökladány	2	19	—	18	1	54	2,84	3,0
Heves m.								
Poroszló	1	5	—	5	—	15	3,0	3,0
Nógrád m.								
Rétság	6	11	—	11	—	30	2,7	2,7
Pest m								
Vác	4	4	—	4	—	11	2,8	2,8
Szolnok m.								
Karcag	1	3	—	3	—	10	3,3	3,3
Tiszafüred	2	53	—	45	8	115	2,16	2,55
	65	243	1	218	25	621	2,55	2,85

Jelmagyarázat:

HPa	=	a párok száma
HE	=	a fészket magányosan lakó gólya
HPm	=	gólyapár kirepülő fiókákkal
HPo	=	gólyapár kirepülő fiókák nélkül
JZG	=	kirepült fiókák száma
JZa	=	a költőpárokra eső fióka átlag
JZm	=	eredményesen költő párokra eső fiókaátlag

Jakab Béla

A Szentendre, Szabadság-forrási odútelep vizsgálati eredményei

A Pilisi Parkerdőgazdaság 1980 tavaszára odútelepet létesített Szabadság-forrás közelében, amely azóta is, 71 odúval működik. A fészekodvak 300 m t.sz.f. magasságban, 5 csoportban helyezkednek el. Az első csoport 2 odúból áll, a Paprétre vezető út mellett, gyertyános-tölgyesben található. A második sor, 8 odú, az Öreg-víz szurdokvölgyének peremén, sűrű aljnövényzetű gyertyános-tölgyesben helyezkedik el, párhuzamosan a 9 odúból álló V. sorral, amelyik lenn, a szurdokban van. A III. sort száraz cseres tölgyesben telepítették, egy fiatalos szomszédságában. Ez a sor a szokásosnál sűrűbben, kb. 10 m-enként kihelyezett 21 odút tartalmaz. A IV. sor a Paprétre vezető úttal párhuzamosan, idős cseres tölgyesben található, 350 m t.sz.f. magasságban, 31 odúból áll.

Az odútelepet 5 különböző odútípusból alakították ki, amelyek az öt sorban kombináltak vannak elhelyezve. Az első a „deszka” odú, ez négyzet alapú, 180x150x260 mm-es belső éllel, 32 mm-es átmérőjű röpnnyílással. Oldalról ellenőrizhető. Ebből a típusból 2 db. a II.sorban, 31 db. a IV.sorban található. A második a „GAB” odú. Belső átmérője 130 mm, mélysége 150 mm, röpnnyílása 35x50 mm. 10 db. helyezkedik el a III.sorban, 8 db. pedig az V.-ben. A harmadik típus a „hosszú GAB”-odú. Belső átmérője 110 mm, mélysége 190 mm, röpnnyílása 30x40 mm. Ebből a típusból 5 db. a II.-ik, 9 db. a III.sorban van. A következő odútípus a „hosszú deszka”-odú, ez négyzet alapú, 100x90x280 mm-es éllel, 30 mm-es röpnnyílással. 2 db. a III.-, 1 db. az V. sorban található. Az utolsó a „négyzögletes GAB”-odú. Adatai a következők: belső élei 125x125x150 mm-esek, röpnnyílása 50x70 mm. Ezek közül 2 db. az I.sorban, 1 db. a II.-ban helyezkedik el.

Ezek után először rátérünk a költési eredményekre. (1.táblázat). Mint a táblázatból látható, az odútelepen előforduló 5 faj közül az örvös légykapó (*Ficedula albicollis*) és a széncinege (*Parus maior*) gyakori-, a kék cinege (*Parus caeruleus*) kisszámú, de rendszeres-, míg a csuszka (*Sitta europaea*) és a fakusz (*Certhia brachydactyla*) alkalmi költőfaj. Ilyen kis adatsorból merészség

lenne határozott következtetéseket levonni, annyit azonban mégis valószínűsíthetünk, hogy ezen a telepen az örvös légykapó a domináns faj, s 1981-ben csak, a számára különösen—, kedvezőtlen környezeti feltételek miatt szorult vissza jelentősen. A telepen fészkelő légykapók fészekaljainak átlagos tojásszáma 5,36. Ugyanez az adat a széncinegénél 8,83, a kékcinegénél 11,19 és a csuszkánál 5,40.

A következőkben röviden kielemezzük, hogy milyen összefüggések mutatkoznak a különböző élőhelyek (sorok) és odútípusok, valamint a fészkelő populációk között (2., 3. táblázat) A 2. táblázatot áttekintve szembeszökő, hogy a csuszka csak a gyertyános-tölgyesben található I., II. és V. sorban költ mesterséges odúban, a cseres tölgyesben levő III. és IV. sorba nem hatol be, bár a számára legkedvezőbb odútípus ott is megtalálható. A légykapó kiugróan magas értéke a IV. sorban, mint a 3. táblázat mutatja, inkább az odútípus következménye. A széncinege, a légykapóhoz hasonlóan, mindenhol előfordul, de eloszlása sokkal egyenletesebb. Érdekes, de egyenlőre elég nehezen értékelhető adatokat kaptunk a kék cinegénél. Egyrészt állománya részben ellentétes változást mutat a széncinege populáció ingadozásához képest, másrészt bizonyos mértékű, de nem túl éles eltérés mutatkozik a fenti három fajnál a leginkább preferált odútípusok közt is. Madaraink és az odútípusok viszonyát tekintve azonnal szembe-tűnik a légykapó és a „deszka”-odú közti összefüggés. E faj 77 %-ban ilyen odúban költ, s itt a tojás szám is kissé magasabb az átlagnál. A széncinege egyenletesebb eloszlású, a beton odúban is nagyobb arányban költ. A kék cinege a „hosszú GAB” típusú lakja legnagyobb arányban. Feltűnő, hogy a két szögletes típusú (hosszú deszka és szög.GAB) elkerüli. Megfigyelhető az is, hogy a két gyakori faj által kevésbé kedvelt „GAB”-odúban is nagy százalékban költ. A csuszka kizárólag a beton odúkat használta.

Az eredményeket összegezve azt tapasztaltuk, hogy ezen a telepen a két legkedveltebb odútípus a „deszka”—, és a „hosszú GAB”—odú, ugyanakkor a legáltalánosabban használható a „GAB” típus.

Vida Gyula – Kalivoda Béla

1. táblázat:

Fészkelő párok száma a
különböző években

É v e k

Faj	1980.	1981.	1982.	1983.	1984.	1985.	Átlag
ö.légykapó	27	12	17	22	23	30	21,83
széncinege	22	21	26	17	5	5	16,17
kék cinege	7	4	2	3	2	5	3,83
csuszka	—	—	4	1	—	3	1,33
fakusz	1	—	—	—	—	—	0,17
üres odú	21	36	24	28	40	30	29,83

2. táblázat:

**Fészkelő párok
sorok szerinti megoszlása**

Faj	ö.légykapó			széncinege			kék cinege			csuszka (x) fakusz (xx)				
	Sor	s%	fa	f%	s%	fa	f%	s%	fa	f%	s%	fa	f%	üres
I.	15,0	0,3	1,4	25,0	0,5	3,1	—	—	—	15,0	x 0,3	22,6	40,0%	
II.	15,0	1,2	5,5	21,3	1,7	10,5	10,0	08,	20,9	10,0	\ 0,8	60,2	47,5%	
III.	11,0	2,3	10,5	26,2	5,5	34,0	7,1	1,5	39,2	—	—	—	52,4%	
IV.	51,6	16,0	73,3	24,2	7,5	46,4	1,0	0,3	7,8	0,6	xx 0,2	100	27,4%	
V.	16,7	1,5	6,9	11,1	1,0	6,2	13,3	1,2	31,3	2,2	\ 0,2	15,0	57,8%	

s% = Az adott sorban, az adott faj által lakott odúk, %-ban, átlagban.

fa = Az adott sorban, az adott fajból költő párok száma, átlagban.

f% = Adott fajnak, az adott sorban költő állománya, %-ban, átlagban.

3. táblázat:

Fészkelő párok odútípus
szerinti megoszlása

Faj	ö.légykapó			széncinege			kék cinege			csuszka (x) fakusz (xx)				
	Tipus	o%	fa	f%	o%	fa	f%	o%	fa	f%	o%	fa	f%	üres
deszka	50,9	16,8	77,0	22,7	7,5	46,4	0,9	0,3	7,8	0,6		xx	100	29,5%
GAB	22,2	4,0	18,3	15,0	2,7	16,7	8,3	1,5	39,2	1,1		x	15,0	54,6%
hossz. GAB	1,4	0,2	0,9	35,7	5,0	30,9	14,3	2,0	52,2	3,6		x	37,6	47,6%
hossz. deszka	16,7	0,5	2,3	16,7	0,5	3,1	—	—	—	—		—	—	66,7%
szög. GAB	10,0	0,3	1,4	16,7	0,5	3,1	—	—	—	23,3	0,7	x	52,6	50,0%

o% = Adott típusból, az adott faj által lakott odúk, %-ban, átlagban.

fa = Az adott típusban, az adott fajból költő párok száma, átlagban.

f% = Adott fajnak, az adott típusban költő állománya, %-ban, átlagban.

Aktív uhu (*Bubo bubo*) védelem Magyarországon

Az uhu védelmét a már 1883-ban kiadott vadászati törvény szabályozta, elejtését csak az augusztus 15-től január 31-ig terjedő időszakban engedélyezte. 1925-ben került teljes védelem alá. 1954-ben minisztertanácsi rendelet írta elő fokozott védelmének szükségességét. Mindezek ellenére közismert tény, hogy az uhu tojások és főleg a fiókák kiszedése, az uhuval történő vadászat a fenti időszakban nem számított ritka eseménynek. Mindezeknek igazán csak a legutóbbi évek igen szigorú természetvédelmi intézkedései vetettek véget. Meglehetősen későn.

Az uhu 1982-től hazánkban fokozottan védett faj, elpusztítása bűncselekménynek minősül, néhány tradicionális fészkelőterülete szintén védettséget élvez.

Megalakulásától a Magyar Madártani Egyesület is aktívan bekapcsolódott e faj védelmébe, Szentendrey Géza vezetésével fészkelő-őrzési akció indult az utolsó pilisi párok szaporulatának megóvására. Az őrzési akciók eredményesek voltak, de az öreg madarak később eltűntek a területről.

A század első felében szinte mindegyik középhegységünkben néhány párból álló úgynevezett fészkelési góc létezett, sőt a nagyobb folyók széles ártereiben is előfordult az uhu. Ezidáig, a korabeli adatok és egyéb információk feldolgozásával 64 régi fészkelési pontot sikerült kimutatni. Azonban az 1980-as évek elejére az uhu Magyarországon mind területileg, mind egyed-számban erősen visszaszorult. A fészkelő párok száma tíz körül mozog. Fészkenként az átlagos évi szaporulat alig két fióka, ami tekintve a magas fiatalkori elhullást, a 2-3 éves ivaréret, az öreg madarak párvesztés miatti új pár igényét a további állománycsökkenés irányába mutat. A kis populáció miatt bizonyos időn belül a rokontenyésztettség tényével is számolni kell, ami a külföldi vizsgálatok szerint esetenként 50 %-kal csökkenti a szaporaságot. A hazai táplálkozási viszonyok feltárására 1983-ban történt konkrét vizsgálat (Haraszthy L. 1984, Pusztai 2/11.), amely megállapítása szerint a táplálkozási lehetőségek adottak. Hasonlóan nincs hiány a fészkelőhelyek tekintetében sem.

A Madártani Intézet és a Magyar Madártani Egyesület 1985-ben munkacsoportot hozott létre az uhu védelem érdekében, amely megállapította, hogy a fészkelési göcök felmorzsolódása, az alacsony szaporodási ráta nem teszi lehetővé a faj állományának természetes úton történő növekedését. Ezért alapos előkészítő munka után aktív védelmi beavatkozás kezdődött. Kapcsolatfelvétel történt a Német Szövetségi Köztársaságban működő, az uhu védelem terén jelentős eredményeket elért Uhu Védelmi Akció (AZWU) szervezőjével, aki 1985-ben Magyarországra látogatott. Az élőhelyek és potenciális fészkelőhelyek átvizsgálása után, a fészkelőpárok számának és szaporulatainak ismeretében a fenti szervezet felajánlotta, hogy az állomány növelése érdekében, náluk zártérben a visszavadtítás céljára szaporított fiókákat ajándekoznak Magyarországnak több éven keresztül, az esetlegesen párnélkül maradt öreg madarakhoz pedig ivarérett, szaporodási-hajlamot mutató kifejlett példányokat. Ez bevált adaptációs módszer a nyugat-európai országokban.

1986 tavaszán két területen történt 1-1 ivarérett tojó kieresztése, amelyek közül az egyik már 1986-ban fiókákat nevelt. 1986. június 4-én 9 fióka érkezett az NSZK szervezettől. A Lufthansa Légitársaság a madarak szállítását díjmentesen vállalta. A 4–6 hetes fiókák (előre egyeztetett korúak) a meglévő fészkekbe, vagy azok közvetlen közelébe kerültek, a természetes fészkekbe négyre kiegészítve. A szülők az új fiatalokat elfogadták, táplálták. A kihelyezést követő körültekintő, folyamatos ellenőrzés után megállapítható, hogy az adaptáció első lépése sikerrel zárult. A munka természetesen éveken keresztül folytatódik.

Kérem valamennyi tagtársunkat, hogy az uhuval kapcsolatos minden múltbeli, vagy jelenlegi információit küldjön meg címemre.

Márkus Ferenc
1121. Budapest, Költő u.21.

**Gépjármű okozta madárpusztulások Sopron környékén
1986.04. – 06. hónapokban**

Április

04. 1 pd. T.philomelos
15. 1 pd. C.carduelis
18. 1 pd. T.merula o
1 pd. P.domesticus

Május

14. 1 pd. T.merula o
1 pd. P.domesticus
15. 1 pd. T.merula o
21. 1 pd. T.merula o
1 pd. P.domesticus o
22. 1 pd. P.domesticus o
1 pd. T.merula o
23. 1 pd. T.merula o
28. 1 pd. T.merula o
30. 1 pd. T.merula juv.

Június

04. 1 pd. P.domesticus juv.
2 pd. T.merula o + juv.
1 pd. M.striata
11. 1 pd. T.merula o
17. 1 pd. T.merula o
20. 2 pd. T.merula o + juv.
24. 1 pd. S.atricapilla
1 pd. C.carduelis
26. 1 pd. R.aquaticus juv.
(Fertőrákos)
1 pd. T.philomelos juv.
27. 1 pd. P.domesticus

Mogyorósi Sándor

**Járművek által elütött állatok Püspökladány és
Hajdúszoboszló közötti útszakaszon**

Megfigyelés ideje: 1986. június 15.

Madarak:	fiatal fácán	15–20 pd.
	balkáni gerle	1 pd.
	házi veréb	8 pd.
	tővisszúró gébics	1 pd.
	csicsörke	1 pd.
Emlősök:	hőrcsög	1 pd.
	sün	1 pd.

Krug Tibor

Eredményes macskabagoly (*Strix aluco*) fiókamentés

1985. június első napjaiban a Soproni hegyvidék parkerdejéből egy még röpképtelen macskabagoly fiókát hoztak lelkes túristák az Erdészeti és Faipari Egyetemre. A madarat Herpayné az erdővédelemtani tanszék dolgozója etette több napon keresztül lakásán. Az ő kérésére és Dr.Kárpáti László tanácsára a madárnak először három, néhány napos verébfiókát hoztam, amelyből kettőt el is fogyasztott. Ezután a madarat egy olyan Alsó-Lővéri kertbe vittem, amelyben élt egy macskabagoly család három, már repülni tudó fiókával. Itt felvittem kb. 9–10 m magasra egy szelídgesztenyefára, ahol a bagolycsalád előzetes megfigyelés alapján előszeretettel tartózkodott. Mindez a délelőtti órákban történt. Estefelé, szürkületkor többször lehetett hallani a fiókák eleséskereső hangját, köztük az új „családtagét” is. A másik három fióka is arra az ágra telepedett, amelyre az előbbit feltettem. Az egyik szülő minden további nélkül megetette újdonsült fiókáját és az „igazi” hármat is.

Mogyorósi Sándor

Szeghalom fehér gólya (*Ciconia ciconia*) állományának adatai 1986-ban

Tavaszi érkezések:	márc.24.	2 pd.	
	25.	2 pd.	A többi nem észlelt
	ápr. 1.	9 pd.	gólya is kb. ebben az
	6.	2 pd.	intervallumban érke-
	8.	2 pd.	zett.

Fészkek száma: 20 db.

ebből lakott: 18 db.

költés: 16-ban

Fészkek kora: idei : —

1 éves : 1 db.

2-5 éves : 8 db.

régebbi : 11 db.

Megszűnt fészkek: 1 db. (egy gólya időnként megjelent rajta és apránként elhordta a fészkek anyagát).

Fészek helye:	Tetőn 1 db. Fészektartós kéményen 1 db. Fészektartós villanyoszlopon 6 db. Kéményen 12 db.
Öreg golyák száma:	35 pd. Csökkenés előző évhez: 8 pd. Páratlan: 1 pd. Meddő pár: 1
Fiókák száma:	48 pd. (a számlálás július 14-én történt) Növekedés előző évhez 16 pd. Fészkenkénti megoszlás: 2-es fészek 5 db. 3-as fészek 6 db. 4-es fészek 5 db. Fészkenkénti fióka átlag: 3 pd. /16 fészek. Öreg golyákra jutó fiókák száma: 1,37 pd. (előző évben 0,74 pd.) Észlelt fióka pusztulás: 1 pd. Oka ismeretlen.

Kurpé István

Hantmadár (*Oenanthe oenanthe*) eredményes költése mesterséges fészekodúban

A hantmadár eredeti élőhelye kiterjesztésének, terjeszkedésének köszönhetően az utóbbi években egyre gyakrabban mutatkozik emberi települések, kertek és üdülőövezet területén. Megfigyeléseimet a fajjal kapcsolatban Debrecenben és a várost övező üdülőövezet K-i részén 1982. óta végzem. A város határán belül 1982-ben kertvárosi zónában 1 fészkelő párról volt adatunk. Az azóta eltelt időszakban a város peremi kertekben sőt mélyebben behatolva is több pár mutatkozik, s eredményesen költ a házak repedéseiben, tetőszerkezeti nyílásokban.

A várost övező üdülő – víkend – övezetben is évek óta ismertek fészkelő párok se faj egyedszámában lassú gyarapodás is érezhető.

1986-ban, április hónap elején a Debrecentől K-i irányban húzó-
dő üdülőövezet egyik hétvégi házára próbaképpen egy mestersé-
ges fészkelőodút helyeztem ki, az egyik már korábban ismert pár
revírjén belül. Az általam kihelyezett költőláda méretei: 20x15x15
cm. A költőláda nyílása asszimmetrikusan a láda oldalának egyik
felső sarkában nyílt, nagyságra 4x4 cm. Április közepén a ládában
már félig kész fészkek volt, s május első napjaiban öt tojásos fé-
szekaljon kotlott a tojó. Az első kotlási naptól számítva a fiókák
a 14. napon kikeltek, egy tojás terméketlennek bizonyult. Két
hét múlva a négy fióka elhagyta a fészkelőodút, de a család még
sokáig a környéken tartózkodott.

A fenti sikeres költést még egy követte június végén. Ekkor 4 to-
jásos fészekaljból 2 fióka kelt ki s ezek július harmadik hetében
hagyták el a költőládát.

A tervek szerint a jövő évtől kezdve megpróbálkozunk hasonló
méretű ládák kihelyezésével az üdülőterület más pontjain is.

Dr. Juhász Lajos

Az 1986. évi kerecsen (*Falco cherrug*) fészkelőhely őrzés eredménye a Bükk-hegységben

1986-ban – hasonlóan a korábbi évek gyakorlatához – ismét őrzést kellett szerveznünk a veszélyeztetett kerecsen-fészkek biz-
tonságos, eredményes költése érdekében.

Három sziklán költő párnál indokoltnak tartottuk az őrzés biz-
tosítását. Az odaadó természetvédők munkája eredményeképpen
mindhárom fészekben sikeresen kikeltek a fiókák, ami persze
még nem jelenti azt, hogy valamennyi ki is repült. Egyik őrzött
fészekből héja vitt el két fiókát az őrzők szeme láttára. A meg-
maradt egy fiókát áthelyeztük egy másik, megfigyelés alatt tar-
tott fészekbe, ahonnan sikeresen kirepült mostohatestvéreivel
együtt. A második fészeknél kotlási időben eltűnt egy tojás
(összetörött?), a többi kikelt és a fiókák sikeresen kirepültek.
A harmadik őrzött fészeknél a költés zavartalanul, sikeresen
zajlott le.

További három megfigyelés alatt tartott fészeknél a fő problémát a fészkek rossz állapota jelentette. Ilyen szempontból a sziklán fészkelők költsége eredményesebb volt. Két gallyfészekből kiesett és elpusztult egy-egy fióka, egyet a fészkekben találtunk elpusztulva a kirepülést követő köpetgyűjtés közben. A harmadik fészeknél a kotlási idő kezdetén emberi zavarás miatt új fészket kellett választania a párnak, ahová már csak két tojást rakott le és abból csak egy fióka kelt ki.

A kelési és kirepülési arány az őrzött és megfigyelés alatt tartott kerecsen-fészkekénél:

őrzött, sziklán költő párok

Fészkek száma	Tojások száma	Kikekelt fiókák száma	Kirepült fiókák száma
1.	4	3	3
2.	5	4	4
3.	3	3	1.

(áthelyezve a 6.sz.fészekbe)

Megfigyelés alatt álló, fán költő párok

Fészkek száma	Tojások száma	Kikelt fiókák száma	Kirepült fiókák száma
4.	4	3	3
5.	4	4	2
6.	2	1	1 + 1

Az eredmény valamennyi őrzésben és felderítésben résztvevő tagtársunk áldozatvállalásának köszönhető, melyért ezúton szeretnék köszönetet mondani abban a reményben, hogy jövőre is találkozunk. Külön szeretnék köszönetet mondani a Bükki Nemzeti Park Igazgatóságának aktív támogatásukért, a fészkelőhelyek védelméhez biztosított segítségért.

Szitta Tamás
a Bükki HCs.alelnöke

Bagyura János
a MME központ ragadozómadár-
védelmi előadója

Adatok az erdei szalonka (*Scolopax rusticola*) fészkeléséhez Magyarországon

Egyesületünk Vízivadvédelmi Szakosztálya felvette programjába az erdei szalonka vizsgálatát is. Ezt segítő felhívást intéztem az erdészekhez az ERDŐ c.folyóirat 1985. évi áprilisi számában. Kértem, hogy azok írják meg szalonka fészkelési megfigyeléseiket, akik egész életüket az erdőben, az erdőért töltik. A beérkezett adatokat az alábbiakban, időrendi sorrendben közlöm:

1945. Sarkadremete (Tszfm: 90 m) 45 éves tölgy szálerdőben, kisebb bokor tövében, korhadó bükkfa mellett 4 db. kelő félben levő tojását találta Povázsay László.
1954. Eszteregnye (Tszfm: 250 m) A zalai község határában, 30 éves gyertyános-tölgyes-bükkös elegyes erdőben 2 fióka repülését figyelte meg július folyamán Gigler Ferenc. A szülőket ezt megelőzően folyamatosan látta.
1966. április 17. Sarkadremete 70 éves szlavon tölgy állományban kisebb tölgy tövében 3-as fészkalját találta Povázsay László.
1970. május 8. Sarkadremete 15 éves tölgy fiatalos tisztítása során 4-es fészkalját találták a dolgozók. A fácántelepre való szállítás során 2 tojás eltörött, de a maradék kettőt Kereső Ferenc telepvezető a keltetőbe helyezte. A két fióka ki is kelt, de elpusztultak. (Povázsai László közlése).
1970. május 10. Sarkadremete 60 éves tölgy-kőris állomány kökényes cserjeszintű részén oldalazva repülő szalonkára lett figyelmes Povázsay László. A kökényesen átvezető gyalogút mellett mintegy 5 m²-es területen 3 pd. 4–5 napos szalonka fiókat meg is lelt, amint azok mozdulatlanul a földre lapultak.
1981. május eleje. Szilaspagony (Tszfm: 300 m) A 3.A erdőrészletben, öreg gyertyános tölgyesben, sűrű cserjeszint alatt találta fészket Reményfy László. A fészkalj nagyságáról adatot nem közölt.
1981. május 12. Sarkadremete 70 éves tölgy-kőris elegyes erdőben gyérités során, közvetlenül a fűrészelő elöl, az egyik fa tövéből szalonka repült fel. A fészkekben 3 db. igen kötött

tojás volt, melyekből másnap ki is keltek a fiókák. Később, a faanyag feldolgozásakor a fészektől mintegy fél méterre megtalálták a negyedik törött tojást, amit feltehetően a megriadt kotló madár sodort ki a fészekből. Így a fészekalj 4-es volt. (Povázsay László közlése).

1982. április 23. Lesencetomaj (Tszfm: 120 m) A 29.H. erdő-részletben, 12 éves gyertyános-cseres-fenyő elegyes sűrű fiatalosban, (ahol m^2 -enként 10-12 fa él), figyelte meg költését Gigler Ferenc, Csikos Imre és Csikos Imréné. A két fióka ki is kelt, hiszen május 12-én, – ellenőrizve a fészket –, abban már csak a tojánhéjak voltak. Érdekes volt a fészek elhelyezkedése. Egy kavicsbánya szélétől 10 m-re, az üzemi köves úttól 20 m-re költött. Mellette állandóan rakodógépek rakták a kavicsot, az úton pedig hétfőtől-péntekig folyamatos szállítás történt, erős járműforgalommal.

1985. április vége. Bükkzsérc (Tszfm: 350 m) Az 52. A erdő-részletben, 20 éves gyertyános-tölgyes állományban találta 4 tojásos fészekalját Reményfy László.

1986. május 22. Sarkadremete 70 éves cseres sűrű aljnövényzetben Povázsay László öreg szalonkát vert fel. Pár méterrel távolabb, mintegy $10 m^2$ -es területről a 4 anyányi fiókát és a 2 öreg madarat ismételtelen felrebbentette. Ezek szerint elég korai költésük volt a vidéken 1986-ban.

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy a tölgyes, vagy tölgy elegyes erdőkben észlelték költését, amely a fafaj szalonka számára is kedvező termőhelyi viszonyainak (hidrológia, mikro-mezoklima stb.), továbbá a talajszintben rendelkezésre álló bőséges tápláléknak a következménye. A 6 fészekalj (tojás állapotban ellenőrzött) közül 1 kettes, 1 hármás és 4 négyes volt.

Végül megköszönöm adatközlőimnek, hogy megküldték észleléseiket, bővítve a faj hazai fészkelésének ismeretét.

Dr. Faragó Sándor

**Fészkelési adatok a Közép-Tiszai
Tájvédelmi Körzetből 1986.**

Az alábbi táblázat néhány fontosabb madárfaj fészkelési adatát tartalmazza. A közölt adatok a felderített költésekre, ill. revírekre vonatkoznak.

Madárfaj	Fészkelő párok száma		
	Pélyi madár-re- zervátum	Óbballai TT.	Egyéb területek
Kárókatona (Phalacrocorax carbo)	55-60	—	—
Szürke gém (Ardea cinerea)	40-45	28-30	—
Kis kócsag (Egretta garzetta)	20-25	12	—
Bakcsó (Nycticorax nycticorax)	75-80	34-36	—
Fekete gólya (Ciconia nigra)	1	1	3
Barna kánya (Milvus migrans)	1	1	—
Héja (Accipiter gentilis)	1	—	8
Egerészölyv (Buteo buteo)	2	—	8
Kaba (Falco subbuteo)	2	1	6
Fürj (Coturnix coturnix)	1	—	—
Kis lile (Charadrius dubius)	—	—	1
Jégmadár (Alcedo atthis)	—	1	4
Szalakóta (Coracias garrulus)	1	—	3
Partifecske (Riparia riparia)	—	—	3000
Vetési varjú (Corvus frugilegus)	—	40-50	—
Halvány geze (Hippolais pallida)	3	—	nem végez- tünk felmé- rést

Füri András

**1986-os fészkelési adatok a Hortobágyról
és környékéről**

Feketenyakú vöcsök (*Podiceps nigricollis*)

Kunkápolnás	12-14	pár
Csécsi halastó	8-10	pár
Fényes tó	3	pár
Kecskés, Herep	10-12	pár

Vörösnyakú vöcsök (*Podiceps griseigena*)

Kunkápolnás	10-12	pár
Csécsi halastó	4-5	pár
Fényes tó	2	pár
Derzsi tó	3	pár
Herep	5-6	pár

Kárókatona (*Phalacrocorax carbo*)

Tisza II.tározó	450-500	pár
-----------------	---------	-----

védett részén

Szürke gém (*Ardea cinerea*)

Tisza II.védett	10-12	pár
-----------------	-------	-----

részén

Derzsi erdő	3	pár
Ároktő	100-110	pár

Vörösgém (*Ardea purpurea*)

Kunkápolnás	80-100	pár
Hortobágy-Halastó	15-20	pár
Fekete rét	20-25	pár
Kecskési mocsarak és		
Tiszacsege környéke	20-25	pár

Üstökös gém (*Ardeola ralloides*)

Kunkápolnás	45-50	pár
Hortobágy-Halastó	8-10	pár
Fekete rét	16-18	pár

(2 telep)

Kis kócsag (*Egretta garzetta*)

Tisza II.v.r.	16-18	pár
Derzsi erdő	20-25	pár

Bakcsó (*Nycticorax nycticorax*)

Tisza II.védett r.	15-2-	pár
Derzsi erdő	100-120	pár

Kanalas gém (<i>Platalea leucorodia</i>)			
Hortobágy-Halastó	120-130	pár	
Tisza II.védett r.	100-110	pár	
Kunkápolnás	40-45	pár	(új fészektelep)
Fekete rét	35-40	pár	(új fészektelep)
Fekete gólya (<i>Ciconia nigra</i>)			
Tiszai árterek	2	pár	
Nyári lúd (<i>Anser anser</i>)			
Kunkápolnás	70-80	pár	
Zámi mocsarak	10-12	pár	
Halastavak összesen	50-60	pár	
Fekete rét	35-40	pár	
Kecskés,Cserepes	8-10	pár	
Tisza II.védett r.	8-10	pár	
Darázsölyv (<i>Pernis apivorus</i>)			
Tiszai ártér	1	pár	
Barna kánya (<i>Milvus migrans</i>)			
Tiszai árterek	3	pár	
Hamvas rétihéja (<i>Circus pygargus</i>)			
Angyalháza	1	pár	
Ágota	1	pár	
Borsós	1	pár	
Kis vizicsibe (<i>Porzana parva</i>)			
Csécsi tó	2-3	pár	
Hortobágy-Halastó	6-7	pár	
Kunkápolnás	25-30	pár	
Törpe vizicsibe (<i>Porzana pusilla</i>)			
Kápolnási rétek	10-12	pár	
Széki lile (<i>Xharadrius alexandrinus</i>)			
Nagyszik	3-5	pár	
Kis lile (<i>Charadrius dubius</i>)			
Nagyszik	2-3	pár	
Zám	1	pár	
Gólyatöcs (<i>Himantopus himantopus</i>)			
Balmazújváros	1-2	pár	(fészkelési kísérlet)

Gulipán (*Recurvirostra avosetta*)

Nagyszik	11-13	pár	
Kungyörgy	8-10	pár	
Akadémia-Hármas	4	pár	
Villongói libanevelők	4	pár	
Vágóhídi tó	2	pár	(fészkelési kísérlet)
Daru-Karinkó	2	pár	
Hortobágy-Halastó	2-3	pár	(száraz tófenéken)

Ugartyúk (*Burhinus oedicnemus*)

Kunmadarasi puszta	1	pár	
Nagyiváni puszta	5	pár	
Tiszaórs	1	pár	
Angyalháza	1	pár	
Szelencés	1	pár	
Zám	1	pár	
Ágota	1	pár	

Székicsér (*Glareola pratincola*)

Kunmadarasi puszta	20-22	pár	
Nagyiváni puszta	5	pár	
Borzas	2	pár	

Szerecsensirály (*Larus melanocephalus*)

Fekete-rét	2	pár	
------------	---	-----	--

Dankasirály (*Larus ridibundus*)

Fekete-rét	600-700	pár	
Tisza II.védett r.	500-550	pár	
Ágota	120-150	pár	
Kunkápolnás	130-150	pár	

Fattyúszerkő (*Chlidonias hybrida*)

Hortobágy-Halastó	6-8	pár	
Kunkápolnás	120-130	pár	
Kecskés, Herep	70-90	pár	

Fehérszárnyú szerkő (*Chlidonias leucopterus*)

Kunkápolnás	80-85	pár	(4 vegyes telep)
Zám	8-10	pár	
Kecskés	5-6	pár	

Kormos szerkő (<i>Chlidonias niger</i>)		
Kunkápolnás	100-120	pár
Borzas	16-18	pár
Hortobágy-Halastó	10-12	pár
Herep, Kecskés	40-60	pár
Küszvágó csér (<i>Sterna hirundo</i>)		
Nagyszik	1	pár
Tisza II. védett r.	16-18	pár
Fekete-rét	1	pár
Jégmadár (<i>Alcedo atthis</i>)		
Tisza-part	2-3	pár
Gyurgyalag (<i>Merops apiaster</i>)		
Ujszentmargita	3-4	pár
Szalakóta (<i>Coracias garrulus</i>)		
Ohati erdő	1	pár
Tiszafüred	2	pár
Margitai erdő	1	pár
Szikipacsirta (<i>Calandrella brachydactyla</i>)		
Szelencés	13-14	pár
Angyalháza	4-5	pár
Kunmadarasi puszta	5-6	pár
Kékbecs (<i>Luscinia svecica</i>)		
Halastavak	16-18	pár
Németéri-főcsatorna	3	pár
Ecsezug, Karcag	2	pár
Sáros-ér	1	pár
Hortobágy folyó	1	pár
Tisza II. védett rész nádasai	2-3	pár
Fülemülesitke (<i>Luscinola melanopogon</i>)		
Kunkápolnás	20-22	pár
Zám	2	pár
Hortobágy-Halastó	3-4	pár

Csíkosfejű nádiposzáta (*Acrocephalus paludicola*)

Kunkápolnási rétek 80-100 pár

Kunmadarasi puszta 15-20 pár

Nagyiváni puszta 25-30 pár

Borzas 10-12 pár

Karcag (Ecsezugi
rétek) 6-8 pár

Kucsmás billegető (*Motacilla flava* feldegg)

Szelencés 1 pár

Angyalháza 2 pár

Dr.Kovács Gábor – Bodnár Mihály

FAUNISZTIKA

Kis kárókatonák (*Phalacrocorax pygmaeus*) a Kis-Balatonon

A Kis-Balaton védőrendszer tavain 1985-ben több alkalommal figyeltem meg kis kárókatonákat (IX.21. 1 pd., XI.16. 2 pd., XI.17. 4 pd.). Nyár közepétől várható felbukkanása az apróhalban bővelkedő állóvizeken. Megpillantása nem könnyű az őszi vizeken tartózkodó vizimadár csapatok között. Viselkedésének ismerete azonban segítheti a felismerést. Ebből a célból szeretném közreadni az alábbi megfigyeléseimet.

1985.XI.16-án távcsővem látómezejébe beropült egy példány, majd leszállt a vízből kiálló gallyak közé, ahol egy újabb példányt vettem észre. Viselkedésük hasonló volt a kárókatonákéhoz, szétterjesztett szárnyaikat ugyanúgy szárították a szélben, mint nagyobb rokonaik. De a kis kárókatona jóval kisebb, csupán felényi. A szárcsához hasonló mozgású, de annak közelében – különösen, ha mindkét faj a parton tartózkodik – vékonyabbnak, nyúlánkabbnak látszik.

Hosszú ecetszerű farka és nyaka jól megkülönbözteti a szárcsától még távolabbról is. A többszázas szárcsatömegben könnyű szem elől téveszteni, de míg a vízen úszó szárcsa alig merül a vízbe, addig a kis kárókatona majd egész testével a víz alá merülve úszik, csupán kígyószerű nyakát és magasra emelt fejét látni.

Vágner Géza

Fenyőrigó (*Turdus pilaris*) költése a Bükk-fennsíkon

1983. május 25-én egy zoológus csoporttal kirepült fiókákat etető fenyőrigópárt figyeltünk meg Jávorkúton, a Hotel Olefin (volt túristaszálló) mögötti kis réten. A 3–4 fióka és a szülők

a frissen kaszált fűben egymás közelében mozogtak, s időnként berepültek a rétet övező öreg bükkös–lucos erdőbe. A következő napon ugyanitt megtaláltam a családot.

1983-ban még találkoztam fenyőrigókkal a Nagymezőn is, június 21-én 2+5+2+2 példánnyal, valamint vannak nyári adataim a Karancs–Medves hegységből is: Sátorospuszta (Siatorská Bukovin, cseh-szlovák oldalon) 1983.8.12. 4 pd.; Salgóháza, Medves–fennsík 1983.8.13. kb 25 pd.

Dr.Moskát Csaba

Szikipacsirták (*Calandrella brachydactyla*) csapatos vonulása)

1986.4.9-én Csuvár Csaba MME taggal érdekes vonulást figyeltem meg a HNP-hez tartozó Angyalháza és Szelencés puszták határán.

A Tekeszarvhalom melletti, erősen szikes, taposott gulyaálláson 17 szikipacsirtát számláltunk, melyek fel-felrebbenve erősen összetartottak, mindíg együtt mozogtak, élénken futkosva szedegettek. Ugyanezen a napon viszont a szelencés pusztai Sebesér mellett már éneklő, revírt tartó példányokat, sőt, egy frissen elkészült, 1 toját tartalmazó fészket is találtunk. (Rendkívül korai!) Napok óta igen meleg, (28–30 °C!), száraz idő volt.

Ápr.14-én, téliesen hideg, havas időben jártam itt legközelebb, amikor P.Berthold professzorral (Radolfzell) már 26 szikipacsirtát számláltunk a gulyaálláson. Ápr.17-én, következő útam alkalmával 34-et figyeltem meg, 3 nap múlva viszont nyomtalanul eltűntek.

Említést érdemel még, hogy 1982 szeptember első napjaiban, havasi lile (*Eudromias morinellus*) megfigyeléseim során többször is láttam itt egy 11 pd-ból álló szikipacsirta csapatot, őszi vonuláson.

Dr.Kovács Gábor

Cifra pehelyréce (*Somateria spectabilis*) a visegrádi Dunán.

1986. 4.3-án iskolai kirándulás keretében jártunk Visegrádon és a délelőtti folyamán az úgynevezett sarkantyú (kógát) alatti szakaszon egy színesedő fiatal hím cifra pehelyrécét figyeltem meg. A madár kb. 12 füstös réce (*Melanitta fusca*) társaságában tartózkodott, valamivel odébb 1 jeges récét (*Clangula hyemalis*) és 31 hegyi récét (*Aythya marila*) figyeltem meg. Másnap Magyar Gábor és Boros Emil a jelzett helyen találták a madarat, 5-én reggel apámmal, Schmidt Eggonnal és más megfigyelőkkel láttuk a cifra pehelyrécét 20 füstös réce közelében. Valamivel távolabb 2 jeges réce és 30–35 hegyi réce tartózkodott. E napon 7–8 óra között (nap szerinti idő), tiszta, viszonylag hűvös időben a cifra pehelyrécénél sorrendben a következő bukási időket mértük: 30, 45, 40, 35, 38, 35, 18, 40, 32, 35, 45, 40, 47 mp. A madár néha felhozta a talált táplálékot, amelyet Boros Emil 30x-os nagyítással távcsővel csigának (faj?) határozott. Egy ízben fürdött, több alkalommal repült. Ilyenkor a lejjebb sodródott madár a füstös récékkel együtt eredeti tartózkodóhelyére tért vissza. Több ízben megfigyeltük, hogy utóbbiak úszás közben feléje csíptek. Április 6-án még ugyanazon a helyen tartózkodott. (Dr. Bankovics A., Dr. Láng I., Márkus F.) de 8-án már eltűnt a környékről. (Dr. Augustin B.).

Schmidt András

Adatok Balmazújváros madárvilágához I.

A Nagyszik madárvilága 1985-ben.

A Nagyszik a falu és a Keleti-főcsatorna között elterülő, igen kopár, szoloncsák szikes terület. Madárvilág szempontjából a legértékesebb része a határnak. Madárvilága fajokban elég gazdag, bár az egyedek száma viszonylag alacsony. A fészkelő fajok közül kettő a fokozottan védett kategóriába tartozik (gulipán és széki lile). A fokozottan védett madarak mellett fészkel még a bíbic, a piros lábú cankó, valamint a küszvágó csér is sikeresen költött az egyik apró szigeten.

Ezek a fajok a kis területhez képest még elég nagy számban fészkelnek, de ha nem védjük meg a területet, könnyen örökre eltűnhetnek Balmazújváros határából. A Nagyszik egyre jobban szennyeződik és egyre jobban zavarják a madarak nyugalmát. A gyerekek focipályát építettek, motoroznak, kerékpároznak a fészkelő madarak közvetlen közelében. A Nagysziken májusban megjelent egy pár gólyatöcs is. Fészkelésre alkalmas helyet találtak, de a háborgatottságot nem tudták elviselni és így átköltöztek a közeli húsüzem ülepítőtavára. Ha a terület védett lenne, talán már a gólyatöcsöt is a Nagysziken fészkelő fajok között emlegetném. A védettséget könnyű megoldani, hiszen a közeli Hortobágyi Nemzeti Parkhoz lehetne csatolni. Ez csak egy lehetőség és még számtalan sok megoldás létezik. A Nagyszik egy részét a vízüzem már feltúrta, lecsapolta a szikes tavakat, csatornát ásott. A csatorna éppen ott húzódik végig, ahol 1 pár széki lile költött ebben az évben. Fészkelésük még sikeres volt, de a jövőjük már bizonytalanabb. Tehát sürgősen meg kell védeni a Nagysziket, mert nagyon ritka madarak jövőjéről döntünk!

Az alábbiakban a Nagyszik faunisztikai adatait ismertetem:

Kis vöcsök (<i>Podiceps ruficollis</i>):	08.6. 1 pd. 08.12. 1 pd
Üstökösgém (<i>Ardeola ralloides</i>):	08.5. 2 pd. 08.26. 2 pd.
Kis kócsag (<i>Egretta garzetta</i>):	08.18. 15 pd.
Szürke gém (<i>Ardea cinerea</i>):	08.5. 7 pd.
Vörös gém (<i>Ardea purpurea</i>):	06.17. 1 pd.
Kanalasgém (<i>Platalea leucorodia</i>):	08.6. 80–85 pd.
Nyílfarkú réce (<i>Anas acuta</i>):	04.19. 2 pd. (1 pár)
Kanalas réce (<i>Anas clypeata</i>):	03.31. – 04.6. 10–17 pd.
Cigányréce (<i>Aythya nyroca</i>):	05.17. 3 pd.
Parti lile (<i>Charadrius haticula</i>):	09.11. 1 pd.
Kis lile (<i>Charadrius dubius</i>):	07.30. 20 pd.
Széki lile (<i>Charadrius alexandrinus</i>):	3–4 pár fészkel a területen
Bíbic (<i>Vanellus vanellus</i>):	vonulás idején max. 180 – 200 pd., kb. 2 pár költött
Apró partfutó (<i>Calidris minuta</i>):	05.10. 30 pd.
Havasi partfutó (<i>Calidris alpina</i>):	08.18. 1 pd., 09.11. 2 pd.
Fenyérfutó (<i>Calidris alba</i>):	09.11. 1 pd.

- Pajzsoscankó (*Philomachus pugnax*): 04.19. 100–200 pd., 07.31. 100 pd.
- Füstös cankó (*Tringa erythropus*): 08.5. 15 pd.
- Piroslábú cankó (*Tringa totanus*): vonulás idején max. 40–45 pd. 10–12 pár fészkel.
- Szürke cankó (*Tringa nebularia*): 04.22. 1 pd., 08.18.–09.14. 2 pd.
- Erdei cankó (*Tringa ochropus*): 06.30. 1 pd., 07.30. 1 pd., 08.21. 1 pd.
- Réti cankó (*Tringa glareola*): 08.12. 25 pd., 08.18. 22 pd. 08.21. 22 pd.
- Billegető cankó (*Tringa hypoleucos*): 04.23. 8–10 pd., 08.26. 4 pd.
- Goda (*Limosa limosa*): 08.26. 120 pd.
- Nagy póling (*Numenius arquata*): 08.26. 40 pd. 09.3. 90 – 95 pd.
- Sárszalonka (*Gallinago gallinago*): 08.21. 13 pd., 09.3. 12 pd.
- Gólyatöcs (*Himantopus himantopus*): 05.7. – 05.17. 2 pd. (1 pár).
- Gulipán (*Recurvirostra avosetta*): 8 pár költött
- Kormos szerkő (*Chlidonias niger*): 05.7. 6 pd., 08.12. 40 pd.
- Fehérszárnyú cerkő (*Chlidonias leucopterus*): 05.10. 4 pd. 07.30. 15 pd.
- Küszvágó csér (*Sterna hirundo*): 1 pár sikeresen költött a területen.
- Szalakóta (*Coracias garrulus*): 09.25. 1 pd. (a területet átszelő távvezetéken).

Ecsedi Zoltán

**A fenyőszajkó (*Nucifraga caryocatactes*)
fészkelési időben a Mátrában**

Mátraszentimre–Bagolyirtás (Stella üdülő) 1986. máj.15 – jún. 1. közötti megfigyeléseimet foglalom össze.

Megjegyzem, hogy előtte 1985. dec. közepén tartózkodtam itt és naponta találkoztam több példánnyal is a Bagolyirtáson, ahol a fák fokozatos kiirtása következtében igen felszaporodtak a mogyoróbokrok. A fenyőszajkókat legtöbbször a mogyoróbokrok alatt figyeltem meg, amint csőrükkel a falevelek alól mogyorót keresgéltek. A Tátrában ismert szelidségük itt is feltűnt. Valószínűleg ezekből a példányokból maradtak itt néhányan és a jelek szerint nagy a valószínűsége, hogy az idén fészkeltek is. 1986. május 17. Jellegzetes hangját hallom a Stella üdülő és a sífelvonó között a zöld túristaút táján, lombos fák közül. A madarat ekkor még nem láttam.

1986. május 21. Estefelé 7 órakor egy hím erősen szól a Stella fenyves kertjében a fenyőcsúcson, hamarosan felrepül hozzá a tojó (úgy tűnik, csak a hím szól) s fenyőcsúcsról, fenyőcsúcsra szállva szedeget, friss fenyőhajtásokat szakít és fogyaszt. A hím közben erősen szól. Hamarosan elszállnak együtt dél irányában. Az előző megfigyelés azt sejteti, hogy a tojó fészkeről jött le táplálkozni és a hím kísérte. A terület 820 m magasán fekszik. A közelben két fenyves van, egyik a sífelvonó közelében, a másik a Fallós kúttól felvezető műúttól délre. Ezekben többször jártam de fenyőszajkót nem láttam, nem hallottam.

1986. máj. 22. Reggel 5 óra. A kert fenyveséből a hím lágyabb, kedveskedő hangját hallom ablakomból, de lemenve már nem találtam.

1986. máj. 24. A közeli trafós távvezeték drótján ül egy tojó szótlanul. Egy idő után a lombos fák közé szállt be. A fészket és madarat nem sikerült megtalálnom.

Máj. 28. A hím szól a Stella fenyvesében, majdnem ugyanazon a fenyőnek csúcsán szól, mint 21-én s ugyancsak este 7 körül. Hamarosan eltűnik északi irányba, kb. ott ahol máj.17-én hallottam.

Máj. 29. Egy hím szól a tojónál említett trafó közelében az egyik villa kertjében. A közelgő zivatar miatt abbahagytam a keresést.

Ezután az idő elromlott és a fenyőszajkók se jelentkeztek. Ugy tűnik, hogy a mátyásszajkókhoz hasonlóan fészkelési időben nagyon csendesen viselkednek.

A két hét alatt több, hosszabb—rövidebb kirándulást tettem naponta (Csörgőpatak, Ágasvár, Somtető, Mátraszentiván stb.), de másfelé nem hallottam, nem láttam.

Szabó László

Víztaposók tavaszi vonulása Hortobágyi—halastón

1986. májusában Hortobágy—halastó, Kondás taván nyári tollazatban lévő víztaposók jelentek meg. A még ősszel lecsapolt medencében, már csak a halágyban és a halágy egy kis kiöntésén volt víz. Elsőnek május 24-én, egy tojó vékonycsőrű víztaposót (*Phalaropus lobatus*) észleltem, amely a kiöntés közepén magában táplálkozott. Másnap, 25-én Zeke Tamás apró partfutó csapatban találta. 31-én a halágyban egy hím és egy tojó vékonycsőrű víztaposót (*Phalaropus fulicarius*) figyeltem meg. Közeledtemre a vékonycsőrű víztaposók 7 m-ről, tak-tak hangot hallatva elszálltak Dél felé, majd egy óra múlva visszatérve havasi partfutó csapatba szálltak be, a laposcsőrű víztaposó 9 méterről, tik-tik hangot hallatva a kiöntés szélére szállt. Június 1-én több egyesületi tag is látta mind a két víztaposó fajt. 7-én már csak a laposcsőrű víztaposót láttam, de ez is csak 40 méterre engedett magához.

Győrösy Tamás

**Ivararány vizsgálatok fekete rigóknál (*Turdus merula*)
(1986. január – február)**

Az ivararány vizsgálatokat a Soproni Tájvédelmi Körzet területén végeztem, ill. a közvetlenül ide tartozó peremterületeken.

1986. I. 1-15. hím 22 pd (66,7 %) tojó 11 pd (33,3 %)

I. 16-31. hím 3 pd (75,0 %) tojó 1 pd (25,0 %)

Összesen: hím 25 pd (67,6 %) tojó 12 pd (32,4 %)

Január: megfigyelési napok száma 9.

1986. II. 1-15. hím 11 pd (61,1 %) tojó 7 pd (38,9 %)

II. 16-28. hím 5 pd (71,4 %) tojó 2 pd (28,6 %)

Összesen: hím 16 pd (64,0 %) tojó 9 pd (36,0 %)

Február: megfigyelési napok száma 7.

Mogyorósi Sándor

**A gulipán (*Recurvirostra avosetta*) megjelenése
és fészkelése a kengyeli halastavakon**

A Tisza mellett létesített halastavakon az utóbbi években egyre gyakrabban jelentek meg fészkelő gulipánok. Legújabb adatunk a négy évvel ezelőtt kialakított kengyeli tavakról származik. Először 1985.6.18-án figyeltünk meg egy párt, amint a sekély vízben vezetgették két, néhány napos fiókájukat. 1986-ban már öt pár gulipán fészkelését sikerült megfigyelni a fenti halastavakon.

Füri András – Urbán Sándor

Lilealakúak 1986. évi tavaszi vonulása Hortobágy–halastón

Az idei tavasszal a halastón kialakult viszonyok különösképpen kedveztek a lilealakúak előfordulásának, mivel több tőegység lecsapolás alatt állt.

A leeresztett tőegységek jellemzése:

A Kondás tavat már 85 őszén, a VI-os tavat most tavasszal engedték le és gazdasági okokra hivatkozva nem töltötték vissza, így fokozatosan kiszáradtak, csak a halágy környékén maradt az esőzéstől függő vízmennyiség. A nagyrészt kiszáradt medencék május közepétől fokozatosan elgazosodtak. A IV. tőegység leeresztése közben állandóan ingadozott a víz szintje. Az észlelt fajok és rövid jellemzése:

- Csigaforgató: május első napjaiban a hatodik tőegységen két nászruhás példány tartózkodott.
- Bíbic: állandóan lehetett látni, de nagyobb csapatban csak a költési időszak után jelentkezett. A Kondáson 05.24-én pelyhes fiókáját találtuk.
- Aranylile: 04.10-én egy nászruhás északi alfajt láttunk.
- Ujjaslile: 05.17 – 06.13. között kis csapatokban tartózkodott az iszapos medencékben. A maximumot, 17 példányt május 24-én észleltük.
- Parti lile: 05.17 – 06.07-ig láttunk egy csapatot, amely maximuma 21 példány, május 17-én volt.
- Kis lile: Kondás medencében költése feltételezhető: több alkalommal riasztó egyedek és május 31-én egy fiatal példány megfigyelése.
- Kis póling: április elején nagyobb számban fordult elő: 04.09. 50 példány. Májusban már csak egy-egy példányt láttunk.
- Nagy póling: ez idő alatt csak kisebb csapatokat lehetett látni.
- Goda: április közepéig még ezres csapatait lehetett látni, de később már csak kis csapatokkal lehetett találkozni.
- Kormos cankó: az első példányt 03.22-én láttuk. A maximum: 300 pd 05.2-án.

- Piroslábú cankó: nagyobb példányszámban csak márciusban láttuk, költési időre teljesen eltűnt. Maximum: 150 példány 03.22-én.
- Szürke cankó: ez idő alatt 4 alkalommal láttunk: 03.22. 1 pd.; 04.10. 1 pd; 04.09. 3 pd; 04.19. 13 pd.
- Erdei cankó: csak egyszer került elő: 04.10-én 1 példány.
- Réti cankó: 04.09–05.24. között láttuk kisebb csapatait.
- Billegető cankó: 03.23-tól május 1-2 példány tartózkodott a halágyaknál.
- Kőforgató: 05.17-én és 30-án két-két példány a Kondáson, majd 06.07-én 4 példány a VI-os tó halágyának a szélén. Mindhárom megfigyelés alkalmával nászruhás példányokat láttunk.
- Nagy sárszalonka: 05.31– 06.07. között a halastó melletti kis mocsarak egikének a szélében egy példány tartózkodott. 06.13-án 1 példányt a IV-es tóegység iszapjában láttunk.
- Sárszalonka: a halastó melléki mocsárszéli zombékosokban költése feltételezhető.
- Fenyérfutó: 05.31 – 06.07. között 2 téli és egy nyári tollazatú példány volt látható. Általában apró partfutó csapatban tartózkodtak.
- Apró partfutó: 05.17 – 06.07-ig láttunk általában 50-60 példányt. A maximumot, 100 példányt 05.24-én láttuk.
- Temminck-partfutó: 05.17 – 06.01. között egyesével vagy kisebb csapatokban láttuk. A maximumát, 14 példányt 05.31-én érte el.
- Havasi partfutó: először 03.22-én láttunk. A maximum 800 pd. 05.27-én volt.
- Sarlós partfutó: négy alkalommal került elő: 04.09. 6 pd., 05.17. 3 pd., 05.31. 8 téli és 2 nyári tollazatú, 06.01. 1 téli és 1 nyári toll. pd.
- Sárjáró: 05.24-én a Kondás tavon vegyes partfutó csapat szélében két téli tollazatú példány tartózkodott.

- Pajzscankó: március elejétől volt látható. 04.09-én 15000 pd-t láttunk!
- Gólyatöcs: május 2-án egy példányt a XI. tó felett láttunk repülni.
- Gulipán: március 22-én láttunk először. A halastó környékén költő példányok a lecsapolt medencék-re járnak táplálkozni.
- Vékonycsőrű víztaposó: 05.24 – 06.01. között a Kondáson egy tojó, majd 05.31-én már egy hím példányt is láttunk.
- Laposcőrű víztaposó: 05.31 – 06.07. között egy nászruhás hím példány tartózkodott a Kondáson.
- Viharsirály: márciusban százas csapatait észleltük a tavakon és még májusban is itt tartózkodott egy-két példány.
- Ezüstsirály: ez idő alatt csak kisebb csapatai fordultak meg, de 06.07-én 300 példány volt a Kondás felszántott részén.
- Heringsirály: 05.01 – 03. között egy adult példány volt látható.
- Kis sirály: az első példányokat május 17-én láttuk. A legtöbb 71 példány volt. A csapatok 85 %-át esetenként 100 %-át fiatal egyedek alkották.
- Fattyúszerkő: elsőnek április 5-én láttunk 6 példányt. Kóborló csapatai állandóan előfordultak.
- Kormos szerkő: elsőnek 04.19-én láttunk. Nagyobb példányszámban volt látható, mint az előző faj.
- Fehérszárnyú szerkő: májusban, június elején 2–4 pd. volt látható.
- Lócsér: ez idő alatt három esetben észleltük, minden alkalommal sekély vizű tavaknál: 04.19. 3 pd; 04.20. 1 pd; 05.03. 1 pd;
- Küszvágó csér: néha 1–2 kóborló példányt láttunk.

Zeke T. – Győrösy T. – Emri T.

Néhány érdekesebb madártani adat a budapesti Gellérthegyről

Cserregő nádiposzáta (*Acrocephalus scirpaceus*): 1984.5.25. 1 hím énekelt hangosan a bokrok között (másnapra eltűnt).

Foltos nádiposzáta (*Acrocephalus schoenobaenus*): 1984.5.4. 1 hím énekelt (másnapra ugyancsak eltűnt a területről).

Geze (*Hippolais icterina*): 1986-ban fészkel az általam járt területen (a Szabadság–szobortól a Gellért szálló felé eső rész).

A hegyen a geze szórványos, de rendszeres tavaszi átvonuló, de ez a hím június 1-én gyenge sőben kitartóan énekelt egy hársfa csúcsán. Akkor még megkésett vonulónak véltem, de 6. 20-án újra hallottam s ezúttal a fészket is megtaláltam egy vörösgyűrű somon. 25-én még nem ült a tojó, de a közelben mozgott, 28-án már kotlott, mélyen belesüllyedve az egyébként is mély fészkekbe. Csak a farka vége és a csőre állt ki, de egy szerencsés véletlen folytán a közeli útról félig meddig felülről láttam rá. Ezután az útról többször ellenőriztem a fészket, a tojó mindig ugyanabban a pózban, ugyanabba az irányba fordulva kotlott. A hímét csak néha láttam, de bár különböző napszakokban látogattam oda, soha nem hallottam énekelni. Július 8-án a tojó nem volt a fészken, bepillantva 2 tojást és 3 éppen kikelt fiókát láttam. 12-én csak az egyik madár, valószínűleg a tojó etetett, párja féltő hangokat hallatva mozgott a közelben. Etetéskor mindig ugyanazokat az ágakat használva alulról közelítette meg a fészket, majd mindig ugyanabba az irányba repült ki az ágak közül és a szomszéd bokor előtt függögetett párszor. Ausztriai utam miatt tovább sajnos nem figyelhettem, ezért Bécsy László barátomat kértem meg arra, hogy néhány felvételt készítsen az etetésről. Ő figyelte meg, hogy kora reggel a tojó a fiókákon maradt s a hím által hordott rovarokat átvéve, ő adta a kicsinyeknek. A kirepülésről nincs adatom, hazaérkezésem után a fészket üresen,

de épségben találtam. A fészek néhány adata (Július 24-én):
földtől számított távolsága: 252 cm (vörösgyűrű somon)
magassága: 7,6 ill, 5,6 cm (egyik oldalán magasabb)
szélessége: 9,0 x 10,1 cm
a csésze mélysége: 4,2 cm; belmérete 4,8 cm; bélelése finom
növényi részekkel, ill. sok kutya (macska is?) szőrrel.

Tüzesfejű királyka (*Regulus ignicapillus*): 1981.10.1. 2 pd.; 1982.
10.11. 2 pd; 1983.9.23. 2 pd; 1985.9.16. 2 pd; (Sch.
András) 1985.9.17. 2 pd.; 1986.3.29. 1 pd.

Tövisszűrő gébics (*Lanius collurio*): 1986.5.7-én párban, a tojó
építőanyagot hord. Valószínűleg megzavarták őket, mert
eltűntek, de ugyanott 1986.7.12-én újra láttam, valószí-
nűleg ugyanazt a párt.

Schmidt Egon

ETOLÓGIA

Macskabagoly (*Strix aluco*) különös viselkedése

1986. március 4-én a kora reggeli órákban Pilisszentlászló határában Raymann Tamás erdész társaságában madarakat jelöltem. Gyűrűzés közben egyszerre csak megjelent egy macskabagoly és hiába próbáltuk elzavarni, néhány méternél nem ment odébb. Minduntalan lecsapott a hálóra ha benne madarakat látott és négy cinegét sikerült is megölnie. Megpróbáltuk megfogni, de nem sikerült, mert a függönyháló kis zsákjából kidobta magát. Alkonyatkor még a környező fákon tartózkodott.

Ziegner Antal

Megfigyelések a teelő bölömbikák (*Botaurus stellaris*) viselkedéséről

A Hortobágy nagyobb vizeinél (mocsarak, halastavak, főcsatornák) rendszeres jelenség a bölömbikák áttelelése.

Az 1984–85-ös, rendhagyóan hideg tél kivételével az elmúlt tíz év során mindegyik telelésük alkalmával viszonylag könnyen jutottak táplálékhoz. A mocsarakban befagyatlanul maradó úgynevezett „halnyalások”, a kisebb-nagyobb mocsárgáz-feltörések, folyásos helyek vizében mozgó nagyszámú vizipoloska, apróhal elég sok bölömbikát és az ugyancsak itt teelő guvatot (*Rallus aquaticus*) tart el.

Halastavi környezetben a túlfolyó zsilipeknél, csorgásoknál vannak erősebb folyású, be nem fagyó vízfelületek, ahol ezek a madarak táplálkozhatnak.

A fent leírt helyeken található vízi táplálékon kívül, főleg erős hidegben gyakori, hogy a zsombékos réteken a bölömbikák a hóra kimerészkedő kismélsőket is fogdossák. Nagy fagyok esetén, főként ha az a tél végén következik be, szűkös a táplálék, ilyenkor már kevés a telet túlélő rágcsáló is. 1986. február végén $-15 - -12$ °C-os télutói fagyban újabb, érdekes táplálkozási módokat figyeltem meg.

1. A Kunkápolnási mocsár déli területén (Háromág-fenek, Rendőr-ér) exkavátorokkal mocsárkotrást végeztünk. A mély vízben dolgozó gépek munka közben a vastag jeget betörték. A bölömbikák szorgosan járták a friss vízfelület szélét és a sáros, iszapos földdepónia környékét. A legnagyobb hidegben némelyik felbátorodott madár a működő gépet 8–10 méterre is megközelítette. A kotrás területén 12–15 bölömbika tartózkodott heteken keresztül.

2. Hasonlóan érdekes jelenség volt ugyanezekben a hideg napokban (febr.24–28.) a mocsár északnyugati részén telelő többi bölömbika viselkedése.

A Kunmadaras–Nagyiván közötti határjelző árok két partját és a vele szomszédos Kotán-ér mocsár rész zombékosát néhány vad disznó alaposan összetúrta, kihasználva, hogy a hótakaró alatt a föld alig fagyott át. Febr. 24-én 1200 méteres szakaszon 7 bölömbikát számláltam, melyek mind a disznók által mélyen feltúrt sárkoloncok között kerestek, feltehetően gilisztákat. Említést érdemel, hogy nádszéli jégfelületek rendszeres lékelésével a mocsár vagy halastó zavarásmentes részein a bölömbikák, guvatok egyes példányait, vagy kisebb csoportjait állandó táplálkozóhelyhez lehet szoktatni, ahol jól meg is figyelhetők, alkalmas leshelyről.

Dr.Kovács Gábor

Túzok (*Otis tarda*) kakast támadó bíbicek (*Vanellus vanellus*) és néhány egyéb érdekes viselkedési adat

1986.ápr.16-án hajnaltól délig végeztem megfigyeléseket és fotózást a HNP-hez tartozó Nagyiváni pusztán, ahol 9 éve épített leskunyhóm áll. Ebben az időszakban a lucernatáblán és a vele szomszédos szikes gyepen 49 tűzok tartózkodott, ebből 26 pd. volt kakas. Az idősebb egyedek már jóval napkelte előtt elkezdtek a dürgést. A dürgőhelyen ide-oda gyalogló kakasok egyikét egy ott fészkelő bíbic pár vette üldözőbe és vadászgépekre emlékeztető rárepülésekkel, lecsapásokkal zaklatták. A tűzok szemlátomást egyre jobban feldühödött és miközben csőrével a közelgő bíbicek felé kapkodott, jellegzetes, böffenő hagon szól. A dél-

előtt folyamán még többször láttam, hogy ugyanezek a bíbicek más, a közleben dürgő, „sátorzó” kakast is megrohamoztak. Támadásaik 3-4 percig is eltartottak. Eddigi tűzokmegfigyeléseim során csupán 2 korábbi alkalommal (1979 és 1981 években) észleltem ehhez hasonló jelenséget, de akkor 1-1 bíbic rövid ideig tartó akcióját láttam és nem egy pár rendszeres elhárító tevékenységét. A fenti megfigyeléseimhez kapcsolódóan érdemes még megemlíteni, hogy május 22-28 között a kunmadarasi pusztán, a sekély vízű réteken táplálkozó gólyákat, kócsagokat, sőt kanalasgémeket is többször megtámadták a bíbicek. A nagy lármára a közelben fészkelő godák és a kb. 400 m-re található székicsérkolónia lakói is odarepültek és többször is bekapcsolódtak a küzdelembem a gólyák, gémelek zaklatásába. Ugyanitt észleltem máj. 27-én, hogy a száraz szikes gyepen bakatató mezei nyulat a fészektelepet védő székicsérek támadták, majd megfutamodása után hosszasan üldözték.

Dr.Kovács Gábor

Megfigyelések az ugartyúk (*Burhinus oedicnemus*) viselkedéséről és táplálkozásáról a HNP délnyugati részén

A Hortobágyon és környékén főleg az utóbbi 3-4 év során vált jelentősebbé és kimondottan rendszeressé az ugartyúk fészkelése. Különösen Nagyiván térsége érdekes, ahol évi 4-5 pár is megtelepszik. A lakásommal szomszédos szikes pusztarész, az un. Agyagos területén már 10 év óta észlelem, hogy alkonyatkor, este és kora hajnalban mindennapos vendégek, jóllehet a költőhelyeik nem itt, hanem 3-5 km távolságban vannak. Ez a pusztarész az áprilistól októberig idelátogató példányok fontos táplálkozóhelye. Április közepétől május elejéig, közepéig gyakori látvány itt egyes párok „násztánca” is, melyet 40 x nagyítású állványos távcsővel a tornácról naplementétől sötétedésig igen jól megfigyelhettem. Ennek főbb mozzanatait az alábbiakban próbálom összefoglalni:

- A két madár távrolról (1–300 m) hosszan trillázva „felelget” egymásnak, majd futva, esetleg repülve közelednek,

- Vízszíntesen, elnyújtott testtel és nyakkal, fej-fej mellett lassan haladva és megállva „csipegetnek” a talajról.
- Egymás körül járkálva, forgolódva utánozzák egymás mozdulatait.
- Farkukat derékszög alakban fel- és lefelé billegetik. (Ez a billegetés jellemző a fészeknél való váltási ceremóniára is!)
- Derékszögben lefelé hajlított farokkal, nyakukat ívben meghajlítva, csőrüket a földnek szegezve „bókolnak” egymásnak.
- Lefelé fordított, szétterjesztett farkukkal a földet seperve, egymás mellett, vagy egymás mögött futnak, 30-50 m-es iramodásokkal.
- 80-100 m hosszú, félkört, vagy néha teljes kört bezáró, igen gyors futások sorozata, melyet felváltva csinálnak, visszanyarodva az álló példányhoz.
- Rövid, alacsony repülések (20-50 m), melyeket futással és „seprés”-sel fejeznek be. Közben igen sokat és szaporán kiáltoznak, rövid trillákat hallatva.

Előfordult, hogy a párhoz egy harmadik, idegen ugartyúk is érkezett. Ekkor igen agresszív lett a viselkedésük, hajszolták az idegent, néha dühödtt verekedésekre is sor került: egymás felé rohantak és kb. 1 m magasan a levegőben összeugrottak, erősen kiáltozva.

A költési idő után is itt táplálkozó példányok gyakran szólnak, néha egész éjszaka felelgetnek egymásnak.

A táplálékkereső viselkedésüket figyelve néha azt is láttam, hogy apró békákat (unka?) és a régóta parlagon heverő egykori szántón házi egér nagyságú kismélsőket is zsákmányolnak. Főleg ez utóbbival igen sokat küszködik: fel-felkapja, csapkodja, ide-oda szaladgál vele, néha 5-6 percig is verdesi a földhöz, míg végre lenyeli. Amíg költési időben szinte szabályos napi ritmus szerint érkeznek erre a táplálkozóhelyre (naplemente tájban), a nyár végén, ősszel itt gyülekező egyedek tartósabban megszállják az Agyagost (max. 11 pd) és a Nagyivántól K-re található Kásahát pusztarészt (max. 6 pd.). Ilyenkor a nappali előfordulás is általános. Tartósan borult, esős, hűvös időben napközben is aktívak, sokat szólnak, míg száraz, meleg, fülledt időben az esti, ill. éjszakai aktivitás a jellemző.

Feltételezem, hogy a Hortobágy más pusztáin (Kunmadaras, Zám, Ágota, Szelencés, Angyalháza) költő ugartyúk párok is a fent leírt módon, vagy ahhoz hasonlóan, a fészektől távoli táplálkozóhelyeket keresnek fel (kotlás idején bizonyára felváltva hagyják el a költőhely szűkebb környékét), nem kizárt a lehetősége, hogy akad az Agyagoshoz hasonló több olyan táplálkozóhely is, ahol a különböző, távolabbi pusztarészekről esténként odaérkező példányok találkoznak. Feltétlenül szükség lenne az említett egyéb pusztákon is alaposabb vizsgálatokra.

Dr.Kovács Gábor

ÖKOLÓGIA

Halevő szarkák (*Pica pica*)

1986. március 18-án az Ócsai T.k. nyílt vízű területén figyeltem meg négy pár szarka furcsa táplálkozását.

Az utóbbi napok felmelegedése következtében a nádasok vízfelületéről elolvadt az egybefüggő jégréteg, azonban a reggeli gyenge lehülés még időszakosan kettő-öt mm-es jégréteget képezett. A délelőtti felmelegedés a vékony jeget fokozatosan újra felolvasztotta, de a nádszegélyeknél és a partoldalon mintegy 3-5 m-es sávban elég tartósan megmaradt. A szarkák a tél folyamán a jég alatt elpusztult hal – főleg törpeharcsa – maradványokat csipkedték, de a halat egészben soha nem vették ki a jégre, vagy a szárazföldre. Ez a táplálkozás mintegy 1 1/2 óráig tartott, míg a haldög el nem fogyott azon a részen.

Nagy László

Kék vércse (*Falco vespertinus*) fészkelése gémeskúton

Az 1986-os hortobágyi természetvédelmi tábor madártani szekciójának egyik terepnapján érdekes kék vércse fészkelést figyeltünk meg. A HNP-hez tartozó Zám pusztán öt évvel ezelőtt az egyik legrégebb kút gémje letört és három év óta minden évben szarkafészek épült a kútgém csonkja és az ágas közé. A szarkák egyszer sem költöttek ebben a fészekben, viszont 1986-ban egy kék vércse pár foglalta el és 3 fiókat nevelt. Július 18-án már kitollasodott, csaknem repülő fiatalokat figyeltünk meg. Az öreg madarak is a helyszínen tartózkodtak. Másfél évtized alatt ehhez hasonló fészkelőhely nem került elő. Érdeemes viszont megemlíteni, hogy többször előfordult szarkafészkelés magaslesek belsejében (padlóján), nádasokban, halastavak nádszigetén. 1980-ban a

Kunkápolnási mocsárban nádkötöző drót darabjaiból épített, gö-röngyökkel bélelt szarkafészek is előkerült. Mivel a Hortobágyon mind gyakoribb a kék vércsék magányos szarkafészekben való költése, elképzelhető, hogy többször is előfordul a fentiekben ismertetett, nem szokványos fészkelési mód.

Csuvár Zsolt – Konyhás Sándor
Dr.Kovács Gábor – Varga Antal

Házi rozsdafarkú (*Phoenicurus ochrusros*) fészkelési adatok 1986.tavasán Somogyapátiban

Az áprilisi költésből 6 fióka repült ki.

A fészek magassága:	10 cm
A fészek átmérője:	20 cm
A csésze alakja:	ellipszis
A csésze nagytalója:	8 cm
A csésze kisatlója:	6,5 cm
A csésze mélysége:	4 cm
A bélés vastagsága:	1,4 cm
A csésze anyaga:	tyúk-pehelytollak, lószőr, damil szálak.
A külső rész anyaga:	fűszál, szalmaszál, faháncs, moha, vé-kony ágak, inda, finom gyökérszálak, hársfalevél, kukoricalevél.

A fészek be nem épített (nyitott) tetőszerkezetre épült.

Szerkezet anyaga:	fagerenda.
Magassága:	– padlásszinttől: 2,1 m – terepszinttől: 5 m

A párnak második költése nem volt.

Simonics Gábor

Kenderike (*Carduelis cannabina*) fészkelése gyékény között

1986. május 2-án a pomázi síkon előző évi száraz gyékényesben, a víz fölött kb 1 m magasan, kenderike fészket találtan, melyben 5 tojás volt. A fészek száraz fűszálakból épült, a gyékények közötti fűszálakra és egy gyékényszárra erősítve. A fészket továbbra is figyeltem. Május 20-án 5 fióka repült ki.

Andó Csaba

Adatok a balkáni fakopáncs (*Dendrocopos syriacus*) táplálkozásához

1986.VI.21-én a kecskeméti pályaudvar előtti téren egy balkáni fakopáncsot figyeltünk meg, miközben a fekete eper (*Morus alba*) gyümölcsét fogyasztotta.

Bóhm András – Szinai Péter

Egyesületi élet

A Magyar Madártani Egyesület II. Tudományos Ülése

A Nemzetközi Madárvédelmi Tanács elmúlt években kialakított legfőbb irányelve: „... tudományos megalapozottság nélkül nincs eredményes madárvédelem. . .”. Ennek jegyében tartottuk meg 1982 márciusában az Egyesület első Tudományos Ülését Sopronban. Ezen annakidején mintegy harminc előadás hangzott el és a rendkívüli érdeklődés bel- és külföldi részéről, a megfelelő tudományos nivó, és az eredmények perspektívikus használhatósága megmutatta további hasonló ülések tartásának fontosságát és hasznosságát. Így került sor négy év után Szegeden f.évi április 11. és 13. közötti időben Egyesületünk II. Tudományos Ülésére. Az üléseken angol- és magyar nyelvű párhuzamos szekciókban, több mint 60 előadás hangzott el, kb. 250 hallgató előtt és a nagyszámú hazai tagtárson kívül Csehszlovákia, Lengyelország, Jugoszlávia, Anglia, Ausztria, Finnország, NSZK, és Olaszország képviselői is szerepeltek. A témák rendkívül széles skálában mozogtak, szerepeltek a madarak számrazásának, etológiai, ökológiai, populációs dinamikai és konkrét védelmi kérdések témakörei is.

E helyen szeretném külön kiemelni az NSZK-beli P.Berthold egyetemi tanár előadását a poszták vonulási kérdéseiről, mely mintaképpül szolgálhat arra vonatkozólag, hogyan lehet a legmagasabb tudományos szinten álló témát is teljesen közérthető formában közreadni. Az ülések rendkívül heterogén előadási anyagainak jelentős része „áttételesen”, előbb, vagy utóbb védelmi szempontokat is szolgálhat, mégis kívánatos volna a jövőben közvetlen védelmi témák nagyobb mértékben való feldolgozása (mint pl Horváth Róbert előadása a vízirigó pusztulásának okairól stb.). Örvendetes a nagyszámú fiatal kutató részéről elhangzott sok nivós előadás, ami a hazai madártani kutatások jövőjére nézve biztató jel.

A Szeged környéki szikes— és halastavak megtekintésére szervezett kirándulás méltó kiegészítése volt a konferencia ülésorozatának.

Egyesületünk II. Tudományos Ülése megmutatta, hogy ez a forma életképes és az egyes témakörök összefogásával, a közvetlen védelmi szempontok kidomborításával jövőbeli tevékenységünk fontos állomásai kell, hogy legyenek a rendszeresen megtartott tudományos ülések.

Külön elismerés illeti az Uj-Szegedi Helyi Csoport vezetőségét az ülések példás lebonyolításáért, a technikai szervezés fáradságos és felelősségteljes munkájának mintaszerű elvégzéséért.

Reméljük, hogy az ülések anyagának jelentős része az erre a célra tervezett külön kiadványban mielőbb részletesen ismertetésre kerül.

Dr.Jánossy Dénes

A természetvédelmi táborokról

A nyíregyházi „Fekete István” helyi csoport már 10 éve végez madártani, természetvédelmi munkát. Eleinte elégségesnek tartottuk, hogy az érdeklődők csak „hozzánkcsapódnak” és így bővül a létszámunk, de be kellett látnunk, hogy nem ez a jövő útja, hanem fontos az „utódok” nevelése, akik munkánkat folytatni tudják. Ennek érdekében egyre jobban bővítjük ifjúsági csoportunkat. Szerencsés jó adottságaink vannak, hiszen csoportunk néhány tagja tanárképzős főiskolás, vagy éppen már tanít is. Nagyon sok ismeretterjesztő előadást tartunk általános és közép-fokú iskolákban.

A nyári természetvédelmi táborunkban, melyet évről évre megrendezünk 20-25 gyerek vesz részt. Általában 4.—7. osztályosok, túlnyomórészt hatodikosak. Tudjuk, hogy az ilyen jellegű táborok milyen fontosak a gyerekek környezetvédő szemléletének kialakításához, s bár nem lesz mindegyik aktív természetvédő, a tanultak nem múlnak el nyomtalanul. Nekünk a „szimpatizán-sok” is nagy segítséget jelentenek.

Táborunkban a kezdők madártani, hüllős-kétéltűs, rovar-tani, botanikai szaknapokon vesznek részt. A tábori munkát maguk végzik, így a következő évben már el tudják dönteni, melyik területtel kívánnak bővebben megismerkedni a jövőben. A tábor végén tudáspróba, jutalmazás. Felmérjük, milyen és mennyi ismeretet sajátíthat el a gyerek 8 nap alatt? Mennyire tartósak ezek az ismeretek? Van-e kihatása további sorsára, életvitelére? Mit tud nyújtani az általános iskola ezután? A kérdésekre adott válaszokat vizsgálva a következő eredményekre jutottunk:

A fent említett témakörökből úgy állítottuk össze az ismeretanyagot, hogy azok a legalapvetőbb ismereteket tartalmazzák, melyek az általános biológiai műveltséghez tartoznak. Jóval nagyobb és mélyebb ismeretanyagot sajátít el a gyerek ezalatt a rövid idő alatt, mint az iskolában egy tanév alatt. A négy fal között kevés ösztönző van a biológiai ismeretek megszerzéséhez. Esetleg egy-egy kiváló lelkes pedagógus szavai lehetnek lelkesítőek. A táborban viszont a természettel közvetlen, élményszerű kapcsolatban vannak a gyerekek. Ez a legfőbb motiváló.

A tábor elején és végén a gyerekek kitöltötték 4 feladatlapot, amely a szekciókban tanultakat mérte fel. Így alkalmuk volt elemezni a fejlődés mértékét is. Ugyanezeket az ismereteket felmértük a tábor után három hónappal is, mert kíváncsiak voltunk a felejtésre. Meglepődve tapasztaltuk, hogy csak minimális mennyiségű ismeretet felejtettek, sőt nagyon sokan azóta még aktívabban foglalkoznak ezzel a témával. Pl. az egyik gyerek agyából állatszobrokat készít, már kiállítása is volt az iskolájában. Persze a táborban nemcsak természettudományos szempontból, hanem irodalmi és képzőművészeti oldaláról is megközelítettük a természettel kapcsolatos tudnivalókat.

Hogy mi lesz ezután ezekkel a gyerekekkel? A szerencsésebbek szakkörökbe járnak, már ahol van ilyen. Mások megpróbálnak bekapcsolódni valamelyik munkacsoport munkájába, vagy magukra maradván próbálnak boldogulni. Sajnos nincs mindenütt lelkes, hozzáértő pedagógus, aki vállalkozna az ilyen irányú nevelésre is. Végzős biológiaszakos hallgatókkal is elvégeztettem a gyerekek-nél használt feladatlapot. A kiértékelés sajnos igazolta feltételezésemet. A madártani kérdésekre 33 %-ban, hüllős-kétéltűs

kérdésekre 22 %-ban, növényteni kérdésekre 47 %-ban és általános környezetvédelmi, illetőleg földrajzi jelenségekre 39 %-ban tudtak csak válaszolni. Megdöbbenő és elkésztő! A gyerekek ugyanis átlagosan kétszer jobban oldották meg a feladatlapot. A hatodikos gyerek többet tud a természetről (a gyakorlatból), mint a „friss” ismeretekkel rendelkező tanára.

Talán érdemes lenne jobban odafigyelni, hogy kikre bízunk azoknak a generációknak a nevelését, akiknek a kezében van Földünk jövője.

Petrilla Attila

A szervező és propaganda munka eredményei Baranya megyében

Csoportunk az országban a tizedikként, 1974. július 29-én alakult Pécssett, 94 fővel. Akkor még négy dél-dunántúli megye, Baranya, Somogy, Tolna és Zala madárvédőit tömörítette soraiban. Már az alakuló ülésen is megfogalmazódott az a törekvés, hogy a Baranyán kívüli területek jelentkezőit csak addig tartja tagként a helyi csoport, amíg az érintett megyékben az önálló csoportok meg nem alakulnak. Tolna megyében 1976-ban, Somogyban és Zalában 1980-ban jött létre az önálló helyi csoport, s ettől kezdve Baranya megyei Helyi Csoport néven tevékenykedtünk.

Az alakuló üléstől számított első 5-6 év munkája átütő sikereket nem hozott. Megalapozta a következő fél évtized eredményeit. A sokirányú szervezés teljes egészében lekötötte az akkori vezetés energiáját. A propaganda-felvilágosító munka elsősorban Pécsre korlátozódott. A vezetőség köré gyűlt néhány fős aktív csapat sokat tett a fejlődés előmozdításáért, de a tagság egészét kevésbé tudta mozgósítani. A kezdeti kudarcok sokaknak kedvét szegték, viszonylag magas volt a kilépők aránya.

Az 1982-ben választott új vezetőség elemezte az addigi munka tanulságait, s átfogó programokat dolgozott ki a természetvédelmi munka fokozása érdekében. Mivel a tagság zömének érdeklődését nem ismertük, kérdőíveket küldtünk ki. Az ívek kérdései alapján mértük fel, hogy madárvédelmi munkánkban mire, s milyen mértékben számíthatunk. A kérdőívet a tagok 60 %-a küldte vissza.

Sokan levélben is kifejtették véleményüket, s új javaslatokat tettek. A pozitív válaszok egyértelműen jelezték, hogy igen sokan aktívan kívánnak bekapcsolódni a munkába. Elsősorban a feladatok meghatározását és az irányítást várják tőlünk.

Az új tagokkal való kapcsolatfelvétel nyilvántartásba vételükkel kezdődik. Ezt követően tájékoztató anyagot kapnak a megyei madárvédelmi munkáról, a munkába való bekapcsolódás lehetőségeiről. Az anyaghoz kérdőívet, egy jelentési mintát és a tagdíjfizetésre szolgáló utalványt mellékeljük. A jelentési minta tartalmazza, hogy milyen szempontok alapján és kinek kell a természetvédelmi szabálysértéseket bejelenteni. A kérdőíven tíz kérdésre várunk választ. Többek között arra vonatkozóan, hogy az új tag milyen feladatot vállalna szívesen, igényli-e az ingyenes téli madáreleséget, stb. A kérdőívet az új tagok 75 %-a küldi vissza. Akitől nem kapjuk meg, azt úgy értelmezzük, hogy „csak” tagdíjával kíván támogatni bennünket.

A visszaérkezett kérdőívek válaszainak megfelelően az új tagot témakörönként is nyilvántartásba vesszük. Ha konkrét feladat akad, akkor csak azokat értesítjük, akik abban részvételi szándékukat jelezték. Jelentősen csökkentve ezzel adminisztrációnkat és a postaköltségeket. Egy-egy témakörhöz útmutatót dolgoztunk ki, amit postafordultával továbbítunk az új tagnak. Pl. ha valaki faunisztikai megfigyeléseket szeretne végezni, megkapja a faunisztikai útmutatót, ami tartalmazza a megfigyelés irányelveit és a jelentés módját. A külön levelekben tett érdeklődő kérdésekre, javaslatokra általában két héten belül választ adunk. A tagságot félévenként körlevelekkel tájékoztatjuk. Egy-egy körlevélben beszámolunk a végzett munkáról, elért eredményeinkről, terveinkről. Rendszeresen helyi gyűrzési, valamint ragadozómadár fészkelési adatokat közlünk. Vázlatosan beszámolunk az Egyesület országos munkájáról és eredményeiről. Tájékoztatást adunk az új kiadványok, propaganda anyagok megjelenéséről, s azok beszerzési lehetőségeiről. Takarékosági okokból a körlevelekkel együtt küldjük ki a Madártani Tájékoztatót is. Ezt csak aktív tagjaink kapják.

Havi egy alkalommal klubnapot tartunk. Itt lehetőség nyílik egymás megismerésére, hasznos vélemény és tapasztalatcserére.

Megbeszéljük az időszerű kérdéseket, a sürgős elintéznivalókat. Alkalmanként kisebb előadásokat, dia- és filmvetítéseket tartunk. Általában 20-30 fő jelenik meg, de a téli hónapokban ez a szám lényegesen magasabb. Külön programokat a nyári hónapokra nem tervezünk. Vezetőségünk nagy jelentőséget tulajdonít a munka decentralizálásának. Baranya megye aprófalvas jellegéből adódóan (közel 300 település van a megyében), szinte megoldhatatlan feladat, hogy az egyesületi állományfelméréseket, propagandát, stb. a Pécsen lakó tagtársak végezzék. Szükségesnek látjuk munkacsoportok megalakítását. Sajátos értelmezésben egy egy településen élő tagjainkat munkacsoportonként tartjuk nyilván, ha vállalják az általunk meghatározott feladatok elvégzését. Jelenleg 7 pécsi és 25 vidéki munkacsoportunk működik 1-20 fő közötti létszámmal. A csoportok feladatai: rendszeres faunisztikai megfigyelések végzése a kiválasztott területen, az állományfelmérések folytatása, helyi propaganda kifejtése az általános iskolákon keresztül, a hivatásos vadászokkal való kapcsolattartás, s egyéb speciális helyi természetvédelmi feladatok megoldása.

Valamennyi munkacsoportot személyesen is felkeressük, s az általuk megfigyelésre kerülő terület bejárásával egybekötve megbeszéljük a tennivalókat. Az eddigi tapasztalatok, bár csak 1983 óta folytatunk ilyen irányú szervezést, a módszer helyességét igazolják. 1984-ben 300, 85-ben 400 faunisztikai jelentés érkezett a megyei faunisztikai napló számára. Az 1984-es gólyafelmérést 90 %-ban saját erőből oldottuk meg. 1985-86-ban a gyöngybagoly felmérést valamennyi községünkben elvégeztük (közel 400 torony, kápolna és harangláb átvizsgálását kellett megoldani).

Egy-egy terület rendszeres faunisztikai megfigyelésének különösen nagy jelentőséget tulajdonítunk. A megye öt halastaván (Sümony, Pellérd, Fazekasboda, Csertő, Palkonya) végzünk szinkronmegfigyeléseket, de munkacsoportjaink még további 8 kisebb tavat figyelnek rendszeresen. A közelmúltban indítottuk be a Keleti-Mecsek Tájvédelmi Körzet madártani kutatását az OKTH Dél-Dunántúli Felügyelőségének anyagi támogatásával. A munkát folyamatosan, több évre kidolgozott programterv alapján végezzük.

A beérkezett faunisztikai jelentések adatait a megyei faunisztikai naplóban rögzítjük. Az egyes fajokról közölt megfigyeléseket külön íven, időrendi sorrendben tüntetjük fel a megfigyelő nevével együtt. A napló mintegy 250 fajról tartalmaz információkat. Az érdekesebb megfigyeléseket minden évben a Faunisztikai Szakosztályhoz, a ragadozó fészkelési adatokat a Ragadozómadárvédelmi Bizottsághoz továbbítjuk.

Madárvédelmi propagandánkban is elsősorban munkacsoportjainkra támaszkodunk. Különösen az ifjúság természetvédelmi szemléletének formálását tartjuk fontosnak. Egyesületi faliújságunkat közel 100 általános iskolánál helyezzük ki. Minden faliújság mellé ingyenesen biztosítottuk a „Védett madarak” plakátsozrotot.

A helyi sajtóval, rádióval kapcsolatunk jónak mondható. A Dunántúli Napló rendszeresen közli apróbb cikkeinket, s beszámol egyesületi életünk eredményeiről. Hasonlóképpen a Pécsi Rádió is. A helyi TV Híradó stáb pedig rövid filmfelvételt készített a sumonyi ornitológiai táborról.

A fiatalok nevelésének, tanításának másik eszköze a táborok szervezése. 1981-től minden év augusztusában négyhetes madárgyűrűzési tábort szervezünk a sumonyi halastavaknál. Baranyában a madárgyűrűzésnek nem voltak hagyományai, ezért az első két tábort a Szekszárdi Helyi Csoport segítségével szerveztük. 1981-ben még csak 22 fő vett részt a tábor munkájában, míg 1985-ben 12 helyi csoport 83 tagja képviseltette magát. A magyar-német cseretáborozás keretében táborunk nemzetközi jellegűvé bővült. Az 1981. évi táborban 629 példányt, míg 1985-ben már 4099 példányt jelöltünk. Sumony az Akció Hungária táborok részévé vált. Első ízben valósítottuk meg a napi faunisztikai felmérések rendszerét és a madarak vedlésének leírását, tábori körülmények között. Így ez a tábor a MME legeredményesebb táborai közé nőtt.

Tagjaink más jellegű természetvédelmi táborok munkájában is részt vesznek. Legjelentősebb ezek közül a mohácsi Búvár Klub bédai tábora. Itt a zoológiai (gerincesek, rovarok), botanikai, limnológiai programok szerepelnek. A tábor egyik fő célja a terület védetté nyilvánításához adatokat szolgáltatni.

A téli madáretetésre saját erőből ingyenes madáreléséget biztosítunk. Főleg nyugdíjas tagjainknak kedvezünk ezzel, legtöbbjüknek ez az egyetlen kapcsolata a madárvédelemmel. Tagjaink által jelzett igény 50 mázsa, amit jelenleg túlnyomó részben biztosítani tudunk.

Működésünk anyagi feltételei az alábbiak szerint alakul. 9 vállalat, termelőszövetkezet, ill. vadásztársaság támogatja meghatározott évi tagdíjjal munkánkat. Az éves költségvetésünk cca. 100.000 Ft. Az összeg nagy részét a sumonyi táborra, propagandára, s egyéb madárvédelmi kiadásokra fordítjuk. Sajnos igen jelentős összeget emészt fel a postaköltség is.

Az egyéni tagdíjfizetés 80-85 %-os. Bevezettük az udvarias tagdíjkérelmek rendszerét, melynél abból indulunk ki, hogy a tagdíjhátralékkal rendelkezők elsősorban feledékenységből nem fizetnek. Részükre félévi körlevelünkhöz tagdíjfizetési kérelmet mellékelünk. Ugyanezt októberben is megismételjük, melyben már a félévi kérésünkre is hivatkozunk. A következő két évben hasonlóan járunk el, tehát a krónikus nem fizetőknek három év alatt hat udvarias kérés megy ki. Aki ennyi levél után sem fizet, s még csak nem is ír kilépési szándékáról, egyértelműen jelzi teljes érdektelenségét egyesületi munkánk iránt. Tagsági viszonyát ezért a harmadik év végén megszüntetjük.

Csoportunk létszáma 1985 év végén 300 fő volt. A tagságból legalább 200 fő végez valamilyen gyakorlati egyesületi-madárvédelmi munkát. (Ez jelentős eredmény és az országban az elsők között áll. A szerk.)

A jövőt illetően sok konkrét tervünk van. Fel kell derítenünk a fokozottan védett fajok fészkeit, fészektelepeit, s meg kell szerveznünk azok kielégítő védelmét. A feladatok jobb megoldása érdekében növelni kívánjuk a taglétszámot és ami a legfontosabb tagjaink szakmai felkészültségét.

Bank László

Határidő módosítás

A Madártani Tájékoztató 1985. április–június-i számában megjelent az Ökológiai Szakosztály pályázati felhívása.

Tekintettel arra, hogy a felhívás a tervezettnél jóval később jelent meg, ezért 1987. évre új pályázatot hirdetünk, a korábbival azonos feltételekkel, melynek leadási határideje 1987. december 31.

Ökológiai Szakosztály

VeGyes hírek

Réti sasok (*Haliaeetus albicilla*) színes gyűrűzési programja Európában

A század kezdetétől 1976-ig mindössze 523 réti sast gyűrűztek É-Európában. Ezek közül igen kevés került meg (EURING DATA BANK). A svéd Vörös Könyv készítése közben figyeltek fel bővebb adatok szükségességére, hisz az elenyésző számú megkerülés nem informált a faj telelőterületéről, a kormegoszlásról, élőhelyhez való hűségéről, a költő egyedek koráról, s egyáltalán a populáció szerkezetével, dinamikájával kapcsolatos egyéb adatokról. A fenti hiányosságok pótlása miatt indították be Svédországban Björn Helander koordinációs munkájával a „Project Sea Eagle” (Réti sas terv) elnevezésű programot 1976-ban.

A terv kiterjedt az élőhelyi körülmények jobbítására, tüzetesebben a mesterséges fészkelőhelyek kialakítására, vegyszer-maradványoktól mentes táplálékkal való rendszeres etetésre, őrzésre, a fokozottabb védelemre.

Mindezekon kívül pedig az egyedek mozgásának kontrollálhatóságára, jobb határfokú szemmel tartására kezdődött egyidejűleg a színes gyűrűzési program.

A svéd kezdeményezés kiterjesztése a többi, réti sasok lakta országban is azonnal megindult. Legelőször is fontosnak látszott tudni, hogy német, lengyel és bali populációk hogyan keverednek, a környező országok populációiban milyen aránya mutatkozik az erős skandináv állománynak?

A fentiekre és mellettük sok egyéb kérdésre várnak választ a terepi megfigyelésben jól használható színes gyűrűk alkalmazásával.

1976-ban az első javaslat így szólt:

- a fiókák 5-7 hetes korában a jobb tarsusra számozott színes gyűrű kerül, melynek száma és színe areájára, a visszaküldendő címre utal.
- a bal tarsusra pedig színes, szám nélküli gyűrűt tesznek, amelyek színe a gyűrűzés évről informál.

Az első évben a Svéd Természetvédelmi Egyesület (Svenska Naturskyddsföreningen) vezető koncepciójával Svédországban, Norvégiában és Finnországban egyszerre indult a munka.

Kezdetben 4 geográfiai areát jeleztek a színek:

Norvégiában	kékkel
Svéd és finn Lappföldön	zölddel
Svédország balti területein	feketével
Finnország balti területein	vörössel.

Hamarosan csatlakozott a fentiekhez

Nyugat-Németország	narancs színű és
Lengyelország	natúr-alumínium

színű gyűrűivel.

Az é-európai réti sas kongresszuson (1976., Svany) részt nem vett országok – Szovjetunió, NDK, Nagy-Britanni és Izland – ígéretük szerint később csatlakoznak, Grönland viszont úgy ítélte, hogy egyelőre nem kíván részt venni a programban.

Az eloxált alumíniumból készült színes gyűrűk egyike (a bal csüddön) évente más-más, pl. 1977-ben narancs színű volt, 1978-ban vörös, 1980-ban fekete és így tovább.

Napjainkig a már felsoroltakon kívül az NDK és 1984-től a Szovjetunió is használja a gyűrűzés ezen új útját.

A felsorolt területeken 1976 – és 1985 között mintegy 1200 fiókát jelöltek meg, közülük az elsők épp jelenleg léptek be aktívan a költő egyedek sorába.

A fenti metódus az eddigi gyakorlat tapasztalatai szerint tízszer informatívabb, mint a hagyományos.

Miután Magyarországon a kóborló, vagy telelő réti sasok között mindkét lábon színes gyűrűt viselő egyedet még nem figyeltek meg, arra kell gondolnunk, hogy a nálunk ősztől tavaszig időző példányok a Szovjetunió észak-nyugati területeiről érkeznek. Tekintettel arra, hogy a Szovjetunió 1984-ben csatlakozott a programhoz, hamarosan várhatók onnan származó jelzett egyedek is.

Ezúton kérem minden Tagtársunkat, hogy két lábán gyűrűt viselő réti sasról szóló megfigyeléseit mindenképp jegyezze fel és küldje meg az MME Gyűrűzési Központjába.

Fintha István

Részlegesen albinó vetési lúd (*Anser fabalis*)

1985. december 24-én a tatai Öreg-tavon több, mint 30 ezer vetési lúd éjszakázott. Jó részük – mintegy 28 ezer példány – már kihúzott, mikor 8,10-kor egy felrepülő 1500-as csapatban észrevettem egy részlegesen albinó vadludat. Mindkét szárnyának elsőrendű evezői hófehérek voltak. A madarat 7x 50-es nagyítású távcsővel kb. 500 méterről vetési lúdnak határoztam meg.

Musicz László

Gyűjtsünk adatokat!

madaraink csoportos éjszakázásáról. Ismeretes, hogy számos madárfaj kisebb nagyobb csoportokban, néha óriási csapatokban tölti együtt az éjszakát, elsősorban a nyár végi és őszi hónapokban, de télen is. Legszebb példa a seregélyé, melynek felhőnyi csapatai éjszakáznak a különböző nádasokban, de több százan pihennek egy-egy szűk városi udvar gesztenyefáján is. Nádasokban éjszakáznak a vonuláshoz készülődő és a már ténylegesen vonuló füsti- és molnárfecskék, állandó alvóhelyeik vannak az őszi-téli hónapokban a balkáni gerléknek, nyár végén és kora ősszel egyes erdőkben a vadgerlének. A barázdabillegető Angliában az év minden hónapjában megtalálható a melegházakban, ahol 10-500, de néha akár 1000 példány tölti együtt az éjszakát, a növények lepiszkításával nem kis bosszúságot okozva a kertészeknek. A madarak részben az épület tetőszerkezetében, részben a nagyobb növényeken ülve pihennek. Ugyanez a faj vonulás közben nádasokban, Egyiptomban a nádat helyettesítő 2,5 – 3,0 m magas cukornád között éjszakázik csapatosan. Fenti témában magyar adatok még csak néhány fajjal kapcsolatban (pl. balkáni gerle) vannak, legfeljebb alkalmi megfigyelésekkel találkozunk az irodalomban. Témát kereső tagtársainknak ajánlom ezt a lehetőséget, ahol egyebek mellett a következő kérdésekre keressük a választ:

Mikor kezdi egy-egy faj a csoportos éjszakázást?
Hány órákor kezdődik a berepülés és meddig tart?
Mikor repülnek ki reggel és hogyan (együtt, kis csoportokban)?
Milyen fajok társulnak egy-egy éjszakázóhelyen?
Még sok kérdés vár megválaszolásra. Milyen érdekes és gyakorlati szempontból is hasznos lenne például megközelítő pontossággal feltérképezni a hazai seregély éjszakázóhelyeket, legalább a legnagyobbakat! Bizonyára akadnak még olyan rendszeres lilik és vetési lúd éjszakázóhelyek is, amelyek csak kevéssé, vagy egyáltalán nem ismertek. A megfigyeléseknek, a rendszeres adatgyűjtésnek fontos védelmi jelentősége is lehet, gondolok itt például egy-egy olyan erdőfoltra, ahol évről-évre több ezer vadgerle éjszakázik. A Madártani Tájékoztató örömmel várja az adatokat, közöljük az érdekes alkalmi megfigyeléseket éppen úgy, mint az összefoglaló jellegű munkákat.

Schmidt Egon

Geze (*Hippolais icterina*) adatokat kérek!

A geze köztudottan kései vonuló, az éneklő de még vonuló hímeket egész májusban, sőt június elején is hallhatjuk. Miután ez a madár egyike azoknak a fajoknak, amelyekről a hazai irodalomban szinte alig található adat, tervbe vettem a tavaszi geze vonulás területi megoszlásának feltérképezését és – amennyire ez lehetséges – mennyiségi adatok gyűjtését. Miután a madár többnyire jellegzetes ének alapján tűnik fel, csak az éneklő hímek megfigyelési adatait kérném május 1 (esetleg április végén) és június 15. közötti időszakból visszamenőleg 1980 tavaszáig. Feltételezem, hogy terepet járó tagtársaim rendszeres naplót vezetnek megfigyeléseikről, így a kérés teljesítése remélhetőleg nem okoz nagy fáradságot. Az adatokat egyenként, a hely és dátum megjelölésével kérem (pl. 1983: május 8; Kiskunfélegyháza 1 pd; május 16: Bp. Rákoskeresztúr 2 pdl.). Miután az idei geze vonulás már mögöttünk van, örülnék, ha minél előbb megkapnám a kért adatokat, hogy az összesítést a Madártani Tájékoztató egyik közeli számában már közzé is tehesük.

A szíves fáradozást előre is nagyon köszönöm, az esetleg felmerülő kérdésekre telefonon, vagy levélben készséggel válaszolok.

Schmidt Egon

Megjelent a Közép-Európa madaraival foglalkozó sorozat 10., már az énekeseket tárgyaló kötete!

Közép-Európa és így hazánk madárvilágára vonatkozóan pillanatnyilag legjobb és legfrissebb munka a Glutz és Bauer szerkesztésében megjelenő „Handbuch der Vögel Mitteleuropas” c. sorozat. A nagy szerzői gárdával dolgozó szerkesztők megadott séma szerint, de apró részletekbe menően foglalkoznak az egyes fajok elterjedésével, alfaji kérdéseivel, a terepi felismerés módjával, az ivarak és fiatalok részletes leírásával, vedléssel, hangokkal, vonulással. Külön a közép-európai elterjedéssel, biotóppal, az állománysűrűséggel, szaporodásbiológiával, költések eredményességével, a szabadban elért életkorral, a különböző viselkedésformákkal, a táplálékkal majd a vonatkozó legfontosabb irodalmat ismertetik. A naprakész állapotra való törekvést jellemzi, hogy a most megjelent, két külön részből álló kötet már rendszeresen idézi az „Magyarország fészkelő madarai” c. munkában és a „Madártani Tájékoztatóban” talált újabb magyar adatokat.

A 10/I. kötet (p.1–507.) az énekesek rendjét általában ismertető részt követően a pacsirtákkal és a fecskékkel foglalkozik. A nálunk fészkelőkön túl, érdekelhetik a magyar olvasókat azok a fajok is, amelyek ugyan még nem kerültek meg hazánkban, de más közép-európai előfordulások alapján ezzel számolnunk kell, pl. szibériai pacsirta (eddig 14 közép-európai előfordulás), szirti fecske, vörhenyes fecske (1984-ig 31 előfordulás Közép-Európában). Az egyes fajok költésbiológiáját, viselkedését stb. tárgyaló gazdag anyag pedig hasznos lehet azok számára, akik témát keresnek és a nálunk gyakori fajokkal, füstifecskével, molnárfecskével, mezei pacsirtával stb. kívánnak foglalkozni.

A 10/II. kötet (p.508–1184.) tárgyalja a pityereket, billegetőket, csonttollút, vízirigót, ökörszemet, itt kapott helyet néhány a Mimidae családba tartozó amerikai, de Európában is előkerült faj, majd a kötetet a szürkebegyek (erdei és havasi) zárják. Kitűnő ábrák segítik az ivari és korhatározást (pl. a barázdabillegető, erdei szürkebegy, csonttollú) és jól sikerült rajzok szemléltetik a viselkedésformákról elmondottakat is. A rendszertanilag közismerten sok problémát jelentő sárga billegető egyes alfajainak

földrajzi elhelyezkedéséről részletes térkép tájékoztat.
 A legújabban az AULA Verlag gondozásában megjelent kötet a magyar érdeklődő számára meglehetősen drága, de ha valaki mégis hozzájut, olyan munkát tart a kezében, amely hosszú ideig meghatározó lesz a Közép-Európában dolgozó ornitológusok számára.

Schmidt Egon

Rendellenes színezetű madarak

Füstifecske (*Hirundo rustica*): 1984. augusztus 1-én, Tömördön (Vas megye) a „Chernel István” H.Cs. gyűrűzőtáborában egy chlorochroismust mutató juv.példány került a függönyhálóba. Az alábbiakban közlöm a madár részletes leírását.

Színezet: alapszíne egészen halvány, sárgás árnyalatú világosbarna, a hát sötétebb. A 2-től az 5-ig az elsőrendű evezők sötétebbek, csak a külső zászlójuk világos. A 6-10. evező világos, a tollgerinc fehér színű. A nagy fedők világosak, a közép és kis fedők sötétebbek. A fiókszárny egyöntetűen világos. A hát és a farkcsík egyszínű sötétbarna, a tarkón világosabb örv. A farkban az eredeti helyett barna szín van. A torokfolt narancsos-barnás színű, alatt barna örv. Az orrlyukak felett apró, barna tollak, a szemek között a fejtető világosból sötétbe megy át. A hasi oldal világos krémszínű, a szárnybélés halványbarnán futtatott. Az alsó farkfedők világosbarnák. A csőr még pállott, színe dióbarna, a szem normális színezetű. A csüd és a karmok vörösbarnák.

Méreték: szárnyhossz 118 mm
 farokhossz 64 mm
 a leghosszabb és legrövidebb farktoll különbsége 18 mm
 az 1. elsőrendű evező viszonya a nagyfedők-höz - 10mm

Szárnyformula:

leghosszabb evező	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	
2.		2	10	19	29	36	44	51

Másnap ismét láttam madarunkat a tömördi Nagy-tó felett, amelyet a normális színezetű fajtársai erősen támadtak. A madárról számos dia készült.

Fekete rigó (*Turdus merula*): 1985. szeptember 9-én, Pornóapátiban egy örvös rigóra emlékeztető juv. hímét figyeltem meg. A madár begyi részén örvszerűen, és a has közepén egy csíkban fehér tollakat viselt. (Leucismus jelenség)

Mezei veréb (*Passer montanus*): 1982. március 6-án, Körmenden Schantl Lászlóval egy nagyobb verébcsapatban egy egészen világos példányt figyeltünk meg, amelynél a fej barna színét narancssárga helyettesítette. A madár természetesen viselkedett, társai nem bántották. (Chlorochroismus)

Tengelic (*Carduelis carduelis*): 1985. április 20-án, Tömördön egy adult hím példányt fogtam, amelynek jobb szárnyában a 2. elsőrendű evező csökevényes, fehér színű, kifelé görbülő volt. Külső zászlója teljesen elszarusodott. A bal szárny teljesen normális formájú volt.

Csicsörke (*Serinus serinus*): 1986. május 31-én, Szombathelyen egy adult. hímét figyeltem meg, amelynél a bal szárnyon az 5. v. 6. elsőrendű evező teljesen fehér volt.

Süvöltő (*Pyrrhula pyrrhula*): 1983. november 5-én, Szombathelyen a Kámoni arborétumban egy rendellenesen színezett adult. tojót gyűrűztem. A fekete sapka jobb oldalának elülső fel tiszta fehér volt, valamint a sapka hátsó éle felett is akadt néhány fehér toll.

Varga László

A „Pepita arcú” széncinege (*Parus maior*)

1986. máciusában Sajóbáony Gyártelep területén egy rendellenes színezetű széncinegét vettem észre. Az ágakon keresgélő madár fejének bal oldalán hiányzott a fehér pofa-folt, a fej jobb oldala teljesen szabályosan színezett volt.

Vizslán Tibor

Albinó vörös vércse (*Falco tinnunculus*)

Budapesten, a Lágymányosi öböl mellett 1986. április 6-án teljesen fehér vörös vércsét figyeltem meg. A madár természetesen viselkedett. A vasúti töltés felett szítálva kutatott rágcsálók után, míg egy vonat meg nem zavarta. Másnap még láttam azon a környéken. Érdekes, hogy míg rendes színű társaira nem reagáltak a házi galambok, amikor a fehér ragadozó megjelent, akkor mindig megriadtak.

Csörgits Gábor

Madárszámlálás

1986 tavaszán a MME Ökológiai Szakosztálya madárszámlálást kezdeményezett. A sokak által már régen ismert vízimadár-szinkron megfigyeléstől eltekintve először Magyarországon. Nagyon kevesen vettek részt – szívesen leírnám, hogy hányan. Mi lehet az oka? A tudatlanság? A munka kezdeményezője, dr. Moskát Csaba a Madártani Tájékoztatóban már 1985-ben jó, tömör összefoglalóban ismertette ennek céljait, elveit és módszereit. Bizonyára csaknem minden egyesületi tag olvasta is ezeket. A dolog tehát ismert.

Talán az riaszt vissza sokakat, hogy alaposabb madár- sőt madárhang ismeretre is szükség van? Nem valószínű, mert a tagság jelentős része tudja ezeket. Vagy az, hogy a tavasz folyamán kb. 6 reggelt fel kell áldozni erre, s nem is ritkaságok keresésére, megfigyelésére van szükség, hanem a körülöttünk élő, általában gyakori, de élőhely szerint – pl. tölgyerdő, bükkös, rét, mezőgazdasági terület stb. – változó összetételű madár-társaságról van szó, és azokat sem figyelgetni kell, hanem meghatározott munkaterv szerint, egy-egy területen fegyelmezetten számolni. Lehet, hogy ez az egyik ok. Ráadásul a 6 reggel eredménye egy néhány kilométeres szakasz madárállományának becslése. Kevés eredmény, gyenge motiváció – vélik sokan – és különönb. is mire az egész. Csak nem gondolják egyesek, hogy amit ma megszámláltam, az tükrözi a valóságot? A madár repül. Ha kedve van énekel (szól),

ha megzavarják, vagy az eső veri hallgat – és különben is honnan tudjuk, hogy ugyanazon a helyen nem egy másik szól másnap? Ez lehet a passzivitás fő oka: a hitetlenség.

Érdekes, hogy amikor betegek vagyunk és az orvos pl. vérvizsgálatot rendel el senki sem kételkedik; félve, reménykedve várja az eredményt. Ha kezében a papír, hogy vérképe jó, megnyugszik, ha pedig azon az áll, hogy vérszegény, vagy fehérvérsejtjei közül a különböző típusok száma kóros, kételkedés nélkül aláveti magát – helyesen – a szükséges gyógymódnak. Hogyan történik a vér alakos elemeinek számlálása? A laborban vesznek 1-2 ml vért (az 5-6 literből). Ezt egységes módszerrel hígítják (hogy kevesebb sejtet kelljen majd számolni, illetve ne kelljen vesződni túl sok egymáshoz érő, egymást fedő sejtrel a mikroszkóp alatt). Ebből egy cseppet igen kisméretű üvegekamrába tesznek és mikroszkóppal megszámlálják, hogy annak század- vagy ezred mm^3 -nyi üregeiben hány és milyen típusú vérsejt van.

Hogyan történik a madarak számlálása? Egy élőhelyen, pl. erdőben, a fajok – nagy területet figyelembe véve – revier igényük szerint úgy oszlanak el, hogy a számukra rendelkezésre álló életteret benépesítik. Ha többen vannak fajtársak, a fészkelő revirek sűrűbben találhatóak, ha kevesebben ritkábban. Ennyiben azonos a dolog a vérrel. Csakhogy nincs két egyforma erdő, nincs két hely, ahol azonos volna az aljnövényzet, illetve az ott élő többi madár, fák, bokrok stb. térbeli eloszlása – és ez mind-mind hatással vannak, mondják sokan. Valóban így van, azonban ők nem tudják, hogy ilyen mértékű azonosság sehol nincs az élővilágban, még a vérünkben sem. Ezért fontos, hogy majd a következő évi – és későbbi – számlálásainkat ugyanott, ugyanazon az útvonalon, ugyanolyan időpontokban, azaz azonos módszerrel végezzük el. (Amint a vérvételnél is fontos, hogy mikor; reggel vagy máskor, étkezés előtt vagy után stb. azaz egyformán történjék).

Módszerünk hasonló a vérvételhez. Mivel egy bükkös madárállományát képtelenség megszámlálni – hacsak nem pár hektárról van szó – „kiveszünk” belőle egy bejárható szakaszt. Ezen meg tudjuk számolni az éneklő hímeket, hívogató fiókákat. Mivel mások az ország más bükköseiben számlálnak azonos módon, képet kapunk arról, hogy – az itt csak például választott –

bükköseinkben milyen és hány madár él egyik évben. Évről-évre vagy pl. 10 év múlva a számlálást megismételve tudni fogjuk, melyik faj tűnt el, vagy jelent meg, illetve a most gyakoriak milyen mértékben csökkentek stb. A vérszegénységhez hasonlóan pontos diagnózist tudunk adni a változásokról. Ha sokan résztvesznek, esetleg tudni fogjuk azt is, ha egyik bükkösünkben feltűnően eltérő a madarak száma, mint a többiben és kereshetjük vagy meg tudjuk keresni az okát.

Ha közben kivágják az erdőt, akkor fogjuk csak látni igazán, mennyire érdemes volt számolni. Nem csak azt fogjuk tudni, hogy azon a területen mennyire más madarak jelennek meg, hanem azt is: a kivágott erdő hány madár életlehetőségét szüntette meg.

A madárszámlálás csapatmunka. Sok ember együttes tevékenysége. Másképp nem megy. Nyugat-Európában már évek óta nem csak a fészkelő állományt, hanem pl. az ott telelőket is számolják. Hollandiában pl. „veszekedtek” a madarászok, mert már nem mindenkinek jutott számolni való hely. Megosztották a mintaterületeket, hogy mindenkinek jusson. A számlálások eredményében azonban senki sem csalódott. Csak mi lennénk ilyen maradiak?.

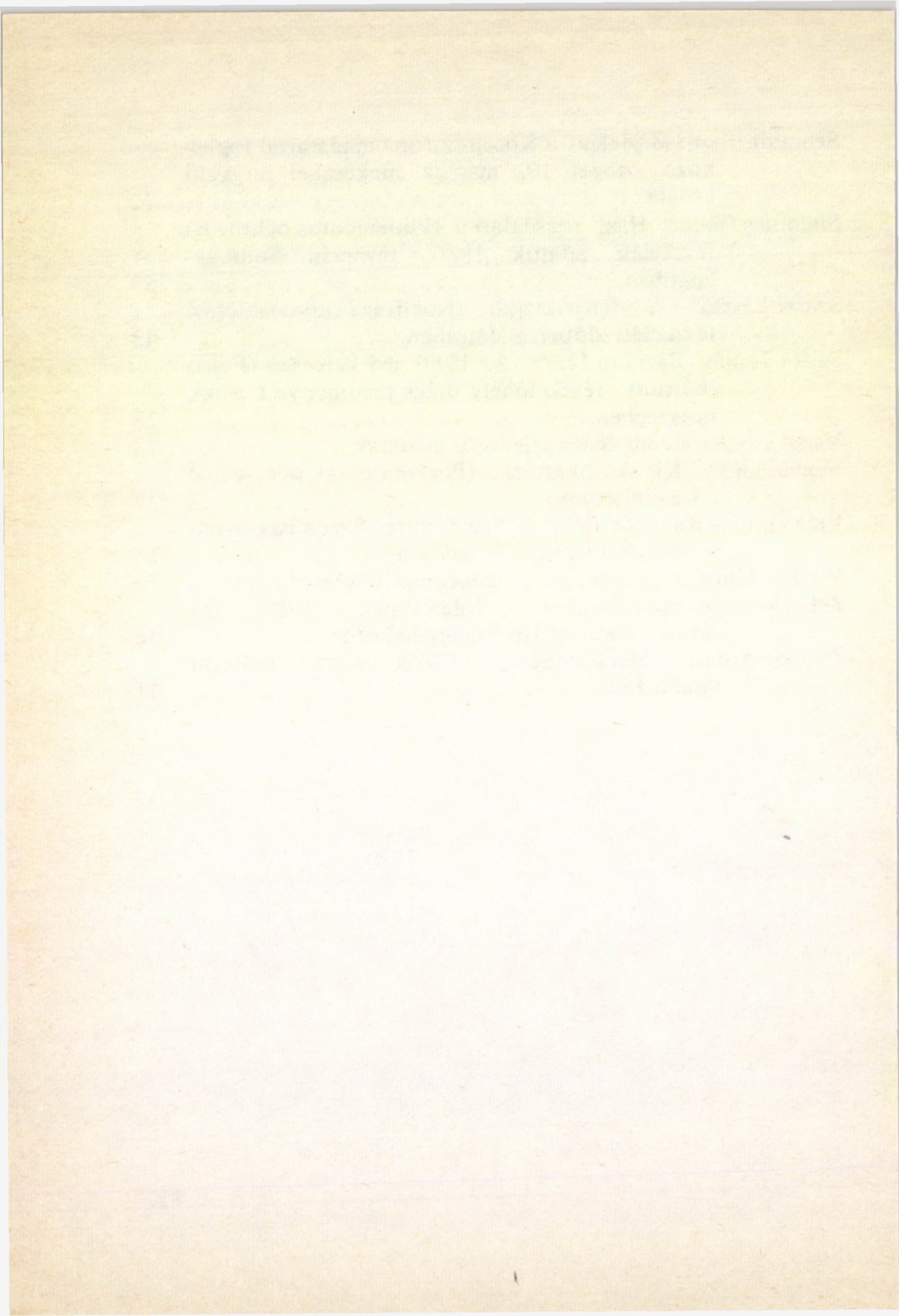
Nechay Gábor

TARTALOMJEGYZÉK

	oldal
Andó Csaba: Kenderike (<i>Carduelis cannabina</i>) fészkelése gyékény között.	58
Bank László: A szervező és propaganda munka eredményei Baranya megyében.	62
Böhm András—Szinai Péter: A balkáni fakopáncs (<i>Dendrocopos syriacus</i>) táplálkozásához.	58
Csörgits Gábor: Albino vörös vércse (<i>Falco tinnunculus</i>).	75
Csuvás Zsolt — Konyhás Sándor — Dr.Kovács Gábor — Varga Antal: Kék vércse (<i>Falco vespertinus</i>) fészkelése gémeskúton.	56
Ecsedi Zoltán: Adatok Balmazújváros madárvilágához I.	40
Dr.Faragó Sándor: Adatok az erdei szalonka (<i>Scolopax rusticola</i>) fészkeléséhez Magyarországon	30
Fintha István: Réti sasok (<i>Haliaeetus albicilla</i>) színes gyűrűzési programja Európában.	68
Füri András: Fészkelési adatok a Közép-Tiszai Tájvédelmi Körzetből 1986.	32
Füri András—Urbán Sándor: A gulipán (<i>Recurvirostra avosetta</i>) megjelenése és fészkelése a kengyeli halastavakon.	45
Győrösy Tamás: Víztaposók tavaszi vonulása a Hortobágyi halastón.	44
Haraszthy László: Beszámoló a MME kékcsőrű réce vízszatelepítési programjának újabb eseményeiről. Az első téltől a szabadon engedésig.	9
Jakab Béla: Hazai fehér gólya (<i>Ciconia ciconia</i>) adatok 1985.	17
Dr.Jánossy Dénes: A Magyar Madártani Egyesület II. Tudományos Ülése.	59
Dr.Juhász Lajos: Hantmadár (<i>Oenanthe oenanthe</i>) eredményes költése mesterséges fészkekodúban.	27
Dr.Kovács Gábor: Megfigyelések az ugartyúk (<i>Burhinus oedicnemus</i>) viselkedéséről és táplálkozásáról a HNP délnyugati részén.	53

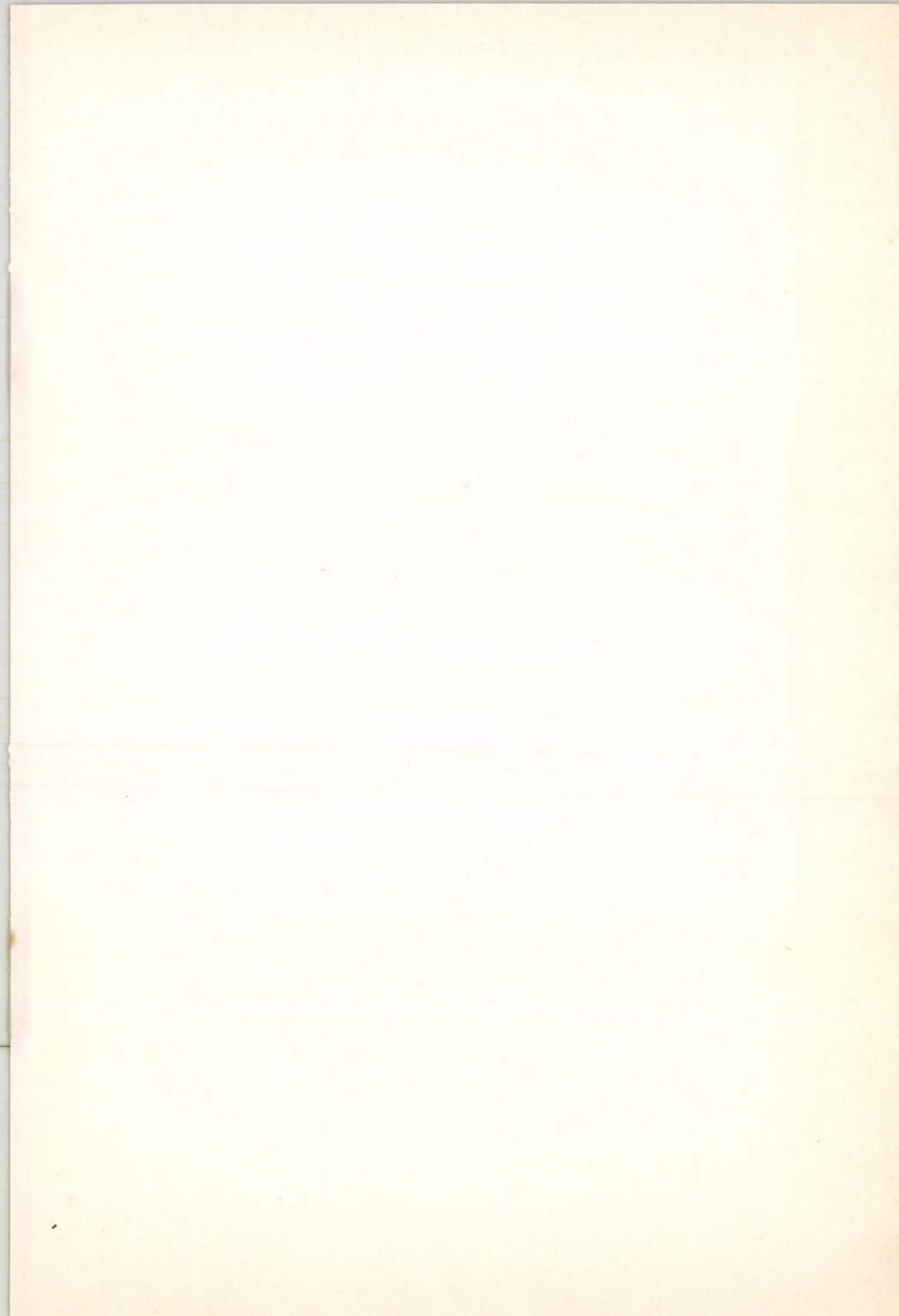
Dr.Kovács Gábor: Szikipacsirták (<i>Calandrella brachydactyla</i>) csapatos vonulása.	39
Dr.Kovács Gábor: Túzok (<i>Otis tarda</i>) kakast támadó bibicék (<i>Vanellus vanellus</i>) és néhány egyéb érdekes viselkedési adat.	52
Dr.Kovács Gábor: Megfigyelések a teelő bölömbikák (<i>Botaurus stellaris</i>) viselkedéséről.	51
Dr.Kovács Gábor–Bodnár Mihály: 1986-os fészkelési adatok a Hortobágyról és környékéről.	33
Krug Tibor: Járművek által elütött állatok Püspök- ladány és Hajdúszoboszló közötti útszakaszon. . .	25
Kurpé István: Szeghalom fehér gólya (<i>Ciconia ciconia</i>) állományának adatai 1986-ban.	26
Márkus Ferenc: Aktív uhu (<i>Bubo bubo</i>) védelem Magyarországon.	23
Mogyorósi Sándor: Ivararány vizsgálatok fekete rigóknál (<i>Turdus merula</i>) 1986.január–február.	45
Mogyorósi Sándor: Gépjármű okozta madárpusztulások Sopron környékén 1986.04–06.hónapokban. . . .	25
Mogyorósi Sándor: Eredményes macskabagoly (<i>Strix aluco</i>) fiókamentés.	26
Dr.Moskát Csaba: Fenyőrigó (<i>Turdus pilaris</i>) költése a Bükk-fennsíkron.	38
Musicz László: Részlegesen albinó vetési lúd (<i>Anser fabilis</i>).	70
Nagy László: Halevő szarkák (<i>Pica pica</i>).	56
Nechay Gábor: Madárszámlálás.	75
Petrilla Attila: A természetvédelmi táborokról.	60
Schmidt András: Cifra pehelyréce (<i>Somateria spectabilis</i>) a visegrádi Dunán.	40
Schmidt Egon: Búcsúznak a nagy fülemülék (<i>Luscinia luscinia</i>)?.	12
Schmidt Egon: Geze (<i>Hippolais icterina</i>) adatokat kérek. . . .	71
Schmidt Egon: Néhány érdekesebb madártani adat a budapesti Gellérthegyről.	49
Schmidt Egon: Gyűjtsünk adatokat!	70

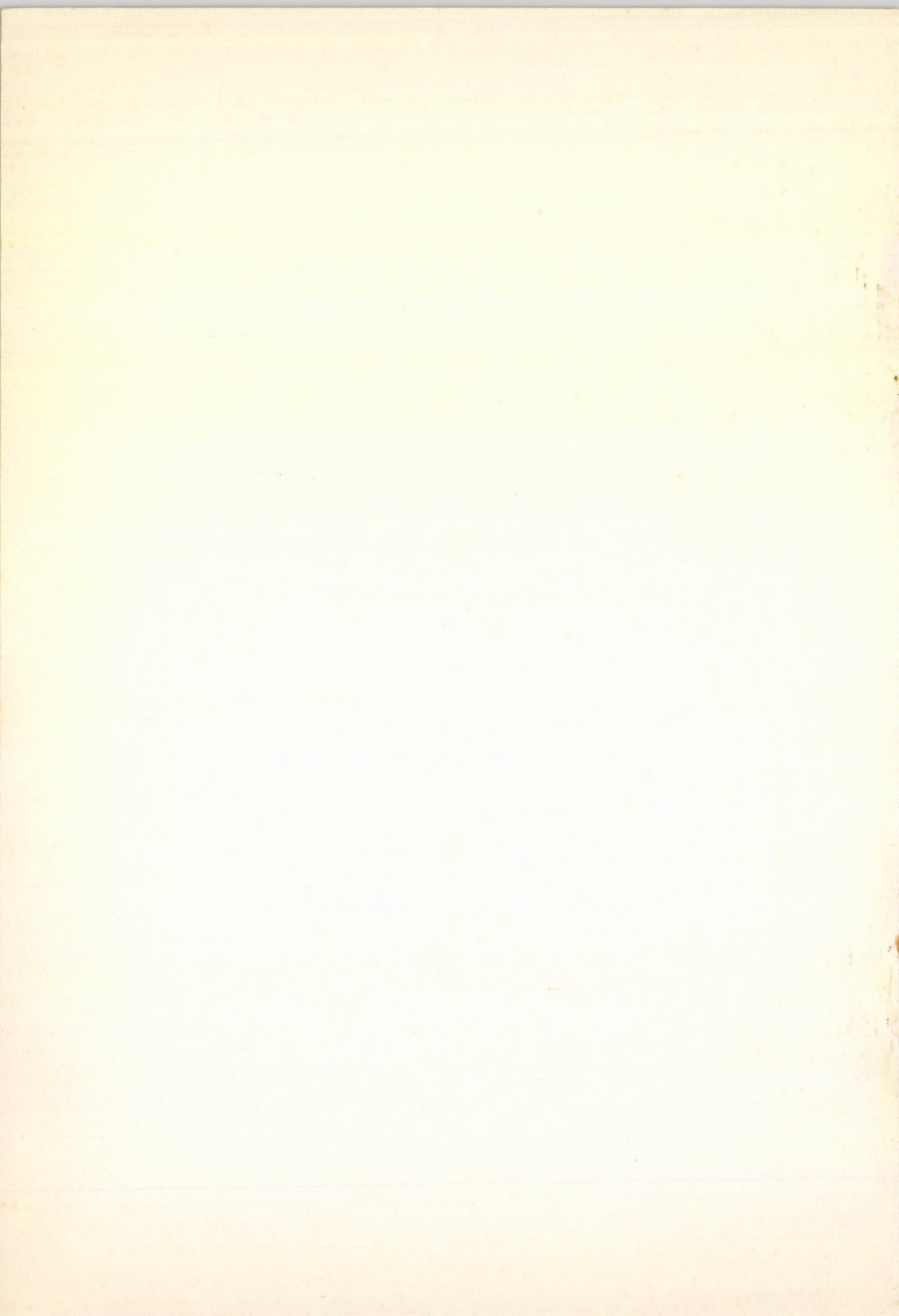
Schmidt Egon: Megjelent a Közép-Európa madaraival foglalkozó sorozat 10., már az énekeseket tárgyaló kötete.	72
Simonics Gábor: Házi rozsdafarkú (<i>Phoenicurus ochruros</i>) fészkelési adatok 1986. tavaszán Somogyapátiban.	57
Szabó László: A fenyőszajkó (<i>Nucifraga caryocatactes</i>) fészkelési időben a Mátrában.	43
Szitta Tamás–Bagyura János: Az 1986. évi kerecsen (<i>Falco cherrug</i>) fészkelőhely őrzés eredménye a Bükk hegységben.	28
Varga László: Rendellenes színezetű madarak.	73
Vágner Géza: Kis kárókatónák (<i>Phalacrocorax pygmaeus</i>) a Kis-Balatonon.	38
Vida Gyula–Kalivoda Béla: A Szentendre, Szabadság-forrási odútelep vizsgálati eredményei.	18
Vizslán Tibor: A „pepita arcú” széncinege (<i>Parus maior</i>).	74
Zeke T.–Gyórosy T.Emre T.: Lilealakúak 1986 évi tavaszi vonulása Hortobágy-halastón.	46
Ziegner Antal: Macskabagoly (<i>Strix aluco</i>) különös viselkedése.	51

**Kizárólag belső terjesztésre.
Készült a Magyar Madártani Egyesület
házinyomdájában
Felelős kiadó: Péchy Tamás**

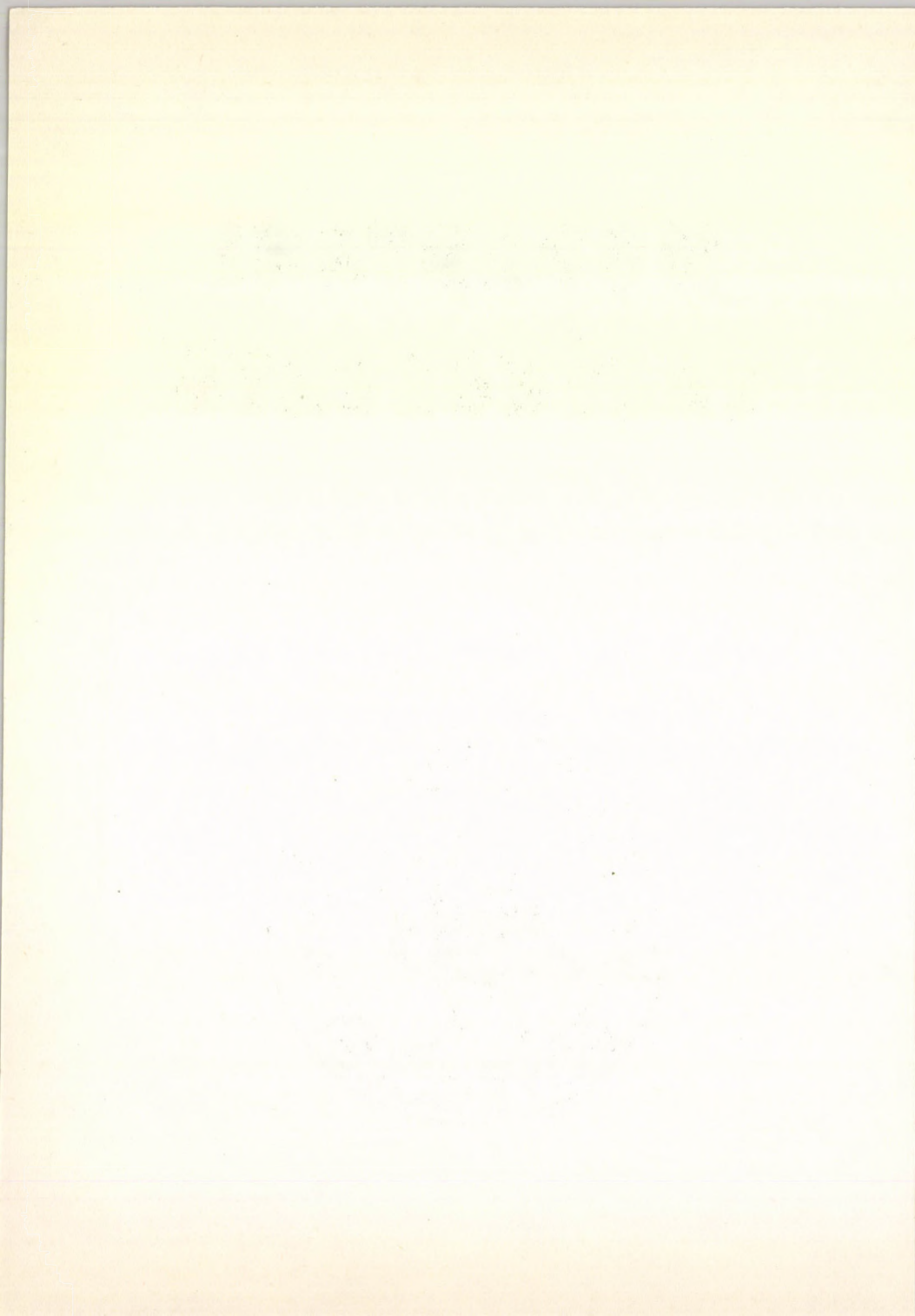
THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637

MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

MAGYAR MADÁRTANI EGYESÜLET
1121 BUDAPEST
Költő u. 21.

**MADÁRTANI
TÁJÉKOZTATÓ**

1986. október - december

ÍRJON, AGITÁLJON, TARTSON ELŐADÁSOKAT
A TÚZOK VÉDELME ÉRDEKÉBEN!

Ha Egyesületünk minden tagja csupán egyszer tesz valamit
is ez évben a tűzok védelméért, máris felbecsülhetetlen
segítséget kapott a magyar állomány!

MADÁRVÉDELLEM

A gyöngybagoly (*Tyto alba*) védelmében

1983-ban vásároltunk egy régi parasztházat Apácatorna nevű dunántúli kis faluban. Apácatorna egy kis lélekszámú település a Bakony aljában. A környéken nagy kiterjedésű fenyő telepítés, valamint mezőgazdaságilag művelt területek.

1985-ben két hetet töltöttem a fent említett faluban, és július 29-én az esti szürkületi órákban egy gyöngybaglyot láttam kirepülni a templomból. 1985. július 23-án sikerült engedélyt kapnom a torony átkutatására. Hosszas keresés után a harangláb felett, a legszűkebb sarokban pillantottam meg 5 kifejlett gyöngybagoly fiókát, tőlük kb. 60 cm távolságban az egyik öreg madár kuporgott. Közeledésemre fújó hangot adott és szárnyát kiterjesztve fejét lehajtva próbált elijeszteni.

Augusztus 3-án alkalmam volt megfigyelni a hajnali órákban a kirepült fiatalokat a falu szélén lévő akácosban. Szétszórtnan ültek, de látótávolságon belül ott volt valamennyi. Szárnyukat próbálgatták. Az egyik öreg madár a falu felől berepült az akácosba. Már pirkadt, így a repülő baglyot sok füstifecske kísérte. Erős, csivitelő hangokat adva űzték, vagdosták szegény baglyot, amíg be nem váltott az akácosba.

1986. júniusában újabb gyöngybagoly fészekaljról szereztem tudomást az említett templomtoronyban. A faluban igen jó kapcsolatom az ottani lakosokkal, így sikerült megtudnom, hogy már hosszú ideje (több, mint 10 éve) mindig fészkel gyöngybagoly a templomban. Sajnos július 11-én észrevettem, hogy a gyöngybaglyok addigi bejáró nyílását (tulajdonképpen egy kis szellőző ablak a templom végében) betömték. Természetesen azonnal kiszabadítottam az addigi lezárt nyílást. Mint később megtudtam, egy közelben lakó ember tömítette el a nyílást, a harangozó kérésére, arra hivatkozva, hogy templomban sok elvadult házi galamb fészkel, és igen sok tűzveszélyes anyagot

A tojásprodukciónak 6,0 tojás/fészkealj volt. Sajnos ebben az évben is tönkrement 2 fészkealj a nyestek károsítása következtében. A megmaradt 2 fészkekből 3–3 fióka repült ki.

1986-ban 3 pár költött a park területén. A kirakott varjűfészkekben 2 pár, a lepényfa kikorhadt üregében 1 pár fészkelte. Az átlagos tojásprodukciónak ebben az évben is 6 tojás/fészkealj volt. A nyestek ismét elpusztítottak egy fészkealjat, a megmaradt párok 2, illetve 4 fiókát neveltek fel.

Az aránylag kis területen sűrűn kialakított mesterséges költőhelyeket a 3 év átlagában az erdei fűlesbaglyok 33 %-ban foglalták el.

A telepítéssel párhuzamosan jelölést is végeztem a Madártani Intézet gyűrűivel. 1982–86 között 63 példányt jelöltem a park területén kelt fiókákból és a minden évben itt telelő csapatból. A 6 év alatt ugyanitt 11 visszafogásom is volt, amely bizonyítja, hogy a park területén kelt fiókák következetesen itt is telelnek. 8 példány fészkekben jelölt pullust a téli időszakban fogtam vissza itt, (6 példányt a jelölést követő télen, 2 példányt pedig a jelölés utáni harmadik télen). Ezen kívül 3 esetben fordult elő, hogy a téli hónapokban a park területén gyűrűzött adult példányok a következő költési időszakban, fészkelve kerültek itt meg. A téli időszakban végzett jelölések-visszafogások – a több új, még nem jelölt példánnyal – emellett még azt is igazolták, hogy idegen – valószínűleg a közeli területekről származó példányok – is csatlakoztak az itt telelő csapathoz. (Tudomásom szerint a park 3-4 km-es körzetében nincs más erdei fűlesbagoly telelőhely.) Munkám során mindvégig vetési varjű fészkeket helyeztem ki, melyek – bár a célnak kiválóan megfeleltek – minden évben felújításra, vagy cserére szorultak. Az irodalomból azonban ismert, hogy a varjű- és szarkafészkeknél sokkal időtállóbbaknak, tartósabbnak bizonyulnak a 40-50 cm átmérűjű, fűzvezzűből font kosarak, amit rűzűsével és száraz fűvel kevert sárral megtűmve, majd középtűjt puha növényi részekből fészkecsűszét kialakítva tesznek alkalmassá fészkelésre. Ennek ismeretében, varjű- és szarkafészkek hiányában sem lehet akadály a annak, hogy az erdei fűlesbaglyok telelőhelyeinek közelében mesterséges költőhelyekkel növeljűk a baglyok fészkelési lehetűségeit. Ma már több éves tapasztalatom mondatja velem, hogy ez a munka nem hiábavaló fáradozás!

Dr.Kalotás Zsolt

**„Ismerd meg a Velencei-tó és környékének madarait”
című kiállítás a tó melletti iskolákban**

A kápolnásnyéki iskolában 1984-ben megalakult az Első Önálló Környezet- és Vízminőségvédelmi Raj, negyedik osztályos tanulókból. Támogatásukat, patronálásukat egy 6 fős szocialista brigád vállalta, mégpedig a BKV Kossa István nevet viselő kollektíva, melynek tagja vagyok én is. Egyik közös programon merült fel a gondolat, hogy a gyerekek ismereteinek növelésére jó lenne egy olyan ismertető anyag elkészítése, amely a Velencei-tó és környékének madarait mutatná be. Szerencsére 33 olyan színes, madaras matricát sikerült beszerezni, melyek illettek a tervezett témához.

Az A4-es ismertetőket úgy állítottam össze, hogy a madár képe mellett egyik oldalon magyar, másik oldalon latin neve szerepel. A szöveges bevezető az illető madár népies neveit és rendi, családi besorolását tartalmazza. Ezután tértem rá a küllemi jegyek pontos leírására, majd tartózkodási és fészkelési területeit valamint táplálkozási szokásait ismertettem. Külön bekezdésben szerepel, hogy állandó vagy vonuló madarunk, védettsége és eszmei értéke. Legutóljára hagytam a Velencei-tó és környékén megfigyelt előfordulások leírását. Forrásmunkaként saját megfigyeléseim mellett a következőket használtam fel:

- Chernel István: Magyarország madarai I.—II.—III. (1899)
Haraszthy László: Magyarország fészkelő madarai (1984)
Herman Ottó: A madarak hasznáról és káráról (1908)
Kácsor László: A Velencei-tó (1984)
Dr. Keve András: Magyarország madarainak névjegyzéke (1984)
Peterson—Mountfort—Hollom: Európa madarai (1972)
Radetzky Jenő: Madarokról, tájakról Fejér megyében (1984)
Réthy Zsigmond — Papp József: Magyar Madártani Bibliográfia (1980)
Schmidt Egon: Kócsagok birodalma (A Velencei-tó állatvilága) (1980)
Schmidt Egon: Gyakorlati madárvédelem (1982)

Tervezett kiállításunk már az előzetes megbeszélések során olyan sikert aratott, hogy igényként jelentkezett – a tanárok részéről – a tó környéki iskolákban történő bemutatásra.

Sikerült az anyag elhelyezésére nagy méretű, talpakon álló táblákat kölcsön kapni a helyi ÁFÉSZ-től. Végül is 6 táblán mutattuk be a 33 madárfajt ismertető leírást. A tó és környékének területeit külön térképen mutattuk be. A kiállítás, mely az „Ismerd meg a Velencei-tó és környékének madarait!” címet kapta, három iskolában került bemutatásra egy év alatt (Velence–Kápolnásnyék, Pákozds, Agárd).

Összesen mintegy 2500 diák, illetve felnőtt tekintette meg.

A velecei megnyitón jelen volt Radetzky Jenő tanár úr is, mint a brigád meghívott vendége. A kiállítás megnyitásakor 500 db. szórólapot osztottunk szét a felsorakozott tanulók között a téli madáretetés propagálására, az általam összeállított szöveggel. A kis ünnepség után a raj tagjai az általunk félig elkészített praktikus madáretetőket szerelték össze segítségünkkel. Ezután Jenő bácsi tartott hangulatos és érdekes előadást a téli madáretetőkről, a téli madáretetés hasznosságáról.

A patronált raj tagjai az etetők mellé feladatot is kaptak, mégpedig az etető és könyékének figyelését. Kis naplóba kellett beszámolniuk a megfigyelt madarokról, viselkedésükről. A naplókat ellenőriztük időnként és a MME-től vásárolt propaganda anyagokkal, kis ajándékokkal „díjaztuk” a leírtakat.

A jövő évek terveiben szerepel a tó környékén azóta több községben megalakult környezetvédő rajok közötti természetvédelmi vetélkedő szervezése, levezetése. A rajtagokkal közösen természetvédelmi területeket kívánunk meglátogatni. Az illetékesekkel történt egyeztetés után a tó környékén a tanulókkal közösen fészekoduk telepítése. Az elkövetkező időszakban is elsődleges feladatnak tekintjük a gyerekek környezet- és természetvédelemre történő nevelését.

Danka Dénes

Elektromos vezeték – madárpusztulás

Az általam átvizsgált két elektromos vezeték Lenti közelében, egy kb. 2 km²-es lucernaföldön húzódik. A területet átszeli egy patak is. Megfigyeléseim szerint, különösen vonulásidőben, igen jó táplálkozási lehetőségeket nyújt a terület különböző madárfajoknak. Nagyobb számban megfigyelhető itt szürke gém, nagy kócsag, ölyvek, fehér gólya, vörös vércse, bicic, cankók, seregélyek, dankasirály, stb. 1984. októberében a következő elhullott madarakat találtam a tartó oszlopok és vezetékek alatt: 24 egerészölyv, 20 vörös vércse, 5 fehér gólya, 2 kék galamb, 2 balkáni gerle, 1-1 szürkegém, gerle, vetési varjú, seregélyek, mezei pacsirta, összesen 10 fajtából 58 példány.

Faragó Csaba

Kísérletek a füleskuvik (*Otus scops*) mesterséges megtelepítésére

A Tolnai-dombság területén 1979-ben jelezték először a füleskuvik előfordulását és fészkelését. Ettől kezdődően minden évben észlelték, de a költések, – a megtalált fészkaljak alapján – valószínűleg a védett fészkelőhelyek hiányában mindig meghiúsultak. Ezért határoztuk el, hogy mesterséges fészekoduk kihelezésével próbáljuk meg stabilizálni az itt élő kicsiny állományt, a mesterséges költőhelyek védelmét ugyanis könnyebben lehet biztosítani.

A telepítésre alkalmasnak vélt lankás domboldalak több éve nem művelt öreg gyümölcsösök és szőlők voltak, melyeket másodlagosan kialakult siska nádtippanos gyomnövénytársulás (*Calamagrostidetum epigeiotis*) jellemzett. A területen gazdálkodó Gemenci Állami Erdő- és Vadgazdaság 8-10 éve kezdte meg a felhagyott területek beerdősítését. Elsősorban erdei fenyőt, csertölgyet és akácot telepítenek kisebb (2-10 ha-os) egységekben. Az utak, mezsgyék, rézsük mentén a galagonya, a kökény, a sajmeggy, a csepleszmegegy, az orgona és az akác alkot sűrű, szinte áthatolhatatlan sövényeket, melyeket a gazdaság egyenlőre

nem ítelt kivágásra. A terület nagy része emberi zavarástól aránylag mentes, csupán a periférikus részeken, a hobbikertek és művelt szőlők szomszédságában jelentős az emberi mozgás. A telepítésből ezeket a zavartabb területeket – bár élőhely szempontjából kedvezőnek tűntek – igyekeztünk kihagyni, Egy odu kivételével – amikor is szabvány kuvikodut használtunk (leírását lásd a Madártani Tájékoztató 1982. okt.–dec.-i számában) – minden esetben természetes – 45-60 cm magas – fatönk odut választottunk és alkalmaztunk, mivel ezek a környezetbe jobban beilleszkednek. Amennyiben a fatönkben zöldküllő vagy nagy tarkaharkály odu volt eredetileg, úgy a röpnnyílást tágítottuk ki 8-10 cm-es átmérőjűre, míg ha a fatörzsben a belső üreg korhadással keletkezett, az odu magasságának felső kétharmadában nyitottunk vésővel hasonló méretű ovális nyílást. Az odukat 1,5–2 cm vastag fenyőfa deszkával tetejeztük, az odu aljára finom fenyőfaforgácsot szórtunk.

A kihelyezéseket tavasszal – legkésőbb április végéig – végeztük. Odutartó fáknek általában egyedül álló fákat választottunk, ezek hiányában – néhány esetben – facsoportban és erdőszélen helyeztük fel a szélső fákra az odukat. Igyekeztünk elkerülni az északi, északnyugati irányú tájolást. A röpnnyílások keleti-délkeleti, valamint délnyugati-nyugati irányba néztek. A röpnnyílások elé benyúló faágakat minden esetben lemetszettük, hogy a madarak az új fészkelési lehetőséget minél könnyebben felfedezhessék. Az odukat általában a fatörzsrre erősítettük, csak néhány esetben függesztettük oldalágakra. A kihelyezett oduk talajtól mért magassága 1,6 – 4 m között változott. Az odukat kisebb csoportokban – 10-20 ha-os alkalmasnak vélt területegységenként 3-5 odu – telepítettük, úgy, hogy az egyes oduk egymástól 100-250 m távolságban voltak. Indokolt esetben – például előre nem látott emberi zavaró tevékenység – néhány odu helyét meg kellett változtatnunk, illetve egy-két ellopott, vagy tönkrement odut pótolnunk kellett. A mesterséges fészkelőhelyek foglaltságának ellenőrzését legalább két alkalommal (májusban és júniusban) végeztük, de ahol a füleskuvikra vonatkozóan pozitív jeleket tapasztaltunk, ott gyakrabban szemléztünk a költések sikere érdekében.

A kihelyezett mesterséges oduk foglaltsági viszonyait a mellékelt táblázatban foglaltuk össze.

Négy év alatt 9 esetben foglalta el a füleskuvik a számára kihelyezett tönkodukat. A kuvik megtelepítésére javasolt „cső-odut” azonban – bár helyét minden évben változtattuk – csupán pele, illetve hangyák foglalták el.

Mivel 1983-ban és 1984-ben a mesterséges odvakban a füleskuvik fészkelják pele, illetve kisragadozó (menyét vagy hermelin) pusztítása következtében tönkrementek, valamint egy esetben a tojó a fészkelőjét elhagyta, ezért 1985-től kezdődően riasztó anyagokat vetettünk be a kártevők távoltartására. Amint a füleskuvik megtelepedését észleltük, az odutartó fatörzset kb 60 cm magasságban gázolajjal átitatott rongyokkal tekertük körül. Ezenkívül még HaTe Saatgutpuder vadriasztóval is megszórjuk a fészkelőfa 4-5 méteres körzetét. 1986-ban a riasztószeres kezelés előtt mégis kifosztotta egy menyétféle kisemlős az egyik füleskuvik fészkelőjét, de a füleskuvik pár ugyanebben az oduban pótköltést produkált, amit a riasztószeres kezelésekkal már sikerült megvédenünk.

A mesterségesen megtelepített füleskuvikok tojásprodukcója 1985-ben 14 (5,5,4), 1986-ban 14 + 3 (5, 4, 5, +3) – pótköltéssel együtt – volt. A kirepült fiókák száma fészkelőnként 1985-ben 3, 4, 4, – azaz 11 pd. – 1986-ban 4, 3, 3 – azaz 10 pd. – volt. Tapasztalataink alapján úgy tűnik, hogy a füleskuvikok nem tartanak nagy revíreket. Előfordult, hogy két fészkelő csupán kb. 400 méterre volt egymástól. Ez biztató az állomány növelését illetően!

Telepítési kísérleteinket a következő években tovább folytatjuk, tervezzük, hogy újabb területeket is bevonunk, hiszen a Tolnaidomság még számos, a füleskuvikok számára alkalmas élőhelyek rendelkezik.

Dr.Kalotás Zsolt – Dr.Streit Béla

**A füleskuvik számára kihelyezett mesterséges fészekoduk foglaltsági viszonyai
a Tolnai-dombság területén**

Vizsgálati év	Kihely- ezett odu (db)	A mesterséges fészekodukba beköltözött fajok (madár = pár, emlős = példány)							Üres
		Füles- kuvik	Nyakte- kercs	Szenci- nege	Mezei veréb	Seregély	Nagypele	Erdei egér	
1983	4	1	1	—	—	—	—	—	2
1984	15	2	2	1	7	—	1	1	2
1985	19	3	1	1	10	1	1	1	3
1986	18	3	4	—	5	—	—	—	6
Költési lehetőség és költés összesen:	66	9	8	2	22	1	—	—	13

Megjegyzés: 1984-ben 1 pár, 1985-ben 2 pár füleskuvik a fészekoduba behordott mezei veréb fészekre rakta tojásait. Az elfoglalt oduk és az üresen maradt oduk számának összege ezért nem egyezik meg a költési lehetőségek összegével.

FAUNISZTIKA

A gyöngybagoly fehér mellű alfajának (*Tyto alba alba*) újabb előfordulásai a Dunántúlon

Az Aquilában már beszámoltunk a gyöngybagoly fehér mellű törzsalakjának 1983. évi Tolna megyei költéseiről, most néhány újabb adattal egészítjük ki akkori írásunkat.

Sajnos 1984-re a bátai költőhely elnéptelenedett, a murgai fészkelők közül pedig a tojó 1984. március 3-án a jelölés helyétől keletre 3 km-re – ismeretlen ok miatt – elpusztult. A hím egy igen sötét mellű *Tyto alba guttata*val állt párba és költöttek a murgai evangélikus templom tornyában. A 3 fióka – amelyek a közép-európai alfaj jellegzetességeit mutatták – augusztus elején röpielt ki. Ez után az öreg madarak második költésbe kezdtek, de a torony tatarozása miatt a fészkelési kísérlet meghiúsult. Augusztus 17-én a lerakott 3 tojást kihűlve találtuk, a pár elhagyta a fészkelőhelyét. A fehér mellű hím sajnos 1985. január 14-én Felsőnánán – ahonnan 1983. évi párját is visszajelentették – a hideg tél és a táplálékhiány következtében éhen veszett. Preparátum most a Természet-tudományi Múzeum anyagát gazdagítja.

1985-ben Gyékényesen, a templomtoronyban fészkelő gyöngybagoly pár fiókái között az első (2 pull.) és a második költésben (3 pull.) is találtunk 1–1 hófehér mellű, csupán ritkán pettyezett példányt. 1986-ban ugyanitt a fészkelő pár egyike (valószínűleg a hím) volt *Tyto alba alba* forma, de 2 fiókájuk a normális sötét mellű faj jellegzetességeit mutatta.

Palkó Sándor levélbeli közlése szerint a Zala megyei Becsehely község általános iskolájának szertárában őriznek egy *Tyto alba alba* preparátumot, melynek származási helye és ideje nem ismert, de igen valószínű, hogy az ottani környékről származik.

1986-ban Tolna megye északi részén Nagyszokoly község templomtornyában találtuk ismét költési időben a fehér mellű törzsalak egy példányát. A fészkelő pár hímje *Tyto alba alba*, a tojó *Tyto alba guttata* volt. A fehér mellű hímet sikerült meggyűrűzni, így talán lehetőség nyílik további sorsának nyomomonkövetésére. A pár első költéséből július végén 5 fióka repült, melyek valamennyien a sötét színű tojó jellegzetességeit hordozták. A második költésből származó 3 tojásból 1 terméketlennek bizonyult, a kikelt 2 fióka — amelyek az első költésből származó fiatalokhoz hasonlóan sötét mellűek lettek — november második hetében hagyta el a fészkelőhelyet. Újabb megfigyeléseink, tapasztalataink megerősítik azokat a már leírt feltételezéseket, hogy a törzsalak jelen van hazánk madárfaunájában, sőt a déli vidékeinken valószínűleg a két alfaj genotípusosan kevert populációjában él. Ennek alapján feltételezzük, hogy a gyöngybagoly állomány aktív védelme és folyamatos ellenőrzése során ismét elő fognak kerülni a fehér mellű alfaj példányai.

Dr. Kalotás Zsolt — Pintér András

1986. évi daru (*Grus grus*) megfigyelések a Hortobágyról

1. Tavaszi vonulás

Az első csapatok március 28-án érkeztek. Ettől kezdve április 16-ig fordultak elő kisebb—nagyobb csapatok. Az átvonulók mennyiségét összesen kb. 2.500—2.800 példányra becsültük.

2. Átnyarálás

Kisebb csoportokban (2—28 pd.) egész nyáron át mintegy 50—60 daru tartózkodott a Hortobágy területén. A következő helyeken figyeltük meg: Margita, Kecskés, Hortobágyi Halastó, Mátá, Magdolna, Zám, Nagyiváni puszta, Kúnmadarasi puszta, Borzas, Angyalháza, Német-sziget.

Átnyaráló példányok főleg az elárasztott rétekhez, kaszálókhöz ragaszkodtak (Kecskés, Zám, Borzas,

Kúnmadaras), de a szárazon álló, tófenékművelésre átállított halastavak medencéiben is gyakran mutatkoztak.

3. Őszi vonulás

Szeptember 26-án érkeztek az első nagyobb csapatok. Két jelentősebb éjszakázóhelyen gyülekeztek:

a) H.Halastó lecsapolt 5-ös és száraz Kondás 1–2 medencéin;

b) Zám pusztá elárasztott mocsaraiban és környékükön. Október folyamán egyre nőtt a számuk. A maximumot október 25–26-án észleltük, amikor az északi gyülekezőhelyen kb. 5.000, a déli helyükön pedig 3.200 pd. tartózkodott. Az utóbbi 15 év során ennyi daru még soha nem tartózkodott egyszerre a Hortobágyon. Táplálkozóhelyük a Kondás 1–2 tómedencébe vetett kukoricán kívül az őszi vetéseken (főleg árpa) volt. Az esők után a száraz pusztákon újrasarjadó füvet is szívesen csipegettek. Érdekes megfigyelésnek számít az október 19-én H.Halastó feltöltés alatt álló 5-ös taván látott 600 pd-os darucsapat fürdése.

Dr. Kovács Gábor – Konyhás Sándor

**Madártani adatok a Szabadság-hegyi Jókai kertből
1985–86-ban**

A budai Szabadság-hegy keleti lejtőjén, Jókai Mór egykori szőlője helyén fekszik a 3,2 ha kiterjedésű „Jókai kert” természetvédelmi terület. Jelenleg az OKTH Budapesti Felügyelősége, a Madártani Intézet és a Magyar Madártani Egyesület irodái találhatóak itt.

A park mai formáját egy 1979-ben kivitelezett kertészeti rendezési terv alakította ki. A terv készítésekor a legfontosabb szempont a terület eredeti erdős jellegének helyreállítása, az értékes öreg fák megóvása volt. A beültetett növények kiválasztásakor a madárvédelmi szempontokat is figyelembe vették, ezért ma nagy számban található itt madártápláléknak és bújóhelynek alkalmas növényzet.

A felsorolás – a teljesség igénye nélkül – néhány, a madarak számára jelentős növényt tartalmaz.

Fenyőfélék:

Kaukázusi jegenyefenyő	(<i>Abies nordmanniana</i>)
Ezüstfenyő	(<i>Picea pungens</i>)
Feketefenyő	(<i>Pinus nigra</i>)
Közönséges tiszafa	(<i>Taxus baccata</i>)

Lombhullató fák és cserjék:

Közönséges dió	(<i>Juglans regia</i>)
Bibircses nyír	(<i>Betula pendula</i>)
Közönséges bük	(<i>Fagus sylvatica</i>)
Kocsánytalan tölgy	(<i>Quercus petraea</i>)
Fehér eperfa	(<i>Morus alba</i>)
Erdei iszalag	(<i>Clematis vitalba</i>)
Közönséges borbolya	(<i>Berberis vulgaris</i>)
Közönséges körte	(<i>Pyrus communis</i>)
Madárberkenye	(<i>Sorbus aucuparia</i>)
Finn berkenye	(<i>Sorbus hybrida</i>)
Osztrák berkenye	(<i>Sorbus austriaca</i>)
Svéd berkenye	(<i>Sorbus intermedia</i>)
Madárbirs-fajok	(<i>Cotoneaster</i> spp.)
Tűztövis	(<i>Piracantha coccinea</i>)
Galagonya-fajok	(<i>Crataegus</i> spp.)
Cseresznyeszilva	(<i>Prunus cerasifera</i>)
Vadgesztenye	(<i>Prunus avium</i>)
Közönséges meggy	(<i>Prunus cerasus</i>)
Zelnicemeggy	(<i>Prunus padus</i>)
Korai juhar	(<i>Acer platanoides</i>)
Mezei juhar	(<i>Acer campestre</i>)
Hegyi juhar	(<i>Acer pseudoplatanus</i>)
Közönséges vadgesztenye	(<i>Aesculum hippocastanum</i>)
Csíkos kecskerágó	(<i>Euonimus europaeus</i>)
Kislevelű hárs	(<i>Tilia cordata</i>)
Nagylevelű hárs	(<i>Tilia platyphyllos</i>)
Homoktövis	(<i>Hippophae rhamnoides</i>)
Veresgyűrű som	(<i>Cornus sanguinea</i>)
Közönséges borostyán	(<i>Hedera helix</i>)

Magas kőris	(Fraxinus excelsior)
Virágos kőris	(Fraxinus ornus)
Közönséges fagyal	(Ligustrum vulgare)
Fekete bodza	(Sambucus nigra)
Ostroménfa	(Liburnum lantana)

1985. júliusa óta az OKTH megbízásából – a madárvédelmi szempontok fokozottabb figyelembevételével – a Madártani Egyesület gondozza a kertet.

A madarak faj- és egyedszámát pozitívan befolyásolja a télen–nyáron üzemelő madáritató, a száraz nyári hónapokban rendszeresen öntözött gyepfelület és a téli madáretetés. Az alábbi táblázat az 1985. július 1. – 1986. december 31. között megfigyelt madarak adatait tartalmazza heti bontásban.

A felsorolásnál természetesen nem vettem figyelembe azokat a fajokat, amelyek csak átrepültek a terület felett, pl. vetési lúd, egerészölyv, stb.

Madárfaj	köl- tés	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
Karvaly	nem	IIII	IIII	II							II	IIII	IIII
Kabasólyom	nem				I	IIII	IIII	IIII	IIII				
Erdei szalonka	nem										I		
Örvös galamb	nem			II									
Vadgerle	igen				I	IIII	IIII	IIII	III				
Balkáni gerle	igen	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII
Macska- bagoly	igen	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII
Bubos- banka	nem			I									
Nyaktekerész	igen				I	IIII	IIII	III					
Zöldküllő	igen	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII
Fekete harkály	nem									I			
Nagy fako- páncs	igen	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII
Balkáni fakopáncs	igen	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII

Madárfaj	köl- tés	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
Közép fakopáncs	nem	llll	ll									ll	llll
Kis fakopáncs	igen	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll
Sárgarigó	igen					lll	lll	lll	l				
Dolmányos varjú	igen	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll
Vetési varjú	nem	llll	llll								l	llll	llll
Szarka	igen	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll
Szajkó	nem	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll
Szécinege	igen	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll
Kék cinege	igen	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll
Fenyves cinege	nem	ll										l	llll
Barát cinege	nem								lll				
Őszapó	nem	llll	l								llll	llll	llll
Csuszka	igen	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll
Rövidkarmu fakusz	nem	llll	llll										
Ökörszem	nem	llll	ll								llll	llll	llll
Léprigó	nem	llll	l									llll	llll
Fenyőrigó	nem	llll	llll	lll								l	llll
Énekes rigó	nem									l	llll		
Fekete rigó	igen	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll
Kerti rozsdafarkú	igen				l	llll	llll	l					
Házi rozsdafarkú	igen			l	llll	llll	llll	llll	llll	lll			
Fülemüle	igen			ll	llll	llll	lll	l					
Vörösbegy	nem			ll	ll					l	llll	l	
Kerti geze	nem					l							
Barát-poszáta	igen			llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	l	l	
Kerti poszáta	nem				l					llll			
Kisposzáta	igen			ll	llll	llll	llll	llll	lll	l			
Fitiszfűzike	nem				lll								
Csilp-csalp fűzike	igen			ll	llll	llll	llll	llll	llll	llll	llll		

Madárfaj	költés	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
Sisegő													
füzike	nem				III	III							
Királyka	nem	I								III			
Szürke													
légykapó	nem									III	I		
Kormos													
légykapó	nem									II			
Szürkebegy	nem									I	II		
Erdei pityer	nem									I			
Barázda													
billegető	nem				II								
Csonttollú	nem	I											
Seregély	igen			III	III	III	I			III	II		
Házi veréb	igen	III	III	III	III	III	III	III	III	III	III	III	III
Mezei veréb	igen	III	III	III	III	III	III	III	III	III	III	III	III
Meggyvágó	igen	III	III	III	I				II	III	III	III	III
Zöldike	igen	III	III	III	III	III	III	III	III	III	III	III	III
Tengelic	igen	III	III	III	III	III	III	III	III	III	III	III	III
Csíz	nem	III	III	III	I				I	III	III	III	III
Zsezse	nem	III	III									I	III
Csicsörke	igen				III	III	III	III	III	III	II		
Süvöltő	nem	III	III	I							I	III	III
Keresztcsőrű	nem									II			
Erdei pinty	nem	III	III	III							III	III	III
Fenyőpinty	nem	III	III	III								I	III

Zsoldos Árpád

**Megfigyelések a tavi cankó –(Tringa stagnatilis)
(Bechst.) hortobágyi és bihari előfordulásáról
1974–1986.**

A Hortobágy madárvilágát elsőként összefoglaló részletesebb tanulmány (Udvardy, 1941) több pusztáról is említi ezt a ritka madarat, fészkelésre utaló körülmények között. Bár fészekalját nem lelték, alkalmi költésekre az egyes pd-ok féltő viselkedéséből következtettek.

1974–1986 között a Hortobágy területén, illetve a bihari Hosszúpályi szikes taván összesen 46 alkalommal figyeltem meg

tavi cankót. Adatsoromban csupán az 1977. június 28-i előfordulás utal esetleges fészkelési kísérletre a szembetűnő féltő megtartás alapján.

A tavaszi megfigyelések április 6–24 között történtek. Legtöbbször magányosan, 1–1 alkalommal pedig 2, illetve 3 példányuk került elő. Ebben az időszakban az észlelt egyedek mind tavaszi nászruhában voltak.

A nyárvégi–őszeli előfordulások adatai július 9 és október 16 közé esnek, de ezen időszakon belül főleg augusztus–szeptember hónapokra. Ekkorra már levedlik nyári tollazatukat.

Igen érdekes volt az 1986-os megjelenésük, amikor július 27-én az Akadémia halastó melletti sekély, szikes tócsán egy családot (2 ad. és 3 juv.) észleltem. Elképzelhető, hogy ezévből határainkon belül költött.

A különböző élőhelytípusokon a megfigyelések száma a következőképpen alakult:

1. Árasztások:	13 adat
2. Elhagyott liba- és kacsa-nevelő tavak	14 adat
3. Szikes tavak	11 adat
4. Lecsapolt halastómedencék	5 adat
5. Rizsföldek	2 adat
6. Utszéi vizesárok	1 adat

Az összehasonlításból kitűnik, hogy leggyakoribb előfordulási helyei az árasztások, a szikes tavak és a két élőhelytípus sajátos hibridjének tekinthető liba- és kacsa-nevelő mesterséges tavacs-kák (a háziszárnyasok eltávolítása utáni nyugodt időszakban). Viselkedésükre jellemző, hogy más limikoláknál jóval szelídebbek, de ha magányos példányaik réti cankók, vagy pajzsoscankók csoportjához szegődnek, azok riasztásakor, felrebbenésekor szintén velük tartanak. Esetenként piroslábú cankók, havasi- és sarlós partfutók társaságában is megfigyeltem egyes példányokat. Ha többen vannak, inkább kissé elkülönülnek az idegen fajoktól, kis csoportot alkotva szedegetnek.

A továbbiakban ismertetem az 1974–86 közötti évek megfigyelési adatait.

1974. aug.7.	Villongó	1 pd kacsanevelő
aug.30.	Hosszúpályi	1 pd szikes tó
szept.17.	—,—	1 pd —,—
1975. júl.7.	Hortobágy-Htó	1 pd lecsapolt tómedence
júl.9.	—,—	4 pd —,—
júl.11.	Vincefenék	1 pd kacsanevelő
júl.12.	—,—	1 pd —,—
júl.13.	—,—	1 pd —,—
júl.14.	—,—	2 pd —,—
júl.17.	—,—	3 pd —,—
júl.17.	Villongó	1 pd —,—
aug.25.	Vincefenék	1 pd —,—
aug.29.	—,—	1 pd —,—
aug.29.	Villongó	1 pd —,—
1976. ápr.6.	Nagyszik	1 pd szikes tó
ápr.7.	—,—	1 pd —,—
ápr.17.	—,—	1 pd —,—
1977. ápr.17.	—,—	1 pd —,—
jún.28.	Kis-Jusztus	2 pd árasztás
szept.4.	Ágota	1 pd rizstelep
1978.	Nincs megfigyelési adat	
1979. aug.6.	Nagyiváni puszta	1 pd árasztás
1980. júl.21.	Ágota	1 pd rizstelep
1981. aug.2.	Nagyiváni puszta	1 pd árasztás
aug.4.	—,—	1 pd —,—
aug.6.	—,—	1 pd —,—
aug.22.	—,—	2 pd —,—
1982. aug.25.	—,—	1 pd —,—
aug.28.	Hosszúpályi	1 pd szikes tó
szept.11.	Csécsi halastó	1 pd lecsapolt tómedence
okt.16.	Fényes tó	5 pd —,—
1983. ápr.16.	Nagyszik	3 pd szikes tó
júl.9.	Borzas	2 pd kacsanevelő
aug.3.	Veresvizű	1 pd libanevelő
1984. ápr.19.	Nagyiván	1 pd útárok
ápr.24.	Hortobágy-Htó	2 pd lecsapolt tómedence
szept.12.	Veresvizű	1 pd libanevelő

1985. aug.4.	Fekete-rét	1 pd árasztás
aug.14.	Borzas	1 pd kacsanevelő
aug.27.	Zám	1 pd árasztás
1986. ápr.18.	Kúnkápolnás	1 pd árasztás
júl.27.	Akadémia tó	5 pd szikes tó
aug.6.	Kúnkápolnás	2 pd árasztás
aug.9.	Akadémia tó	1 pd szikes tó
aug.10.	Kúnmadarasi psz.	3 pd árasztás
aug.17.	—,—	3 pd —,—
aug.22.	Akadémia tó	3 pd szikes tó

Dr. Kovács Gábor

Kenti csér (*Sterna sandvicensis*) előfordulások Magyarországon

A kenti csér mint kimondottan tengerparti madár, a kontinens belsejébe ritkán vetődik. Magyarországon a Nomenclator szerint két előfordulása ismert: Szabadszállás 1967.05.16.; és Paks 1973. A Sumonyi halastavakon 1983.08.15-én két példányt figyelt meg Boros Emil a Baranya megyei HCs. két tagjával. A madarakat a délelőtti órákban láttuk, délutánra már elhagyták a halastavakat, ezért a tábor többi tagja már nem látta őket. A csérek külön vadásztak, csak egy alkalommal sikerült mind a kettőt egyszerre látni. Az egyik éppen egy etetőkarón ült, a másik hangos rikácsolás közepette próbálta elzavarni. A csőrük hegyén lévő sárga folt csak közelről látszott (10–15 méterről), de a karcsú, hosszú fekete csőr már nagyobb távolságból is megkülönböztette a kacagó csértől.

A következő megfigyelés a Fehérgyarmati halastavakon történt 1986-ban. A TOT (Természetvédelmi és Ornitológiai Tábor) faunisztikai szekciójában Nagy Zoltán csoportvezető és kilenc társa figyeltek meg nyári ruhás öreget először 06.29-én. A csér egy kisméretű halastó közelében tartózkodott a tábor egész ideje alatt. Utoljára 07.5-én láttuk, de valószínűleg még ezután is a területen maradt. Érdekes volt látni, hogy csőr hegye legtöbbször világot mutat elütve a fekete csőrtől, a sárga színe csak jó

megvilágítási körülmények között látszott. Az általunk megfigyelt egyed egyszer sem csapott bele a vízbe, csak csőrével kapta ki zsákmányát. Szerencsére nem volt a zavarásra érzékeny, így többször is 8–10 méter közel repült el mellettünk, illetve körözött felettünk.

Nem sokkal ezután 1986.08.7-én a balatonboglári szabadstrand öblében Szigeti Balázs egy példányt figyelt meg. A madár a parttól kb. 20–25 méterre vadászgatott, de többször 10–15 méterre közeledett, amikor már távcső nélkül is határozható volt. Nem volt nyári ruhás, homlokán megjelent már néhány fehér toll. Késő délután a parttól 50 m-re tartózkodott egy küszvágó csér közelében, így a méretkülönbség jól megfigyelhető volt.

Nagy Zoltán – Boros Emil – Szigeti Balázs

**Kis póling (*Numenius phaeopus*) adatok
Csongrád megye északnyugati térségéből.
1981–1985.**

1981. 03.21. Cserebökény (Belsőecser) 2 pd; 03.29. Tömörkény (Csaj-tó) 2 pd; 04.04. Gátér (Fehértó) 3 pd; 04.11. Csongrád (Konyaszék) 17 pd; 04.13. Csongrád-Bokros (Gyója) 3 pd; 04.17. Szentés (Fertő) 8 pd; 08.08. Cserebökény (Belsőecser) 1 pd; 08.15. Cserebökény (Belsőecser) 2 pd; 08.16. Baks (Nagylegelő) 2 pd.
1982. 04.02. Csongrád (Kettőshalmi-pusztá) 3 pd; 04.10. Csongrád-Bokros 3 pd; 04.15. Tömörkény (Csaj-tó) 1 pd; 04.17. u.ott 11 pd; 04.18. Gátér (Fehértó) 3 pd; 04.23. Szentés (Fertő) 3 pd; 05.06. Cserebökény (Belsőecser) 13 pd.
1983. 03.19. Szentés (Fertő) 1 pd; 04.02. Gátér (Fehértó) 1 pd; 04.04. Tömörkény (Csaj-tó) 10 pd; 04.15. Szentés (Termáltó) 2 pd; 04.23. Cserebökény (Külsőecser) 34 pd; 05.01. Csongrád-Bokros (Gyója) 1 pd; 05.04. Szentés (Fertő) 2 pd; 07.23. u.ott 2 pd; 07.31. Tömörkény (Csaj-tó) 13 pd; 08.10. Fábiansebestyén (hígrágya szikkasztó tavak) 3 pd; 08.12. Tömörkény (Csaj-tó) 1 pd; 08.20. Gátér (Fehértó) 1 pd.

1984. 03.18. Tömörkény (Csaj-tó) 1 pd; 04.07. Gátér (Fehértó) 1 pd; 04.20. Fábiánsebestyén (hígrágya szikkasztók) 24 pd; 04.21. Gátér (Fehértó) 13 pd; 04.28. Cserebökény (Külsőecser) 156 pd; 05.04. Fábiánsebestyén (hígrágya szikkasztók) 18 pd; 07.19. Szentés (Fertő) 1 pd; 07.20. Cserebökény (Külsőecser) 8 pd; 07.21. Tömörkény (Csaj-tó) 1 pd; 07.27. Szentés (Fertő) 2 pd; 07.28. Baks (Nagylegelő) 1 pd; 07.29. Tömörkény (Csaj-tó) 1 pd; 08.03. Gátér (Fehértó) 2 pd.
1985. 03.29. Gátér (Fehértó) 2 pd; 03.30. Fábiánsebestyén (hígrágya szikkasztók) 3 pd; 04.03. Szentés (Fertő) 12 pd; 04.08. Tömörkény (Csaj-tó) 1 pd; 04.12. Szentés (Termál tó) 14 pd; 04.13. Cserebökény (Külsőecser) 14 pd; 04.14. Tömörkény (Csaj-tó) 1 pd; 04.20. Gátér (Fehértó) 11 pd; 04.26. Szentés (Termál tó) 3 pd; 04.27. Szentés (Fertő) 28 pd; 05.03. Cserebökény (Belsőecser) 81 pd; 05.04. Szentés (Fertő) 5 pd; 07.12. Baks (Nagylegelő) 4 pd; 07.14. Fábiánsebestyén (hígrágya szikkasztók) 16 pd; 07.19. Gátér (Fehértó) 3 pd; 08.18. Tömörkény (Csaj-tó) 6 pd; 08.23. Szentés (Lapis-tó) 5 pd.

Dr. Bod Péter

**Kis sólyom (*Falco columbarius*) előfordulások
az 1983–1985. évekből**

A külön fel nem tüntetett példányszámok esetében az észlelő egy példányt figyelt meg.

1983. 01.02. Szigetszentmiklós, Hajtó L.; 01.13. Mőzs, Dr.Kalotás Zs. – Pintér A.; 01.28. Ráckeve, Hajtó L.; 02.09. u.ott, Hajtó L.; 03.04. Szigethalom, Hajtó L.; 03.22. Szigetcsép, Hajtó L.; 10.11. Öcsöd, Dr.Kalotás Zs.; 10.15. Naszály – Szomód (Ferencmajor), Nagy A.; 10.16. Szentés (Fertő) Szabó F.; 10.23. Tömörkény (Csaj-tó), Dr.Bod P.; 10.27. Tököl, Hajtó L.; 11.12. Nagyiván, Dr.Kovács G.; 11.13. Pród (h.tó), Rácz I.; 11.12. Sumony (h.tó), Molnár I. – Dr.Oltai L.; 11.13. Szentés (Fertő) Szabó F.; 11.20.

- Hercegszántó, Kalocsa B.; 11.20. Orci, tojó, Molnár I.; 12.14. Ráckeve, Hajtó L. – Máthé I.; 12.18. Balmazújváros (Virágoskuti-h.tó) Dr.Sóvágó M.
1984. 01.05. Zagyvaróna (Ötvözet gyár) Varga F.; 01.06. Tát (Pincék) Kántor J. – Móczár B.; 01.07. Zagyvaróna (Petikláza), Varga F.; 01.07. Hortobágy (Malomháza pta), MME Debreceni HCs.; 01.08. Ohat, MME Debreceni HCs.; 01.15. Szentés (Fertő) hím pd, Szabó F.; 01.17. Fertőboz, Martos I.; 01.22. Hortobágy (Halastó) Dr. Kovács G.; 01.25. Tököl, Hajtó L.; 01.25. Debrecen (Vekeri-tó), Pócsi I. és tsai; 02.02. Adorján, Molnár Z.; 02.06. Tököl, Hajtó L.; 02.07., 02.08., 02.10. u.ott, Hajtó L.; 02.12. Sarród 2 pd, Dr. Kárpáti L. és tsai.; Kistelek (Millerszék), Bohner P.; 02.16. Tamási, Molnár Z.; 02.17., 02.11. Tököl, Hajtó L.; 02.23. Répáspuszta, Molnár I.; 03.03. Tát (Kertváros), Kántor J.; 03.12. Tamási, Molnár Z.; 03.17. Hortobágy (Halastó), Konyhás S. és tsai.; 03.18. Sajólad, Petrovics Z.; 03.18. Sarród, Dr. Kárpáti L.; 04.14. Lórév, Losonczy L.; 09.29. Hortobágy (Halastó), Konyhás S. és tsai.; 10.14. Szentés (Fertő) hím pd, Szabó F.; 10.14. Fertő-tó (Hansági-csat.), Dr.Faragó S. és tsai.; 10.19. Csataszög, Lőrincz I. – Fűri A.; 10.20. Medves hgs (Tajti-lapos) Varga F.; 10.20. Medves hgs (Bugyizló), Varga F.; 10.27. Hortobágy (Halastó), Zeke T. és tsai.; 10.29. Ráckeve, Hajtó L.; 10.30. Fertő-tó (Üdülő-telep), Hadarics T.; 10.30. Ráckeve, Hajtó L.; 10.31. u.ott, Hajtó L.; 11.01. u.ott, Hajtó L.; 11.03. Bolhás (Nagybaráti tározó), Dr.Kasza F.; 11.06. Ráckeve, 11.09. u.ott, Hajtó L.; 11.15. u.ott, Hajtó L.; 11.17. Csertő (htó), Bank L.; 11.17. Zsadány (Begécsitavak), Csóti F.; 11.18. Szentés (Fertő) hím pd, Szabó F.; 11.24. Hortobágy (Halastó) hím pd, Zeke T. és tsai; 11.24. Alsómajsa, Molnár Z.; 11.25. Baja, Kalocsa B.; 11.28., 11.30. Szigetcsép, Hajtó L.; 11.30. Tát (Pincék), Kántor J.; 12.01. Hortobágy (Halastó), hím pd, Konyhás S. és tsai.; 12.08. Sárisáp (Annayölgy),Lenner J.; 12.13. Tiszasüly, Fűri A. – Lőrincz I.; 12.15. Adács, Szalai F. –

- Mészáros L.; 12.16. Gyöngyhalász (Tározó), Szalai F.; 12.16. Hegykő, Dr.Kárpáti L.; 12.26. Debrecen (Nagyerdő), Zeke T.; 12.20. Halásztelek, Hajtó L.; 12.26. Siófok – Ságvár, Szatori J.; 12.30. Bácsa, Hajtó L.;
1985. 01.01. Boldogkőváralja, Petrovics Z.; 01.09., 01.12. Sárísáp (Annayölgy) 2 pd, Lenner J.; 01.12. Balmazújváros (Papréti) Ecsedi Z.; 01.13. Csertő (h.tó) hím pd, Wágner L.; 01.13. Pellérd (h.tó) Dr.Oltai L.; 02.13. Balmazújváros (Papréti), Ecsedi Z.; 01.14. Salgótarján (Pintér telep) tojó pd, Varga F.; 01.20. Budapest (Mátyásföld) tojó pd, Kalivoda B.; 01.20. Zagyvaróna (Hársas-völgy) tojó pd, Varga F.; 01.24. Sárísáp (Annayölgy) Lenner J.; 01.26. Budaörs, Varga Zs.; 02.09. Tamási, Zörényi M.; 02.09. Gyula (Dénesmajor), Forgách B.; 02.16. Hosszúpályi (Sándorosi-tározó) 2 pd, Zeke T. és tsai.; 02.16. Hortobágy (Halastó) Dr.Kovács G.; 02.16. Sárísáp (Annayölgy), Lenner J.; 02.17. Biharugra (h.tó) 2 pd, Csóti F.; 02.17. Zagyvaróna (Hársas-völgy) hím pd, Varga F.; 02.22. Szentes (Termál-tó), Dr.Bod P.; 02.18. Sárísáp (Annayölgy), Lenner J.; 03.02. Ajap-pta, hím pd, Boros E. – Csépany Z. – Schmidt A.; 03.04, 03.07. Nyergesújfalu, Szimuly Gy.; 03.08. Gátér (Fehértó), Dr.Bod P.; 03.10. Nyergesújfalu, Szimuly Gy.; 03.10. Budapest (Mátyásföld) 1 pár, Kalivoda B. és tsai.; 03.22. Telkibánya – Gönc, 2 pd, Petrovics Z.; 03.24. Zagyvaróna (Csobánberek), hím pd, Varga F.; 09.07. Budapest (Mátyásföld) tojó pd, Kalivoda B. és tsai.; 09.21. Zagyvaróna (Verebes), tojó pd, Varga F.; 10.05. Hosszúpályi (Sándoros), hím pd, Zeke T.; Medves hgs (Medves pta), tojó pd, Varga F.; 10.12. Sumony (h.tó), tojó pd, Molnár I. és tsai.; 10.12. Zsadány (Begyécsi-tavak), Csóti F.; 10.13. Darvas (h.tó), Kurpé I.; 10.13. Hortobágy (Meggyes-erdő) 1+1 pd, Baranyi R.; 10.19. Hortobágy (Halastó) tojó pd, Zeke T. és tsai.; 10.20. Szeged-Fertő, Széll A. és tsai.; 10.23. Szeged-Fertő, Tokody B. – Nagy L.; 10.26. Hortobágy (Máta), Dr.Juhász L.; 11.02. Hortobágy (Halastó), hím pd, Zeke T. és tsai.; 11.03. (Hosszúpályi Sóstó), Zeke T.;

11.07. Hortobágy (Máta), Emri T. – Zeke T.; 11.07. Szeged-Fehértó, Tokody B. – Nagy T.; 11.08. Ohat (h.tó) Emri T. és tsai.; 11.13. Törökszentmiklós (Tisza), Fűri A.; 11.15. Szeged-Fertő, Tóth T.; 11.15. Hortobágy (Elepi-h.tó) tojó pd, Szakáll L.; 11.16. Szeged-Fertő, 1 pár, Széll A. és tsai.; 11.16. Zsadány (Begécsi-tavak), Csóti F.; 11.16. Ohat (h.tó), 2 tojó pd, Emri T.; 11.16. Csertő (h.tó), Wágner L. – Závodszky Sz.; 11.17. Biharugra (h.tó), Csóti F.; 11.17. Darvas (h.tó) Kurpé I.; 11.17. Poroszló (Tisza II.) Lipcsey I.; 11.17. Balmazújváros (Virágoskúti-h.tó) Dr.Sóvágó M.; 11.18. Porrogszentkirály, hím pd, Bank L.; 11.21. Kisbalaton (I.tározó) Dr.Sterbetz I.; 11.24. Zagyvaróna (Csobánberek) hím pd, Varga F.; 11.29. Harta (Nagykékes pta) Berdó J. – Kovács S.; 11.30. Hosszúpályi (Sóstó) Emri T.; 12.02. Földes, Ványi R.; 12.07. Hortobágy (Kékes pta), tojó pd, Zeke T. és tsai.; 12.07. Budapest (Mátyásföld) tojó pd, Kalivoda B.; 12.13. Szeged-Fehértó, Széll A.; 12.14. Darvas (h.tó), Kurpé I.; 12.15. Köröstarcsa (Gácsháti-h.tó) tojó pd, Boldog G.; 12.22. Hortobágy (belterület) Baranyi R. – Ványi R.; 12.22. Ohat (h.tó) tojó pd, Baranyi R. – Ványi R.; 12.23. Szeged-Fehértó, tojó pd, Tokody B. és tsai.; 12.25. Földes, Ványi R.; 12.26. Hortobágy (Máta) hím pd, Emri T. – Kovács A.; 12.28. Hortobágy (Halastó) Zeke T. és tsai.; 12.28. Szeged-Fehértó, Tokody B. és tsai.; 12.29. Szakmár (h.tó), Berdó J. – Kovács S.

Molnár László

Léprigó (*Turdus viscivorus*) fészkelés a Hanságban

A Hanság peremén és szigetein néhány tölgy-köris ligeterdő található. Ezek egyike a 190 ha-os Hanságnagyerdő, mely több érdekességet szolgáltatott már megfigyeléseim során. Gyakran gyűrűzők itt és egyebek mellett erdei szürkebegyet (1985.05.17., 06.04. és 1986.05.26.) köztük kótlófoltosát is fogtam.

1986. április 20-án észrevettem, hogy méhkaptárain felett egy száraz szilfa oldalágán, 3 m magasan léprigó kotlik. A fészekalj 4 db kékes-zöld alapú lilás pettyezésű tojásból állt. Május 1-én 3 tokos fióka volt a fészekben, melyek egy hét múlva már kirepültek.

Balsay Sándor

Nagy békászósas (*Aquila clanga*) megfigyelése Balmazújváros határában

1986. október 7-én a településtől északra fekvő Papréten egy immatur fekete sast figyeltem meg. A madár egy lucernatábla közepén tartózkodott, majd felszállt a mezővédő erdősáv egyik fájára. A 100 m-re ülő fekete sast sikerült megnézni a 13-40 x 40-es teleszkóptávcsővel is, így testén a sűrű, világos foltokat, a kitűnő fészekviszonyok mellett nagyon jól láttam. Repülése közben pedig, a szárny alsó oldalán a világos foltot és a fehér farktövet lehetett jól megfigyelni.

8-án már ketten mentünk megnézni a madarat, amely a Paprét közelében elterülő Rácok szigetén, egy galagonyabokron ült.

Ecsedi Zoltán – Szondi László

A pettyes vizicsibe (*Porzana porzana*) előfordulása a Bükkben

1986. december 7-én a Bükkben Ómassa és Ujmassa között a Garadna-patakban érdekes megfigyelést tettünk. Vizirigó gyűrűzés közben Horváth Róbert és Losonci László tagtársammal a patak szélénél egy pettyes vizicsibét vettünk észre, amely a patakszéli elszáradt növények között keresgélt. A gyűrűzés alatt kb. másfél óráig a közelben tartózkodott, hálóval megfognunk nem sikerült. A Bükkben és főleg a hegység belsejében történő előfordulása faunisztikai érdekesség.

Vizslán Tibor

Hollók (*Corvus corax*) téli előfordulása Szegeden

1982. december közepén lenyűzött nutria tetemeket találtam az újszegedi Tisza-hullámtéren. Ezt követően december 25-én, 26-án és 30-án hollókat figyeltem meg a területen. Az első alkalommal egy példány repült a hullámtéri erdő fölött egészen alacsonyan „kork-kork” hangokat hallatva, majd a belváros felé húzott. Másnap kettő jött a Tisza fölött. Az egyik berepült az erdő fölé, a másik a város fölé szállt, előbb a dóm, majd a szerb templom tornya körül keringett. December 31-én délkelet felől jöttek. A Tisza fölött átrepülve a Boszorkányszigeten át a város fölött tűntek el. A környéken sem azelőtt, sem azóta nem láttam hollót. Az általam ismert adatok szerint ez volt az első előfordulása Szeged város belterületén.

Dr. Kasza Ferenc

ÖKOLÓGIA

Adatok ragadozómadaraink táplálkozásához

Ragadozómadaraink táplálkozásával kapcsolatosan – különösen az utóbbi évtizedeket alapul véve – igen hiányos hazai adatokkal rendelkezünk. E témakör kiegészítéséhez szeretném közreadni az elmúlt néhány évben tett megfigyelésemet, alkalmanként végzett bromatológiai vizsgálataim, illetve köpet- és táplálkozásmaradvány vizsgálataim eredményeit.

Kerecsen (*Falco cherrug*)

Fiókanevelési időszakban a fészkekből és a fészek alól gyűjtött 21 táplálkozási maradvány és 12 köpet analízisének eredményei. (Mezőgazdasági területek peremén fészkelő pár, Tolna megye, 1986. május)

Fácán (<i>Phasianus colchicus</i>)	2 pd.
Házi galamb (<i>Columba livia domestica</i>)	17 pd.
Balkáni gerle (<i>Streptopelia decaocto</i>)	5 pd.
Indeterminált madár	9 pd.
Mezei pocok (<i>Microtus arvalis</i>)	25 pd.
Hörcsög (<i>Cricetus critesus</i>)	2 pd.
Összesen:	60 pd.

Békászó sas (*Aquila pomarina*)

Fiókanevelés után, az üres fészkekből gyűjtött törmelék analízise, (Somogy megye, 1985. július)

Bogár (<i>Coleoptera</i>)	8 pd.
Gyík (<i>Lacerta</i> sp.)	4 pd.
Indeterminált madár	1 pd.
Mezei pocok (<i>Microtus arvalis</i>)	2 pd.
Összesen:	15 pd.

Héja (*Acipiter gentilis*)

A fiókanevelés időszakban 2 fészekből gyűjtött 32 táplálkozási maradvány és 30 köpet analízisének eredményei. (Ártéri erdőben, mezőgazdasági területek peremén fészkelő párok, Tolna megye, 1979. május)

Bogár (<i>Coleoptera</i>)	6 pd.
Tőkés réce (<i>Anas platyrhynchos</i>)	1 pd.
Egerészölyv (<i>Buteo buteo</i>)	1 pd.
Fácán (<i>Phasianus colchicus</i>)	7 pd.
Házi galamb (<i>Columba livia domestica</i>)	1 pd.
Örvös galamb (<i>Columba palumbus</i>)	2 pd.
Balkáni gerle (<i>Streptopelia decaocto</i>)	4 pd.
Tövisszúró gébics (<i>Lanius collurio</i>)	1 pd.
Énekes rigó (<i>Turdus philomelos</i>)	2 pd.
Fekete rigó (<i>Turdus merula</i>)	2 pd.
Citromsármány (<i>Emberiza citrinella</i>)	1 pd.
Tengelic (<i>Carduelis carduelis</i>)	1 pd.
Zöldike (<i>Carduelis chloris</i>)	2 pd.
Csicsörke (<i>Serinus serinus</i>)	1 pd.
Erdei pinty (<i>Fringilla coelebs</i>)	1 pd.
Seregély (<i>Sturnus vulgaris</i>)	1 pd.
Sárgarigó (<i>Oriolus oriolus</i>)	4 pd.
Szajkó (<i>Garrulus glandarius</i>)	2 pd.
Vetési varjú (<i>Corvus frugilegus</i>)	3 pd.
Indeternijnált énekesmadár (<i>Passeriformes</i>)	25 pd.
Mezei nyúl (<i>Lepus europaeus</i>)	1 pd.
Összesen:	70 pd.

Fácántelepeken és fácánkibocsátóhelyeken lőtt héják gyomortartalom vizsgálatának eredményei.

Tengelic, 1981.07.10. imm.	Gyomor és begy üres
Tengelic, 1981.07.10. imm.	Gyomor és begy üres
Tengelic, 1981.10.31. imm.	Gyomor és begy üres
Tengelic, 1982.08.31. imm.	Gyomortartalom: fácán- csibe (<i>Phasianus colchicus</i>)
Tengelic, 1982.09.23. imm.	Gyomortartalom: fácán (<i>Phasianus colchicus</i>)
Fácánkert, 1982.02.01. ad.	Gyomortartalom: fácán (<i>Phasianus colchicus</i>)
Fácánkert, 1982.10.10. imm.	Gyomor és begy üres
Tengelic, 1983.09.10. imm.	Gyomortartalom: fácán (<i>Phasianus colchicus</i>)
Fácánkert, 1984.02.16. imm.	Gyomor és begy üres
Tengelic, 1985.10. 31. imm.	Gyomortartalom: gyöngytyúk (<i>Numida meleagris</i>)
Kajdacs, 1986. 04.20. ad.	Gyomortartalom: házi galamb (<i>Columba livia domestica</i>)

Téli időszakban végzett megfigyelések Fácánkert és környékén 1982-86-ban (zsákmányolás megfigyelés, tépőhelyen talált maradványok meghatározása)

Fácán (<i>Phasianus colchicus</i>)	1 pd.
Házi galamb (<i>Columba livia domestica</i>)	5 pd.
Balkáni gerle (<i>Streptopelia decaocto</i>)	4 pd.
Nagy fakopáncs (<i>Dendrocopos major</i>)	3 pd.
Fekete rigó (<i>Turdus merula</i>)	4 pd.
Fenyőrigó (<i>Turdus pilaris</i>)	2 pd.
Mókus (<i>Sciurus vulgaris</i>)	1 pd.
Összesen:	20 pd.

Karvaly (*Accipiter nisus*)

Téli időszakban (1982.február) végzett megfigyelések Fácánkertben, (zsákmányolás megfigyelés, tépőhelyen talált maradványok meghatározása)

Balkáni gerle (<i>Streptopelia decaocto</i>)	6 pd.
Nagy fakopáncs (<i>Dendrocopos major</i>)	1 pd.
Fekete rigó (<i>Turdus merula</i>)	1 pd.
Szécinege (<i>Parus major</i>)	2 pd.
Meggyvágó (<i>Coccothraustes coccothraustes</i>)	1 pd.
Fenyőpinty (<i>Fringilla montifringilla</i>)	2 pd.
Mezei veréb (<i>Passer montanus</i>)	13 pd.
Összesen:	26 pd.

Téli időszakban (1982.február) talált zsákmánymaradványok (tépések) meghatározásának eredményei (Kunkápolnási mocsár, nádas)

Kék cinege (<i>Parus caeruleus</i>)	3 pd.
Függő cinege (<i>Remiz pendulinus</i>)	2 pd.
Barkós cinege (<i>Panurus biarmicus</i>)	4 pd.
Nádi sármány (<i>Emberiza schoeniclus</i>)	2 pd.
Összesen:	11 pd.

Téli időszakban (1986.február) talált zsákmánymaradványok (tépések) meghatározásának eredményei. (Fácánkert, Természet- és Vadvédelmi Állomás parkja)

Házi galamb (<i>Columba livia domestica</i>)	1 pd.
Balkáni gerle (<i>Streptopelia decaocto</i>)	2 pd.
Fekete rigó (<i>Turdus merula</i>)	8 pd.
Fenyőrigó (<i>Turdus pilaris</i>)	2 pd.
Szőlőrigó (<i>Turdus iliacus</i>)	1 pd.
Szécinege (<i>Parus major</i>)	1 pd.
Meggyvágó (<i>Coccothraustes coccothraustes</i>)	1 pd.
Fenyőpinty (<i>Fringilla montifringilla</i>)	7 pd.
Erdei pinty (<i>Fringilla coelebs</i>)	4 pd.
Zöldike (<i>Carduelis chloris</i>)	2 pd.
Mezei veréb (<i>Passer montanus</i>)	31 pd.
Seregély (<i>Sturnus vulgaris</i>)	1 pd.
Összesen:	61 pd.

Fácántelepeken lőtt karvalyok gyomor- és begytartalom vizsgálatának eredményei.

Fácánkert, 1981.02.05. imm. Gyomortartalom: mezei veréb (*Passer montanus*)

Fácánkert, 1981.02.25. ad. Gyomortartalom: Házi veréb (*Passer domesticus*)

Tengelic, 1981.04. ad. Gyomor és begy üres

Pusztai ölyv (*Buteo rufinus*)

Pihenőfa alatt gyűjtött 12 köpet vizsgálatának eredménye. (Angyalházi puszta HNP, 1983. augusztus)

Űrge (*Citellus citellus*) 12 pd.

A táplálkozási maradványok gyűjtésében Pintér András és Dr. Kovács Gábor voltak segítségemre. Szíves közreműködésüket ezúton is köszönöm.

Dr. Kalotás Zsolt

Néhány sor a kerti sármány (*Emberiza hortulana*) megfigyelésekről

A Madártani Tájékoztató 1981/4–6. számában írtam a kerti sármány Mátra-aljai előfordulásáról. Ezen az élőhelyen az 1977. évi felfedezés óta rendszeresen költ. Az utóbbi években az ország más részeiről kevés adatot közöltek. Az egyik legrégebbi költőhelyről, a Villányi hegységből Waliczky Zoltán és társainak megfigyelései alapján tudunk, vannak ezen kívül még adatok Komárom megyéből (Gete vidéke) Lenner József tagtársunk jóvoltából.

A mátrai élőhelyen jelentős de sajnos negatív előjelű változás történt az állományban. A következőkben néhány olyan tényezőre szeretnék rámutatni, melyek hatással lehettek a populációra. Az élettelen környezetben legfeljebb jelentéktelen változások történtek. Ezeket más tényezőkhöz kapcsolódva, érintőleg említem meg. A kétségkívül fokozódó emberi behatások sem értek el ezideig akkora mértéket, hogy egyedül ebben kellene keresni a

változás fő okát. Azonban mindenképpen figyelembe kell venni egy öreg szőlőterület kivágását, mert ezáltal csökkent az amúgy is kevés jó költőterület.

Az 1982-ben elkezdett gyűrűzés eredményeként, 1987-ig 71 példányt jelöltem meg, zömmel fészekben ülő fiókákat. A visszafogások értékes adatokkal szolgáltak. Egy fióka korban jelölt példány, a következő évben szülőhelyén fészkelte.

Egy másik, ugyancsak fészekben jelölt fiókát a következő évben költés közben ellenőriztem. Szülőhelyétől kb. 1 km-re építette fészket, az előző év egyik fészek helyétől 3 m-re. Később kiderült, az ilyen egybeesések nem véletlenek. Általában ugyanarra a helyre rakták fészkeiket, sokszor a korábbtól alig pár méternyire. Az évek során kirajzolódtak azok a területek, melyeket a kerti sármányok a költéskor előnyben részesítettek. Erősen érvényesült a szigetszerűség.

A fészek helyének a kiválasztásában feltehetően a mikroklímának jut döntő szerep. A terepi egyenetlenségekből és az ezt borító növényállomány változatosságából adódóan, a talaj menti be- és kisugárzás, a talajközeli légkör felmelegedése és lehűlése, a párolgás és szélmozgás okozta légcseré egy adott biotóptípuson belül is akár lépésről lépésre változó ökológiai viszonyokat (mikroklímát) hoz létre. Mint tudjuk a mikroklímának különösen a talajmenti rétegekben van nagy jelentősége. Minthogy madarunk talajon költ, következésképp feltehetően a fentiekkel magyarázható bizonyos területekhez történő ragaszkodása.

1983-ban, de főleg 1984-ben a kelést követően feltűnően sok fészekalj pusztult el. Ekkor még csak találgattam az okokat illetően, de hamarosan a töviszúró gébicsre terelődött a gyanú. A feltevés helyességét lessátras megfigyelések igazolták. Eddig minden esetben hím gébicssek támadtak a sármány fiókákra. 1986-ban már ezt figyelebe véve folytak a terepi megfigyelések. Szükségessé vált lehetőleg minden fészkelő kerti sármány pár felkutatása, ugyanakkor a velük azonos területen élő töviszúró gébics állomány felmérése is. Számos ellenőrzéssel három pár sármány költését sikerült megállapítani. Páronként két-két, összesen hat költés történt, ezekből négy volt eredményes. A második költésnél egy öreg hím eltűnt, a farktollait vesztett tojó egyedül nevelte két fiókáját, de később azoknak is nyoma veszett.

1986-ban három öreg kerti sármányt sikerült befogni. Néhány adat a populáció szerkezetéről nyújt értékes adatokat.

1. Hím. Jelölve a fészkenél 1983.05.24-én, ellenőrizve szintén a fészkenél 1986.05.21-én.
2. Tojó. Fiókaként gyűrűztem 1983.05.24-én, ellenőriztem a fészkenél 1985.06.2-án, illetve 1986.05.21-én.
3. Tojó. Fészkenél jelöltem 1984.06.10-én, ellenőrizve ugyan csak a fészkenél 1986.05.24-én.

Az 1. hímnek, tojó a lánya, amellyel 1986-ban párba állt. Az első költésből egy fióka a fészekben elpusztult. Fejlődésben nagyon lemaradt három testvérétől.

A szaporulat nagyarányú pusztulásának következtében, vagyis utánpótlás hiányában a költő párok száma a kritikus szintre csökkent, a populáció egyedei elöregedtek és erős beltenyésztés kezdődött. Az élőhelyen gyakori a tövisszúró gébics, 1986-ban például egy sármány párra 3-4 gébicspár „jutott”.

A faj ökológiájának megértéséhez fenti adatok segítségével közelebb jutottunk, de még korántsem mondhatjuk el, hogy ismereteink kielégítőek lennének. Az ezirányú törekvések mellett a jövőben a fokozott gyakorlati védelem lehetőségeinek keresése is szükséges.

Szalai Ferenc

A havasi lile (*Eudromias morinellus*) 1986-os vonulása

1986-ban szokatlanul nagy számú havasi lile érkezett nyár végén a hortobágyi vonulóhelyekre. Az első példányokat Varga Antal főiskolai hallgatóval már aug. 22-én megfigyeltük a Szelencésen. A madarak október legvégéig tartózkodtak a pusztán, eközben létszámuk egyre gyarapodott, a maximumot szeptember végén, október elején érték el (122 példányos csapatát is számláltuk!) A már „hagyományos”-nak számító két vonulóhely, a Szelencés és a Kunmadarasi pusztán mellett az idén két új helyen, Zám pusztán és a Kecskésen is rábukkantunk. Mindkét területen a kopárra járt szikes dűlőutak mentén tartózkodtak. Más évekhez hasonlóan a Nagyiváni pusztán most is csak egyesével, alkalmilag jelentek meg.

A szelencési rekordmennyiségű havasi lile előfordulást főleg az idei aszályal magyarázhatjuk. Nyár végére nem csak a juhlegelőket, de a magasabb füvezetű gulyaállásokat is kopárra legelték és taposták a jószágok, így az északi madárvendégeket a számunkra legkedvezőbb környezet fogadta. A jószágállások környékén felhalmozódó nagy mennyiségű trágya („árvagané”) miatt elszaporodó rovarok bőséges táplálékot biztosítottak a számukra.

Az 1986-os havasi lile adatainkat napi bontásban területenként közöljük.

Augusztus	22.	Szelencés	17 pd.
Augusztus	23.	Szelencés	20 pd.
Augusztus	31.	Kunmadarasi puszta	32 pd.
Szeptember	6.	Szelencés	78 pd.
Szeptember	8.	Kunmadarasi puszta	1 pd.
Szeptember	10.	Szelencés	81 pd.
Szeptember	12.	Nagyiváni puszta	1 pd.
Szeptember	13.	Szelencés	63 pd.
Szeptember	14.	Kunmadarasi puszta	3 pd.
Szeptember	17.	Szelencés	88 pd.
Szeptember	18.	Zám	3 pd.
Szeptember	23.	Kunmadarasi puszta	2 pd.
Szeptember	25.	Kunmadarasi puszta	1 pd.
Szeptember	26.	Nagyiváni puszta	1 pd.
Szeptember	27.	Kecskés	10 pd.
Szeptember	28.	Szelencés	121 pd.
Október	4.	Szelencés	113 pd.
Október	11.	Szelencés	122 pd.
Október	12.	Kunmadarasi puszta	13 pd.
Október	16.	Szelencés	3 pd.
Október	17.	Kunmadarasi puszta	20 pd.
Október	18.	Kecskés	9 pd.
Október	26.	Szelencés	75 pd.
November	7.	Angyalháza	2 pd.

Említést érdemel, hogy a nagy csapatokban tartózkodó havasi lilék a megszokottnál jóval élénkebbek, bizmatlanabbak voltak. Sokat repültek és még meleg időben is ritkán ültek el egymásfél óránál hosszabban.

Dr.Kovács Gábor – Konyhás Sándor

Útökológia

Valahogy így lehetne nevezni azt a munkát, amely a madarak és az egyre szaporodó közutak kapcsolatát vizsgálja. Ebben a kérdésben ugyanis hajlamosak vagyunk arra, és ez tűnik ki számos hozzánk érkező levélből is, hogy a problémát az utakon elűtött madarakra korlátozzuk. Holott a kérdés sokkal inkább az: miért űthette el az autó azt a madarat? Vajon miért repült az útra, vagy az út felett? Mit keresett, mit csinált ott?

A sztrádák és különböző minőségű országutak keresztül-kasul hálózják az országot, a legkülönbözőbb madárelőhelyeket érintik, tehát szoros kapcsolatba kerülnek a madárvilággal. A madarak pedig, fajonként változóan, de igyekeznek kihasználni az utak megjelenésével számukra nyílt különböző lehetőségeket, alkalmazkodnak a tartózkodóhelyükön egy adott sávban megváltozott ökológiai (környezeti) viszonyokhoz. Miután mi magunk is az utakat használjuk, hasznos és valószínűleg nagyon eredményes lenne az ország egész területén ilyen vizsgálatot indítani. Igen érdekes adatokat gyűjthetnének például azok, akik munkájuk kapcsán naponta végighaladnak egy bizonyos útszakaszon reggel, ill. délután, hiszen így a napi és az évszakos változásokat is figyelemmel kísérhetnék.

Néhány kiragadott lehetőség a madarak országúti tevékenységéből:

Táplálkozóhely. Számos faj rendszeresen megjelenik az utakon, hogy ott táplálékot keressen. Gyakori ez például a búbos pacstánál, ahol a párok nem egyszer onnét hordják az autók szélvédőiről lehulló rovarokat a közelben lévő fészekhez. Apajon, a pusztaiban vezető betonúton télen figyeltem meg több búbos pacstárta csoportosulását. A házi verebek az aratás, ill. hordás idején tömegesen lepik el az utakat, hogy a kihullott szemeket összeszedjék, erdőben vezető autóutakon különösen a kora reggeli órákban láthatunk gyakran fekete rigókat, vörösbegyét, erdei pintyeket stb.

Télen a vetési varjak és a szarkák tömegesen láthatók a közutak szélén, ahol az autókból kidobált hulladéokra lesnek.

Apró kavicsokat, zúzalékot szed fel sok madár az utakon.

Alkalmi fürdőhely. Különösen száraz nyarakon láthatjuk a hirtelen zápor után az utakon kialakult tócsákban fürdő madarakat. Alkalmi melegedőhely. Hűvös reggeleken láttam gyakran, amint a füstifecskék, néha molnárfecskék is, a gyorsan melegedő betonfelületen gyülekeznek, egyes példányok szinte rálapulnak az útra. Ez a tevékenység adott esetben természetesen rendkívül veszélyes lehet számukra.

Csupán néhány példát említettem, hiszen jóval több olyan tevékenységet lehetne találni (pl. fészekanyag gyűjtés), ami a madarakat valamilyen formában az utakkal köti össze. Korábban egy körlevélben kértem Tagtársaimat ilyen adatok gyűjtésére, de a felhívás, úgy tűnik, csak nagyon kevesekhez jutott el. Néhány alkalmi adattól (pl. Born Emil, Csépany Zoltán, Dr.Sághy Antal, Schmidt András) eltekintve ugyanis, egydül Dr.Rékási Józseftől kaptam a kérésnek megfelelően havonta gyűjtött és összesített megfigyelésüket. Az alábbi, inkább példaképpen, kedvcsinálónak bemutatott adatsor tehát jelentős részben az ő megfigyeléseire támaszkodik. Fogadja ezúton is hálás köszönetemet. Nagyon remélem, hogy ez az írás többeket is arra ösztökél majd, hogy lakóhelyük körzetében ilyen irányú vizsgálatokat végezzenek. Tulajdonképpen nem kell mást tenni, mint feljegyezni az úton (betonút, zuzalékos út) a két padka között megfigyelt madarakat és különösen azt, hogy mit csinálnak ott. Az elhullva talált példányok legfeljebb párhuzamosan kerülhetnek feljegyzésre. Az egyöntetű munka kedvéért célszerű a megfigyeléseket havonta összegezni és a kiértékelést is legalább ilyen bontásban végezni. Sok érdekes eredményt kaphatunk az egyes fajok időbeni megoszlását tekintve is, ez derül ki az alábbi, 1985. július és 1986. július között gyűjtött adatokból:

Összesen 47 fajt sikerült megfigyelni az utakon, elsősorban énekeseket, de akadt gatyásölyv, bibic, dankasirály és vörös vércse is. Ha két leggyakrabban és legnagyobb számban megfigyelt fajt, a vetési varjút és a házi verebet ill. a velük kapcsolatos adatokat hónapos bontásban összegezzük, a következő eredményt kapjuk:

	7.	8.	9.	10.	11.	12.	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Vetési varjú	—	—	—	8	3	62	165	336	67	—	11	21
Házi veréb	189	592	41	168	2	98	7	39	11	33	36	15

Jól megfigyelhető még e pár adatból is, hogy a vetési varjú első-sorban a téli hónapokban jelentkezik az utak mentén, a házi veréb viszont a július-augusztusi nagy nyári munkák idején, mindig a községekben vagy azok közelében. Alkalmi csoportosulások is megfigyelhetők, így például márciusban egy alkalommal 51 szarkát számoltam meg az M7-es úton egymás közelében, ahol ki-folyt takarmányt fogyasztottak. Énekes rigó és széncinege az útmenti eperfáról lehullott gyümölcsöt szedegetni szálltak az út-ra (Csépany Z. megf.).

Schmidt Egon

Függőcinege (*Remiz pendulinus*) késői költése

1986. augusztus 9-én Mőzs község határában lévő nádas mocsár egyik fűzfáján függőcinege fészket találtam, melyben 2 tollas fióka, egy fejlődésben elmaradt, szemlátomást beteg fióka, vala-mint két tojás volt. A tojások a későbbi vizsgálat során terméket-lennek bizonyultak.

Dr. Sterit Béla

Házi rozsdafarkú (*Phoenicurus ochruros*) sikertelen fészkeléséről

1986. év júniusában egy tojó furcsa fészkelőhelyválasztását fi-gyelttem meg Somogyapátiban. A jelenleg is épülő új iskola déli oldalán, a repedésbe szúrt lapos cserépre építette fészket. Éppen csak elért rajta. A 4 tojásból egyetlen fióka sem kelt ki, mert a szél leverte a három oldalról szabadon álló fészket. Ez egyébként már a második költése volt a madaraknak.

Simonics Gábor

Adatok csicsörke (*Serinus serinus*) fészkeléséhez

A „Magyarország fészkelő madarai” című könyv szerint az első fészkelő általában májusban teljes. A második fészkelésre vonatkozó ismeretek hiányosak. Megfigyeléseim alapján ehhez szeretnék adni néhány adatot, amelyek az újszegedi Tisza-hullámtérről származnak:

1980. augusztus 4-én 4 kirepült fiatal etető öreget láttam. 1981. május 3-án majdnem teljesen kész fészket találtam. 1982. június 20-án kirepült fiókákat táplált egy csicsörke.

1983-ban április 24-én leltem kész fészket. Május 8-án a tojó már kotlott, 28-án 4 fiatal volt a fészekben. Június 5-én az első fészkek közelében már épült a második fészkek is, június 15-én Molnár Gyula már 3 tojást látott benne. Június 18-án a tojó kotlott. Ez még 25-én és 26-án is tartott. 30-án valószínűleg kikeltek a fiókák, mert a tojó ekkor már nem kotlott.

1985-ben április 21-én fészekanyagot vitt a tojó. Június 9-én ismét fészkepítő tojót láttam. 1986. április 27-én épült az első fészkek. Május 11-én már 4 tojás volt benne. Június 15-én az öregek még etették a fiatalokat. 22-én a tojó már félig kész fészket épített tovább.

Dr. Kasza Ferenc

Szürke légykapó (*Muscicapa striata*) szokatlan fészkelése

Sopronban, a régi Bánfalván, a Tacsí árok felé vezető Várhely utcában lévő kertünkben egy kis faház áll, annak elülső falára téli madáretetés céljából többek közt kis műanyag vödörket is felakasztottunk, melyekben a ruszlit árusítják. 1985. június 2-án vettem észre, hogy az egyik kis vödörben szürke légykapó fészkel. Június 5-én a fészekben 5 tojás volt, 19-én a szülők már etették a fiókákat. Június 19-én a kis vödört újból leemelve, ekkor már 5 tollas fióka volt benne. Mivel ezután nyaralni utaztunk el, kirepülésük időpontját már nem tudtam megfigyelni.

Dr. Metzl János

A csilpcsalp-füzike (*Phylloscopus collybita*) áttelelési kísérletei

Az 1978/79-es sikeres áttelelés óta új adatot gyűjtöttem az újszegedi Tisza-hullámtér füz-nyár ligeterdejéből. 1979. december 16-tól 1980. január 13-ig hét alkalommal láttam 2-3 példányt a területen. 1980-ban december 7-én 2, 13-án pedig 1 példányt láttam.

A legközelebbi kísérlet 1982/83 telén volt. November 21-től január 15-ig 10 alkalommal volt látható a csilpcsalp-füzike. Egyszer 2, kilencszer 1 példányt figyeltem meg. 1983. december 2-án és 9-én 1-1 csilpcsalp-füzike mozgott az erdőben.

1985/86 telén december 1-től január 19-ig 10 alkalommal láttam 2-5 példányt. Általában vegyes cinege és királyka csapatokkal tartottak. A partmenti füzesben, a fák alsó ágain illetve a szeder és fűzbokrok közt keresgéltek.

Dr.Kasza Ferenc

Füleskuvik (*Otus scops*) pótköltése

1986-ban a Szekszárdi-dombság területén 3 pár füleskuvik fészkelését észleltük az általunk kihelyezett mesterséges odukban. Az egyik fészket június 4-én kifosztva találtuk, mind az öt tojást kismillő – menyét vagy hermelin – törte fel. Június 15-én a gyűrűszám alapján azonosított tojó már ismét kotlott, egy tojás volt alatta. A fészekodu július 15-i ellenőrzése alkalmával a tojó 3 pelyhes fiókat melengetett. Ez a második költés sikeres volt; a legidősebb fióka július 29-én már elhagyta a fészekodut, a két fiatalabb augusztus első napjaiban repült ki. Hazánkban ez az első biztos adat a füleskuvik pótköltéséről.

Dr.Streit Béla – Dr.Kalotás Zsolt

Nagy fakopáncs – balkáni fakopáncs 1986.
(Dendrocopos major – Dendrocopos syriacus)

Korábban feltételeztük, és ezt megfigyelések is alátámasztották, hogy a hazánkba délkelet felől érkezett balkáni fakopáncs részben kiszorította a Kárpát-medencében őshonos fajt a kertekből, parkokból, tehát az ember körüli előhelyekről. Sajnos ezirányú számlálások, mennyiségi vizsgálatok akkoriban nem történtek, így fentiek alátámasztására számszerű adatok nem állnak rendelkezésre. Most a naplóból kiírt adatok segítségével szeretném szemléltetni e két faj egymáshoz viszonyított mennyiségi arányait három olyan területről, amelyeket viszonylag gyakran kerestem fel. Nem célzatos vizsgálatról volt tehát szó, de a számszerű adatok így is nyújtanak támpontokat a két faj egymáshoz viszonyított mennyiségi arányait illetően:

Bp. Gellérthegy (azonos terület azzal, ahol a Madártani Tájékoztató 1981. január–márciusi számában közöltem számszerű mennyiségi adatokat)

22 bejárás	Nagy fakopáncs (<i>Dendrocopos major</i>)	21 pd. (64 %)
	Balkáni fakopáncs (<i>D. syriacus</i>)	12 pd. (36 %)

Bp. Hajógyár-sziget

9 bejárás	Nagy fakopáncs (<i>Dendrocopos major</i>)	18 pd. (69 %)
	Balkáni fakopáncs (<i>D. syriacus</i>)	8 pd. (31 %)

Budaörs (csak a szőlő-gyümölcsös telkek ill. az ezekhez csatlakozó akácok)

13 bejárás	Nagy fakopáncs (<i>Dendrocopos major</i>)	27 pd. (69 %)
	Balkáni fakopáncs (<i>D. syriacus</i>)	12 pd. (31 %)

A bejárások között azok a napok, amelyeken a két faj egyikét sem láttam, nem szerepelnek, miután a számszerű eredményeket nem befolyásolnák. Érdekes az arányok hasonlósága a három különböző területen, ezért kérném tagtársaimat küldjék el lakott területekről (falvak, városok, parkok, szőlőhegyek stb.) származó hasonló adataikat 1986-ból.

Schmidt Egon

Adatok szirti sas (*Aquila chrysaetos*) táplálkozásához

1984/85. szigorú telén a Tisza is befagyott. A befolyó szennyvizek csupán néhány helyen tartották jégmentesen a folyó partvonalát. Itt gyülekeztek a nálunk telelő kacsák. Ebben az időszakban figyeltem Szegedtől az országhatárig a folyót.

1985. január 12-én Tiszasziget határában a folyó jegén elpusztult tőkés récét ettek a szarkák és egy dolmányos varjú. Váratlanul leszállt közjük egy fiatal szirti sas. Másodéves példánynak határoztam meg. Jöttére a szarkák és a varjú odébb repültek. A sas fölkapta a récét, arrébb vitte és enni kezdte. A szarkák rövidesen odaszemtelenkedtek és vele ettek. Pár perc múlva – valószínűleg észrevett – elrepült észak felé. Aznap délután még az újszegedi Tisza-szakasz fölött is megjelent.

Legközelebb február 23-án reggel Szeged határában láttam. Egy repülő tőkés réce tojót üldözött a folyó fölött. Körülbelül egy méterre közelítette meg, de elfogni nem tudta. A sikertelen támadás után vetési varjak zavarták. Előlük repült be a hullámtéri nyárfásba. Pár perc múlva a folyó fölé repült nagy riadalmat keltve a kacsák között. Ismét megpróbált elfogni egyet, de nem sikerült. Eközben egészen a régi hídig jutott el, onnan fordult vissza. Másnap fiaimmal ismét Újszegeden láttuk. Az egyik partszakadás fedezékében elpusztult tőkést tépett. Jöttünkre berepült a folyó fölé és leült a jégre. Körülbelül 60 méterről figyeltük a bokrok közül, de ez sem zavarta.

Dr.Kasza Ferenc

Vegyes hírek

Felhívás golya-gyűrűzésben jártas Tagtársakhoz

1985-ben hazánkban több mint 100 fehér golyafiókat gyűrűztek tagtársaink. Arról azonban kevés információnk van, hogy a meggyűrűzött fiókák pontosan mennyi idősek a jelöléskor.

A fiókák fészekbeni korhatározása (hány napos) a csőrhossz alapján végezhető el, amennyiben előzetesen statisztikailag elegendő adatot gyűjtöttünk és dolgoztunk fel erre vonatkozólag, s erről egy táblázat ad útmutatást.

Felhívásunknak az a célja, hogy központilag megszervezzük ezt az adatgyűjtést és feldolgozást. Az előzetes adatgyűjtés igen körültekintő, alapos munkát kíván, mivel a kelés napjától kezdve naponta, vagy minimum kétnaponta szükséges a fiókák csőrhosszának mérése. Továbbá a fiókák biztonsága érdekében a folyamatos adatszerzés csak olyan személy által végezhető el, akinek a házában, udvarán, munkahelye közelében van a fészkek és lehetősége van arra, hogy állandó megfigyelés alatt tartsa a madarakat és az arra legalkalmasabb időpontban végezze el a napi méréseket. Kérjük azokat a tagtársakat, akik jártasak golya-gyűrűzésben, kitapasztalták a fészkek biztonságos megközelítésének módját, és közvetlen környezetükben van golyafészkek, kapcsolódjanak be az adatgyűjtésbe.

A feladatra jelentkezőknek a felvett adatok egyszerűbb rendszerezésére külön adatlapot küldünk.

A fenti programot lengyel kollégáink kezdeményezték és a közös előkészítő munka után, elegendő adatok birtokában készítik el a korhatározó táblázatot, amelyet a jövőben közreadunk Magyarországon is.

Márkus Ferenc
Madártani Intézet
1121 Budapest, XII.,
Költő u. 21.

Nyakgyűrűs nyári lúd megfigyelése

Az 1986.01.12-ei szinkron megfigyelés alkalmával egy nyakgyűrűs nyári ludat (*Anser a.anser*) figyeltünk meg. A 12x40-es távcsővel nem lehetett a számot leolvasni, ezért 14-én megkerestük a madarat 40x40-es teleszkóppal. A pusztaszeri Büdösszék melletti gabonavetésén vettük észre, majd a csapat közeledésünkre beállt a szikestó közepére. Mintegy 200 méterre cserkelltük be a csapatot, s innen három órán keresztül figyeltük a gyűrűs ludat. Erős nyugati szél fúj, ami rendkívül nehezítette a pontos leolvasást. Végül sikerült megállapítani, hogy a nyári lúd nyugati alfajába (törzsalak) tartozó példány viselte a citromságra alapon feltüntetett fekete, X 2 I-es jelzésű nyakgyűrűt. A madár jobb lábán alumínium jelzőgyűrű is volt. A lúd rövid leírása: csőre narancssárga, lába rózsaszínű, tollazata az átlagosnál sötétebb, a szárnybélése világosszürke. A hasaljon lilik-szerű foltok. A 287 pld-ból álló, áttelelő nyári lúd csapatban tartózkodott, melyben ezenkívül volt még 5 narancssárga csőrű példány, a többié pirosas-rózsaszín volt.

Széli Antal – Tajti László

Gólyaiskola Dömsödön

Kellemes élményben volt részem 1986. július 28-án Dömsödön. Reggel 5 és 6 óra között az Apajpusztai lovasnapokra kellett mennem és Dömsödön a víztoronynál meglepődve láttam, hogy a torony tetején 6 kis gólya állt egymás mellett. A torony előtt egy öreg gólya repülő bemutatót tartott a kicsiknek. Sajnos nem tudtam sokáig nézni a kedves jelenetet, de így is maradandó szép emlékként maradt bennem.

Nagy Birkás Kálmán

TARTALOMJEGYZÉK

	oldal
Balsay Sándor: Léprigó (<i>Turdus viscivorus</i>) fészkelés a Hanságban.....	24
Balsay Sándor: Magas életkorú búbospacsirta (<i>Galerida cristata</i>) Jánossomorján.....	43
Dr. Bod Péter: Kis póling (<i>Numenius phaeopus</i>) adatok Csongrád megye északnyugati térségéből 1981-1985.....	20
Danka Dénes: „Ismerd meg a Velencei-tó és környékének madarait” című kiállítás a tó melletti iskolákban	4
Ecsedi Zoltán – Szondi László: Nagy békászósas (<i>Aquila clanga</i>) megfigyelése Balmazújváros határában	25
Faragó Csaba: Elektromos vezeték – madárpusztulás	6
Dr.Kalotás Zsolt: Adatok ragadozómadaraink táplálkozásához.....	27
Dr.Kalotás Zsolt: Újabb adatok az erdei fülesbaglyok (<i>Asio otus</i>) mesterséges megtelepítéséhez	2
Dr.Kalotás Zsolt – Pintér András: A gyöngybagoly fehér mellű alfajának (<i>Tyto alba alba</i>) újabb előfordulásai a Dunántúlon.	10
Dr.Kalotás Zsolt – Dr.Streit Béla: Kísérletek a füleskuvik (<i>Otus scops</i>) mesterséges megtelepítésére	6
Dr.Kasza Ferenc: Hollók (<i>Corvus corax</i>) téli előfordulása Szegeden.....	26
Dr.Kasza Ferenc: Adatok csicsörke (<i>Serinus serinus</i>) fészkeléséhez.....	38
Dr.Kasza Ferenc: A csilpcsalp-füzike (<i>Phylloscopus collybita</i>) áttelelési kísérletei.	39
Dr.Kasza Ferenc: Adatok szirti sas (<i>Aquila chrysaetos</i>) táplálkozásához	41
Dr.Kovács Gábor: Megfigyelések a tavi cankó (<i>Tringa stagnatilis</i>) (Bechst.) hortobágyi és bihari előfordulásáról. 1974–1986.....	16
Dr.Kovács Gábor – Konyhás Sándor: 1986. évi daru (<i>Grus grus</i>) megfigyelések a Hortobágyról.	11

	oldal
Dr.Kovács Gábor – Konyhás Sándor: A havasi lile (<i>Eudromias morinellus</i>) 1986-os vonulása	33
Márkus Ferenc: Felhívás gólya-gyűrűzésben jártas tagtársakhoz.	42
Dr. Metzl János: Szürke légykapó (<i>Muscicapa striata</i>) szokatlan fészkelése	38
Molnár László: Kis sólyom (<i>Falco columbarius</i>) előfordulások az 1983–85. évekből	21
Nagy Birkás Kálmán: Gólyaaskola Dömsödön	44
Nagy Zoltán – Boros Emil – Szigeti Balázs: Kenti csér (<i>Sterna sandvicensis</i>) előfordulások Magyarországon	19
Schmidt Egon: Nagy fakopáncs (<i>Dendrocopos major</i>) – balkáni fakopáncs (<i>Dendrocopos syriacus</i>) 1986.	40
Schmidt Egon: Utökológia	35
Simonics Gábor: Házi rozsdafarkú (<i>Phoenicurus ochruros</i>) sikertelen fészkeléséről	37
Dr.Streit Béla: Függeőcinege (<i>Remiz pendulinus</i>) késői költése	37
Dr.Streit Béla – Dr.Kalotás Zsolt: Füleskuvik (<i>Otus scops</i>) pótköltése	39
Szalai Ferenc: Néhány sor a kerti sármány (<i>Emberiza hortulana</i>) megfigyelésekről	31
Széll Antal – Tajti László: Nyakgyűrűs nyári lúd megfigyelése	44
Vasuta Gábor: A gyöngybagoly (<i>Tyto alba</i>) védelmében.	1
Vizslán Tibor: A pettyes vizicsibe (<i>Porzana porzana</i>) előfordulása a Bükkben	25
Zsoldos Árpád: Madártani adatok a Szabadság-hegyi Jókai-kertből 1985-86-ban	12

